personalitatea copilului

Scanned with OKEN Scanner

Consiliul Național al Organizației Pionierilor
din Republica Socialistă România

Personalitatea copilului

Scanned with OKEN Scanner

Personalitatea copilului

(Cu privire specială la vîrsta pionierească)

Sub redacția
conf. univ. dr. Ana Tucicov-Bogdan

AUTORI :

Conf. univ. dr. Ana Tucicov-Bogdan
Conf. univ. dr. Nicolae Radu
Lector univ. Paula Constantinescu
Lector univ. Tinca Crețu
Lector univ. Patița Silvestru
Lector Gheorghe Fleancu
Asist. univ. Dan Potolea
Asist. univ. Lucia Vighici

Editura politică, București — 1972

Scanned with OKEN Scanner

Sintezele cuprinzătoare, fundamentale, în studierea personalităţii umane apar la intervale mai mari de timp. De fiecare dată ele discern direcţiile principale în cercetare, curentele psihologice şi sociologice influente în acest domeniu, faptele semnificative experimental verificate, dificultăţile existente, dar mai mult pe acelea ale ştiinţei decît pe cele ale practicii educării personalităţii tinerelor generaţii. Acesta pare să fie şi unul din motivele pentru care teoretizările abstracte, clasificările şi operaţiile de sistem în tratarea problemelor personalităţii sînt mult prea disproporţionate faţă de demonstraţiile faptice posibile şi existente.

Dar, în pofida specializării tot mai accentuate a ramurilor psihologiei contemporane, fenomenul personalităţii devine din ce în ce mai mult terenul unor investigaţii interdisciplinare. Numeroase cercetări de genetică umană, de fiziologie a vîrstelor, de psihologie diferenţială, de pedagogie, de psihosociologie şi, nu în ultimul rînd, cele de psihologie educaţională abordează o largă şi complexă problematică a formării personalităţii de-a lungul etapelor copilăriei.

Rod al unor asemenea eforturi conjugate şi căutări insistente sînt adevărurile noi, de bază, menite să schimbe optica obişnuită asupra personalităţii copilului. Astfel, efectele acceleraţiei biologice a noilor generaţii cu indicii noi ai dezvoltării neurofuncţionale a copiilor epocii contemporane, care depăşesc parametrii stabiliţi acum şapte decenii, creşterea capacităţii de funcţionare a creierului de-a lungul vîrstelor, rolul principal al factorilor psihosociali şi culturali în maturizarea psihică a copiilor, ideea unei educaţii formative cît de timpurii, ca şi aspectele timpurii ale creativităţii copi-

Scanned with OKEN Scanner

lului, sînt tot atîtea realităţi noi, demne de o teorie ştiinţifică a personalităţii infantile.

Astfel de schimbări generale, alături de alte date mai particulare riguros demonstrate, duc cu necesitate la reconsiderarea rolului factorilor — ereditari şi cei numai nativi, a celor de mediu, educaţie şi activitate subiectivă proprie copilului — în structurarea laturilor personalităţii. Pe de altă parte, evoluţia psihologică a tinerei generaţii, crescută în condiţiile societăţii contemporane, impune o redimensionare lucidă a raportului dintre general şi particular în studierea concretă a personalităţii, deoarece, pentru acţiunea educaţională eficientă, operarea cu o imagine generală, de specie, a copilului este nesatisfăcătoare. Viziunea cît mai realistă, pe subspecii şi pe tipuri de manifestare autentică, pînă la cazuri individualizate după condiţii de mediu, grad de industrializare, cultură, particularităţile nivelului moral-educativ al ambianţei etc., devine imperioasă.

Necesitatea cunoaşterii concrete a particularităţilor dezvoltării copiilor prin efectuarea unor autentice cercetări psihologice şi îmbunătăţirea pe această bază a practicilor educaţionale au fost în mod expres relevate şi în documentele partidului nostru cu privire la formarea tinerelor generaţii *.

Căutînd să răspundă unora din aceste cerinţe, autorii volumului de faţă întreprind de mai mulţi ani cercetări speciale, ale căror rezultate mai importante s-au concretizat în studiile ce urmează.

Două idei diriguitoare au stat la baza cercetării. Pe de o parte, aceea de a fundamenta din punctul de vedere al psihologiei sociale procesul de structurare a personalităţii copilului, iar pe de altă parte, ideea aplicării cît mai ample a datelor psihologiei moderne la interpretarea şi la practica educării personalităţii noilor generaţii.

---

* „Hotărîrea plenarei C.C. al P.C.R. din 12—13 aprilie 1966 cu privire la îmbunătăţirea activităţii Organizaţiei Pionierilor", în „Munca de partid" nr. 5/1966 ; *Nicolae Ceauşescu*, „Cuvîntare la Consfătuirea pe ţară a U.T.C.", în „Consfătuirea pe ţară a Uniunii Tineretului Comunist", Bucureşti, Editura politică, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

Concepția psihosocială și cea educațională în dezvoltarea personalității și mai presus de ele educația în spiritul muncii, ne-au condus la abordarea concret-istorică a fenomenelor, precum și la analiza lor acțională în perspectiva devenirii.

Lucrarea de față, pe care o oferim nu atît cercetătorilor specializați, cît mai ales cercului larg de practicieni în domeniul educației tinerei generații, are trei compartimente, trei sectoare mai reprezentative, cum le-am considerat noi, pentru problematica deosebit de actuală a cunoașterii și educării personalității copilului. Astfel, în prima parte, tratînd despre *copilărie*, *copil* și *colectivitățile de copii*, încercăm să elucidăm aspectele mai importante privind geneza și evoluția personalității la copil pe parcursul mai multor generații (capitolele I și al II-lea). Prin „Schița de psihologie istorică" am intenționat să oferim cititorului un mod de abordare și de analiză a dezvoltării personalității, care poate fi valabil și pentru etapa contemporană, deoarece, în perspectiva istorică-actuală a copilăriei *generalul psihologic* este imprimat de caracteristicile vieții moderne, a societăților dinamice, puternic industrializate, care determină solicitări specifice noilor generații în formare. Angajarea tot mai intensă a familiei în producția industrială, extinderea condițiilor urbanistice în mediul rural, introducerea noii tehnici agrare, cu parcelarea și geometrizarea tot mai rațională a terenului liber, altădată lăsat la dispoziția explorării copiilor, aduc pentru întreaga generație condiții schimbate de desfășurare a jocului, reguli și reglementări mai rigide pentru deplasările în spațiul ambiant, preocupări mai sedentare și, în genere, noi probleme privind „loisir"-ul copiilor. La rîndul lor, retardările în complexitatea și nivelul jocului, dacă nu sînt educațional compensate, produc întîrzieri în planul evoluției generale a personalității, după cum lipsa unor condiții de realizare deplină a copilăriei poate predispune la o maturizare psihică precoce, comprimînd uneori faze evolutive importante din structurarea personalității. Astfel, profilurile individuale, reflectate în atitudinile și

Scanned with OKEN Scanner

comportarea copiilor, sînt rezultatul unor condiţii educative specifice şi al eforturilor personale în cucerirea experienţei umane. Mai mult ca oricînd, „astăzi, cînd în România se construieşte noua orînduire socială, tinerii trebuie să fie în primele rînduri pentru înfăptuirea politicii marxist-leniniste a partidului nostru, pentru făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, pentru victoria comunismului *. Ei sînt chemaţi „să acţioneze cu toată fermitatea pentru lichidarea tuturor neajunsurilor din activitatea educativă ; organizaţiile lor trebuie să devină colective de luptă pentru educarea comunistă **.

Problemele de ordin metodologic cu care ne confruntăm în abordarea acestor fenomene nu sînt dintre cele uşoare. Experimentul clasic, de laborator, în domeniul personalităţii a fost depăşit în ştiinţă prin aportul metodelor descriptive şi proiective. Acestea dispun însă de mai puţină precizie, de mijloace reduse de măsurare-cantificare şi de demonstraţie riguroasă, ceea ce creează adesea impresia unei tratări empirice în cercetare. Fără a nega serviciile cunoaşterii empirice, care rămîn însă importante în domeniul educaţiei, viitorul se pare că aparţine experimentelor de tip formaţional, realizate în condiţii extradidactice, care pun în valoare relaţiile personale reciproce ale copiilor şi o serie de factori psihosociali de grup mai larg sau restrîns.

În cea de a doua parte a lucrării, privind *personalitatea copilului în raport cu experienţa socială a adulţilor,* înfăţişăm rezultatele unor cercetări asupra relaţiilor şcolare : profesor-elev, elevi-elevi, elevi-diriginte, ca şi a celor extraşcolare, de tipul comandant-pionieri (capitolul al III-lea al cărţii), acordînd o atenţie specială *comportamentului social*, ca şi *relaţiei de colaborare dintre adult şi copii* din cadrul Organizaţiei Pionierilor. Cum influenţele didactice în

---

* *Nicolae Ceauşescu.* „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei şi al activităţii politice şi cultural-educative", Bucureşti, Editura politică, 1971, p. 73.

** Idem.

Scanned with OKEN Scanner

însușirea experienței umane se întrepătrund larg cu preocupările extradidactice pionierești ale copiilor, cercetări speciale sînt consacrate *contribuției acțiunilor pionierești la creșterea performanțelor școlare ale elevilor* (capitolul al IV-lea).

Formarea experienței sociale a tinerei generații depinde și de tipul de școli pe care aceasta le parcurge. *Contextul educațional particular și specific al școlii generale de artă* a format obiectul capitolului al V-lea. Spre deosebire de școlile generale cu program obișnuit, problemele educative extrașcolare ale formării personalității viitorului artist creator ori cunoscător și promotor al artelor reclamă cu necesitate o atenție specială pentru formarea laturii civice și pentru sociabilitatea copiilor cuprinși în sistemul învățămîntului artistic, după cum pledează și pentru o mai rațională solicitare a copiilor în specialitate, asigurîndu-li-se timpul necesar repausului și activităților social-obștești dorite de copii.

Partea a treia și cea mai extinsă a cărții o consacrăm *formării personalității sub imperiul unor cerințe majore ale epocii contemporane*, respectiv *formării gîndirii creatoare* (capitolul al VI-lea), *a aptitudinilor tehnice și a imaginației tehnice-spațiale a copiilor* (capitolul al VII-lea), *sporirii interesului pentru cunoașterea în genere și a celui pentru învățare școlară în speță* (capitolul al VIII-lea), *precum și problemei opțiunilor copiilor pentru o viitoare profesiune* (capitolul al IX-lea).

În sprijinul studierii formării unor componente intelectuale ale personalității, ca operaționalitate, gîndire creatoare, imaginație constructivă tehnică, autorii fac apel cu succes la elementele teoriei psihosociale a grupurilor mici, montînd experimente longitudinale de tip educațional, ca acela al însușirii operațiilor aritmetice într-un cerc de începători (capitolul al VI-lea) sau într-un cerc pionieresc de electromontaj (capitolul al VII-lea). Cum imaginația tehnică este nu numai o imaginație spațială, ci și una de transpunere temporală și de anticipare procesuală a produsului tehnic sau a operațiilor tehnice aferente acti-

Scanned with OKEN Scanner

vității tehnoconstructive, analizele de detaliu au mers către aceste aspecte. S-a putut surprinde rolul diferențiat al activității în cerc în raport cu tipurile de experiență tehnică anterioară a copiilor : tipurile de interrelații favorabile în grupările de lucru pe o sarcină tehnică dată, interacțiunea specifică dintre conducător și participanți în cercul de electrotehnică.

Determinarea interesului ca relație de cunoaștere mai stabilă în structura personalității, acea orientare preferențială a copilului, selectivă, de o anume tensiune către un obiect sau activitate și care ori de cîte ori este satisfăcută creează o stare agreabilă, facilitînd efectuarea activității date, a necesitat neapărat o metodică de investigație mai complexă. De aceea, capitolul al VIII-lea al lucrării este generos în ilustrarea diferitelor metode, tehnici și procedee, probele de control folosind și atitudinea estimativă a copiilor în raport cu realitatea pentru care ei manifestă un autentic interes. Cu regretul de a nu fi ajuns la stabilirea unor profiluri individuale ale interesului pentru învățătură la elevii cercetați, căutările efectuate reușesc să depășească eroarea, încă des întîlnită, de a reduce studiul intereselor la o înregistrare de preferințe declarate ale copiilor. Reușim însă, prin introducerea unei învățări programate și a unui anume mod de lucru în cercul de chimie al elevilor, să determinăm interes pentru studiul acestui obiect chiar și acolo unde la început nu s-au manifestat atracții sau preferințe vizibile. La stabilirea opțiunilor copiilor pentru viitoarea lor profesiune, ca și în direcția orientării lor școlare mai apropiate, s-a folosit un sistem de acțiuni extrașcolare pionierești, educativ dirijate, distincte de la mediul urban la cel sătesc.

Făcînd lectura cărții, cititorul avertizat va recunoaște pe alocuri intenția continuării, cu mai mare profunzime, a unor capitole cuprinse în volumul „Activitatea educativă pionierească" (Editura politică, 1969). De exemplu, *problema condițiilor dezvoltării gîndirii tehnice a copiilor în cadrul cercurilor tehnice* a evoluat spre *cercetarea condițiilor formative*

Scanned with OKEN Scanner

speciale ale cercului de electromontaj. De asemenea, preocuparea pentru orientarea școlară și preorientarea profesională în cadrul activităților pionierești continuă prin adîncirea orientării opțiunilor pentru profesiune de-a lungul anilor școlii de cultură generală. Acesta este și motivul pentru care nu mai revenim la tezele teoretice în problemele date și nici la unele definiții acceptate sau precizate în volumul amintit. Tot așa se explică de ce în prezentul volum nu au fost incluse și alte componente moral-sociale ale personalității, ca responsabilitate, inițiativă și spirit organizatoric, cărora le-au fost consacrate largi capitole speciale în primul volum.

De aceea, pentru cititorul neavertizat, dar doritor să aprofundeze domeniul special al educației pionierești, recomandăm parcurgerea ambelor texte. Negreșit că și lectura independentă a studiilor este posibilă, fiecare dintre ele păstrînd și o unitate de sine stătătoare.

Cu toată diversitatea problemelor abordate, autorii au intenționat pe cît posibil să realizeze o unitate de concepție asupra potențării și optimizării procesului formării personalității sub influența factorilor social-educativi și cultural-extrașcolari.

Pe parcursul lucrării s-a insistat asupra mijloacelor Organizației Pionierilor în cunoașterea și stimularea creatoare a personalității copiilor, în ideea că rezultatele cercetărilor noastre ar putea folosi dezvoltării pe mai departe a unor investigații științifice în domeniul educației pionierești, precum și muncii practice de pe acest tărîm.

A. T.-B.

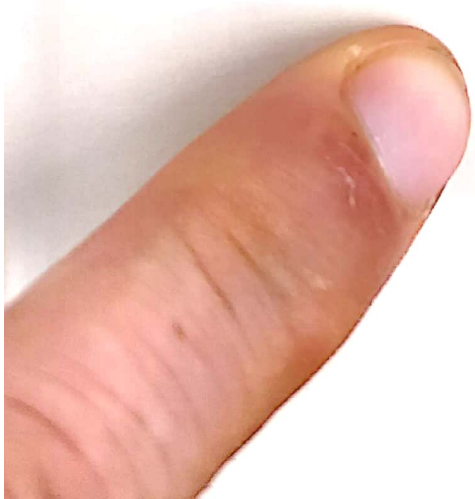

Scanned with OKEN Scanner

Partea întîi

Despre copil, copilărie şi colectivităţile de copii

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul I

Cunoașterea și educarea personalității

Studiul genezei personalității

O analiză completă, riguros științifică, a modului în care se structurează și se dezvoltă componentele principale ale personalității umane de-a lungul copilăriei nu s-a efectuat încă. Era firesc să fie așa atîta vreme cît în cercetarea psihologică din acest domeniu nu se formulase o concepție unitară privind natura personalității, ipotezele teoretice unanim acceptabile despre procesul formării ei, punctele de vedere metodologice general-valabile pentru abordarea științifică a fenomenului. Tratarea strict biologică o originii personalității, ca derivînd exclusiv din caracteristicile somatice ale individului (Kretschmer) ori din cele morfoconstituționale înnăscute (Sheldon), interpretarea ei excesiv sociologică drept „sistem de habitudini sociale stabile și rezistente la schimbări" (Ed. Guthrie), apoi cea rațională-deductivă, de „constelație specifică" factorial-calculată (Guilford), înțelegerea exclusiv dinamică, de totală inconstanță și permanentă reorganizare tensională psihică (K. Lewin), în sfîrșit de configurație conflictuală a forțelor instinctive (Freud) ș.a., au avut evidente repercusiuni și asupra cercetării genetice a personalității.

Astăzi atît psihologia generală și diferențială, cît mai ales studiile de psihologie socială întreprinse reconsideră tot mai realist sensurile date conceptului de personalitate, precum și însuși procesul de inter-

Scanned with OKEN Scanner

acțiune a individului cu cerințele mediului social uman în care se formează.

Personalitatea, conchid cei mai mulți autori, constituie un *ansamblu structurat* de dispoziții înnăscute și însușiri achiziționate (prin acțiunea mediului și a educației, prin reacțiile individuale la acestea), care realizează *adaptarea originală* a individului. Ea este acea *organizare dinamică, integrată* a tuturor particularităților și a însușirilor — mintale, morale, afective, conative — care determină adaptarea unică a indivizilor la mediul social. Îmbinînd sui-generis expresia energetică-temperamentală a omului, latura de cunoaștere și de orientare conștientă, cea caracterială (de atitudini constante și motivație socială), inclusiv componenta efectorie (de realizare umană prin înclinații, priceperi, capacități și deprinderi de muncă însușite), personalitatea se configurează ca *structură specifică*, diferențiatorie, deosebindu-ne psihologic pe unii de alții.

Evident, conceptul de personalitate cu care operăm în știință este o abstracție, un puternic efort al minții de a cuprinde cît mai sintetic realitatea psihică umană, în tot ce are ea esențial și mai bine conturat, de o anume consistență și stabilitate. Gîndim personalitatea ca pe o totalitate de caracteristici psihoindividuale, care se exprimă în variate forme de comportament. Comportamentul indivizilor exteriorizează de fapt trăsăturile lor de personalitate și, altfel decît prin comportament, nemijlocit, nu e posibilă cunoașterea structurii personalității. În mod concret, personalitățile ni se înfățișează în variate *tipuri comportamentale* individualizate, distincte de la un individ la altul.

Relația dintre caracteristicile psihoindividuale și expresia comportamentală nu este univocă. Una și aceeași caracteristică poate lua diferite expresii de-a lungul dezvoltării. De acest lucru ne conving manifestările comportamentale de la diferite perioade de vîrstă. În același timp, tipul de comportament nu epuizează întreaga personalitate, ci este numai modul de

Scanned with OKEN Scanner

manifestare a ei, la origine personalitățile dispunînd și de o bază ereditară, de particularități neurofiziologice înnăscute, iar ulterior de achiziții și de mecanisme funcționale, de impulsuri interioare care permit și motivează formele de comportament.

Caracteristicile personale se elaborează și se modifică o dată cu parcurgerea unor etape importante de dezvoltare — copilărie, pubertate, adolescență, adult — pe măsura interiorizării, prin experiență proprie, a unor comportamente sociale, pe măsura interacțiunii cu ceilalți și a evoluției relațiilor interindividuale și, mai precis, o dată cu asimilarea unor modele culturale pe care le oferă societatea.

Poate mult mai mult decît factorii biologici (de specie umană) și cei nativi, care în genere nu trebuie minimalizați, *condițiile psihologice* și cele *psihosociale* joacă un rol esențial în formarea însușirilor personalității.

Atitudinile și formele de conduită la copil se constituie în cea mai mare parte a lor prin învățare ; în cadrul acestui proces, factorii întăritori, ca repetiția, aprobarea din partea adultului, aprecierea reciprocă în grup, trăirea afectivă pozitivă a reușitei actului, satisfacerea motivului, a trebuinței care a impulsionat spre acțiune, își manifestă din plin influența.

Achiziția în sine a atitudinilor speciale, ca și a celor mai generalizate în comportarea copilului, nu constituie singurul principiu de formare a personalității sale. La formarea conduitei învățate, în afara reproducerii actului preluat, constatăm un proces de perfectare, de ameliorare a răspunsurilor, de îmbunătățire a lor prin *autocontrol* și *creație proprie*, o configurare cît de cît originală. De aceea, pentru J. Piaget, evoluția personalității infantile apare ca o *construcție de structuri* acomodate condițiilor exterioare pe care copilul și le asimilează *. Principiul interacțiunii ascendente dintre organizarea psihică și

* *J. Piaget.* „La psychologie de l'intelligence", Paris, Editura Armand Colin, 1947 (subl. ns.).

Scanned with OKEN Scanner

condițiile lumii exterioare a fost amplu elaborat de S. L. Rubinstein *.

Cercetările numeroase de psihologie educațională, urmărind cu deosebire procesul de constituire a unor atitudini pozitive la copii, ca cea a responsabilității și de autocontrol (A. N. Leontiev), a caracterului voluntar al acțiunii (Z. Manuilenko), a spiritului de organizare în munca școlară (S. Jakobson), stabilesc o seamă de particularități și de limite ** ale copiilor în această direcție. Investigațiile din domeniul psihologiei sociale a relațiilor de grup (Jennings, Northway) insistă, în schimb, asupra disponibilităților interacțiunii psihosociale a copiilor încă de la vîrstele mici (4—6 ani).

Matricea cunoscutelor „particularități de vîrstă" de-a lungul copilăriei înregistrează trăsăturile medii, fixate prin testări și măsurători care dau o imagine aproximativă și exterioară configurării autentice a fiecărei individualități în dezvoltare. Tocmai de aceea ea s-a dovedit și inoperantă pentru desfășurarea cercetărilor ulterioare în geneza personalității, iar principiul structurării individuale în formarea copilului, în funcție de antecedentele sale familiale, de condițiile social-culturale și educaționale, s-a impus ca un important corectiv pentru psihologia vîrstelor.

Căutările mai recente de factură modernă stăruie asupra *ansamblului biopsihic structurat* ca fond al individualizării copiilor în etape relativ timpurii. În baza metodelor descriptive minuțios aplicate (a observației în situații naturale și experimental create, prin convorbiri, investigație biografică și anchete) s-a identificat organizarea structurii (primare) a personalității încă de la vîrsta de 3—4 ani, respectiv conturarea unor tendințe și atitudini caracteristice, a

---

* *S. L. Rubinstein.* „Prințipî i puti razvitia psihologhii", Moskva, Izd. Acad. Nauk. S.S.S.R., 1959.

** Cf. *A. N. Leontiev.* „Probleme ale dezvoltării psihicului", București, Editura științifică, 1964, p. 388—389; vezi și „Voprosî psihologhii licinosti școlnika", sub red. L. I. Bojovici și L. V. Blagonadejina, Izd. Akad. Ped. Nauk., Moskva, 1961.

Scanned with OKEN Scanner

unui mod propriu de conduită la solicitările mediului ambiant. Medicii pediatri stabilesc de mai multă vreme existența unor tipuri comportamentale pe un fond nervos : tipul copiilor *instabili, nervoși, turbulenți* sau *timizi, anxioși* etc. Nu numai cazurile extreme, ci și variantele temperamentale obișnuite, curente se structurează relativ timpuriu. Astfel o seamă de însușiri temperamentale individuale, identificate la copii în perioada primilor doi ani (Shirley), au fost reconfirmate pregnant la aceiași subiecți și după 15 ani (Neilon). Așa s-a putut conchide asupra accentuării deosebirilor individuale ale copiilor pe măsura înaintării lor în vîrstă, dar mai ales o dată cu acumularea de către ei a experienței social-umane *.

Cît privește tipul de comportament individual ca mod de manifestare a aspectelor personalității în conduite și atitudini unitare elaborate, acesta se constituie în principal din etapele preșcolarității, conturînd încă de la 3—4 ani autentice „stiluri personale" în modul de a fi al copiilor.

Despre „stilul personal" în comportarea copiilor

Influența factorilor educativi — școală, familie, organizații de copii și tineret, mijloace de comunicare în masă — este permanent confruntată cu cerințele interioare ale copiilor. Modul în care ei recepționează acțiunea educativă : o acceptă sau îi opun rezistență, se solidarizează cu intențiile noastre, trăind reala angajare ori suportă influențele ca o presiune exterioară, din obligație, contribuie substanțial la edificarea constantelor personalității. De aceea relația nemijlocită, intimă de la copil spre elementele sistemului educațional nu este de loc neglijabilă. Cercetări psi-

* *R. Meili.* „La structure de la personnalité", în „Traité de psychologie experimentale" de P. Fraisse, J. Piaget, tom. V, Paris, P.U.F., 1963, p. 198—199.

Scanned with OKEN Scanner

hologice speciale cu privire la familiarizarea copiilor cu noi situații de ambianță * stabilesc existența încă de la vîrsta de trei ani a unor *stiluri comportamentale individualizate*. Astfel se descrie un gen de *personalitate deschisă*, mobilă, cu receptivitate pozitivă, dispusă și gata de a intra imediat în acțiune cu elementele mediului (obiecte, jucării puse la dispoziție), explorînd activ încăperea și lucrurile din jur. Un alt gen este acela al *individualității tranșante* și de opoziție la noua situație, o comportare de „scoate-mă dacă poți" (Murphy) ; copilul introdus în noua încăpere experimentală își asigură imediat locul pe scaun, se așază într-o postură încordată, cu mîinile adînc înfipte în buzunare, cu privirea sobră îndreptată spre adult, păstrînd o tăcere deplină și, în genere, manifestînd reținere totală de la orice fel de comunicare. Cel de-al treilea mod personal de comportare conturat este de felul : „să vedem ce-i de făcut". Departe de a înfățișa o examinare rațională a situației, el este stilul de conduită numai la impuls, la prezența unei comenzi pornite din exterior, după care copilul singur își desfășoară acțiunile. Importantă fiind în aceste experimente reacția independentă la nou, firește că intervențiile nu erau prevăzute. Copilul a fost suficient să afle că „este chemat să se joace" pentru ca să intre amplu în acțiune, inițiind comunicări cu adultul.

În cursul observațiilor pe care le desfășurăm de mai mulți ani, urmărind evoluția unui grup nominal de copii de la faza sugarului și pînă în preadolescență, stabilim — mult mai complet și cu certitudine — existența cîtorva moduri personale de comportament de care acțiunile educative nu pot să nu țină seama. T. B., de pildă, care pînă la împlinirea a 12 ani are situația de copil unic în familie, a suportat extrem de greu acomodarea școlară, datorită stilului său propriu de comportare în raport cu adulții. De mic a rezolvat o seamă de sarcini la îndemnul adulților, pen-

* Cf. *L. B. Murphy*. „Children Encounter Newness", vol. V, „Personality", sub red. R. Lazarus, Londra, Ed. Opton, 1967, p. 214—242.

Scanned with OKEN Scanner

tru care a fost și este apreciat ; se simte bine în compania lor și îi preferă parteneri de joc, fiind în genere lipsit de un anturaj al copiilor. Intrarea în școală i-a produs decepții. Obligația de a scrie primele elemente grafice, simple și neinteresante pentru el, timpul infim pe care i-l poate acorda învățătorul în cursul lecțiilor, caracterul formal al conținutului abecedarului, pentru el care singur realizase încă de la cinci ani o cunoaștere curentă a alfabetului, îl îndeamnă să-și manifeste din plin felul personal de a fi : „privește-mă ce pot". Aproape în tot cursul celor patru clase elementare, el a făcut altceva decît i se cerea la lecții, altceva în timpul destinat pregătirii temelor date pentru acasă, s-a interesat de multe alte lucruri, a devenit obiectul unor discuții disciplinare în clasă, fără însă ca dezvoltarea sa pozitivă să fie prejudiciată. Este afectuos și respectuos cu noi, citește mult, este sensibil la poezie, face și încercări proprii de versificare ; desenează frumos, ilustrînd diverse povești originale, modelează artistic și-l interesează să cunoască activitatea unor cercuri pionierești. Abia în clasa a V-a, o dată cu trecerea la studiul unor discipline specializate și cu profesori diferiți, acest copil realizează acomodarea școlară necesară și se integrează conștient și cu interes preocupărilor școlare. Concomitent consemnăm o diversificare a relațiilor sale personale cu colegii : se vizitează reciproc, începe să prefere compania acestora, inițiază plimbări în comun, schimburi de cărți, impresii despre cele citite, în general el fiind acela care le arată celorlalți ce a lucrat, cum a lucrat și ce ar dori să facă. La apariția surioarei sale devine deosebit de afectuos și protector cu ea.

În cadrul acelorași preocupări identificăm la un alt subiect, I.B., încă de la patru ani, „stilul copierii stricte a modelului", un gen de mare rigiditate, lipsit de mobilitatea necesară depășirii modelului la un moment dat. Fetița este capabilă încă de la vîrsta arătată să șadă la o masă de lucru timp de patru sau cinci ore, cît stă în fața ei adultul, în atitudinea (simulată) „de lucru", mîzgălind hîrtia cu creionul,

Scanned with OKEN Scanner

imitînd în joc citirea etc. Cele mai mari dificultăţi le-a întîmpinat această elevă nu în acomodarea la munca şcolară, ci ori de cîte ori trebuiau conciliate indicaţiile şi exigenţele familiei faţă de ea cu cele exprimate de şcoală. Trecînd de clasele elementare, modelul acţiunii oferit de şcoală a devenit dominant în comportarea sa, manifestîndu-se însă, în continuare, elemente de rigiditate la condiţiile extraşcolare şi la noile situaţii aduse de viaţă.

Pe un fond cvasisimilar, dar cu caracteristici educaţionale proprii, deosebim stilul comportamental al copilului F. P., net descifrabil încă de la vîrsta de trei ani. Şi aici tendinţa de a copia modelul este puternică, subiectul dezvoltîndu-se în exclusivitate în anturajul adulţilor şi fiind controlat în toate acţiunile sale de aceştia. Conduitele sale însă sînt strict impulsionate din exterior, cerute de ceilalţi. Chiar şi atunci cînd subiectul este mobilizat din interior, modelul îl domină, este direct preocupat dacă a efectuat ceva exact în raport cu ceea ce i se cere. În pornirea acţiunilor recurge neapărat la ceea ce e permis, ceea ce se acceptă. Chiar şi actele neacceptate de cei din jur, F.P. le comite în cunoştinţa clară a unei opoziţii la modelul dat, aşteptînd neapărat efectul din partea adulţilor. Legea efectului se impune ca o dominantă majoră în întreaga sa comportare. În cadrul activităţii sale şcolare, estomparea efectului, neglijarea acestei dominante de către factorii educativi, este trăită de copil ca frustraţie afectivă, cu puternice rezonanţe personale.

Fără îndoială că practica pedagogică cunoaşte şi alte tipuri individuale, cu diferenţe clar descifrabile. Ceea ce am dorit să relevăm prin tratarea celor cîteva cazuri concrete este mai mult caracterul de sistem al stilului comportamental, specificitatea sa şi o anume constanţă, duse pînă la gradul de trebuinţă a copilului de a acţiona într-un anume chip sau în altul. Înţelegem cît de important este pentru munca instructiv-educativă cunoaşterea individualităţilor pe care le formăm.

Scanned with OKEN Scanner

Dar o asemenea poziție adîncește dilema pedagogiei practice : ori modelare și tratare egală, cu tendința generală de creștere a performanțelor (de aici și efectul inevitabil al ajustării, al nivelării personalităților după media grupului), ori, dimpotrivă, tratare prin excelență individualizată, potrivit însușirilor și disponibilităților personale ale fiecăruia (ceea ce înseamnă întotdeauna abatere de la regulile generale stabilite).

Cum educarea personalității copiilor nu se reduce la procesul didactic, rămîne spațiu larg influențelor extrașcolare, factorilor social-pedagogici, culturali mult mai elastici, care permit acțiuni complexe în comun și o largă influențare reciprocă a individualităților.

Modul personal de reacție la influențele educative este numai simptomatic. Abia îndărătul lui urmează să fie căutate condițiile și factorii care au determinat structurarea într-un fel sau altul a sistemului comportamental. Se constată că cele mai multe explicații posibile în această direcție sînt de natura unor procese și fenomene psihosociale, legate de relațiile antecedente și de cele prezente dintre copil și adulți în familie, de modificările afective importante care survin, de modelele comportamentale oferite, de incitația reală spre imitare sau contraimitare, de relațiile reciproce și de afecțiunea dintre copii. Rolul informațiilor primite, al experienței personale timpurii — cea spontană, anarhică și plină de nereușită și insatisfacție sau cea dirijată cu solicitudine, într-o atmosferă calmă, de afecțiune pozitivă, stimulatorie din partea adulților — este cît se poate de evident. Aici raportul datelor biografice cu stările comportamentale prezente indică aproape în toate cazurile corelații ridicate. Afectivitatea copilului începe și continuă să rămînă componenta cea mai importantă a personalității. Statistica datelor ne arată adesea că devierile caracteriale ale copiilor, delictele gratuite (de bunăstare) pe care le comit minorii au ca mobil

Scanned with OKEN Scanner

de cele mai multe ori carențele din sfera afectivă a personalităților.

În consecință, este absolut necesar să ne întrebăm cum funcționează nevoia de afecțiune a copiilor în procesul educării, în ce fel este ea satisfăcută în familie, la nivelul relațiilor lor de vecinătate, în grupele de copii existente. Este știut faptul că evoluția și modificările în sfera afectivității nu urmează aceeași linie cu dezvoltarea intelectului și nici cu cea a constituirii unor aptitudini speciale.

Sub raportul trăirilor afective ale copiilor, cercetările stabilesc adevărate tipologii : tipul echilibrat afectiv și satisfăcut în mediul său familial ; cel unilateral satisfăcut afectiv și în afara familiei ; tipul frustrat total de afecțiune pozitivă ; un tip de o afecțiune antisocial formată, negativă ; tipul cu transfer ușor sau greu în sfera afectivității. Stările de dereglare a afectivității formează baraje de motivație și de sens în recepționarea influențelor educative la copii, chiar și în cazul celor extrașcolare, unde avem nevoie de o bază afectivă tonică, reconfortantă, pe terenul căreia să clădim sentimentele sociale superioare ale copiilor. Probleme inedite sînt ridicate de modalitatea integrării optime în grup a diferitelor individualități ori de cîte ori lucrăm cu colectivitățile de copii, temporare sau stabile.

Disponibilități native și condițiile de mediu în formarea personalității

Raportul dintre stabilitate și schimbare în educarea personalității, pe de o parte, și dintre echipamentul nativ și trăsăturile dobîndite, pe de altă parte, este de interes primordial nu numai din punct de vedere teoretic, ci și din rațiune practică. Nu toți copiii sînt

Scanned with OKEN Scanner

educabili în același grad, nu toți dispun de aceleași posibilități de „modelare", de organizare interioară a experienței cu același ritm și stabilitate în timp. Aceasta înseamnă că nu orice influență, organizată sau spontană, asupra copiilor devine în mod nemijlocit și fapt al dezvoltării lor. Încă experimentele clasice de condiționare (pavloviană) a organismului au dovedit că pentru formarea și consolidarea noilor reflexe (condiționate) unii indivizi au nevoie de multe repetiții, de numeroase asocieri ale stimulilor, în timp ce pentru alte structuri de sistem nervos sînt suficiente numai cîteva repetări. Tot așa putem vedea copii care fixează relativ ușor deprinderile intelectuale sau motrice, învață cu repeziciune o seamă de reguli de comportare civilizată și le traduc în acțiune, pe cînd altora le sînt necesare o mai mare insistență, numeroase reveniri, rectificări și repetiții fără să se obțină întotdeauna cele mai bune rezultate. Teoretic, pedagogia a delimitat fenomenul la două extreme : copii *ușor educabili* și cei *greu educabili*. Practic însă nivelele și gradul de educabilitate sînt mult mai nuanțate, proprii fiecărei individualități.

Educabilitatea, după cum stabilesc cercetările moderne (Eysenck), reprezintă capacitatea de formare a individului, disponibilul său biologic de modelare în baza plasticității sistemului nervos și a gradului de organizare a creierului, gata de a intra în funcțiune încă de la naștere. Fiind, prin urmare, un dat, ceva înnăscut, educabilitatea este condiția formativă potențială, diferențiată a fiecăruia.

Educarea, în schimb, este un proces prin excelență psihosocial ; este acea formare și informare a copilului prin disponibilul său biologic și sub influența factorilor socioculturali. Evident, cu cît vom cunoaște mai din timp și mai bine gradul de educabilitate al personalității, cu atît vom putea aplica procedee și măsuri mai potrivite pentru educarea ei. Ca urmare a influențelor educative exercitate, pe fondul de educabilitate al copilului se elaborează *experiența sa de*

Scanned with OKEN Scanner

viață, comportamentul său social, exprimat în : cunoștințe, abilități, afecțiune, deprinderi de activitate, priceperi de a acționa, opinii, interrelații personale cu ceilalți etc. Această experiență se realizează distinct și suprastructural programului ereditar al evoluției de specie (umană) a copilului, dar nu și independent de echipamentul său nativ-ereditar.

În știința contemporană se apreciază că gradul de educabilitate la om se exprimă cel mai mult în inteligența sa, în capacitatea de a se adapta diferențiat, prompt, eficient, cu soluții noi, originale la solicitările mediului înconjurător. În acest fel este acceptată ideea că bazele inteligenței — plasticitatea, organizarea superioară a creierului, disponibilul de modelare — sînt asigurate încă de la naștere și într-o proporție diferită de la individ la individ. La copiii gemeni, această bază nativă, în cazul univitelinilor, s-a stabilit a fi în corelație de 0,90—0,95. În condițiile în care frații gemeni sînt luați și crescuți separat, această corelație se distanțează la 0,75. Gemenii neunivitelini crescuți împreună nu mai păstrează asemenea corelații și sînt foarte apropiați fraților obișnuiți (după datele lui Cox). De reținut este însă faptul că inteligența nu epuizează disponibilul de educabilitate ; o dată cu inteligența se modelează și se dezvoltă și alte procese și componente psihice. De asemenea ea nu se reduce numai la datele native. Încă de la 4—7 ani, stabilesc aceleași cercetări, peste 25% din capacitatea inteligenței este rezultat al educației, al influenței mediului, al experienței dobîndite de copil. Mai mult, acțiunea mediului s-a constatat a fi prezentă chiar în modificarea echipamentului congenital *. Alte măsurători efectuate constată că inteligența stabilită pînă la 3 ani nu este predictivă pentru performanțele intelectuale ulterioare. De exemplu, inteligența măsurată la 2 ani are corelații

* *Frank Barron*. „Creative Person and Creative Process", Ed. Hold, Rinehart and Wintson, Inc. New York, 1969, p. 33.

Scanned with OKEN Scanner

de+0,41 numai cu inteligența aceloraşi subiecţi la 17 ani, iar la 11 ani de + 0,92 *.

Dificultăţi în educaţie apar şi din necunoaşterea în suficientă măsură a disponibilităţii creierului la diferite vîrste de a se modela şi de a-şi însuşi experienţa social-umană. Unele date biologice minuţios înregistrate ne sugerează o imagine aproximativă a evoluţiei funcţionale a creierului în ontogeneză. Ca un „ceasornic cromozomic" ** (conchide în cercetările sale B. Bloom), cuprins în programul ereditar al speciei, intră în acţiune disponibilul de funcţionare al centrilor nervoşi din creier. În cursul vieţii sugarului, deşteptările acestui ceasornic, mai mult decît răspuns la influenţa adultului, sînt *autodeşteptări*.

În cea mai mare parte, copilul se învaţă aproape singur să răspundă cerinţelor de mediu ; este masiva achiziţionare a reflexelor condiţionate naturale, spontan formate şi neconştientizate nici măcar de adult. S-a stabilit în baza unor măsurători biologice că, pînă la vîrsta de 4 ani, 50% din întreaga capacitate a creierului se inaugurează în acţiune, devenind disponibilă prin adăugire şi prin creşterea ulterioară a coeficientului de inteligenţă. Dacă nu se asigură şansele acestei inaugurări progresive pînă la 4 ani, mecanismele creierului se pot frustra, închide şi ulterior se pot recondiţiona mai greu. Se remarcă faptul că nu este obligatoriu ca întreaga capacitate de activitate inaugurată să fie permanent întrebuinţată, dar este absolut necesar ca *în momentul inaugurării*

---

* După datele lui *Benjamin Bloom*, în : „Stability and Change in Human Characteristics", Ed. John Wiley & Sons, New York, 1966, p. 52 şi următ., unde autorul dă următorul tabel de corelaţii :

inteligenţa măsurată la 1 an are corelaţia 0 cu inteligenţa măsurată la 17 ani ;

la 2 ani	comparativ cu	17 ani	este de	+0,41 ;
3 ani	„	17 ani	„	+0,65 ;
4 ani	„	17 ani	„	+0,71 ;
5 ani	„	17 ani	„	+0,80 ;
8 ani	„	17 ani	„	+0,90 ;
11 ani	„	17 ani	„	+0,92 .

** Idem.

Scanned with OKEN Scanner

să fie puse în uz în mod optim mecanismele creierului și să fie menținute ca niște unelte active în întreaga activitate coordonatoare atinsă. Între 4 și 8 ani intră în acțiune, *prin educare*, încă 30% din capacitatea totală a activității creierului. Se ajunge deci la o posibilitate de 80% din capacitatea totală de activitate a intelectului ; la vîrsta de 13 ani se atinge 92% din capacitatea totală de coordonare și de înțelegere. În sfîrșit, de la 13 la 17 ani se completează și restul de 8% ale capacității totale de a înțelege și a utiliza în conformitate cu anumite scopuri datele „input" ce se achiziționează. După 17 ani (după Bloom), tot ce se poate face este ca tînărul să-și conserve intactă capacitatea inaugurată, fructificînd-o în variate domenii, pe conținuturi diverse și în mod creator. Ne putem imagina astfel o curbă ascendentă de inaugurare adițională, pe vîrste, a capacității de activitate a creierului (50, 80, 92 și 100%) pentru vîrstele marcate (0—4, 4—8, 8—13, 13—17 și după 17 ani) și, totodată, una descendentă, a adăugirilor de la o vîrstă la alta (50, 30, 12 și 8%) (vezi graficul de la pagina următoare).

Apreciind însă fondurile care se investesc pentru educație în raport cu aceste modificări ale dezvoltării activității creierului, se constată o situație paradoxală. Societatea investește prea puțin, aproape de loc, iar în unele țări chiar de loc pentru educația copiilor în perioadele timpurii (0—8 ani), adică tocmai atunci cînd intră în funcțiune pînă la 80% din activitatea creierului și poate fi stimulată, fructificată în procesul instructiv-educativ. Cele mai multe investiții materiale, culturale, științifice, pedagogice se fac în clasele superioare ale învățămîntului mediu, deci abia după 16—17 ani, exact cînd ceea ce nu s-a inaugurat ca abilitate, capacitate etc. se poate recupera cu greu și în perioada pregătirii universitare și postuniversitare, de care beneficiază o parte restrînsă din efectivul întregii generații.

Avînd în vedere și dezvoltarea celorlalte componente ale personalității (a capacității afective, volitive, caracteriale etc.), ne dăm seama cît de impor-

Scanned with OKEN Scanner

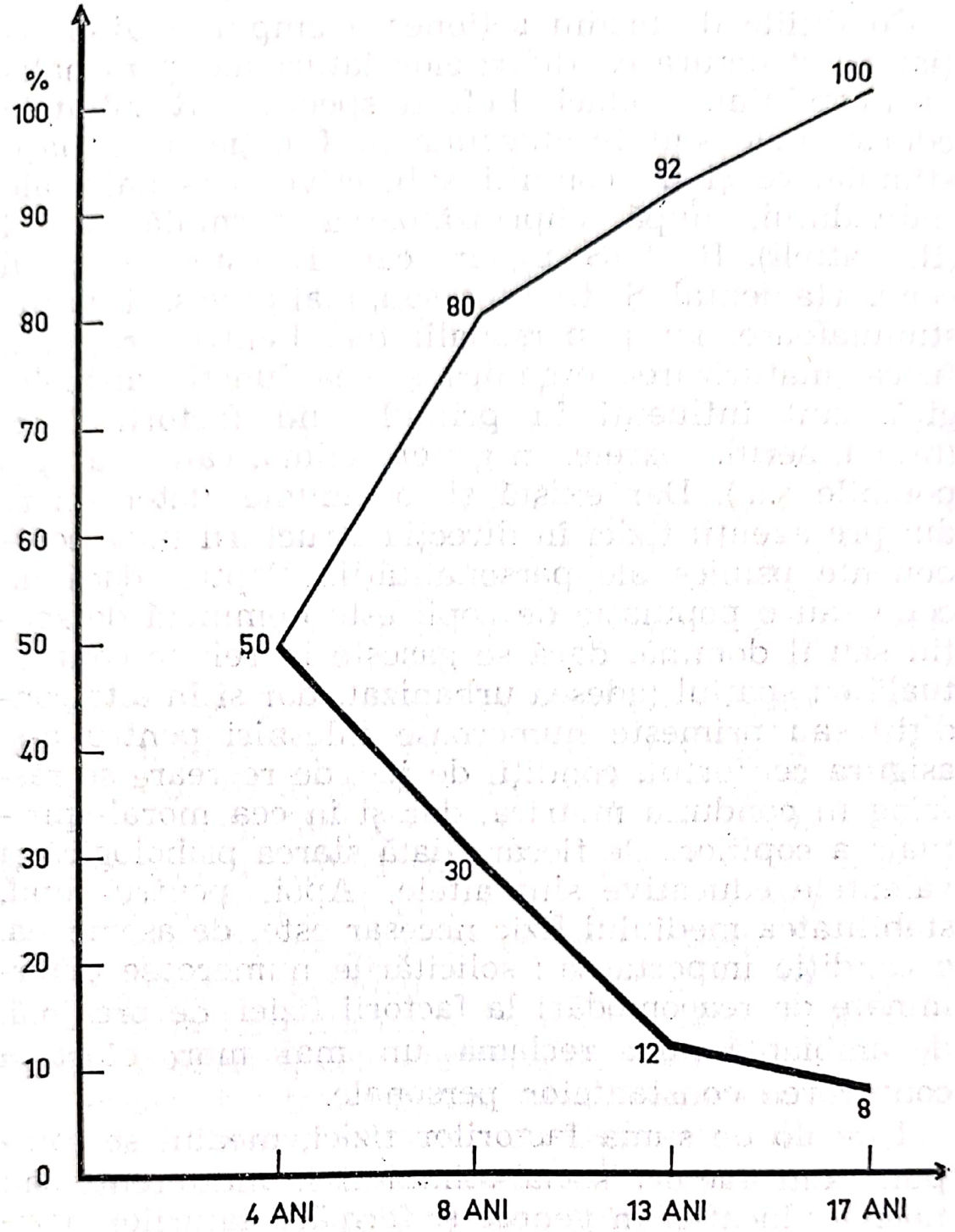

tantă este investiția socioeducațională — cea mai prețioasă investiție umană — de-a lungul vîrstelor copilăriei și în preadolescență.

De reținut rămîne faptul că inițierea contactului copiilor cu mediul ambiant nu trebuie să fie frustrată, ci, dimpotrivă, urmează ca inițiativele exploratoare ale copiilor să fie încurajate, această tendință derivînd din însăși natura noastră social-umană.

Scanned with OKEN Scanner

Condiţiile de mediu acţionează amplu şi diferenţiat în structurarea diferitelor laturi ale personalităţii copilului, producînd efecte specifice. Rezultatele educaţionale sînt întotdeauna în funcţie de situaţii stimulative şi de condiţii subiective personale, ale individului, după cuprinzătoarea formulă a lui (R. Cattell), R=f (S, p), în care R este răspunsul comportamental, S stimulul, sau, mai precis, situaţiile stimulatoare, iar p personalitatea. Pentru creşterea fizică, maturizarea organică şi cea funcţional-biologică, sînt influenţi în primul rînd factorii fizici (hrana, aerul, soarele, în genere clima, calitatea apei potabile ş.a.). Dar există şi o anume determinare dinspre agenţii fizici în direcţia structurii unor componente psihice ale personalităţii. Faptul dacă un copil sau o populaţie de copii este dominată de spaţiu sau îl domină, dacă se găseşte în relaţie conflictuală cu spaţiul (adesea urbanizat, dar şi în alte condiţii) sau primeşte numeroase înlesniri pentru a-şi asigura confortul, condiţii de joc, de recreare se răsfrîng în conduita motrică, dar şi în cea moral-spirituală a copiilor. De fiecare dată starea psihologică şi valenţele educative sînt altele. Apoi, pentru copil, stabilitatea mediului fizic necesar este, de asemenea, o condiţie importantă : solicitările numeroase determinate de reacomodări la factorii fizici, de preajmă, de ambianţă nouă reclamă un mai mare efort în conturarea constantelor personale.

Dincolo de suma factorilor fizici, mediul se compune din factori social-stimulativi, indiferenţi sau nocivi educaţiei în genere şi formării laturilor pozitive ale personalităţii în special. Este vorba în primul rînd de factorii culturali, sociali de grup pe care îi oferă mediul uman. Factorii stimulativi nu acţionează izolat, ci grupaţi, de regulă, în variate *situaţii educaţionale*, în contexte de influenţă, cu elemente de întărire a experienţei personale ce se elaborează, ca : aprobare, recunoaştere socială, sancţiune afectivă pozitivă, corijare, sprijin din partea adulţilor. Un puternic rol formaţional îl exercită exigenţele me-

Scanned with OKEN Scanner

diului, explicite și implicite, expres formulate, ca și cele mai subtile, de penetrație a individului mai puțin conștientă. Începînd cu cerința folosirii unui minim de limbaj, cu utilizarea socială a obiectelor și pînă la codificarea simbolică, matematică, logică ori artistică a realității pe care o cunoaște copilul, mediul social-cultural își pune amprenta asupra conținutului întregii lui personalități. Pasibile și de efecte deviante, condițiile de mediu urmează întotdeauna să fie apreciate în concretitudinea lor și nu numai la modul general. De exemplu, o reală condiție subiectivă, aptitudinea pentru o anumită activitate, este normal să fie mobilul decisiv al copilului în opțiunile sale pentru o viitoare profesiune. Se poate întîmpla însă ca mediul familial să acționeze în altă direcție, impunînd alte criterii, copilul efectuînd decizia pentru viitoarea profesiune sub impulsul aspirațiilor părinților și nu motivat de propriile aptitudini sau înclinații.

Peste aspectele concret-particulare, tendința majoră a mediului sociocultural și educațional este de a profila personalitățile în formare pe cerințele viitorului omenirii. Încă de pe acum, personalitatea este supusă unor adaptări speciale : cele determinate de necesitatea adaptării la accelerațiile din mediul înconjurător (viteza de parcurgere a spațiului, de recepție a semnalelor vizuale, auditive etc.) ; cele legate de explozia informației, cele de muncă în raport cu mașina modernă, cele derivînd din modificarea mult mai dinamică a trebuințelor, adaptări la mînuirea a o serie de mijloace tehnice etc. De observat este că, alături de gîndirea creatoare și de marea receptivitate pentru nou, *aptitudinile și capacitățile tehnice* formează trăsăturile distincte ale personalității lumii contemporane. *Gîndirea tehnică* și împreună cu ea *imaginația tehnică-spațială* constituie coordonate principale în structurarea omului modern. Nivelul de dezvoltare tehnică, industrială și științifică a omenirii va duce în mod necesar și inevitabil la profilarea în masă a unor noi personalități. Evident, nu de la sine, ci prin intermediul educației, în condițiile în care

Scanned with OKEN Scanner

însăşi concepţia educaţională se schimbă. Tot mai mult se pune accentul pe operaţionalitate şi nu pe cantitatea de informaţie, pe instrumentare intelectuală şi creaţie şi nu doar pe acumulare de produse spirituale finite, pe responsabilitate, decizie proprie şi mai puţin pe conformare exterioară, pe dresare.

Premisele autoeducării

Autostimularea în ameliorarea comportării şi autoajustarea după modelele oferite, după cum am văzut, apare la copii relativ timpuriu, o dată cu însuşirea limbajului ca instrument de comunicare şi cu dezvoltarea acţiunii voluntare. Există chiar tendinţa unei „autoperfectări" şi încercarea de a corija pe alţii în raport cu modelul primit. De exemplu, la copiii studiaţi, în înţelegere cu părinţii, s-a obţinut foarte de timpuriu o vorbire corectă, evitînd cu desăvîrşire, încă de la 16 şi, respectiv, 13 luni, *limbajul infantil*. Interesant că, o dată cu consolidarea sistemului vorbirii sau numai a elementelor lui, copiii corijau frecvent adulţii atunci cînd aceştia pronunţau incorect cuvintele. Mai tîrziu, ei autoconştientizează şi erorile din vorbirea proprie. Unul dintre subiecţi, la 3 ani, face haz arătîndu-ne cum, „atunci cînd era mic", nu ştia să spună *sifon* şi spunea *sison* ş.a. De regulă, o dată ce acţiunea sau o reacţie verbală bine elaborată s-a fixat, copiii o folosesc din proprie iniţiativă drept corectiv în cazuri de abatere. După cum, în cazul copiilor bilingvi, transpunerile dintr-un sistem de vorbire într-altul cu echivalarea înţelesului cuvintelor devine de timpuriu o predilecţie. De fiecare dată avem de-a face cu un proces de autocorectare prin similitudine şi autocontrol, de care prea puţin se ţine seama ori de cîte ori se tratează problema autoeducaţiei. Observăm deci că, independent de influenţa educativă expresă, la copii funcţionează şi unele căi proprii de înţelegere, de autosesizare şi

Scanned with OKEN Scanner

de autoinițiere. În nenumărate împrejurări, copiii, asistînd spontan la o experiență umană, sesizează o seamă de relații deosebit de complexe și înțeleg fenomene care pe cale didactică abia dacă li s-ar putea explica.

Firește, nu vom putea pune pe seama acestor ocazii întreaga problemă a autoeducării. Subliniem numai că *autoformarea personalității* nu este doar o consecință a educației organizate, un efect doar al acesteia, și că este greșit fixată în preadolescență și cu atît mai mult în adolescență. Dimpotrivă, premisele autoformării sînt anterioare educației instituționalizate. Fără a deriva direct din natura biologică a organismului, ele se instituie în contactele copilului cu mediul social *, coexistă și se dezvoltă înăuntrul jocului practicat de copii și se desăvîrșesc apoi, pe baza elementelor educației anume organizate și dirijate de adulți, în anii preadolescenței. Altfel, pe seama căror forțe ar trebui puse performanțele de ordin senzorial, volitiv, afectiv etc. ale copiilor din timpul jocului ? O autoîncordare, o automobilizare la rol prin regulile jocului, autocontrolul (Zaporojeț, Manuilenko), manifestate încă de la 6—8 ani, sînt conduite care traduc „luarea pe sine în stăpînire" a copilului. Apelul la autoeducație în etapele ulterioare rămîne fără ecou dacă în antecedente nu se folosesc în mod optim premisele reale ale autoeducării fiecărei individualități.

Se constată de altfel și practica muncii educative ne convinge la tot pasul că încă prea puțin sînt fructificate, și chiar la vîrstele mai mari, posibilitățile autoeducării, ca : autostimularea în acțiune, autocontrolul, autoinițierea, autoaprecierea critică, autodirijarea acțiunilor, curiozitatea epistemică și responsabilitatea. Alături de școală, organizațiile de copii și

* În cursul dezbaterii acestei probleme la cel de-al XVIII-lea Congres internațional al psihologilor din august 1966 de la Moscova, N. A. Mencinskaia precizează, alături de legea interiorizării experienței (Piaget), acțiunea legică a „exteriorizației" ca trebuință personală, manifestă de timpuriu în dezvoltarea copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

de tineret dispun de posibilități și de mijloace inepuizabile de a stimula forțele interne atît de plurivalente ale personalității copilului.

Date fiind, pe de o parte, realitatea complexă a procesului de constituire a personalității și, pe de altă parte, cerințele mereu crescînde ale vieții moderne contemporane, se impune o revedere de pe noi baze științifice a *măsurilor și metodelor pedagogice* folosite în acest proces. Așa cum stabilesc unele cercetări experimentale (Torrance), cauza stagnării sau chiar a retardării în evoluția laturii creative a personalității poate fi uneori însuși sistemul măsurilor pedagogice aplicate. De pildă, la populații de copii din școala americană, se constată în jurul vîrstei de nouă ani o descreștere evidentă în performanțele creative și ale judecății estetice. Numai învățătorii care au acționat în afara procedeelor pedagogice uzitate frecvent la clasele date *, stimulînd imaginația creatoare a elevilor, au putut elimina declinul. Dintotdeauna normele pedagogice au urmărit fixarea unor măsuri și promptitudinea acțiunii conforme cu aceasta. Specificul creativității constă însă în depășire, în abatere de la ceea ce s-a știut sau s-a învățat anterior. Este de înțeles atunci de ce normele pedagogice proprii claselor mici (I-III) nu mai erau stimulatoare pentru creația copiilor, impulsul necesar venind din afara normelor școlare. Educația pionierească vine în întîmpinarea reconsiderării măsurilor și a normelor pedagogice pe un teren nou de fapte cu aspecte inedite, de îmbinare specifică între informativ și formațional, între joc și învățătură, între reproducere după model și creație etc., cu tot atîtea elemente de progres tehnic, cultural și științific necesare educației pe care societatea noastră și școala le promovează.

În concluzie, datele mai importante și recente ce se desprind din studiul copilului duc la ideea că o cunoaștere autentică a personalității sale înseamnă altceva decît inventarierea de însușiri definitorii, cu

* Cf. *F. Barron*. Op. cit.

Scanned with OKEN Scanner

extinderea unor generalizări logice, abstracte în acest domeniu.

Dincolo de atitudini comportamentale care au valoare de simptom, se cere lămurită de fiecare dată natura fenomenelor, cauzele genezei și condițiile care le permit și le favorizează dezvoltarea.

În loc de canoane tradiționale și schematizări se cere căutat copilul viu, în toate articulațiile și dependențele sale cu realitatea socială în care se formează. Imaginea generală, de specie, despre personalitatea infantilă rămîne total nesatisfăcătoare pentru educație, după cum inoperante se dovedesc și tipologiile abstracte, logic construite în studiul personalității. De reală valoare metodologică și practică este cunoașterea diferențiată a psihologiei copiilor, pe subspecii, pînă la tipuri comportamentale individualizate, caracteristice modului de a fi al fiecărui copil.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al II-lea

Imaginea copilului și a copilăriei de ieri și de azi

(Schiță de psihologie istorică)

A cunoaște cît mai bine materialul uman supus educării, copiii

Cerința unei cunoașteri cît mai autentice a generației de copii, cuprinsă într-un sistem socioeducațional sau altul, s-a impus de mai multă vreme. Și de fiecare dată cercetarea a ieșit în întîmpinarea ei cu instrumentele corespunzătoare : măsurători somatice sau scări de vîrstă psihometrice, sinteze monografice asupra statutului social și asupra intereselor și aspirațiilor tinerei generații, medii statistice calculate prin testări și anchete în masă, cercetări de laborator, experimente psihosociale pe eșantioane de copii socotite reprezentative pentru o colectivitate dată etc.

Astăzi studiul psihologic al copilului și al copilăriei nu se pune ca acum patru-cinci decenii în urmă. Ritmul accelerat al dezvoltării sociale, noua problematică a formării omului nu ne mai pot mulțumi cu studii parțiale, cu fragmentarea atomistică a vieții psihice, cu iluzia atotputerniciei experimentului de laborator. Tot mai mult se impune *viziunea integralistă și istorică* asupra formării tinerei generații. Copilul, de altfel ca și omul matur, este un produs unitar, integrat psihologic și cultural epocii căreia îi aparține, dar în același timp este indirect și multiplu influențat de epocile anterioare, datorită continuității umane și materiale dintre generații. Din ceea ce a fost pozitiv și negativ în trecut există și astăzi elemente, cu ponderi și forme diferite.

Scanned with OKEN Scanner

Copilul de azi este, desigur, rezultat al epocii noastre; dar noțiunea de „azi" le cuprinde pe cea de ieri și de alaltăieri, așa cum o cuprinde, în germene, și pe cea de mîine. Societatea actuală nu a apărut din nimic, marcînd o discontinuitate totală. Oamenii, metodele, mentalitățile, ideile, opiniile și practicile educative sînt realități ce se întind pe epoci istorice diferite. Unele își au originea, de exemplu, în perioada feudală, altele în cea capitalistă, iar altele în vremea noastră. Generația de azi care a trecut de 70 de ani s-a născut în perioada de descompunere a feudalismului, a trăit și a muncit în capitalism și a prins ani buni de activitate și în socialism; generația care împlinește 40 de ani a copilărit în capitalism și muncește în socialism; generația de 20 de ani nu mai cunoaște direct decît orînduirea noastră. Aceasta din urmă s-a format însă sub înrîurirea generațiilor anterioare, care aduc cu ele și moștenirea trecutului.

Dar ar fi simplist și în dezacord cu realitatea dacă am înțelege orînduirile sociale amintite ca pe trei straturi de mentalități psihologice suprapuse și izolate, ca pe niște cărămizi într-o construcție imuabilă sau mecanic legate între ele, fără întrepătrunderi de structură și de calitate multiple în sfera materială și spirituală a noilor generații.

Din cele de mai sus rezultă că cercetarea istorică a copilului și cunoașterea evoluției copilăriei în societate sînt mai mult decît justificate.

Analiza istorică a fenomenului *copil* ne dă ciudata impresie de descoperiri succesive a unor lucruri cunoscute de cînd lumea. Cu toate acestea, epoca noastră nu este lipsită și de date noi, care obligă la reconsiderarea dimensiunilor psihologice și educaționale ale tinerei generații.

În perspectivă istorică, J. J. Rousseau are meritul de a fi „redescoperit" copilul pentru conștiința socială a epocii. După el, un șir de personalități ale literaturii mondiale (Barrès, Dickens, Dostoevski, Korolenko ș.a.) au contribuit prin opera lor la cunoașterea lumii interioare a copilului, la pătrunderea

Scanned with OKEN Scanner

sufletului său în ceea ce are el universal și particular. Contribuția literaturii este meritorie în această direcție și nimic nu o poate suplini. Moștenirea ei se cere însă studiată cu instrumentele psihologului, pentru care literatura este un cîmp experimental în istorie, fiind singurul domeniu care ne prezintă copiii din trecut într-o formă primară, adică vie și concretă, iar dacă este vorba de scriitori de talent, tot așa de reali ca și cei de azi.

În plan teoretic am putea spune că literatura clasică prefigurează într-un mod surprinzător problematica „relațiilor umane", de care se interesează atît de mult știința vremurilor noastre, deoarece o tehnică educațională a acestor interrelații, cultivate încă din copilărie, nu este posibilă în afara înțelegerii copilului ca *subiect* și nu doar ca *obiect* al educației, prelucrat din exterior de școală și de colectivitate în vederea „socializării" sale.

Tot de la J.-J. Rousseau pornesc și preocupările pedagogilor în direcția cunoașterii copilului. Personalități ilustre ca Pestalozzi, Fröbel, Makarenko ș.a. aduc contribuții importante în această privință. Din păcate, nici domeniul pedagogiei nu a fost studiat de psihologi în ideea că orice teorie, metodă sau sistem pedagogic presupun în spatele lor o anume concepție despre copil, o anumită viziune psihologică despre potențele sale generale și particulare, despre rolul lui în viața socială, despre universul și aspirațiile copilăriei.

Perioada mai apropiată de noi înregistrează contribuții marcante, în primul rînd ale *psihologiei copilului* și ale *psihologiei pedagogice*, care conturează o viziune generală adecvată, de specie, asupra dezvoltării psihice a noilor generații. Apare însă un inconvenient în planul practicii educaționale în raport cu această imagine generală, de specie : nici cadrele didactice și nici ceilalți factori interesați în instruirea și educarea noii generații nu lucrează cu copii în genere, care ar depăși condiția lor social-istorică, ci cu exemplare vii, avînd însușiri și caracteristici particulare. *Psihologia copilului* nu trebuie

Scanned with OKEN Scanner

să fie numai una de specie, ci neapărat și social-istorică, concretă, influențată amplu de condițiile specifice în care copiii se dezvoltă.

Se impune ca o concluzie faptul că indiferența psihologilor și a pedagogilor față de informațiile despre copil încorporate în alte domenii de cunoaștere a omului și față de copilul concret al epocii noastre este tot mai puțin scuzabilă.

Tot mai importante pentru studiul copilului se dovedesc a fi o seamă de cercetări sociologice. Investigații concrete efectuate asupra structurii familiei, a nivelului ei de cultură, a misiunii și a rolurilor sociale îndeplinite de membrii săi, asupra tiparelor educative promovate și a atitudinii adulților față de familie și față de copii aduc date însemnate pentru înțelegerea psihologică-socială a copilului. Același lucru este valabil și pentru studiul generației de copii din perspectiva claselor sociale, a idealului educativ urmărit, a problemelor economice, demografice și socioprofesionale pe care le ridică această generație.

Apoi este meritul antropologiei, al școlii americane de antropologie în primul rînd (Fr. Boas, E. Sapir, A. Kroeber, M. Mead, R. Linton, A. Kardiner ș.a.), de a fi studiat formele interioare ale culturii colectivităților și modul în care „se însurubează" omul în tiparele socioculturale existente, ceea ce a permis o imagine mai realistă și despre copilărie, luată în limitele și concretitudinea diferitelor culturi.

Cu toate acestea, psihologia științifică, ca și sociologia și antropologia, cu meritele lor incontestabile, lasă descoperite aspectele istorice pe care le implică o reală cunoaștere a materialului uman supus educării, *copiii*. Singura în măsură să suplinească această lacună este *psihologia istorică*, știință care trebuie să preia informațiile despre copil împrăștiate în diferite contexte disciplinare și care, depășind imaginea copilului unei culturi, să poată înfățișa procesul copilăriei în devenire, în evoluția sa istorică, pe o anume zonă, în condiții sociale și educative concrete, ținînd seama de continuitatea

Scanned with OKEN Scanner

materială și spirituală legică a generațiilor. Începută în prezent, o asemenea analiză științifică ar urma să se întindă în trecut pînă unde memoria colectivă și documentele de semnificație psihologică o permit. Schimbările aduse cu timpul în structura psihică a noilor generații, ca și în spațiul familial și de viață al copilului, ar forma punctele nodale ale unor cercetări de acest fel ; realitatea unor asemenea modificări și transformări nu mai poate fi astăzi ocolită ori ignorată. Copilăria și copilul evoluează pe spații istorice largi ; în cadrul lor se constată o anume dinamică, pe care nu o putem surprinde în chip satisfăcător decît raportîndu-ne tot la istorie. Chiar cercetările limitate, propriu-zis experimentale, își capătă sensul deplin numai într-o perspectivă integralistă și istorică. Deoarece clasa de elevi, laboratorul, blocul de locuințe, terenurile de joc etc. aparțin instrumental și uman unei epoci sociale sau alteia, precizarea cadrului istoric ușurează înțelegerea semnificației concretului pe care-l analizăm, dă perspectivă cercetărilor de amănunt și conturează posibilitățile reale și limitele investigației, altfel greu de înțeles prin simpla fotografiere a fenomenelor.

Dar în domeniul psihologiei istorice, după cum se exprimă R. Mandrou, metodele urmează să fie create de-abia de aici înainte *. Sînt deci inevitabile numeroase tatonări, de unde și necesitatea precizării poziției cercetătorului pentru ca cititorul să înțeleagă exact amploarea și valoarea instrumentului metodologic utilizat.

În ce ne privește am considerat că, pentru problematica evoluției personalității copilului, analiza comparativă cît mai riguroasă a acestui proces ar fi una dintre căile viabile și concludente de demonstrație.

Întrucît nu dispunem de studii similare în care să ne putem insera eforturile, am ales acele metode care să ne poată furniza date comparabile, satisfă-

* *Robert Mandrou.* „Introduction a la France Moderne", Paris, Edition Albin Michel, 1961, p. 1 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

cător operante la nivelul istoriei, ca metoda biografică, genealogică, ancheta, interviul, analiza diferitelor produse ale culturii materiale : port (vestimentaţie), tipuri de construcţii, aşezările umane, modul de utilare a gospodăriei, decorarea încăperilor de locuit ş.a., precum şi a produselor spirituale : ocupaţii, obiceiuri, producţia folclorică, practicile educaţionale încetăţenite.

Biografiile mai ales furnizează o multitudine de date, fixate pe succesiunea genealogică a diferitelor familii cercetate.

Pentru populaţiile de copii actuale mai folosim şi observaţia directă, precum şi metoda participării la unele activităţi ale subiecţilor.

Din nevoia expunerii succinte şi logice a datelor, în elaborarea studiului recurgem la *reconstituire*, metodă mai puţin cunoscută în psihologie, dar frecventă în alte discipline, ca istorie, arheologie, geologie etc. Este o modalitate ce prezintă avantaje mari pentru toate domeniile în care bogăţia informaţiilor şi multitudinea aspectelor sînt excesive, cum e şi cazul psihologiei istorice.

Această metodă ne oferă un model operant, dincolo de multitudinea datelor care, oricum, nu pot fi inventariate total în lucrare din cauza caracterului lor eterogen şi inegal ca valoare şi ca utilitate. Reconstituirea ne permite o raportare prescurtată la ansamblul problematicii evoluţiei psihologice a unei colectivităţi, şi acest lucru este foarte important. Orice colectivitate constituită în timp îşi are cultura sa, cu elemente specifice, şi numai cunoaşterea ei integrală ne permite detaşarea aspectelor semnificative ce ne interesează. Personalitatea copilului este întotdeauna produsul unor realităţi sociale la care se raportează în mod continuu şi în care se integrează. Această metodă ne permite o tratare rezonabilă a raporturilor dintre ansamblu şi subansambluri de fapte şi de structuri.

Firește, reconstituirea și *constructivitatea* în elaborarea materialelor prezintă și inconveniente. Dintre ele, cel mai important ar fi faptul că, în final, dis-

Scanned with OKEN Scanner

tanța dintre literatură și istorie, dintre plăsmuirea scriitorului și migala cercetătorului pare a fi insesizabilă ; produsul se prefigurează cam același, fie pornind de la opera literară, fie de la studii psihologice. În realitate însă atît pentru specialistul psiholog ori pedagog, cît și pentru educatorii practicieni diferențele rămîn marcante ori de cîte ori reconstituirile își păstrează o pondere corectă alături de celelalte metode și tehnici uzitate în cunoașterea și explicarea personalității.

Pentru noi, aplicarea acestei metode nu pornește de la explorarea istorică a operei literare care analizează tipuri de copii, ci de la nevoia sistematizării unui material psihologic inedit, cules cu minuțiozitate pe teren, în condițiile unor realități sociale autohtone *.

Imaginea realistă despre copil și dezvoltarea sa o înțelegem total opusă tendinței general întîlnite de a proiecta și a vedea în copilul actual ceea ce am dori noi, cei maturi, să fie, respectiv din perspectiva adultului. În sfîrșit, viziunea istorică dizlocă și imaginea schematică asupra copilului, abstract constituită în baza unor medii statistice livrești a datelor, ca și în înțelegerea parcelată, pe felii și funcții, a psihicului infantil studiat în laborator.

Ca urmare, sistemul de referințe la care raportăm imaginea integrală, dinamică asupra formării tinerei generații poartă următoarele dimensiuni : una *istorică-temporală*, de deplasare dinspre *ieri* către *azi* a informațiilor în acest domeniu, cu schițarea pe cît posibil a *perspectivei de mîine ;* apoi, cea *spațială*, de raportare la condițiile fizice ale mediului rural, urban ori în curs de urbanizare ; o dimensiune *socială*, de „mișcare" a copilului înăuntrul familiei și, în con-

* Datele pe care ne bazăm provin, în primul rînd, din cercetarea monografică a unor comune ale județului Prahova : Boldești, cu elemente de industrializare importante, și Tătaru, prin excelență agricolă. Apoi cartierele urbane : „Steagul Roșu" din Brașov, dominant muncitoresc, și „Balta Albă" din București, cuprinzînd populații de diverse categorii socio-profesionale.

Scanned with OKEN Scanner

tinuare, de analiză a rolului generației copiilor în viața societății ; în sfîrșit, avem dimensiunea de *conținut al dezvoltării*, privind rolul interrelațiilor personale, raportul intergenerații, precum și diferitele activități de joc, muncă, sarcini gospodărești care se încredințează copiilor. O atenție specială se acordă învățăturii școlare în formarea personalității.

Raportul dintre spațiul de viață și personalitatea copilului

a) Condițiile mediului fizic, în genere, nu sînt indiferente pentru creșterea și dezvoltarea psihică a copilului. În funcție de dimensiunile spațiului de mișcare și de caracterul său primitor sau ostil copiilor, se elaborează o anume chinestezie corporală, coordonarea mai liberă sau mai crispată a mișcărilor, cu repercusiuni asupra inițiativei personale, a sentimentelor și a modalităților de acțiune.

În cazul satului Tătaru, în „satul vechi" *, generațiile copiilor de pînă în jurul anului 1900 și puțin după s-au mișcat într-un mediu specific. Multe locuri nu erau „cuprinse" încă de oameni. Păcurăriile, Priporul, Colnicele, Valea Mare, Sărăturile, Cornișul, Podul Caprei ș.a. erau ale tuturor, ne mărturisesc azi octogenarii prahoveni.

Pe aceste locuri copiii pășteau oile, caprele și animalele mari : boii și vacile. Mergeau cu vitele în cete ; seara, vitele se despărțeau singure cînd ajungeau la poarta de unde ieșiseră dimineața. În afară de izlaz, locurile amintite erau acoperite cu mari suprafețe de pădure, în care primăvara

* Operăm aici, ca și în restul studiului, cu etape de evoluție a satului luate în mod convențional, potrivit reperelor memoriei colective investigate, și anume : *satul vechi*, acoperind perioada de pînă la primul război mondial și prezentînd numeroase rămășițe feudale, *satul mijlociu*, care se extinde între cele două războaie mondiale și *satul nou*, cuprinzînd etapa de după cel de-al doilea război mondial, inclusiv pe aceea a importantelor transformări socialiste.

Scanned with OKEN Scanner

și vara creșteau sumedenie de bureți comestibili, pe care copiii îi alegeau cu grijă și-i duceau acasă pentru mîncare. Alte locuri, ca, de pildă, Cimbrea, Dealul Bărboiul etc., erau de mai multă vreme cuprinse de moșneni ; pe ele se plantau livezi și vii, se cultivau porumbul și alte plante agricole necesare hranei oamenilor. Spațiul larg de pășunat, liber de orice constrîngere, a favorizat stabilirea unor relații strînse de prietenie între copii. Le-a stimulat bogăția imaginației, determinată de „luarea în stăpînire" a diferitelor „cotloane" de pădure, ca și legendele abundente pe seama locurilor mai dosnice (Fîntîna Hoților, Rîpa Dracilor etc.), favorizînd orientarea ușoară în natură, cunoașterea faunei și a florei locale, apariția unor interese și aptitudini specifice în recunoașterea diferitelor plante și animale utilizate la alimentația familiei. În limitele acestui spațiu primitor, jocurile colective sînt regulă, la fel ca vorbirea zgomotoasă și gesticulația largă.

Apoi, începînd cu primele decenii ale secolului nostru, peisajul fizic se schimbă. Pămînturile libere sînt cuprinse de oameni. Au apărut gardurile și răzoarele. Unele păduri și fînețe au fost înlocuite cu livezi de pruni ori cu vie. Creșterea demografică a satelor s-a accentuat și, o dată cu ea, pămînturile au devenit tot mai puține.

La sate, generațiile de copii de după primul război mondial au deschis ochii pe terenurile împrejmuite cu garduri, mai puțin accesibile, făcute din mărăcini plantați anume, din cătină și puieți de prun (năsade), tufișuri de tot felul. Sînt terenuri mici, delimitate cu grijă, ocolite de numeroase drumeaguri și poteci. În perimetrul lor, mișcarea copiilor, ca și a animalelor domestice, este stînjenită.

Cînd pleacă cu vitele la iarbă, copiii sînt „ciocăniți la cap" de părinți să aibă grijă de ele, să nu le scape pe pămîntul oamenilor, „să meargă întins" pînă la locul propriu de pășunat. Amenințarea obișnuită era : „să nu mă dai de gloabă că te omor". Dar „gloabele" erau destul de dese, fiindcă vitele, oricît ar fi fost de bine păzite, mai scăpau și la vecini. În asemenea cazuri, părinții își băteau copiii și, la rîndul lor, urmăreau să-și prindă vecinii pentru a-i „globi". Imprecizia răzoarelor, conflictele de moștenire, pă-

Scanned with OKEN Scanner

șunatul pe pămînturile străine înmulțesc și încurcă relațiile dintre neamuri și vecini. Copiii, după pilda părinților și a familiilor, se dușmănesc și ei ; de multe ori se bat, se înjură și se poreclesc. Atracțiile și respingerile în colectivitățile de copii mai stabile sînt determinate de cadrul îngust al jocului, de interesele și de conflictele dintre familii. Spațiul lor de manifestare este acum mult mai strîmt și mai nepotrivit. Cetele de copii la păzit oile sînt o excepție; păzitorul de vite devine solitar, preocupat mai mult de paza vitelor și mai puțin de joc.

Toamna, lucrurile se schimbau. După strînsul recoltei, vitele intrau iarăși la păscut în devălmășie, copiii adunîndu-se împreună și refăcînd cetele de altădată. Ei fac focuri la care coc cartofi, sfeclă și porumb. Bătrînii care încă supraviețuiesc ne relatează cum la dogoarea focului se depănau în fața copiilor povești și întîmplări din vremuri de demult : „Era pe la o mie opt sute nouăzeci și cinci, ba nu pe la 1900. Îmi aduc aminte...", începeau ei firul amintirilor.

Pentru scurt timp, în aceste contexte sezoniere sînt reînviate unele jocuri de grup mai vechi : purceaua, de-a soldații ș.a. Aceste cete de copii nu au însă stabilitatea celor de altădată. Pe de altă parte, noua viață de colectiv temporar și libertatea de mișcare în limita sezonului nu pot șterge efectul jocurilor de păstorit solitar, cel mult în 2 sau 3, pe suprafețe uneori minuscule, dominate de multe opreliști.

În general, copilul din perioada mijlocie a satului, față de satul vechi, are timp mai puțin pentru joc, pentru explorarea văilor și a pădurilor. Atenția începe să-i fie solicitată într-o măsură tot mai mare de supravegherea vitelor, căci greșelile sale în această privință se pot repercuta asupra întregii familii. El devine astfel mult mai controlat, mai responsabil și mai interiorizat. Maturizarea sa psihosocială este grăbită, iar grijile „îl năpădesc de mic".

După cel de-al doilea război mondial și pînă în 1961, cînd în comune iau ființă pe scară largă C.A.P.-urile, fărîmițarea pămînturilor sătești continuă.

Scanned with OKEN Scanner

Șiruri de garduri și noi răzoare spintecă tot mai mult terenul; păscutul solitar se accentuează și el, dar consecințele sale vor fi mai mici din pricina unor procese sociale mai puternice și de altă natură, ca seceta de după război, împuținarea numărului de vite în bătătura proprie, orientarea și deplasarea masivă a copiilor spre oraș și spre profesiunile industriei. Acum mediul fizic sătesc devine pentru copii doar un peisaj pe care îl contemplă, îl calcă uneori cu piciorul și-l cunosc tot mai indirect, prin intermediul adulților sau după carte.

Înființarea C.A.P.-ului aduce, prin modernizarea și sistematizarea agriculturii, modificări calitative noi, importante. În partea de miazănoapte, dacă ne referim la satele prahovene citate, culturile se retrag, fînețele și pădurile încep să se extindă, tinzînd spre refacerea priveliștilor de odinioară. Își fac apariția pînă în sat unele animale sălbatice: căprioarele, mistreții etc. Spre miazăzi, în schimb, se fac plantații sistematizate de vii și de livezi. Parcele comune enorme cultivate intensiv, organizate după regulile științei, geometrizează peisajul.

În acest spațiu nou copiii se mișcă într-un mod nou. Nu-l mai parcurg cu vitele decît rar (C.A.P.-ul are cioban și turmă de oi, are păstor specializat pentru fiecare specie de animale), în schimb se joacă și se plimbă în aer liber.

Pentru viitor, în partea de miazănoapte se prevede exploatarea intensivă și rațională a tuturor suprafețelor de teren, cu amenajarea de fînețe și pășuni mai productive, plantarea de păduri cu o producție ridicată, amenajarea de stupării etc., iar spre miazăzi completarea și extinderea culturilor cerealiere, legumicole și de pomi fructiferi. Deci o evoluție firească spre producția de mare randament. Aceasta va însemna un nou peisaj pentru copilărie; mai geometric, mai industrializat și mai culturalizat, cu alte posibilități și valențe educative pentru generația copiilor de mîine.

Spațiul fizic de la oraș formulează alte probleme în adaptarea copilului. Aglomerarea crescîndă a

Scanned with OKEN Scanner

populației determină o urbanistică ce tinde să se verticalizeze, dînd o înfățișare metropolitană unor așezări care pînă de curînd aveau un aspect patriarhal. Motivele de ordin economic, arhitectural și social îngrădesc extinderea orizontală a spațiului pentru familiile urbane *. Încă de la învățarea mersului, spațiul urban limitat și redimensionat atît pentru interiorul locuinței, cît și a preajmei accesorii, imprimă copiilor o anume motricitate : mers mai puțin sigur, mișcări de amplitudini reduse, acțiune crispată ori necoordonată, ceea ce face copilul să obosească mai repede și-l predispune la nervozitate.

Pentru țările avansate din punct de vedere tehnic și industrial, ca și pentru țara noastră în plină dezvoltare, problemele educaționale care apar în procesul urbanizării populației sînt de mare importanță. Dacă viața tipic urbană nu cuprinde momentan decît 40% din populația actuală a țării noastre, într-un viitor apropiat, spre anul 2000, se prevede că ea va ajunge pînă la 60—70% din populație. Evident că această extindere se face în cadrul unei urbanistici moderne, cu blocuri enorme, aglomerînd populații cu profile socioprofesionale diferite, cu asigurarea unor complexe de deservire socială etc.

Lipsa de orizont vizual în condițiile locuințelor de bloc și a străzilor din noile cartiere se repercutează asupra psihologiei copilului. Solicitarea sa vizuală este mult mai redusă și prea uniformă. În schimb, copiii orașului sînt mult mai solicitați sub aspectul problematizant al adaptării la spațiu, ceea ce oferă și o seamă de avantaje pentru structurarea dinamică a personalității lor, asupra cărora vom reveni. În același timp, copiii de la oraș, încă de mici, sînt suprasolicitați sub aspect auditiv. Zgomotele extrem de variate ale străzii urbane, sirenele uzi-

* Vezi în acest sens vol. „Procesul de urbanizare în România. Zona Brașov", București, Editura politică, 1970, p. 239—249, cu deosebire problemele sociopsihologice ale locuințelor în societatea modernă, inclusiv în țara noastră în plină dezvoltare industrială.

Scanned with OKEN Scanner

nelor din apropiere, acustica gărilor feroviare, a diferitelor aparate tehnice casnice, pe lîngă telefon și radio, le oferă un alt spectru auditiv decît copiilor din mediul sătesc. Din acest motiv constatăm diferențe sensibile de la oraș la sat în orientarea în spațiu a copiilor, în cunoașterea și stăpînirea preajmei, în deplasările lor independente pe distanțe mai lungi, în modul în care se dezvoltă informația și sonoritatea limbajului.

b) Dar, dincolo de spațiul fizic, personalitatea se formează și în raport cu alte elemente ale mediului de viață, și anume condițiile de locuit : casa, curtea, ulița și satul, respectiv apartamentul, blocul, preajma * și strada urbană modernă, cartierul.

Sub ochii copiilor de altădată, astăzi bătrîni, în satul românesc vechi s-au înălțat multe case. Ei au ajutat la ridicarea lor din materiale pregătite chiar de către săteni, adică de părinții și de rudele lor. Privindu-i și ajutîndu-i pe aceștia după puterile sale, noua generație deprindea meșteșugul și cunoștea în amănunt „bucățile" din care era ridicată casa, ca și „tehnologia" ridicării acesteia, deoarece sub ochii copiilor se alegeau din timp copacii din pădure potriviți pentru a deveni tălpicele casei și tot în fața lor se ciopleau și se încheiau la capete după ce se uscau. Urma apoi împletirea pereților, ne relatează martorii oculari, din nuiele tăiate tot din pădure și pregătite anume, punerea grinzilor și

---

* Conceptul de *preajmă* („Umwelt") îl folosim aici într-o accepție psihologică specific umană, desemnînd totalitatea acelor stimuli din mediul ambiant, care sînt stăpîniți cel mai bine — atît acțional, cît și cognitiv-perceptual — de către copii. El se referă totodată la partea de ambianță pe care copiii o parcurg și o explorează facil și relativ de timpuriu, se simt protejați în cadrul ei, trăind familiaritatea cu mediul, o anume siguranță și simțind trebuința de a-l proteja, de a-l ameliora ca pe ceva „al lor". Noțiunea de preajmă se referă deci la interacțiunea semnalelor cu reacțiile și atitudinile individului, ca și la semnificațiile și ecoul diferitelor stimulări în experiența personală a acestuia. Termenul, sugerînd teritorialitatea, mai precis dimensiunea spațială, privește în contextul dat un anume spațiu, apropiat copilului și prin excelență modificat social, populat de obiecte și de evenimente sociale.

Scanned with OKEN Scanner

a coşoroabelor de lemn de plop, a căpriorilor, a leaţurilor şi a şindrilei ; apoi venea lipitul cu pămînt şi văruitul.

Modificările ce survin în interiorul locuinţei o dată cu evoluţia satelor sînt şi mai importante. Casa tipică foarte veche era cea cu o odaie, tindă, prichici şi hogeag (lat de un braţ de om, îngrădit cu nuiele şi lipit cu pămînt ca să nu se prindă focul de el).

„Vîrful hogeagului se micşora pînă la jumătate din cît era jos şi trecea întotdeauna de vîrful casei (să nu se întoarcă fumul înapoi cînd bătea vîntul). Peste grinzi se punea scîndură, care se spoia apoi cu humă. Amestecul acesta astupa bine crăpăturile din podină şi astfel căldura se păstra mai mult. La tindă nu erau ferestre, iar cînd se închidea uşa nu se vedea decît o rază de lumină ce intra pe hogeag. Taina şi sfaturile se ţineau la vatră seara, la lumina focului ; la acestea participau întotdeauna ca spectatori, firește, şi copiii. Aprindeau uneori şi găzoiul făcut din tablă cu fitil de cîrpă muiat în gaz (petrol), dar numai cînd mîncau. De vorbit se putea vorbi şi pe întuneric sau la lumina focului".

Cu fiecare nou copil, ne relatează martorii vremurilor, se punea mîna pe bardă şi se cioplea un nou scăunel, care devenea proprietatea noului-născut pe toată durata vieţii ; la bătrîneţe, scaunul pe care a stat o viaţă întreagă era dat „de pomană".

Nu toate casele din satele investigate erau la fel ; mai erau unele acoperite cu paie sau cu stuf ; s-au pomenit şi bordeie.

Amintirile din copilărie ale adulţilor, azi de vîrstă înaintată, dau viaţă descrierii vechilor locuinţe ţărăneşti, apreciindu-le din perspectiva celor existente acum.

„M-am născut într-o casă mică, joasă, urîtă, cu două odăi întunecoase şi o sală. Era lipită pe jos cu pămînt, pe sus avea grinzi de lemn. Din cauza jirminei de copii — eu eram al nouălea —, mama a stricat un perete la sală ca să facă o singură odaie, mai mare. Uşa rămasă de la peretele stricat a făcut-o tata faţă de pat. Casa era acoperită cu şindrilă

spartă pe alocurea, lăsînd să plouă în casă; a acoperit-o apoi tata cu tablă. Aici am crescut zece copii, cu tata și cu mama doisprezece. Pe această casă, pe cîțiva galbeni și pe o pereche de junci, argățise tata în tinerețea lui nouă ani la postelnicul din satul vecin" (I. R. din com. Tătaru). Sau: „Așa era pe atunci (G.N.R., din aceeași comună): grădele și șindrilă, pămînt, lemn și... gata casa. Tata a terminat-o într-o lună de ridicat, dar pregătise cele necesare mult înainte. Mi-amintesc de casa în care m-am născut ca de o cutie în care stăteam grămadă cu toții. Ne odihneam grămadă, mîncam grămadă. Însă fiecare aveam scăunelul nostru și locul în pat. Numai hainele se amestecau între ele și erau mai greu de nimerit".

Aceasta era, în genere, casa în care au trăit generațiile de copii pînă la primul război mondial, iar în unele cazuri și după. Ea era cunoscută în amănunt de copii, deoarece, în afară de cuie, totul putea fi făcut de mîna gospodarului. În interiorul ei, spațiul de mișcare era foarte limitat, iar condițiile de igienă erau precare. Pe pereți atîrnau icoane înnegrite de fum, din care nu lipseau arhangheli și balauri, diferite scene și figuri biblice, multe dintre ele înfățișînd „întîmplări" violente, cu care erau amenințați adesea copiii.

În perioada satului mijlociu, interiorul locuințelor se schimbă. Casele cu tindă încep să dispară și apar cele cu 3—4 odăi. În casă locul meselor rotunde și al scăunelelor făcute cu barda și toporul îl iau mesele mari de brad cu patru picioare, pătrate sau dreptunghiulare, trase la rindea, lustruite, uneori vopsite. Scaunele își schimbă și ele dimensiunile și construcția. Totuși, scăunelele mici au dăinuit încă mult timp, dar nu au mai fost folosite la masă, ci „la taifas" și la unele munci (tors, scărmănat lîna ș.a.). Apoi își face apariția patul cumpărat de la oraș, de fier sau de lemn. El este așezat pe lipitură, căci podeaua de lemn este totuși un lucru rar. Oamenii preferau „să simtă pămîntul sub picioare".

Treptat, din casă dispar vatra, soba oarbă, mobila veche, rogojina și țoalele. Din pod dispare războiul de

Scanned with OKEN Scanner

țesut, pînăile pentru nunți și pomeni, străchinile și găvanele, lingurile de lemn.

Ca și în satul vechi, în satul mijlociu, de factură capitalistă, construirea locuințelor se face în prezența copiilor, dar natura participării acestora se schimbă. Materialele de construcție încep să fie aduse de la oraș (tabla, cărămida, cimentul, scîndura). În locul unui tip unic de casă apar trei categorii : cele de cărămidă, cele din grădele și cele din leațuri umplute cu vălătuci de pămînt. În cadrul fiecăreia se face simțită împletirea dintre nou și vechi, iar participarea copiilor la ridicarea caselor este alta la fiecare categorie. Nici copiii și nici adulții nu participă „calificat" la aceasta. *Meșterul* este cel ce face majoritatea operațiilor : ziditul, tencuitul, punerea „fierului" pe casă, poditul etc. Copiii nu mai cunosc în amănunt proveniența materialelor și nu se mai gîndesc neapărat să devină și ei constructori de case.

Pentru noua generație schimbările se dovedesc a fi substanțiale. În noua casă, unde copilul deschide ochii, ferestrele sînt mai mari și mai luminoase, sobele mai bune, aer mai mult, spațiul de mișcare mai larg, posibilitatea de a-și găsi un loc „al lui" începe să fie reală. Pe pereți continuă să atîrne icoane, dar și unele tablouri ieftine, cumpărate cu ocazia diferitelor tîrguri. Abaterile de la această tendință sînt însă evidente, după posibilitățile diferitelor pături sociale. Țăranii săraci, zilierii, argații vor continua să-și prelungească traiul în condițiile mizere ale vechilor case.

Revoluția socialistă aduce adînci prefaceri în structura satului nou românesc. Cîștigul bănesc al sătenilor pe seama unei agriculturi raționale și a muncii industriale în care se angajează, pe de o parte, și a consumului încă după vechi modele de trai, în general mai economicoase, pe de altă parte, permit acumulări bănești la mulți gospodari. Direcția utilizării lor este, în principal, spre consumul edilitar, spre clădirea de case și amenajarea acestora. Mulți oameni și-au dărîmat vechile case, pe care le-au considerat primitive și nepotrivite, și si-au clădit altele noi. Alții le-au am-

Scanned with OKEN Scanner

plificat pe cele vechi. Materialul de construcţie este acum exclusiv cărămida, lemnul, tabla, cimentul, toate cumpărate. Chiar casele făcute din vălătuci de pămînt băgaţi între leaţuri sînt tencuite cu grijă, uneori stropite sau decorate cu fel de fel de flori. Casele noului sat se caracterizează prin spaţiu, luminozitate şi trăinicie. Ele sînt mult mai sănătoase decît cele ridicate anterior.

Dar casa nouă cere şi mobilier nou, modern ; moda în mobilarea locuinţelor se impune cu rapiditate. Azi nu sînt rari oamenii cu mobilier în valoare de 6 000—7 000 de lei, cumpărat de la magazinele specializate de la oraş.

În conduita de interior a săteanului au apărut cearceafurile pentru aşternut, păturile, pijamaua şi vesela, cumpărate de la oraş. Aragazul destinat nevoilor bucătăriei se extinde cu repeziciune în gospodăriile ţăranilor. Mobilarea şi destinaţia dată încăperilor se apropie de cele ale apartamentelor din blocuri. Electrificarea este şi ea un fapt împlinit.

În spaţiul unor asemenea locuinţe copiii trăiesc mai bine, avînd condiţii de instruire şi educaţie superioare perioadelor precedente. În casă, copilul capătă un loc de muncă al său, un colţ pentru învăţătură şi efectuarea temelor şcolare. De multe ori îşi adună şi o bibliotecă personală, făcută cu ajutorul părinţilor, sprijiniţi de şcoală şi îndrumaţi de profesori. Dar casa părinţilor nu va fi *a lui* în viitor. Copilul învaţă de timpuriu că într-o zi va părăsi casa părintească şi satul, că acest lucru va însemna un succes în viaţa lui, că noul său loc de muncă ar putea fi practic în orice parte a ţării. Pentru copii, în genere, casa părintească devine un loc de şedere temporară, de care şi despărţirea devine mai uşoară, psihologic mai lesne acceptată.

c) *Curtea,* ca mediu imediat, pe care singur îl explorează şi-l cucereşte copilul de la ţară, prezintă, de-a lungul evoluţiei istorico-sociale a realităţilor, funcţii şi caracteristici educaţionale distincte. În condiţiile casei foarte vechi, ea are cîteva elemente tipice : singura construcţie este coşarul boilor şi une-

Scanned with OKEN Scanner

ori țarcul oilor. În rest, spațiul curții este larg, plin de păsări, cu 1—2 cîini și cu porcul legat la țăruș sau liber, cu sîrmă în nas ca să nu rîme. În acest spațiu, de regulă extins, copilul se mișca cu mare pricepere. Cunoștea fiecare animal sau pasăre pe nume, avea simpatiile și antipatiile lui, locurile preferate de joacă și de ascunziș, cînd făcea vreo poznă și se temea de pedeapsă.

Între cele două războaie mondiale, curțile se micșorează, datorită îndesirii caselor. În spațiul aceleiași curți survin schimbări importante : porcul intră în cocină, oile în țarcuri, iar găinile în cotețe, compact și economicos amenajate la marginea curții. Toate aceste adaosuri micșorează spațiul de joacă și de aceea copiii vor ieși acum mai mult pe drum, în stradă.

Și mai mari schimbări suferă curtea în condițiile satului nou. Ea își pierde aproape complet vechea funcționalitate, fiind folosită tot mai mult pentru diverse culturi. Copiii merg prin ea pe cărări înguste, care nu permit prea multă mișcare și posibilități extinse de joc. Ei urmează să se deplaseze cu grijă prin curte pentru a nu strica vița de vie, brazdele de ceapă, cuiburile de roșii, salata ș.a., pentru desfășurarea jocului și a preocupărilor lor libere fiind nevoiți să iasă în drum, „pe uliță". Acest fapt schimbă condițiile umane și tehnice ale jocului, apropiindu-l de cel orășenesc. Reapar cetele de copii specifice satului vechi, dar nu pe dealuri și văi, ci pe drum și pe anumite locuri virane sau anume amenajate de ei ca „terenuri sportive".

În satul nou, rolul școlii, care prin curtea ei spațioasă adună copiii, oferindu-le loc de alergat, sărit etc., devine mai pregnant. De aceea elevii sînt tentați să ajungă mai devreme la școală, să profite de curte, de grădina ei, unde, datorită aglomerației actele de conduită individuale pot fi mai greu reperate. Trebuința de a se simți în voie, nevoia de mișcare liberă explică în bună parte întîrzierile de intrare în clasă după pauze, ca și tărăgănarea de a părăsi curtea școlii după ce lecțiile s-au încheiat. Evident, folo-

Scanned with OKEN Scanner

sirea în chip cît mai educativ a spațiului școlii devine o problemă pedagogică de mare importanță.

d) *Satul*, ca unitate economică-socială, iar la oraș *cartierul* sînt structuri care integrează propriu-zis copiii în societate.

Luate pe dimensiunea timpului istoric, unitățile rurale cercetate evidențiază o anumită dinamică, nu lipsită de interes pentru înțelegerea problemelor educației personalității copiilor.

Pînă aproape de primul război mondial, populația satului Tătaru era puțin numeroasă. La început „cătunul" era format din moșneni, soldați de-ai lui Mihai Viteazul, împroprietăriți aici pentru fapte viteje ști, „oameni *cumsecade*, dar lipsiți de simțul realității și de priceperi gospodărești — *erau doar ostași* —, cu timpul au rămas cu toții săraci". Pe trunchiul genealogiilor lor s-au „alipit" oameni emigrați din alte părți din pricina clăcășiei. O imagine sugestivă a reușit să lase urmașilor despre satul lor bătrîna Catrina, care a trăit între 1815 și 1930 : „Satul, așa cum l-am cunoscut eu de copil, avea case puține, răzlețe și semănau cu niște colibe. La ele s-au adăugat casele mai răsărite ale *veneticilor :* Păsculeștii, Ciocîrdenii, Borăzanii și alții, pînă către anul una mie nouă sute, cînd satul a început să arate așa cum e azi".

În baza documentelor găsite și a mărturiilor subiecților noștri am putut reface imaginea așezării satului Tătaru, inițial numit Fundeni, și a dezvoltării sale în diferite perioade, sugestivă pentru a ne ilustra acest proces (vezi schițele în paginile următoare).

Înmulțirea oamenilor la sate are consecințe importante asupra dezvoltării copiilor. Relațiile dintre familii se complică. Peisajul uman devine mai larg, ceea ce face să crească și experiența socială a noii generații. Modelele de comportare se înmulțesc, experiența personală se diversifică, încadrarea copilului în modelele de viață existente devine mai nuanțată și mai pretențioasă.

Diferențele dintre clăcași și moșneni erau marcante și apăreau vizibile cu ocazia căsătoriilor sau la hore. A rămas în memoria satului faptul că Ion Strejaru a

Scanned with OKEN Scanner

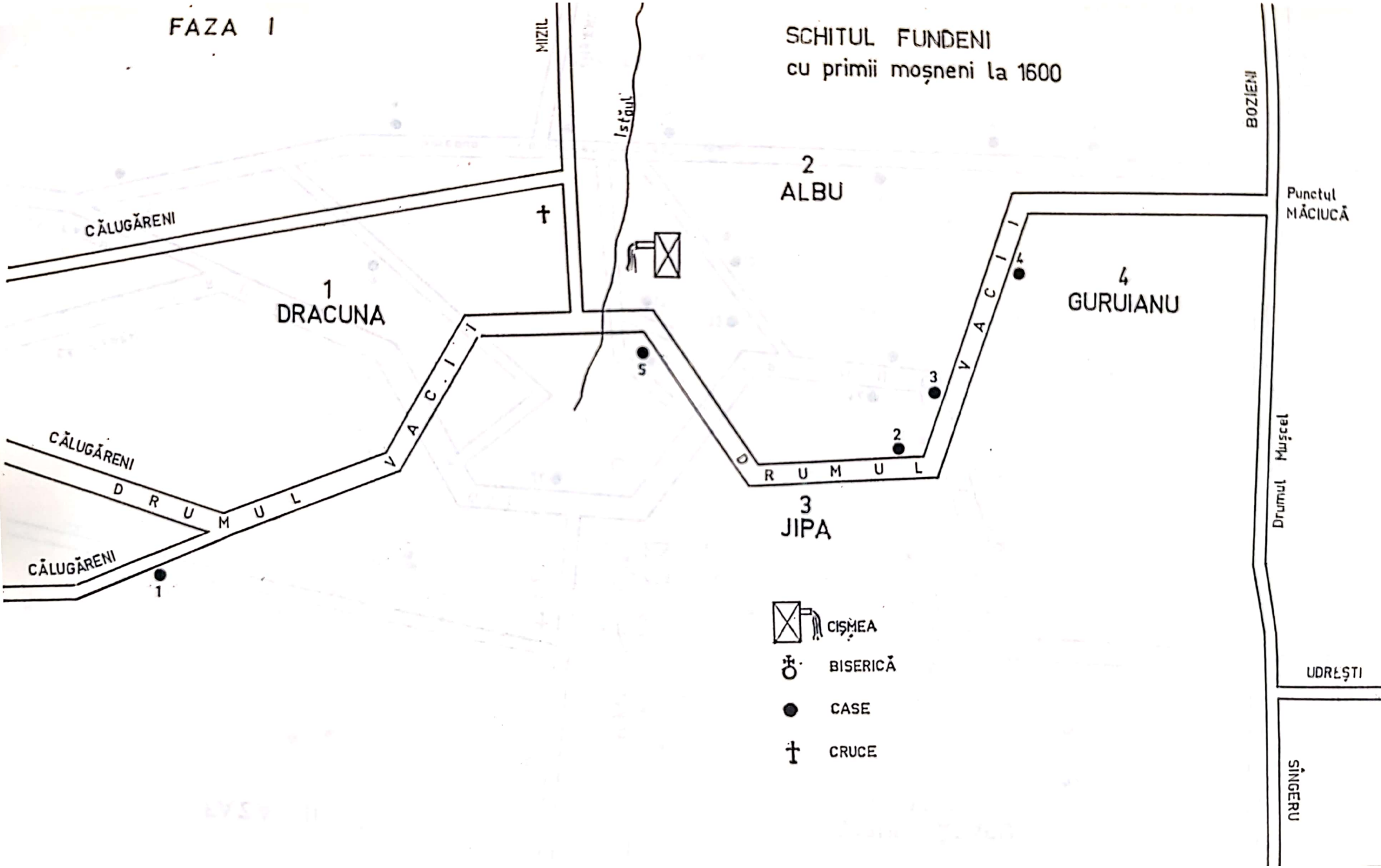

Scanned with OKEN Scanner

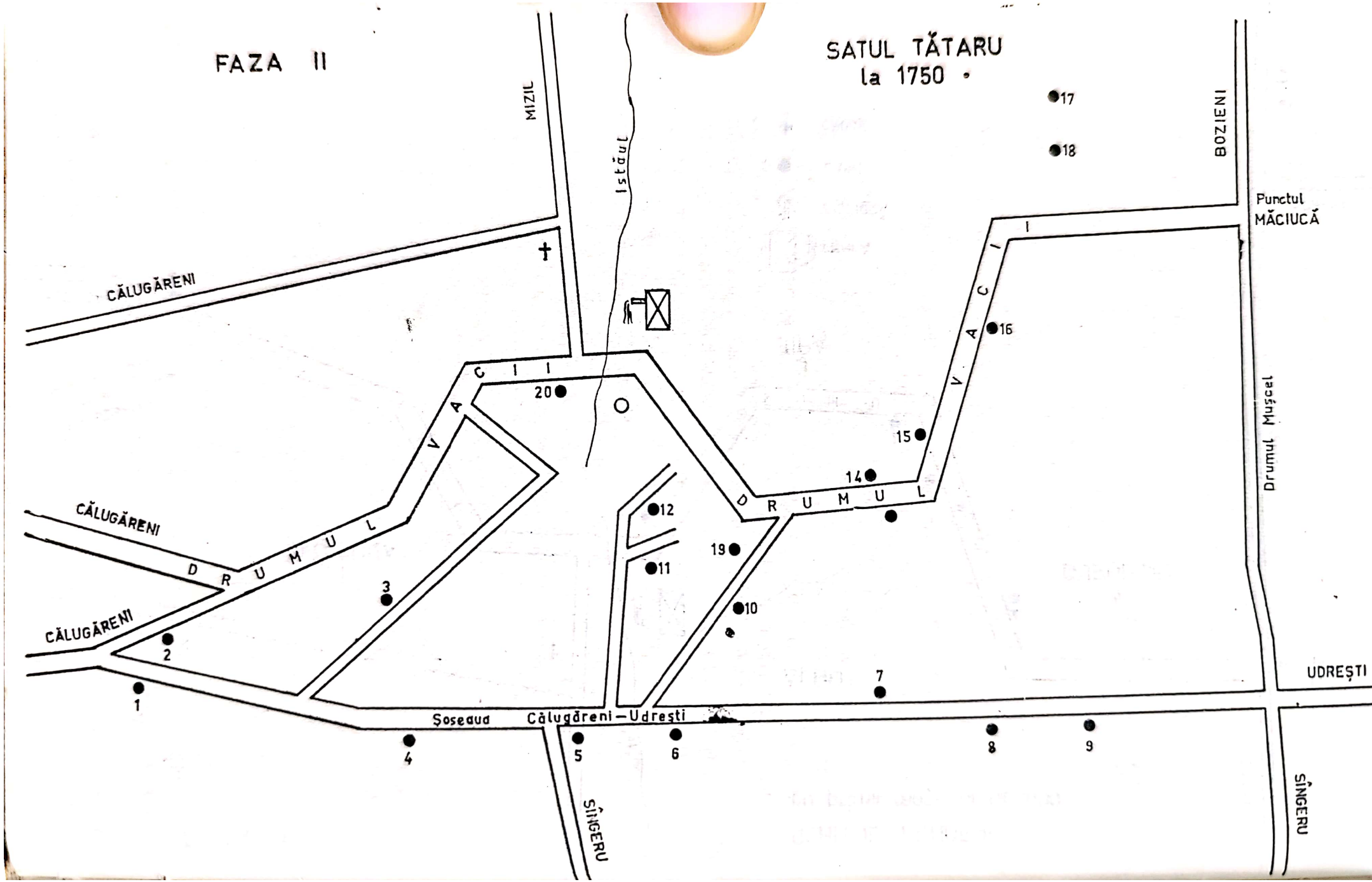

Scanned with OKEN Scanner

FAZA III

SATUL TĂTARU
la 1905

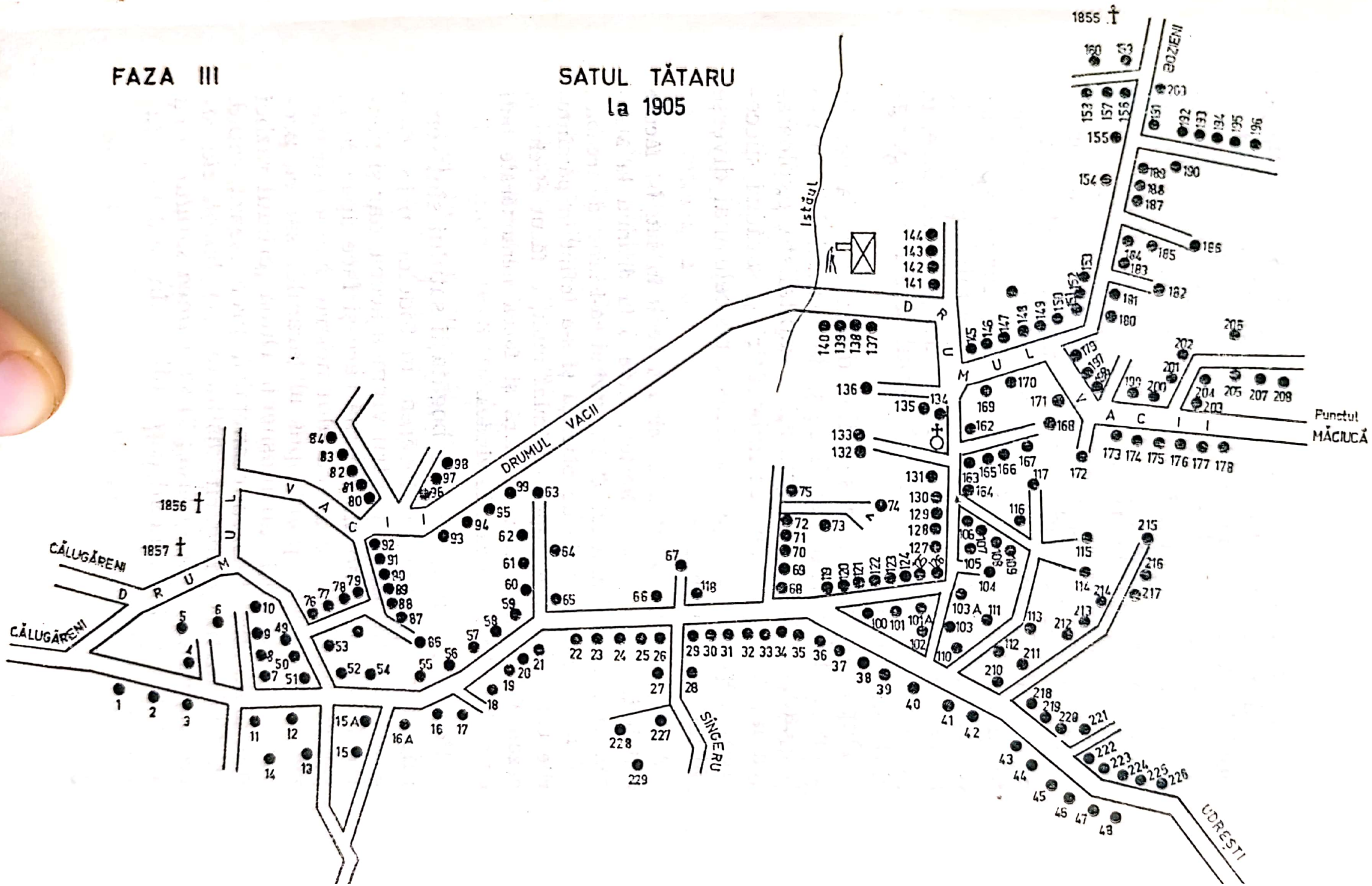

respins pe unul din peţitorii fetei sale şi a admis pe altul după criterii de avere : „Tu Andrei, ginerică cu opinci, să-ţi dau pe Maria mea ? Nu ţi-o dau, Andrei ! I-o dau lui Ghinea, că e neam de Necşaţi şi poartă bocanci“. Bătrînii povestesc multe alte fapte asemănătoare. Elena lui Andrei Ilie a refuzat să se căsătorească cu T.N.R., muncitor la sonde la Buştenari, care cîştiga bine, în ciuda voinţei părinţilor ei. N-a vrut să-l ia fiindcă „era de neam prost“ şi a fugit cu alt flăcău. Confruntarea dintre neam şi puterea economică s-a dus în variate forme, specifice diferitelor colţuri ale ţării. În mentalitatea vremii, aceasta s-a exprimat pînă în producţiile populare, în proverbe şi zicători, ca : „Neamul ţine loc de pungă şi de sac cu mălai“ ş.a.

După decăderea moşnenilor devin fruntea cei cu avere, indiferent de familiile şi de neamul din care se trăgeau. În condiţiile orînduirii capitaliste, exploatarea la sate a evidenţiat îmbogăţiri şi sărăciri succesive, treptate sau spectaculoase, pe cele mai diverse căi ale exploatării.

Astfel C. I. era o „sărăcie“ cînd a venit în sat. Îşi făcuse mai întîi o căsuţă sub Ciortea, unde o ia drumul la Manciu. Unul din neamul lui, C. D., văzînd că-i „rost de treabă“, s-a mutat mai la vale de biserică şi s-a înfipt în pămînturile Guruienilor. A cuprins pămînt mult, a făcut cîrciumă, cazan de rachiu, salon de horă şi făcea nenumărate buţi cu rachiu şi vin, pe care le vindea.

Portretele unora dintre bogătaşii satului sînt semnificative pentru înţelegerea metodelor prin care s-au înavuţit, tipice pentru vremea aceea, dar şi pentru fizionomia morală umană care-şi face apariţia în sat în prima parte a veacului nostru. Noua burghezie sătească este polul opus al ţăranilor săraci, proveniţi din clăcaşi sau moşneni. După primul război mondial, stratificarea economică progresează rapid, conturînd trei categorii distincte : 1) *burghezia sătească*, relativ numeroasă ; 2) *sărăcimea satului*, şi ea numeroasă ; 3) oamenii care trăiau „în seul lor“, *ţăranii de mijloc*.

Scanned with OKEN Scanner

Fenomenul stratificării sociale s-a petrecut cu totul altfel în comuna Boldești. Acolo burghezia sătească a fost străină de sat. Pe pămînturile boierești din jur s-au „înfipt ocoluri de 10—40 ha de teren", aparţinînd burgheziei și micii burghezii orășenești, o adevărată imitaţie de moșieri. În Tătaru, abundenţa pămîntului, structura moșierească mai puternică a satului și depărtarea mare de oraș au determinat o altă evoluţie specifică.

Procesul stratificării populaţiei ţărănești își pune amprenta pe întreaga viaţă materială și spirituală a generaţiilor de copii. Născuţi în diferite pături și familii, copiii preiau mentalitatea, obiceiurile și contradicţiile acestora, la care vor adăuga ulterior elemente noi, cunoscute de ei prin contactul cu celelalte pături și familii, străine de spiţa lor genealogică.

După cel de-al doilea război mondial, datorită transformărilor revoluţionare, are loc în viaţa satelor un puternic proces de omogenizare. Apar cele două categorii socioprofesionale de bază : colectiviștii și muncitorii, la care se adaugă într-un număr din ce în ce mai mare și intelectualii satului. Diferenţele economice dintre categorii, și mai ales în interiorul lor, se menţin și sînt sesizate de săteni. Nimeni însă nu se mai gîndește să le raporteze la neam. S-a ajuns relativ lesne să se înţeleagă că numai cîștigul prin muncă dă prestigiu omului.

Se impun cîteva concluzii privind procesul integrării sociale a copiilor și adolescenţilor în raport cu realităţile mediului rural analizat.

Strîmtorat în casă, controlat și dirijat sever, fără un loc al său de lucru, copilul satului vechi era liber în exterior. El avea contacte proprii cu natura sălbatică, nedirijată încă de om, îi descoperea singur tainele sau cu ajutorul celor bătrîni, generoși în povești miraculoase. Era liber să se joace și să se împrietenească cu animalele din curte, să umble singur sau împreună cu alţi copii pe drumurile satului. Cunoștinţele despre lume, atitudinile, interesele, motivaţia, structura psihologică și comportamentul social sînt

Scanned with OKEN Scanner

influențate puternic de acest spațiu natural și uman în care se mișcă, cresc și se dezvoltă copiii. Școala, a cărei frecvență era asigurată numai în timpul iernii, avea o redusă influență asupra celor mai mulți copii. „Doar unele vîrfuri mai răsărite se alegeau cu dragoste de carte".

În satul mijlociu, gardurile, mărimea proprietăților, punctele de litigii, natura culturilor materializează și modelează, am spune, noile relații sociale. Acestea progresează rapid în sat, determinînd o nouă psihologie umană. La rîndul lui, spațiul satului, deși rămîne aproximativ același, devine mai dens, relațiile umane se complică și se adîncesc, oferind un peisaj psihologic mai bogat și mai nuanțat. Adaptarea în noua curte cere copiilor eforturi în plus. Cunoașterea de la distanță a satului și a împrejurimilor devine problemă pentru educația școlară.

În satul nou, aflat într-un proces dinamic de transformare, s-au putut înregistra efecte de neașteptat în viața generațiilor de copii, demne de toată atenția psihologică și educațională.

Schimbarea generală a atitudinii familiei față de știința de carte *, reducerea sarcinilor copiilor în gospodărie au dus la separarea, într-un anumit sens la ruperea copilului de mediul fizic din jurul satului. Spațiile redevin largi, cetele de copii reapar, dar nu cu sarcini combinate (de muncă și de joc), ci numai de joc. Pentru acest motiv, acest spațiu devine fix, un anumit loc, de exemplu terenurile pentru sport. Cetele pot colinda în voie după bureți sau fructe pe terenurile pe care C.A.P., din diferite motive, nu le valorifică. Dar acest pămînt este pentru copii în multe privințe doar un decor. Înainte copilul știa toate punctele mai importante ale satului, deoarece părinții aveau petice de pămînt împrăștiate în locuri foarte diferite, iar cu ocazia muncilor agricole le cunoștea

* Pentru acest aspect, precum și pentru cele legate de educația instituționalizată, vezi mai pe larg *Nicolae Radu.* „Studiul personalității copilului în sistemul influențelor educative", în „Activitatea educativă pionierească", București, Editura politică, 1969.

Scanned with OKEN Scanner

și pe cele ale altor oameni din sat. Acum sînt multe puncte pe care ei nu le mai știu. Dorința de calificare în meserii neagricole este atît de mare, încît acest mediu nu mai e văzut ca loc al muncii viitoare spre care să aspire, ci doar loc de joacă și de recreare. În consecință, la copii apare un proces de înstrăinare față de satul tradițional.

Perioada dintre 1961 și 1970 apare psihologic mult mai lungă decît cea de la 1900 la 1961, datorită modificărilor calitative care au survenit. Tot ce s-a petrecut înainte de 1961 trece azi în domeniul poveștilor. Copilul nu poate înțelege cele petrecute prin raportarea la mediul fizic, deoarece acesta a trecut într-o fază nouă, superioară de organizare. Continuitatea se frînge ; urmează saltul calitativ. Apare astfel un nou spațiu al copilăriei, diferit de cel vechi, cu conținuturi educaționale diferite. Mediul sătesc nu mai înfățișează nici conflicte de proprietate, nici nivele distanțate de pricepere agricolă și hărnicie individuală. El devine tot mai mult expresia măsurii în care se aplică știința și tehnica agricolă. Se prevede ca, în perspectivă, întreaga muncă în agricultură să se bazeze pe tehnica modernă, ceea ce, firește, nu va putea absorbi întreaga mînă de lucru a viitoarelor generații de la țară. În același timp, tendința copiilor este ca, trecînd prin școala satului, să plece mai departe, îndreptîndu-se spre tîrguri, orașe, spre centre care solicită o calificare medie sau superioară. Tocmai aici apare „drama", dacă nu neapărat socială, atunci cu siguranță una personală, așa cum este înțeles acest fenomen în sens psihologic. Pentru orice personalitate în formare, trecerea de la un mediu de viață la altul este trăită profund, ca o cotitură cu consecințe importante. Noile condiții de locuit și de învățătură ridică probleme de acomodare, de noi integrări sociale, care solicită eforturi sporite și pentru care copiii nu sînt întotdeauna suficient de pregătiți și de înarmați. Problema majoră pentru întreaga gene-

Scanned with OKEN Scanner

rație în formare rămîne aceea a dezvoltării dragostei față de ogor, a stîrnirii interesului și a educării respectului pentru muncile agricole, mobilizarea tinerilor la ridicarea culturală, materială și socială a satelor țării la nivelul cerințelor vieții contemporane. Măsurile stabilite la ședința de lucru a C.C. al P.C.R. din 12—13 noiembrie 1970 privind îmbunătățirea planificării și conducerii agriculturii oferă premise temeinice pentru rezolvarea acestei probleme *.

e) Consecințele urbanizării ** din zilele noastre se răsfrîng în mod specific asupra dezvoltării tinerei generații. Trecerea unor familii de la sat la oraș este resimțită în viața copiilor în chip diferit, în funcție de vîrstă și de etapa școlară parcursă anterior. Pentru noii-născuți, evident, procesul adaptării începe fără probleme speciale, îngrijirea lor fiind posibilă în condiții mult superioare celor în care au trăit părinții lor.

Copiii mai mari, școlarii, se bucură de condițiile materiale optime ale blocului. Într-adevăr, spațiul sporit pentru întreaga familie, în care se calculează la repartiție și camera pentru copii, dotarea cu instalațiile de apă și încălzire moderne, aerisirea, ca și întreaga igienă a locuinței, le oferă posibilități de lucru și condiții de odihnă corespunzătoare.

Constatăm de asemenea că mutarea în blocuri, în genere, vine cu o serie de avantaje pentru munca școlară. Școlile din noile cartiere pe care le investigăm

---

* *N. Ceaușescu.* „Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării, planificării și conducerii agriculturii", București, Editura politică, 1970.

** Constatările provin din investigațiile noastre efectuate în cadrul practicii sociologice a studenților, realizată în cartierul „Steagul Roșu" din Brașov în vara anului 1969. Pentru înlesnirile făcute, aducem Catedrei de sociologie a Universității din București viile noastre mulțumiri. Menționăm totodată că investigațiile au cuprins numai unele aspecte ale urbanizării, cu deosebire cele legate de *viața în blocuri* în cartierele cu specific industrial, de unde și caracterul mai particular al concluziilor.

Scanned with OKEN Scanner

sînt dotate cu localuri mari și spațioase, cu mobilier modern, săli luminate, înzestrate cu materialul didactic necesar și încadrate în cea mai mare parte cu personal pedagogic de specialitate, calificat. Cei mai mulți din elevii lotului cercetat (peste 300 de cazuri) au în apartament un loc al lor de lucru, unde își pregătesc temele școlare.

Pentru a afla reflexul acestor condiții în pregătirea copiilor, ne-am adresat părinților pentru a ne spune dacă în ultimii 2—3 ani de la venirea în blocuri au observat schimbări importante în atitudinea copiilor lor față de învățătură și disciplina școlară ori față de sarcinile de acasă și cui se datorează, după părerea lor, schimbările survenite. Tabelele pe care le reproducem totalizează opiniile părinților în felul următor :

Situația modificărilor observate la copii (în%) *

Numărul de copii	Nu și-au schimbat de loc atitudinea	a) Au devenit mai disciplinați	b) Au note mai bune la învățătură	c) Sînt mai ascultători	d) Au scăzut la învățătură
316	10,7	69,6	35,5	34,7	13,6

* Coloanele a), b), c), d) nu sînt exclusive.

Confruntînd cu situația școlară exprimată prin notele medii obținute de elevi la învățătură și la disciplină de-a rîndul anilor, răspunsurile părinților apar ca fiind subiective, pledînd în favoarea copiilor. Schimbările negative survenite sînt puse de ei cu precădere pe seama vîrstei, ceea ce înseamnă că procesul urbanizării este resimțit favorabil în educație. Celelalte motive ale schimbărilor constatate se repartizează între : școala mai bună, unele influențe pozitive sau negative ale celorlalți copii din bloc.

Scanned with OKEN Scanner

Cui se datorează schimbările survenite ? (în %) *

Numărul de copii	Vîrstei	Școlii mai bune din cartier	Influenței pozitive a copiilor din bloc	Influenței negative a copiilor din bloc
316	78	17,1	2,8	12,3

* Coloanele nu sînt exclusive.

Copiii din blocuri au alte înlesniri și dezavantaje în raport cu „preajma" și „strada" decît tinerele generații din mediul rural. Așa cum arătam și într-o altă lucrare *, dincolo de apartamentul părintesc, în spațiul urban afectat locuințelor copiii sînt determinați să se supună unei discipline severe, „disciplinei de bloc". Începînd cu circulația pe palier și între etaje, care este strict reglementată, continuînd cu regulile de folosire a liftului și pînă la interzicerea provocării de zgomote între anumite ore, indiferent dacă copiii sînt atunci în repaus sau nu, activitatea lor este strunită, tot așa cum sînt reglementate cu strictețe și puținele spații libere unde ei se pot juca în voie. Există multe interdicții severe, chiar dacă nu întotdeauna respectate, în privința menajării straturilor de flori, a evitării unor locuri periculoase (apropierea de conductele de gaze, de cablurile electrice etc.).

Evident, toate aceste precauții și restricții măresc autocontrolul acțiunilor, disciplinînd în felul lor copiii și maturizîndu-i în raport cu folosirea tehnicii. Pe de altă parte, ele știrbesc sensibil libertatea de mișcare a copilului, dorința de a se afla mai mult timp cu covîrstnicii și de a fi mai puțin îngrădit de regulile mediului ambiant, setea de a se juca în voie, în casă ori în aer liber, combinînd după plac diverse elemente

* „Procesul de urbanizare în România. Zona Brașov", București, Editura politică, 1970, p. 320—355.

ale naturii, dînd frîu mai larg aglutinărilor dintre fictiv, visare și realitate.

Limitarea continuă a libertății creează la copii un „stress" permanent, determinînd o stare de nemulțumire împotriva multiplelor opreliști, făcîndu-i să încalce — individual sau în colectiv — normele fixate de adulți, împingîndu-i să arunce asupra altora vina acestor încălcări pentru a se dezvinovăți. De aici provin multiple tensiuni între copii ori între copii și unii adulți străini de familia lor, acei „oameni răi" care îi frustrează cel mai mult în plăcerile și libertățile lor. Tot de aici izvorăsc și unele neînțelegeri între familii.

Preajma blocului și imediat în continuarea ei strada urbană au înlocuit pentru o bună parte din copiii investigați de noi (cei între 9 și 14 ani) curtea de odinioară, „bătătura", în care ei își exercitau nelimitat drepturile ; ele s-au substituit locului viran și uliței primitoare, cu care satul e atît de generos, ori maidanului mult rîvnit de toți copiii. Evident, condițiile de civilizație superioare din noul mediu nu au putut fi contestate nici măcar de subiecții noștri. Rațional, ei sînt de acord că asfaltul este mai curat decît lutul și praful, că, mai ales după ploaie, se pot plimba imediat și nu trebuie să aștepte zvîntarea cărărilor, că accesul spre unitățile alimentare, școală ori diferite servicii publice este foarte ușurat, că pot circula cu autobuze și troleibuze la distanțele cele mai mari, ceea ce nu le displace.

Mai mult chiar, preajma urbană, alături de cerințele adulților în legătură cu ea, a imprimat ușor copiilor o serie de conduite adecvate, ca : depozitarea resturilor de mîncare, a ambalajelor de la fructe și dulciuri numai în anumite locuri în coșuri speciale, grija ca micile animale aciuate prin apartamente să nu strice rondurile de flori etc.

Care sînt atunci motivele care-i îndeamnă pe unii copii să regrete condițiile lor anterioare, uneori manifestînd nostalgia casei bunicilor sau a prietenilor cu care, de altfel, s-au mutat în noul cartier. Le putem extrage și sintetiza după următoarele răspun-

Scanned with OKEN Scanner

suri : „A fost mai bine înainte, cînd aveam și curte (ne spune o fetiță de 10 ani, venită de patru ani în bloc din condiții necorespunzătoare de locuit) ; puteam ieși desculță și alerga în voie. Acum, cînd mă trimite mama la joacă, îmi pune rochița cea mai curată, mă piaptănă frumos și nu am voie să mă murdăresc pe sandale. Atunci eu mă plimb de colo pînă colo și mă plictisesc". „Nu poți să faci nimic aici (se plîngea un băiat de 9 ani), pentru că nu ai nici vreascuri, nici lut, nici copaci cu cuiburi de ciori, nici garduri cu care să-ți încerci puterea ; toate astea numai la bunica le are omul. Abia aștept să ia tata concediu și să plecăm la țară la ea" *. „Îmi place la oraș numai școala, că avem mult mai multe din cele ce ne trebuie în ea ; dar în afară de școală era mai bine înainte de a veni în blocuri (ne declară un elev de 16 ani). Știți, puteai să aduni copiii din sat, să faci cete de joacă și să le pregătești pentru asaltul colinei de lîngă rîu". Evident, generația copiilor autentic orășenizați, ai căror părinți și bunici aparțin vieții urbane tradiționale, au probleme de altă natură decît cei veniți de la sat. Constrînși de la început la o viață de interior, mai sedentară, obișnuită să urmărească programele de la radio, televizor și cinematograf, ei preferă ca în zilele de repaus să hoinărească cît mai departe de casă, explorînd în mod nesupravegheat străzile orașului și parcurile. Nu-i greu de înțeles cît de lesne se instalează la copii, în asemenea condiții, atitudinea de comoditate, de „totul mi se cuvine", starea de spectator la eforturile de muncă ale părinților, asupra cărora s-a atras atenția cu atîta energie și spirit de răspundere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative din 9 iulie 1971.

Înzestrarea mai sărăcăcioasă cu mijloace de joc a preajmei cartierelor noi, lipsa unor elemente natu-

* De reținut este un fapt semnificativ : în noile blocuri, repartizate populației productive și cuplurilor tinere, lipsește aproape cu desăvîrșire a treia generație, cea a bunicilor, prezente fiind doar generația părinților și a copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

rale, ca apă, lut, pietriș, nisip, vreascuri, teren variat, locuri pentru ascunzișuri, absența oricăror deșeuri de construcție (scîndurele, cutii, resturi de materiale plastice), ca și a unor obiecte degradate (cărămizi, mobilier ș.a.), pe care copiii să le poată „strica" în voie ori repara și asambla după pofta și imaginația lor, le găsim exprimate în toate relatările și regretele copiilor, caracterizînd de asemenea cartierul tradițional, cu case de oraș și blocuri vechi.

Apoi, marea majoritate a elementelor urbanistice din noile cartiere (aleile din spațiile verzi, arbuștii și băncile), toate la fel între ele, poziția și geometria similară a cvartalelor și a spațiilor verzi fac extrem de facilă confuzia locului și nici nu tentează copiii la un proces de „nostrizare" a spațiului ambiant.

Înaintea cercetărilor noastre, potrivit celor știute despre viața rurală a copiilor ori despre cea urbană cu tradiții, ne așteptam să ne găsim și aici măcar în fața unui început de distribuire pe grupe de copii a locurilor preferate : niște comandamente instituite de ei în privința accesului și a folosirii acestor locuri, unele interdicții pentru ceilalți etc. Spre surprinderea noastră, nu am găsit nimic din toate acestea. Copiii cu care am venit mai frecvent în contact și pe care i-am chestionat și observat realizau o slabă cunoaștere a locurilor din imediata apropiere. Cu greu ne puteau indica ce se află în spatele blocului lor. Nu se puteau orienta cu destulă precizie după al doilea sau al treilea colț al străzii, cu toată apropierea dintre blocuri. În mod cu totul neașteptat pentru noi, acești copii nici nu manifestau vreo curiozitate deosebită în a cunoaște și a stăpîni cît mai departe preajma și strada.

Strada urbană, spre deosebire de uliță, este mai puțin primitoare, plină de amenințări pentru copii, cu pericole de circulație. Dacă în condițiile noastre de urbanizare ea nu lipsește cu desăvîrșire copiii de a face eforturi personale în a se orienta, de experiența și contactul viu cu camarazii, așa cum se întîmplă în marile metropole hiperaglomerate, nu înseamnă că-i ajută de la sine, favorizîndu-i s-o

Scanned with OKEN Scanner

poată stăpîni la nivelul adultului. În direcţia cunoaşterii regulilor de circulaţie, ca şi a cunoaşterii complexe a tuturor pericolelor ce survin din încălcarea diferitelor reguli, copiii au nevoie de o instruire şi educaţie social-cetăţenească speciale.

Copilul în familie ; tînăra generaţie în evoluţia vieţii sociale

Atît în condiţiile mediului rural, cît şi în cel urban, aşteptarea şi prezenţa copiilor în familie au fost întotdeauna dictate de factori economici, sociali şi nu în ultimul rînd de cei psihologici. Fie pentru a spori mîna de lucru ori a se „uşura de poveri" — cazul familiilor nevoiaşe din satul vechi —, fie pentru a-şi asigura îngrijirea la bătrîneţe ori din nevoia prestigiului social sau a consolidării cuplului familiei etc., copiii sînt doriţi în căminele nou constituite. Venirea lor pe lume este, în genere, bine primită, în chip

Ordinea generaţiilor	Începutul lor în timp	Numărul de indivizi pe arbori*				
		arbore B**	arbore F	arbore M	arbore G	arbore A
1	1782	2	—	—	—	—
2	1812	4	2	—	—	—
3	1831	11	1	2	4	4
4	1860	35	4	4	8	7
5	1882	89	26	29	19	36
6	1903	174	53	74	35	51
7	1931	130	68	93	35	51
8	1954	11	10	21	4	8

* În considerarea datelor de mai sus trebuie ţinut seama de faptul că ultimele două generaţii sînt departe de a-şi fi epuizat potenţele demografice (mai ales ultima generaţie).

** Arborii B,F,M,G,A citaţi au fost luaţi după numărul indivizilor cuprinşi şi după întinderea pe care o au în spaţiul istoric.

Scanned with OKEN Scanner

sărbătoresc. În stadiul satului vechi, bărbatul își dorea o femeie harnică și frumoasă, pentru că, printre altele, exista mentalitatea că femeia este „calapodul copiilor". Ulterior, în satul mijlociu, el continuă să-și dorească și femeie harnică și frumoasă, dar în primul rînd să aibă pămînt. Copiii erau și ei doriți, dar nu „atîția cîți îi da Dumnezeu", ci după vrerea și posibilitățile de a-i crește ale omului. O imagine aproximativă a procesului de împuținare a numărului de copii în familie pe măsură ce ne depărtăm de satul vechi ne-o sugerează tabelul de mai sus (după genealogiile comunei Tătaru).

Procesul își are cauze istorice-economice obiective. Trecerea la economia bănească a complicat mult aprovizionarea familiei, i-a pus probleme noi, pe care altădată nu le avea. Dacă în satul vechi banii erau în principal pentru gaz, tutun, chibrituri și alte „mărunțișuri", în satul mijlociu sînt și pentru aprovizionarea cu porumb și alte produse. Prețurile pieței sînt însă oscilante, mediul ei este nou și, în general, nesigur și chiar ostil pentru cei neinițiați. Vremurile devin „grele" pentru a mai avea un număr mare de copii. Mentalitatea începe să fie potrivnică înmulțirii copiilor.

Dacă în mentalitatea satului vechi numărul copiilor dorit era cel „lăsat de Dumnezeu", în satul mijlociu media era în jurul a 3—4 copii, în satul nou numărul dorit este de abia 1 sau 2 copii, și acesta se depășește rar.

Oamenii săraci ai satului aveau, de altfel, în față exemple vii ale avantajelor împuținării copiilor. Ei înșiși descinseseră din familii numeroase, sărăcite adesea într-o generație din această pricină. Erau apoi vîrfurile satului, care aveau, de regulă, copii puțini. Cei cu un copil se mîndreau acum spunînd : „Am un singur copil. Eu și cu nevasta mea avem *atîtea* pogoane. Cînd s-o însura trebuie să-și găsească și el o fată care să aibă pămînt cît el".

În satul nou, copiii continuă să fie doriți, dar tot într-un număr restrîns, „pentru a le putea asigura un viitor cît mai bun". Datorită mijloacelor legale

de întreruperea sarcinii în maternități, policlinici, spitale existente într-o anumită perioadă, situația demografică a populației devenise îngrijorătoare. În condițiile noi create și ale legislației existente, o asemenea practică nu mai este actuală. Ea devine tot mai puțin dorită pe măsură ce statul nostru socialist introduce alocațiile pentru copii, mărindu-le progresiv, în funcție de venitul părinților și de numărul copiilor din familie.

Față de condițiile nașterii pe cîmp cu ajutorul unor bătrîne moașe necalificate și cu ceremonialuri de botez, ursitoare etc. în condiții tot atît de periculoase pentru sănătatea noilor-născuți, astăzi condițiile de asistență medicală sînt asigurate și la sate. De regulă, se constată din timp dacă sarcina mamei este normală sau nu și, în cazul cînd sînt posibile unele complicații, nașterea se face la una din maternitățile din orașele din jur sub supravegherea medicului specialist.

Copilul este mai bine îngrijit de mamă, fiind create condițiile materiale necesare femeilor ; ele își întrerup munca la cîmp cît timp au copilul mic. Pătucurile cumpărate de la orașe sînt tot mai prezente în casele țăranilor ; la fel jucăriile, inclusiv cele mecanice.

Pe lîngă crearea unor condiții materiale tot mai bune este necesară și educarea adulților, în special a noilor căsătoriți, pentru înlăturarea mentalității îndreptate împotriva numărului mare de copii, mentalitate ce nu mai corespunde actualelor condiții de viață.

Locul copilului în familie, în cadrul fratriei, ca și schimbarea raporturilor sale cu frații și adulții din sînul familiei au implicații psihologice și educaționale semnificative pentru structurarea personalității.

Prin tradiție, printre primii născuți, băieții sînt încă preferați. Înainte se spunea : „Și fetele sînt binevenite, însă ceva mai tîrziu, pentru că ele au nevoie de zestre". A rămas pînă acum în mentalitatea satului faptul că a mărita o fată înseamnă „a scăpa de o greutate mare din casă".

Scanned with OKEN Scanner

Numărul mare de copii în satul vechi ușura întrucîtva educația fiecăruia dintre ei, căci „se creșteau“ unii pe alții, după cum ne relatează bunicii, și „învățau“ unii de la alții.

„În grup creșteau, în grup se jucau sau vedeau de vite și tot în grup mergeau mai tîrziu la muncă pe pămîntul propriu sau pe moșiile boierești la cîmp“.

Primul născut rămînea exclusiv în grija mamei pînă la venirea pe lume a celui de-al doilea. Apoi, despărțirea era dramatică. Nu de puține ori „femeia ducea doi copii în brațe“. Dar nu pentru mult timp, pentru că venea al treilea. Cel mai mare, ajungînd la 4 ani, se putea ține de „hondrocul“ mamei. Copiii se mișcau deci de pe o mînă a mamei pe alta, apoi se țineau de hondroc și mai apoi de mîna fraților sau a surorilor mai mari, care îi luau în primire, „crescîndu-se unii pe alții“. Acesta este numai un „model“ de mișcare a copilului în raport cu mama și cu ceilalți frați. În realitate erau destule variante ale lui, determinate de o serie de factori, ca prezența fraților gemeni, manifestările temperamentale diferite de la copil la copil etc. S-a păstrat în memoria sătenilor, astăzi bunici și străbunici, faptul că între doi și patru sau cinci ani apărea la copii o evidentă „dușmănie“ față de fratele mai mic, deoarece acesta acapara interesul și preocupările mamei. Nu se cunosc însă consecințe grave ale acestui fenomen, deoarece mamele aveau grijă să schimbe atitudinea negativă și să-i facă pe copii să se iubească între ei „ca frați ce erau“. În familiile numeroase, fiecare copil pînă la 2—3 ani era îngrijit mai ales de mamă; între 2 și 4 ani el trecea în grija fraților (mai ales a surorilor mai mari), între 6 și 12 ani devenea „dădaca“ celor mai mici și, parțial, intra în atenția tatălui (băiatul), respectiv a mamei (fata) în vederea inițierii pentru muncă. După 13—14 ani, în vechile familii nevoiașe, copiii începeau să muncească efectiv. Asemănătoare este „traiectoria“ de mișcare a majorității copiilor în familie, cu deosebire a celor de la mijlocul seriei fraților. Pînă și astăzi primul

Scanned with OKEN Scanner

copil este, de regulă, „mai căznit". El trece mai devreme la îngrijirea fraților mai mici și la îndeplinirea unor sarcini în gospodărie. Ultimul, în schimb, suge mai mult și este îngrijit mai bine. Se și spune despre el : „e cel mai mic, de aceea este mai răzgîiat".

În condițiile vieții contemporane, numărul mai redus al copiilor și, pe de altă parte, înlesnirile social-educative — creșele, grădinițele săptămînale sau numai cu program de zi — modifică „modelele" tradiționale de „mișcare" a copilului în sînul familiei pînă și la sate, integrîndu-l în colectivități instituționalizate mai mari încă de timpuriu.

Alimentația copiilor de-a lungul evoluției mediului de viață rural și urban se schimbă. Pînă în pragul etapei contemporane, hrana copiilor în mediul sătesc nu era deosebită de cea a adulților. În afara alimentelor obișnuite, copiii erau lăsați să mănînce multe fructe, coapte sau verzi, cum se nimereau, iar iarna mîncăruri din „poame" uscate. Din lipsa unui regim alimentar rațional și, pe de altă parte, datorită condițiilor neigienice ale alimentației, mortalitatea pentru vîrstele de pînă la doi ani și jumătate era foarte mare. În posturile lungi (ale paștelui, crăciunului), nu numai părinții, dar nici copiii nu mîncau „de dulce" *.

Începînd cu stadiul satului mijlociu, copiii încep să mănînce mai dirijat și, într-o anumită măsură, separat de adulți, cu meniu special, cu cît sînt mai mici. Dar numai în general, deoarece în această perioadă stratificarea socială accentuată are consecințe importante asupra alimentației, în sensul diferențierii ei de la familie la familie în funcție de posibilitățile

---

* „Se mînca : urzici, fasole, chisăliță (o mîncare din coarne), prune afumate și opărite. Unii mîncau oțet cu mămăligă sau cu păpădie și susai (în posturile de vară). Pînă la primul război mondial nimeni nu mînca de dulce în post, nici chiar bolnavii. Copiii mai mici plîngeau și întrebau mereu cînd se termină postul. Își plictiseau mamele cu aceeași întrebare fiindcă nu știau ce înseamnă mîine, nici poimîine sau peste o săptămînă. Ca să-i facă să înțeleagă cîte zile mai sînt le numărau pe degete cîte nopți trebuie să mai treacă pînă vor ciocni ouă sau vor mînca din carne".

Scanned with OKEN Scanner

materiale și social-culturale ale acestora. Diferențierea este și mai marcantă la nivelul copilului. Sînt familii în care consumul de dulciuri cumpărate de la prăvălie special pentru copii crește foarte mult, la fel cel de carne. Sînt însă și familii — cele mai multe — în care acestea aproape că nu se cunosc. „Foștii dijmași, deveniți ziuași, sînt acum mai săraci decît înainte. Mălaiul îl mănîncă cu socoteală. Caprele iau locul vacilor, iar locul boilor începe să fie luat de cai. Capra mănîncă mai puțin (izlazul personal este acum foarte redus), un singur cal poate fi mai ușor îngrijit și hrănit decît doi boi ; mălaiul rămîne numai pentru hrana oamenilor".

Ca urmare a alimentației diferențiate, populația infantilă este mai puțin omogenă din punct de vedere somatic. Alături de copii grași, bine îngrijiți și hrăniți, apar și alții slabi, gălbejiți, subalimentați. Faptul acesta nu trece neobservat de adulți și nici de copii. Aceștia din urmă jinduiesc la copiii celor bogați sau încep să-i urască. Și într-un caz, și în altul se creează premisele psihologice ale unor tensiuni reale, care se manifestă diferit și se amplifică în timp.

Și alte împrejurări contribuie la înlocuirea modului de alimentație tradițional. În primul rînd, schimbarea atitudinii familiei față de post. Dacă pînă la primul război mondial postul era păstrat cu sfințenie de toți, acum lucrurile se schimbă. Mai ales copiii, dar și oamenii mari, încep să nu-l mai țină. Războiul, cu lipsurile lui alimentare, a făcut imposibilă ținerea posturilor un timp, iar după aceea nu s-a mai revenit la vechea mentalitate. Cu toate acestea, și pentru mai departe, „dominanta" alimentară va bloca multe din energiile țăranului sărac și mijlocaș și le va determina atitudinile față de viață, de profesiune și de copil. Cea mai mare insultă adresată acum copilului este : „n-ai să te hrănești", „n-ai să vezi galben în căpistere", „n-ai să vezi mămăligă pe masa ta" etc., iar cea mai mare laudă este „se va hrăni bine în viață", „o să aibă mămăligă pe masă" etc.

Scanned with OKEN Scanner

Dar nici copiii oamenilor avuți nu vor putea ocoli această preocupare. Avînd însă premise materiale mai bune, învață de mici să dorească înavuțirea. De la părinți primesc condiții de pornire ; dar desconsiderarea altuia, indiferența față de semen se formează la ei cu participarea personală, motivată de dorința de „a trăi (adică a mînca) mai bine".

Satul nou aduce schimbări substanțiale din acest punct de vedere. Alimentația separată a copiilor de cea a adulților ține pînă la 6—7 ani. Măsurile profilactice ale regimului nostru în direcția sănătății copilului au redus aproape cu desăvîrșire indicele mortalității infantile cauzate de o alimentație necorespunzătoare. Alimentele pentru copii sînt mai bine alese și mai igienic pregătite. De mare ajutor sînt produsele alimentare puse la dispoziție prin magazinele de consum, iar la sate prin cooperative: biscuiții, bomboanele, ciocolata etc. Consumul de zahăr mai ales crește foarte mult. Copiii sînt hrăniți, în genere, mai consistent și mai uniform. Dispariția păturii bogate a satului și ridicarea nivelului general de trai fac ca mai toate familiile să asigure condiții bune de viață copiilor lor. Dacă apar totuși diferențe, ele se explică prin capacitatea capilor de familie de a munci și de a se gospodări mai bine, ca și prin numărul copiilor existenți la o casă. În această perioadă, asigurarea hranei scade ca importanță ; ea nu mai este mobilul uman principal. Construirea de case noi, mobilarea mai scumpă, îngrijirea copiilor sînt preocupările de bază ale familiei. Copiii le reflectă și ei în felul lor, adică dorindu-și meserii nu numai rentabile, ci și de prestigiu în ochii celorlalți.

Cele spuse mai sus sînt potrivite pentru momentul de față, dar nu aceeași a fost situația copiilor care s-au născut și au trăit imediat după cel de-al doilea război mondial. Aceștia au trecut printr-o perioadă grea de lipsuri de tot felul, care au cauzat scăderea natalității și instalarea mentalității de a nu avea mulți copii. Împotriva acestei mentalități se duce astăzi o muncă social-pedagogică specială.

Scanned with OKEN Scanner

Mai mult decît alimentația, îmbrăcămintea devine semnificativă pentru diferite categorii socioprofesionale ale satului, ca și în mediul orășenesc. Spre deosebire de obiceiul satelor vechi, unde vestimentația, în cea mai mare parte, se lucra din lînă, in și cînepă prelucrate în casă, hainele copiilor imitînd în miniatură hainele părinților lor, în satul mijlociu și cel nou hainele și încălțămintea de tîrg devin aproape regulă. Pentru copii, consecințele sînt importante. Se formează un sistem de aspirații în familie cu privire la obținerea obiectelor de îmbrăcăminte. Copiii așteaptă tîrgul de toamnă ; ghetele, bocancii, bascul și alte articole vestimentare devin obiecte de recompensă fie pentru comportare, fie pentru anumite munci gospodărești cu sîrg îndeplinite de-a lungul anului. Lenjeria de corp nu se mai face din țesătură de casă, ci din pînza albă cumpărată la tîrg : „americă", șifon etc. Cei care mai poartă cămașă de „tort" sînt luați în rîs, ca nefiind vrednici să-și procure haine mai bune.

Este interesant de reținut modul în care a reacționat și reacționează populația sătească la pătrunderea „luxului" vestimentar. „Cam în jurul anului 1940 — ne spun locuitorii — a apărut luxul de straie, rîvnit pînă și de copii". Luxul acesta nu se oprește însă la copiii oamenilor avuți ; el migrează și în jos, spre păturile mai sărace. Este perioada în care apare „brezăierismul" — familii mai modeste care își împopoțonează copiii pentru a dovedi că sînt „cineva", tineri plecați în lume și care revin în sat după lungi perioade de muncă grea și mari privațiuni, dar îmbrăcați bine și vorbind „în vîrful limbii". În etapa contemporană, îmbrăcămintea, felul și calitatea ei nu mai sînt determinate de particularitățile modului de viață sătesc, ci de industria de stat, de procesul de reprofilare a industriei ușoare a țării, cu diversificările zonale posibile. Mai cu seamă în zilele de sărbătoare, adulții și copiii comunelor cercetate de noi, ca și din alte locuri, au înfățișarea portului de la oraș. Este mai mic numărul satelor unde portul de sărbătoare este cel tradițional, „na-

Scanned with OKEN Scanner

ţional românesc". În zilele de lucru apar unele diferenţe, dar acestea ţin nu de croială sau de stil, ci de gradul de uzură al stofei. Copiii umblă mai prost îmbrăcaţi, deoarece „pe cîmp nu-i vede nimeni" sau din pricină că în sat, de cînd lumea, la lucru umblă omul „cum poate", prin curte şi în preajmă chiar şi desculţ. În zilele de şcoală, elevii sînt îmbrăcaţi în uniforma reglementară. Baschetii, cizmuliţele, fularul, pantalonul, haina, paltonul, bocancul, pantoful, canadiana, treningul, maioul, căciuliţa de cosmonaut, costumaşele „stas" pentru copii mai mici, fesul, basca, căciula cu urechi sînt piesele de bază ale îmbrăcămintei şi ele nu mai au nici o legătură cu îmbrăcămintea copiilor din satul vechi şi cu totul slabă, cu copiii de altădată ai satului mijlociu.

Vestimentaţia corespunzătoare străzii urbane este trăită ca o trebuinţă stringentă în mediul orăşenesc. Copiii nu acceptă să iasă oricum în faţa blocului la joacă; nici părinţii nu-i lasă „în văzul lumii" cu hăinuţele mai ponosite, aşa cum îşi pot permite în chip lejer, să umble în apartament. Indiferent dacă e zi de lucru sau de sărbătoare, grija de a ieşi afară frumos îmbrăcat şi pieptănat devine aproape regulă generală. Ei nu acceptă să iasă desculţi nici măcar în faţa casei, deşi le-ar face mare plăcere acest lucru, mai ales vara. Părinţii interzic o asemenea ţinută nu atît ca fiind indecentă, cît mai ales din teama de a nu fi comentaţi nefavorabil de către ceilalţi vecini, ca *păstrînd încă obiceiurile de la ţară*. Nu se acceptă uşor nici ieşirea în costumul de plajă, deşi condiţiile pentru baia de soare sînt excelente în preajma blocurilor din noile cartiere. Fenomenul are consecinţe semnificative asupra conduitei şi dezvoltării copiilor. Grija şi teama permanentă de a nu-şi murdări îmbrăcămintea, de a nu „strica" pantofii etc. îi reţine de la mişcarea liberă, în voie. Preocuparea pentru cochetăria vestimentară a fetiţelor se instalează foarte de timpuriu. În locul jocurilor în grup, încă de la 7—8 ani ele mai mult „se plimbă", etalîndu-şi gentuţa, fundulițele, pieptănătura, şoşoneii, rochiţele. Interdicţia de a se „prăfui",

Scanned with OKEN Scanner

„șifona“ etc. le dă preocupări care le maturizează prea de timpuriu. Din aceeași pricină băieții se limitează și ei la preocupări mai mult sedentare. Atunci cînd din diferite motive, de ocupație a mamei sau altele, hainele copiilor nu răspund exigenței de ordine și curățenie, aceștia sînt siliți să stea în casă, să privească pe geam sau să-și pună uniforma școlară dacă sînt elevi, care impune însă o ținută și mai rigidă, plină de precauții și opreliști.

Unii autori stabilesc drept indice de diferențiere în evoluția copiilor de la oraș și sat faptul dacă părinții îi consultă pe aceștia în privința gustului și a preferințelor lor vestimentare. O anchetă efectuată de J. M. Zaugg asupra a 1 000 de familii rurale din localitatea Bevaix de pe lîngă Neuchâtel (Elveția) atestă în acest sens reminiscențe ale procedeelor utilizate cu secole în urmă : mulți părinți interzic copiilor lor să se pronunțe în problema vestimentației, nu-i consultă, nu le sondează dorințele * etc. În această privință, mentalitatea părinților și practicile din satele noastre actuale sînt totalmente deosebite, evident mult mai avansate.

Procesul este și mai edificator în condițiile urbane sau în curs de urbanizare. La sondajul efectuat de noi în cartierele la care ne-am mai referit, dacă părinții își consultă copiii în procurarea obiectelor trebuitoare, a hainelor, a rechizitelor lor școlare și dacă țin cont de doleanțele copiilor, am avut următoarele răspunsuri :

Numărul părinților anchetați*	Își consultă copiii				
	în materie de alimentație	în problema îmbrăcămintei	la achiziționarea de cărți, jucării, articole de sport	în instrucția specială	la consum cultural
310	59%	63%	37%	10%	12%

* Fiecare părinte a putut da mai multe răspunsuri.

* Cf. *Ph. Muller*. „La psychologie dans le monde moderne“, Bruxelles, Ed. Ch. Dessart, 1963, p. 30—32.

Scanned with OKEN Scanner

După cum se constată, proporția cea mai mare de luare în considerație a opiniei copiilor este la capitolul îmbrăcăminte ; imediat îi urmează alimentația, deși aici trebuie spus că părinții sînt mai riguroși, respectînd în primul rînd opinia urbană generală de a asigura copiilor o alimentație consistentă corespunzătoare. Pentru acordarea unei instruiri speciale, fie ea de natură artistică, sportivă sau științifică și care necesită investiții materiale suplimentare, părinții se decid singuri sau consultînd tot adulți și numai în foarte redusă măsură se consultă cu copilul (10%).

A existat de multă vreme și mai persistă în mentalitatea adulților de la sate tendința de a asocia mai cu seamă vestimentației orășenești sensuri valorice, o semnificație etică, evident de multe ori cea peiorativă. Maniera de a judeca valoarea și caracterul omului după vestimentația sa mai sobră ori mai puțin conformistă ține de o anume prejudecată, care adesea astăzi poate da greș. În orice caz, aspectele vestimentației, atunci cînd sînt implicate în disciplina copiilor și a tineretului, ridică o seamă de probleme educaționale dificile, pentru care practica pedagogică nu are încă soluțiile cele mai corespunzătoare. De observat este că, în condițiile societății noastre, statul face eforturi considerabile în a moderniza îmbrăcămintea și încălțămintea copiilor ; s-a profilat o industrie ușoară specifică generațiilor în formare, asigurînd produselor tot mai multe calități practice, bunul-gust, comoditatea necesară și diversitate de sortimente. Dar adecvarea cît mai reușită a acestora la opinia, dorințele și aspirațiile copiilor este o problemă de educare nu numai a personalității copilului, ci și a părinților. Însăși dorințele și aspirațiile urmează a fi corect formate în raport cu dinamica cerințelor vieții sociale contemporane.

Scanned with OKEN Scanner

Integrarea copiilor în diferite munci în satul vechi s-a dovedit un proces firesc la vremea sa, chiar și pentru vîrstele timpurii. Antrenată prin tradiție la diverse treburi gospodărești, tînăra generație efectua o însemnată parte a muncii sociale destinată producerii bunurilor necesare vieții. Cît privește jocul, mulți autori sînt de părere că, după conținutul și structura acestuia, se pot urmări relațiile umane și evoluția psihosocială a multor generații.

Într-adevăr, în condițiile satului vechi, jocul timpuriu al copiilor începea cu preocupări improvizate de înșiși adulții. Copiilor mici, care abia se ridicau în picioare, li se dădea în mînă „gogoașa porcului" cu cîteva grăunțe de porumb înăuntru, care sunau cînd „gogoașa" era agitată. Uneori „gogoașa" sau alte obiecte erau legate de grindă „ca să atîrne pînă în fața ochilor copilului". Cînd ajungeau de mergeau în picioare, li se făceau fluiere de salcie, căruțuri și sănii. Păpușile și le făceau copiii singuri ; cu ele se jucau uneori și fetele mai mari. Construcția lor era simplă. Pe o crenguță, care reprezenta corpul păpușii, se înșirau cîrpe, care se coseau apoi cu ață. Gura, nasul și ochii se făceau cu un creion negru.

Pe măsură ce copiii creșteau, jocurile se complicau și ele. Se juca : pitita, de-a capra și jocuri cu mingea (din cîrpă). Pe cîmp, cetele de copii jucau mai ales guia, oina, purceaua, popicul, țurca și domnița.

Guia se juca numai în patru. Se făceau două găuri în pămînt, la depărtare de 20 de pași una de alta. Se alegeau două bețe bune și un al treilea lung de o palmă și ascuțit la capete — *guia*. Doi copii, care formau o echipă, erau „la bătaie" ; ei țineau bețele cu capul în găuri. Ceilalți doi erau „de pîndă" și ședeau umăr la umăr cu cei de la bătaie. Guia se arunca la groapa opusă. Cel care era la bătaie căuta s-o lovească cu bățul ; dacă reușea, pîndașul alerga după ea, o lua și căuta s-o bage cu un capăt în una din cele două găuri devenite libere, căci după lovirea guiei cei de la bătaie trebuiau să-și schimbe locurile. Reușea cine era mai

Scanned with OKEN Scanner

iute de picior și în funcție de distanța la care era aruncată guia. Dacă guia nu era atinsă, atunci pîndașul lua guia și o arunca la cealaltă groapă pentru a fi lovită. Dacă cîștigau, pîndașii treceau ei la bătaie, iar ceilalți deveneau pîndași. Ca structură și momente, guia era situată între oină, care de asemenea se juca, și purcea. Guia se asemăna și cu popicul, joc cunoscut și descris în literatură.

Încă de acum șase decenii, și poate mult mai demult, în jocurile lor copiii erau interesați și de efecte mecanice. Jocul de-a vîjîitoarea a fost răspîndit și cunoscut de-a lungul multor generații. Se lua o șindrilă, de regulă de la case vechi, dărăpănate, i se făcea o gaură cu un cui, prin care se trecea o sfoară cam de un metru lungime. Copilul ținea de un capăt sfoara și învîrtea șindrila care vîjîia prin aer.

Destul de des copiii își confecționau zmeie, care nu de puține ori rămîneau „priponite" prin copaci, unde se zbăteau în bătaia vîntului uneori cîțiva ani, pînă putrezeau de ploi și de ninsori.

Iarna, copiii se jucau „de-a tăvălugul". Se suiau într-un vîrf de deal și făceau o minge mare de zăpadă, căreia apoi îi dădeau drumul la vale. Pe parcurs se transforma într-o adevărată avalanșă, care era urmărită cu plăcere. Existau și alte moduri de a-și petrece plăcut timpul : cu leagăne de frînghii legate de cîte o cracă de copac sau de grinzile coșarelor, cu „laba-gîștei" sau cu table de fier vechi transformate în „elici de avion", ineluș-învîrtecuș etc.

Ulterior, în faza satului mijlociu, jocurile colective sînt afectate de dispariția cetelor permanente de copii care se duceau pe izlazuri cu vitele. Se menține, totuși, pînă și după cel de-al doilea război mondial, ca joc colectiv, „purceaua", dar acesta se joacă numai toamna, după strînsul recoltei, cînd terenurile rămase libere permit o refacere temporară a cetelor de copii. Se mai menține și azi țurca, căci se poate juca în doi. La fel se mențin multe din jocurile individuale, ca zbîrnîitoarea, elicea, arcul, giugeata etc. Apar însă și jocuri noi, unele pe bani, cum ar fi țancul și cărțile (copcica, treizecișiuna și tabinetul).

Scanned with OKEN Scanner

Altele evoluează, se amplifică : zarurile (babaroase, duiogi, sfîrlaci, chirți) și mai ales popicele.

Transformarea suferită de jocuri s-a dovedit a avea serioase consecințe umane. În practicarea lor, copiii își însușeau de mici psihologia jucătorilor de noroc. La început jucau pe nasturi, apoi pe sume foarte mici și în cele din urmă pe sume mai mari. În ordine se începea cu zarurile, apoi și cu țancul. Popicele se jucau numai de către adolescenți, pentru că ele cer o anumită forță pentru a arunca bila ; la fel cărțile, căci acest joc presupunea o sumă mai mare de bani, pe care n-o puteau avea decît adolescenții pe seama muncii lor de „ziuași" din acea vreme.

Jocurile de noroc sînt întotdeauna colective, dar nu mai au nimic din valoarea umană a oinei sau a guiei. Abilitatea fizică, alegerea partenerilor și, în general, toate avantajele întrecerii loiale între copii sau între grupe au fost înlocuite cu priceperea de a ghici comportamentul vecinilor de joc (la cărți), iar la baza alegerii partenerilor de joc stătea un singur criteriu : acela de a se putea cîștiga bani. Combinațiile probabilistice cerute de jocurile de noroc dezvoltau gîndirea copilului, dar sensul lor uman era negativ. În ansamblu, aceste jocuri maturizau gîndirea și o educau într-o direcție pe care evoluția accelerată a relațiilor de producție capitalistă o solicita. Înșelătoria, „șmecheria", incorectitudinea sub toate formele ei, ca și trăsăturile negative de caracter determinate de cîștigul fără muncă, indiferența pentru aproapele sau chiar ura, au fost achiziții în mare măsură noi, determinate de mentalitățile specifice capitalismului. În amploarea fără precedent a jocurilor de noroc vedem un „model" al educației capitaliste. Devenite pasiuni, jocurile de noroc au blocat multe energii ale gîndirii umane și au contribuit la utilizarea subumană a potențelor copilăriei.

Azi copiii din sat nu mai știu nici măcar din auzite ce este guia, popicul, domnița, barochița, zgîia etc. Mingile de păr și de cîrpă au dispărut și ele. Nu se mai umflă „gogoașa porcului" și nici nu se mai agită cutii de vax cu pietricele înăuntru. Cauciucul

Scanned with OKEN Scanner

(mingi de tot felul), plasticul (jucării din plastic), fierul (jucării mecanice), lemnul de fabrică prelucrat (cuburi, truse etc.), cartonul (loto cu poze) și hîrtia (reviste, ilustrații) sînt prezențe obișnuite în casa fiecărui copil. Fotbalul este cel mai frecvent joc colectiv jucat de copii în aer liber ; de sărbători, ca și în zile de lucru, ei se adună pe un teren improvizat și joacă ore întregi. S-au înmulțit în sat și bicicletele. De la 2—3 cîte erau înainte de război, însemnînd o raritate, s-a ajuns la cîteva zeci, iar multe sînt luate special pentru copii. În fiecare seară copiii ies pe drum la plimbare.

Jocurile cele mai frecvente ale băieților sînt de-a războiul. Cu pistoale-jucării cumpărate sau improvizate, se amenință, pocnesc din gură, se iau la ochi etc. Sînt consecințele filmelor săptămînale de la care nu lipsesc. Din vechile „unelte" de joc a rămas sania, dar nu în exclusivitate din lemn ca altădată, ci foarte des din fier, adusă de părinți de la oraș. În continuare însă, livada, vreascurile, gardul, pîrîul, lutul, zăvoiul, cuiburile de păsări, nisipul și alte elemente ale naturii rămîn tot atîtea avantaje pentru jocurile copiilor mediului sătesc.

Viața urbană, ca și cea în curs de urbanizare, evidențiază la copii preocupări mai sedentare. În locul jocului spontan, mobil, dinamic și gălăgios, care caracterizează, în genere, vîrstele de 7—10 ani, observăm — cu deosebire la fetițe — tendința de a etala cît mai cochet în fața străzii vestimentația, păpușa pe care o plimbă, gentuța, ele ieșind „la joacă" abia către orele 11 dimineața, pînă atunci fiind ocupate în casă cu diferite treburi gospodărești. Deși sînt, în genere, mai sociabile decît băieții, nu se amestecă cu aceștia. Cele de 12—14 ani se plimbă de preferință cîte 2—3, comunicîndu-și impresiile, diferite observații despre comportarea celorlalți. La școlarii de vîrstă mijlocie (băieți), de preferință întîlnim lotoul grafic, dominoul, cărțile de joc, acestea din urmă cunoscute ca fiind nepermise.

La populațiile în curs de urbanizare din noile cartiere ne surprinde predilecția multor copii pentru

Scanned with OKEN Scanner

jocuri de noroc, cum ar fi jocurile de cărți sau „aruncarea de linie“ a unui obiect (jucat, din nefericire, mai mult din tentația cîștigului sumei angajate decît datorită caracterului interesant în sine al acțiunii). Puținele jocuri de mișcare, de regulă competitive, pe care le permite spațiul dintre blocuri cuprind exclusiv băieții. În cartierele cercetate am putut stabili că grupele de parteneri, în asemenea ocazii, se alcătuiesc independent de vîrste, coexistînd în ele copii de la 8 la 17 ani ; aceste activități sînt centrate în întregime pe jocul cu mingea. Dar obiectul jocului fiind rebel — mingea sare pretutindeni și încalcă diferitele opreliști — și structura dinamică a jocurilor cu ea fac în chip firesc să se selecționeze pentru aceste acțiuni copiii cei mai impulsivi, neconformiști sau cu deprinderi recalcitrante, realizîndu-se în mod negativ în cadrul jocului. Aici cei mai mari, netoleranți față de stîngăciile partenerilor mai mici, îi bruschează, folosind porecle înjositoare ori alungîndu-i din joc. Dar nimeni nu se supără. Ierarhia de pe poziție de forță este acceptată și respectată, regulile oficiale ale jocului păstrîndu-se cu maximă rigiditate.

În conținutul lor, datorită restricțiilor de mediu, jocurile sînt uneori mult simplificate sub nivelul psihic al copiilor. Astfel am întîlnit practica jocului „de-a prințesa“, cazul fetițelor care nu fac nimic decît că se gătesc și se plimbă. În grupe mixte, cuprinzînd copii între 2 și 8 ani, uneori chiar și de 10 ani, băieți și fetițe se mai joacă „de-a magazinul“. Împotriva unei dezvoltări firești a jocului, am surprins, alături de copiii mici, elevi din clasa a IV-a jucîndu-se în nisip cu preșcolari, construind pentru sine și nu pentru cei mici tunele, turnuri și cetăți. Grupările în aceste jocuri sînt de cele mai multe ori spontane, copiii cunoscîndu-se prea puțin între ei.

Un joc foarte răspîndit la lotul cercetat în Brașov este acela „de-a mortul“, sau, cum îi mai spun eufemistic copiii, „mîța-n sac“, o denumire fără nici o legătură cu sensul jocului. Se pare că acțiunea imaginată merge pe linia unei vechi superstiții, după care un membru al familiei care

Scanned with OKEN Scanner

moare curînd după altul este considerat „luat" de primul mort. Jocul constă în aceea că un copil stă în picioare și aruncă cu mingea în partenerii săi. El este mortul, iar cel care este atins de minge devine imediat mort în locul primului copil care a aruncat mingea. În felul acesta, simplu și primitiv, se repetă la nesfîrșit acțiunea.

Jocul „la linie" este o aruncare la țintă a unui obiect, de obicei o monedă de plumb, pentru a ușura căderea precisă în raport cu o limită (linie marcată pe pămînt). Se joacă pe bani, iar sugestia noastră de a înlocui banii cu gajuri sau cu anume pedepse și recompense morale a fost cu desăvîrșire respinsă. De preferință se angajează în joc școlarii preadolescenți. Cei mici acționează atent ca suporteri. Există și un arbitru al jocului, în genere ales dintre copiii care sînt fie temuți de ceilalți, fie dintre aceia care au adus jocul și i-au învățat pe ceilalți. Este adevărat că sumele introduse în joc sînt infime (între 0,05 și 2 lei). Contează cel mai mult prezența banului, în lipsa căruia jocul nu mai poate fi realizat.

Se joacă, în genere, împreună : copii de români, germani și maghiari, folosind ca element comun limba română.

Nu se constată fenomene de persistență în alcătuirea grupurilor de joc și nici „rivalități" constante între diferite grupuri. Chiar și în condiții mai dificile pentru ei, copiii ajung ușor la înțelegeri : își împart spațiul de sub scări cînd plouă afară, se invită cu rîndul să se joace pe o scară sau alta atunci cînd nu au nesansa ca adulții să-i deranjeze.

Intervalele de timp permise pentru jocuri sînt orele 10—12,30 și 17—20. Este greu de închipuit respectarea acestor intervale atît timp cît părinții nu-și pot supraveghea copiii și nu se pot ocupa de ritmicizarea unui regim optim de activități ale acestora.

Alături de joc, activitățile de ordin gospodăresc, de îngrijire a fraților mai mici și de participare la unele munci productive au pătruns de timpuriu în sfera copilăriei, atît la orașe, cît și la sate.

Prin tradiție, la sate, paza pămînturilor însămînțate și cea a păscutului vitelor erau asigurate de copii de la o vîrstă cît se poate de fragedă.

Scanned with OKEN Scanner

„Umblam toată vara desculți — ne spun localnicii cei mai în vîrstă — prin pietre și prin mărăcini, păzind dobitoacele să nu intre în pămîntul altor oameni. Din pricina asta, rar copil păzitor de vite pe care să-l vezi călcînd cu toată laba piciorului ori cu unghiile de la picioare nerupte de mărăcinii de pe dealuri și de pietrele de pe drum. Durerile cauzate de înțepături și lovituri erau mari, dar nimeni nu le dădea atenție. Cînd se întîmpla de ieșea sînge, acesta era oprit de praful de pe drum".

Pășunile necurățate de mărăcini, fînețele cosite neîngrijit, pe care rămîneau „teșii" ce înțepau tot ca mărăcinii, îi făceau pe copii să deprindă un anumit meșteșug la mers : puneau jos laba piciorului „tîrîș" pentru a culca țepii.

În jurul casei, copiii mai mici îi dădeau apă tatei sau cărbune din sobă „să aprindă țigara". Băieții mai mari aduceau lemne cu brațul din pădure, adunau bureți, mergeau cu gîștele, dar nu erau puși la munci grele, fiindcă era credința că băiatul nu trebuie să muncească munci grele pînă la o anumită vîrstă pentru că nu mai crește, rămîne „pipernicit" și nu poate întemeia o familie.

După 14 ani copiii treceau la munca cîmpului. Această trecere era treptată. Unii părinți îi luau pe copii cu binele, alții cu răul, după felul părinților și al copiilor. Coasa era mai grea și nu se învăța decît de băieți, dar despre sapă se spunea că „primește pe toți". Și învățatul meseriei începea, de regulă, tot la 14 ani. Cele mai multe meserii se învățau în sat. Pentru fierărie și cizmărie trebuia însă mers la stăpîn. Pînă în primele decenii ale secolului nostru, meseriile nu erau văzute bine. Se zicea : „Lucrezi lemn, lemn rămîi". În condițiile în care fiecare om își lucra singur tot ce-i trebuia, era firesc ca meseriașii, relativ specializați, să aibă puțină trecere.

Mult mai grea era inițierea fetelor în treburile gospodărești. Mamele le învățau de mici toate muncile casnice : să toarcă, să țească, să facă mintene și cioareci, cămășoaie de tort. Lucrul în casă nu se socotea meserie, ci o treabă absolut normală, încît despre o femeie nepricepută în gospodărie se spunea :

Scanned with OKEN Scanner

„E așa de proastă, încît nu știe să facă nici o pereche de cioareci".

După primul război mondial, în condițiile satului mijlociu, solicitarea copiilor la munci mai grele s-a accentuat. Începutul s-a făcut în anii războiului, cînd locul bărbaților la muncă îl iau femeile și copiii. Aceștia cărau băutură spre satele de la cîmp pentru a aduce în schimb cereale, mai ales porumb, dar și tutun și pește. Ei îngrijeau de animale și munceau cu ele. De la 9—10 ani conduceau boii la arat. De la 14 ani începeau să meargă cu căruța, apoi la sapă la porumb sau la vie. După război, acest obicei se menține. La 6—7 ani copiii „fac munci pe puterile lor" : culeg prune pentru țuică, adună cu mama găteje din pădure, văd de vite. De la 14 ani încep să muncească și „cu ziua", alături de adulți. Acest lucru a dus la intensificarea muncii copiilor pînă la un nivel pe care nu l-a cunoscut satul vechi. Un alt factor care a contribuit la intensificarea muncii copiilor a fost plantarea masivă de vii și livezi în aproape toate gospodăriile. Este o epocă în care fiecare leu contează, o epocă în care toți copiii muncesc. Acum pe dealuri este o muncă încordată și continuă. Țăranii „desfundau" și plantau, mai ales vii, zi și noapte. Copiii munceau pe lîngă părinții lor, cărau pietrele, cioatele scoase din pămînt, crăcile și trunchiurile mai mici ale copacilor scoși. Primăvara ajutau la vie, întinzînd coardele pe sfori și plantînd țăruși după semne. Cînd începea tăiatul, copiii scoteau coardele la margine și le făceau brațuri, adunau ciompii și surcelele de la hărăcit, lăsînd „pămîntul limpede" ca să nu se îngroape în pămînt absolut nimic decît buruieni. Toamna, la cules, copiii culegeau repede și adunau pînă și boabele căzute pe jos prin scuturarea strugurilor. Tot ei aveau în grijă și caprele, pe care le țineau legate de cîte o năsadă ca să mănînce.

Prăvăliile din Mizil, Buzău, Ploiești și alte tîrguri și orașe angajează și ele frecvent „copii din munte" de la vîrsta de 12—13 ani, pentru a curăți prăvălia, pentru a servi clienții sau pentru a face reclamă mărfurilor în tîrg. Din comuna Tătaru, de pildă, au ple-

Scanned with OKEN Scanner

cat într-o scurtă vreme spre oraș peste 40 de copii. Aici ei întîmpinau țăranii, îmbiindu-i la cumpărături pentru nunți, botezuri și alte ocazii.

În satul nou, preocuparea cea mai importantă a copiilor (îndeosebi a băieților) devine învățătura. Destinul lor este văzut de săteni în felul în care ei vor învăța la școală. Părinții înțeleg primii acest lucru, de aceea îi îndeamnă pe copii, îi obligă, îi forțează și-i ajută pe cît pot să învețe. Învățătura, performanțele obținute la școală asigură succesul primei tentative de rupere de sat : examenul la liceul din orașul apropiat. Dacă copilul reușește, atunci începe pregătirea pentru a doua confruntare : facultatea. Dacă nu reușește, atunci el atacă diferite școli profesionale ; cei ce nu reușesc nici aici își „pun gîndul la șoferie sau la alte meserii industriale ce se pot învăța la locul de muncă". Performanțele la învățătură dictează asupra șanselor de reușită în viață. Totodată, munca fizică brută pierde din prestigiul vechi.

Desigur, coasa, sapa și alte unelte agricole vechi nu cer priceperi speciale, dar reclamă neapărat antrenament fizic mai îndelungat și o motivație personală corespunzătoare. Căci muncitorul de pămînt de odinioară își forma încă de mic corpul și mușchii pentru această muncă. Adolescentului care trece la un asemenea efort abia la 17—18 ani îi vine foarte greu să se adapteze. El nu are o motivație internă care să-l stimuleze pentru îndrăgirea muncilor agricole. De altfel, spre deosebire de satul vechi și mijlociu, munca agricolă în satul nou nu mai presupune eforturi de gîndire deosebite pentru fiecare lucrător. Altădată, fiecare țăran hotăra singur cînd trebuie arat, semănat, prășit ori recondiționat ogorul. Tot el era acela care pregătea vitele, uneltele, sămînța. Azi inginerul, brigadierul, tehnicianul, specialistul hotărăsc ce și cînd trebuie făcut. Țăranilor cooperatori le rămîne larga inițiativă creatoare asupra *cum* să efectueze mai productiv munca, asupra modalităților de a-și îmbogăți experiența, pentru care se arată atîta grijă

Scanned with OKEN Scanner

în documentele de partid și de stat recente privind dezvoltarea agriculturii socialiste.

Pentru fete, problema se pune similar. Pînă la 6—7 ani sînt încă prea mici și nu pot învăța din treburile casei decît măturatul, spălatul vaselor și mai puțin făcutul mîncării. Urmează școala pînă la sfîrșitul adolescenței, în care timp se preocupă într-o măsură mai redusă de gospodărie. După 17—18 ani, dacă merg mai departe, vor să devină orice : profesoare, inginere, tehnicieni, contabile, funcționare, dar nu „și bune gospodine", iar dacă rămîn în sat nu aspiră către „bune muncitoare" de pămînt. Măritatul capătă pentru ele sensuri noi : „...Să fie un meseriaș acolo, un șofer, un sudor... Trăiesc și eu pe lîngă el, ori un poștaș...".

Nivelul real de pregătire psihologică a copiilor din mediul rural de a trăi și a munci în afara satului poate fi privit și ca premisă favorabilă încadrării copiilor de țărani în muncile specifice mediului urban. Numai că o asemenea pregătire nu înlătură total problemele și dificultățile particulare pe care le întîmpină generațiile de copii în această adaptare.

Și în mediul urban ajutorul gospodăresc al copiilor în familiile unde ambii părinți sînt salariați este prezent de la o vîrstă fragedă. Începînd cu vîrsta de 4—5 ani, copiii din cartierele studiate au sarcina să aducă zilnic laptele de la magazin, să cumpere pîinea, ziarul. Mulți copii dintre cei mai măricei ajută la aprovizionarea bilunară a familiei, însoțindu-și părinții la cumpărături. Acolo unde sînt mai mulți frați, sarcinile mai permanente ale gospodăriei se repartizează pe fiecare : fetițele deretică în casă și ajută la prepararea mîncării ; băieții îngrijesc în comun de straturile din fața apartamentului sau de florile cultivate pe terasă etc.

Acțiunile de îngrijire a copiilor mai mici de către copiii mai mari constau în : ajutorul dat la învățarea mersului, supravegherea acestora la joc, curățirea de praf ori de cîte ori ei cad jos, transportul cu cărucior ul ori jocul cu aceștia.

Pe aleile dintre blocuri întîlnim fetițe de 12—14

Scanned with OKEN Scanner

ani înconjurate de frățiori mai mici, a căror supraveghere li s-a încredințat. Ne surprinde uneori modul serios în care își îndeplinesc această sarcină, constituind un fel de „antrenament pedagogic“ al lor, semn de maturitate psihosocială.

Alteori, copii mai măricei se atașează de copiii mai mici ai vecinilor, pe care îi ocrotesc, îi ajută și îi supraveghează frecvent din propria inițiativă, chiar dacă relațiile dintre familiile lor nu sînt neapărat de prietenie.

În sfîrșit, coexistă în rîndurile populației recent urbanizate categoria copiilor „cu cheie la gît“. În familiile în care ambii părinți sînt salariați și pleacă dimineața la lucru în aceeași tură, încă de la șapte-opt ani copiilor li se încredințează cheia apartamentului pe timpul în care rămîn singuri acasă. Este un semn al încrederii pe care o au părinții în copii și, în același timp, al maturizării psihosociale a acestora în raport cu o asemenea încredere. Pentru păstrarea cheii, aceasta este pusă la gît cu o panglică sau șnur, de unde și numele dat fenomenului. Procedeul este folosit de salariați indiferent de categoria socioprofesională. În genere, acești copii sînt disciplinați și cu rezultate bune la învățătură. Problema alimentării și-o rezolvă singuri, folosind hrana rece lăsată de mama în frigider. Din punct de vedere fizic am întîlnit printre purtătorii cheii la gît pe unii destul de firavi ; dar, de vreme ce nu avem și alte informații despre ei, nu putem conchide neapărat că starea lor fizică este consecința faptului că beneficiază de mai puțină îngrijire din partea părinților lor. Poate numai singurătatea în apartament, lipsa unui îndemn la mîncare sau faptul că uită să meargă la orele indicate să mănînce le determină o proastă asimilare și chiar slăbirea. Pe măsura creșterii posibilităților va spori și asistența socială și pedagogică pentru acești copii. De observat este și faptul că subiecții noștri din categoria „cu cheie la gît“ se joacă cu plăcere cînd sînt atrași de ceilalți, în schimb manifestă mai puțină inițiativă în a întreprinde ei jocuri. De regulă nu-și invită camarazii la ei sau, dacă o fac, încearcă

Scanned with OKEN Scanner

tot posibilul ca părinții să nu afle, fiindu-le interzise cu desăvîrșire asemenea vizite.

Firește, preocupările copiilor urmează a fi apreciate și în raport cu sarcinile lor școlare, ca și cu dotarea familiei cu bibliotecă, radio, imprimări muzicale, televizor.

Unele considerații despre bibliotecile subiecților din cartierele vizate : biblioteci sub 150 de titluri la 26% din familiile investigate ; între 150 și 300 de titluri la 34% din familii și peste 300 de titluri la 19,1% din familii. Din totalul titlurilor, 64% sînt lucrări cu conținut beletristic. O bună parte din bibliotecile personale este dotată cu cărți pentru copii, școlari și tineret, sursă culturală care se extinde tot mai mult pînă în cele mai îndepărtate sate.

Inventarul sumar al preocupărilor generației de copii ne pune în fața actualității unei importante probleme psihoeducaționale, aceea a *timpului liber al copiilor*. Copiii mediului urban, ca și cei din mediul rural, dispun în raport cu generațiile anterioare de un mare cuantum de timp neocupat ; într-un anumit fel ei au și în altul nu au destul timp liber. Tendința de a fi suporteri la meciurile sportive, la concursurile de muzică ușoară, de a viziona prea multe filme și a sta mereu în fața micului ecran parcă ar pleda pentru existența a prea mult timp liber. Pe de altă parte, dacă se iau foarte în serios solicitările școlare și în genere ale mediului ambiant, apare mai degrabă criza de timp.

Raportat la spațiul de viață pe care li-l oferă mediul ambiant atît în cazul satului cooperativizat, cît și al urbanizării verticalizate moderne, înțelegem mai bine de ce cerința drumețiilor, a excursiei organizate, a consumului cultural dirijat, activitățile exploratoare, competițiile sportive, cultural-artistice și științifice sînt tot atîtea modalități de umplere a timpului, pentru care eforturile pedagogice nu vor fi niciodată de prisos. O contribuție substanțială sînt chemate să aducă în acest sens organizațiile pionierești și ale U.T.C. de la orașe și sate.

Aspecte contradictorii și mentalități conflictuale

Scanned with OKEN Scanner

se pot încă sesiza în planul formării conștiinței copiilor epocii contemporane, al educării concepției lor despre lume și al atitudinilor personale în raport cu faptele și cu evenimentele pe care le trăiesc. Astfel, influența unor credințe și practici religioase din viața adulților, a unor elemente mistice se întrepătrund, amplu și în combinații diverse, cu elementele viziunii lor realiste, cu cunoștințele științifice pozitive primite, precum și cu practica pozitivă nemijlocită a copiilor în mediul ambiant. În acest sens identificăm ușor categoria de copii cu informații și convingeri net ateiste, pentru care explicația științifică a lumii stă pe primul plan și în acest cadru își rezolvă întrebările și își formează opinia asupra practicilor bisericești atunci cînd le întîlnesc. Sînt apoi alții care nu-și pun de loc probleme de alternanță între credință și știință ; practicile mistice trec pe lîngă ei, nu-i interesează afectiv, chiar dacă participă la ele — într-un scop sau altul — în cadrul sărbătorilor, evocînd tradiții folclorice etc., tot așa cum puțin îi interesează și demonstrarea științifică pînă la capăt a lucrurilor. Un alt tip este acela care aderă la practicarea de ceremonialuri religioase din curiozitate pentru acțiunile în sine, fără a fi vorba de un sentiment religios corespunzător. Sînt și situații de contraimitație, tocmai acolo unde în familie li s-a cerut mereu să nu facă acest lucru, iar ei îl fac ca tentație la taină, ca act de independență ascunsă și de decizie personală. O altă categorie ajunge să adere la practici religioase prin imitație gratuită și fără afecțiune specială. Există apoi categoria de preadolescenți care se desfășoară net pe două planuri : acasă, în spiritul credinței insuflate, practică rugăciunea, în numele divinității acționează, imploră ajutorul și-l așteaptă ; la școală, nu crede în religie, se convinge de demonstrațiile științei, are în vedere forța ei și o acceptă ca într-un teritoriu unde nu a pătruns dumnezeu, unde se petrec lucrurile cînd bine, cînd rău, dar fără el. Întîlnim și tipul de copii religioși, cărora de mici li se insuflă credința, trăiesc în frica ei și parcurg toată gama sentimentelor religioase. În sfîrșit, categoria copiilor

Scanned with OKEN Scanner

crescuți în spirit realist și feriți total de practicile religioase, cărora pur și simplu nu li s-a spus nimic despre existența acestora, procedîndu-se prin ignorarea lor totală. Tocmai la nivelul acestor ultime două categorii putem surprinde în preadolescență adevărate zguduiri psihologice, cotituri și efecte atitudinale, adevărate drame. Pentru primii, drama de a fi contrazișI în afectele lor, drama îndoielilor mari pe măsură ce-și însușesc bazele științelor (13—15 ani), nevoia de compromis, de liniște în credință, dar și nevoia demonstrației realist-științifice. Pentru ceilalți, frustrația de a fi ținuți în „ignoranță", de a nu fi avut accesul — precum l-au avut camarazii lor — la acest domeniu al misterelor, drama de a fi fost „înșelați" de părinți atîta vreme cît altora bunicile și mătușile le-au transmis „atîtea fapte din viața sfinților" etc. Firește, numai o cunoaștere autentică a acestor psihologii permite situarea educatorilor într-o relație adecvată cu fenomenul, care poate fi mult mai amplu și mai satisfăcător înrîurit prin resursele imense ale organizației, prin mijloacele ei de captivare a copiilor în diferite preocupări constructive, interesante și problematizante, de schimb al opiniilor și de interacțiune personală, care să recondiționeze fără șocuri psihologiile enumerate.

Relațiile copiilor și modelele comportamentale însușite; categorii tipologice

Împrejurările istorice sînt hotărîtoare pentru statutul social-economic al copilului și al copilăriei din toate vremurile.

Din punct de vedere psihosocial, dezvoltarea copiilor a parcurs etape relativ fixe : *copil* sau *prunc*, de considerație familială minoră ; apoi *copilandru* (12—14 ani), important în gospodăria părinților și apt pentru a munci pe moșiile boierești ; *flăcăiandru* (14—16 ani), bun pentru a se angaja în muncă ; și

Scanned with OKEN Scanner

flăcău (16—18 și chiar 20 de ani), cînd se și putea căsători și „intra în rîndul oamenilor", considerat *matur* pentru a munci la pămînt sau în cărăușie etc.

În satul vechi, limitele sociale erau dinainte fixate. Clăcașul nu putea deveni moșnean decît în mod excepțional ; boier niciodată. Modelele de comportament erau și ele relativ limitate.

Exista foarte puțin loc pentru manifestarea inițiativei, a creativității, a valorii personale în general. De altfel, copilul era educat de mic să accepte vremurile și rînduiala lor. Aproape nimic nu depindea de el, totul fiind determinat de familia și de satul în care venea pe lume, de regulile și de modelele de comportare pe care trebuia să le accepte și care îi fixau drumul pe care avea să-l parcurgă în viață. Mai ales experiența de viață căpătată în familie avea o importanță hotărîtoare pentru viitor. Începînd cu hrănirea și terminînd cu învățătura, totul se desfășura pe tipare de viață făurite de mult și a căror eficiență nu mai trebuia verificată. În acest context de viață, fiul își urmează tatăl în toate privințele. Este perioada în care și pe plan moral „așchia nu sare departe de trunchi".

Copilul ideal este cel sănătos, voinic, ascultător, respectuos cu cei mai în vîrstă, harnic și gospodar. Cu atît mai mare este forța acestei imagini despre copil, cu cît contactele sale cu lumea din afara satului erau deosebit de slabe. Respectuoși și totodată rezervați față de străini, copiii erau legați de sat și de familie prin legături simple și trainice, căci tot ce știau și puteau era valabil în aceste limite.

Pentru generațiile următoare din satul mijlociu, deși ciclul social în genere continuă, apar alte raporturi socioeconomice între generații. Copiii de la țară se pregătesc pentru a deveni tot agricultori, ca și părinții lor, dar frecventează mai mult școala și capătă cunoștințe din ce în ce mai multe. Orientarea intereselor lor cînd devin mai mari merge fie în direcția sporirii rentabilității pămîntului, fie în aceea a ridicării culturale, spirituale a satului. Se cunosc numeroase împrejurări cînd contingente de tineri plecați

Scanned with OKEN Scanner

să studieze au reușit apoi să modernizeze și să modifice viața spirituală și culturală a satelor natale.

Mai complicată este viața și relațiile intergenerații pentru copiii care părăsesc satele la vîrsta preadolescenței și ca adolescenți pentru a munci în alte părți. Viața le cere o experiență nouă, iar cele învățate acasă de mici nu le mai slujesc la mare lucru. Deveniți argați, acești copii trebuiau să-și însușească noi relații sociale — de la stăpîn la argat — pe piele proprie, ca și noi raporturi de vecinătate, noi prietenii. Obligați să muncească în condiții schimbate, ei încercau să prindă noile reguli de comportare, o nouă gîndire și „psihologie" a unor profesiuni necunoscute vieții rurale de pînă atunci. Unii o acceptau numai, ne povestesc bătrînii, alții și-o însușeau chiar ; dar erau și dintre aceia care, decepționați, nu se împăcau cu noile obiceiuri și reveneau fără rost în sat. Erau destui și dintre aceia care „aduceau cu ei și dorința și priceperea de a se înavuți" fără limită. O dată cu ei apare în raporturile interumane și avariția dusă la exces, psihologia cămătarului, a negustorului necinstit, complicînd mult peisajul uman, dînd modele comportamentale necunoscute satului vechi.

Copiii care deveneau ucenici în fabrică se obișnuiau cu raționalizările impuse de munca la mașini. Peste comportamentele lor tradiționale se suprapun altele, în care timpul are altă valoare decît în agricultură ; precizia și planificarea muncii sînt obligatorii, iar elementele de gîndire tehnică — fie și rudimentare — la fel. Un astfel de copil devenit adult, indiferent dacă va renunța la munca industrială sau nu, va înțelege altfel lumea decît o înțeleseseră generațiile anterioare. Cei ce revin în sat vor aduce cu ei mentalități și comportamente noi, deci noi elemente psihologice importate din exteriorul satului.

Orașul pătrunde în sat printr-un vehicul uman. Este o transmisie „de jos în sus", dinspre copil spre adult și conține elemente diferite ca utilitate, valoare intelectuală și morală. Ea face ca experiența tinerei generații să devină eterogenă : în general pozitivă sub raport intelectual și negativă sub raport moral.

Scanned with OKEN Scanner

O stare de neliniște, de nesiguranță în relațiile umane ale epocii presocialiste a fost resimțită din plin de către generația copiilor deveniți astăzi adulți. Acest fenomen se datora, printre altele, despărțirii copiilor de tată, care, în condițiile capitaliste atît de nesigure, migra periodic după muncă, și despărțirii adolescenților de familie, cu ruperea de tradițiile satului natal, nevoiți să meargă la oraș spre a putea să se întreține singuri.

Reversul procesului înseamnă importarea în viața rurală a noului mod de a vedea lumea, chiar la nivelul generațiilor în formare. Confruntarea cu noul nu mai e satisfăcută de tradiție ; este nevoie de o experiență personală schimbată.

Nu tradiția, ci „capul personal te ajută în primul rînd în raporturile cu alții". Scrutarea viitorului, cuprinderea capului în mîini și efortul de rezolvare a problemelor, cu un cuvînt solicitarea psihică intensă, este noua dimensiune a existenței psihologice a copilului. Religia nu mai ajută acum la mare lucru, moralul și imoralul capătă altă semnificație. Educația devine mai dură, depărtarea de sufletul copilului se transformă în regulă ; solicitarea lui peste limitele firești este din ce în ce mai frecventă. Pentru părinți, modelul de urmat rămîne în multe cazuri tot „copilul ascultător, muncitor și respectuos, păstrător al tradițiilor și om la locul lui", dar copiii încep să aibă și altfel de exemple : exemple de copii, ca și ei, care, „plecați în lume, s-au descurcat". Treptat își face apariția în mentalitatea unor părinți și a unor adolescenți un alt ideal : „copilul trebuie să se descurce în viață". În raport cu această cerință, vechile norme ale relațiilor interumane (cinste, respect față de familie și părinți, corectitudine și afecțiune) pălesc. Pe măsură ce înaintează în viață, tinerii își dau seama de multe ori de caracterul anacronic al vechilor mentalități și al recomandărilor ce li se dau. La examenul vieții pline de contradicții, mulți părinți încep să cadă. Alții însă rezistă, contaminîndu-se ei înșiși de noile mentalități, mai potrivite cu cerințele succesului economic și social, specifice condițiilor capitaliste.

Scanned with OKEN Scanner

Generațiile*	Analf.		Cl. I—IV		Cl. V—VIII		Șc. de meserii		Șc. prof.		Șc. medie		Șc. super.		Știa carte		Studii medii începute		Total general
	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	
Generația I	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Generația a II-a	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Generația a III-a	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Generația a IV-a	37	25	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	70
Generația a V-a	55	74	61	22	21	8	2	—	—	—	3	1	—	—	6	1	—	—	254
Generația a VI-a	18	57	80	84	118	57	7	3	2	1	12	6	5	2	1	—	2	—	455
Generația a VII-a	7	1	75	103	126	104	6	—	15	4	10	19	8	7	—	—	2	5	422
Generația a VIII-a	—	—	29	22	15	28	—	—	—	—	2	2	1	1	—	—	1	1	102

* În acest tabel nu sînt cuprinși decît indivizii care au ajuns la vîrsta de școlarizare și despre care se știe precis ce pregătire au avut, de aceea el nu poate fi utilizat ca bază pentru analize demografice propriu-zise. Ultima generație, a VIII-a, cuprinde mulți copii sub vîrsta școlară, care în mod firesc nu apar în tabel.

Scanned with OKEN Scanner

Perioada socialistă a vieții rurale se conturează la noi în jurul anilor 1961—1963 și de aici încolo. Faptul cel mai izbitor în evoluția generației copiilor este explozia școlară și cea profesională.

Un tabel care prezintă dinamica științei de carte de-a lungul a 8 generații din comuna Tătaru ne ilustrează acest proces.

În continuare, evoluția ocupațiilor la aceleași generații a evidențiat următoarea mișcare * :

Total indivizi		Sexul și ocupația		
		B		F
Generația I	2	1 agricultor		1 casnică
Generația a II-a	10	6 agricultori	1 muncitor	3 casnice
Generația a III-a	29	10 agricultori 6 muncitori	1 negustor 1 delincvent (hoț)	11 casnice
Generația a IV-a	79	39 agricultori 13 muncitori 1 militar	1 învățător 1 negustor 1 dascăl	22 casnice 1 vrăjitoare
Generația a V-a	246	86 agricultori 28 muncitori 1 ofițer 6 negustori 1 chestor 1 șef stație C.F.R.	1 maistru 1 învățător 1 grefier 2 delincvenți (hoți) 2 directori șc. de meserii	107 casnice 5 muncitoare 1 cioban 1 soră medicală 1 funcționară 1 profesoară

Comparînd evoluția științei de carte și a profesiunilor, constatăm că, în răstimp de circa un secol și jumătate (distanță maximă „înapoi“ pînă la care se

* Și în acest tabel sînt cuprinși numai indivizii care au atins vîrsta necesară pentru a putea efectua o anumită meserie și despre care se știe precis ce ocupație au avut, de aceea nici aceste date nu pot fi considerate ca bază pentru analize demografice. În ce privește ultima generație, generația a VIII-a, numărul redus de ocupații se explică prin faptul că, din totalul de 241 de indivizi, cei mai mulți nu au atins încă vîrsta necesară pentru a putea efectua diferite meserii.

Scanned with OKEN Scanner

Total indivizi		Sexul și ocupația	
		B	F
Generația a VI-a	323	116 agricultori 62 muncitori 4 perceptori 2 croitori 1 lumînărar 1 contabil 1 dezinfector 5 ingineri 1 notar 1 plutonier de jandarmi 3 învățători 1 tehnician 4 ofițeri 5 funcționari 1 negustor 1 gestionar	105 casnice 3 muncitoare 1 croitoreasă 1 dr. dentist 2 profesoare 1 funcționară 1 soră medicală
Generația a VII-a	297	57 agricultori 2 gestionari 71 muncitori 5 ingineri 1 farmacist 4 funcționari 4 contabili 1 tehnician 3 brigadieri 2 ofițeri 1 medic 1 profesor 1 preot 1 negustor 1 milițian	109 casnice 1 gestionară 4 croitorese 7 muncitoare 6 profesoare 2 contabile 1 arhitect 5 învățătoare 4 surori medicale 1 artistă 2 funcționare
Generația a VIII-a	13	1 funcționar 2 muncitori 2 agricultori 1 medic 1 maistru	4 casnice 1 profesoară 1 învățătoare

întind genealogiile noastre), nevoia școlarizării a crescut mult ; la fel și categoriile profesionale. Saltul, explozia, apare însă începînd cu generația a 7-a, a cărei vîrstă de școlarizare și de profesionalizare se plasează după al doilea război mondial, adică în perioada satului nou.

Evoluția rapidă, mai exact explozia culturală și profesională caracteristică satului nou este, desigur, profund pozitivă, exprimînd în modul cel mai pregnant accesul la cultură și posibilitatea realizării profesionale a unor mase largi de oameni. Din foștii țărani analfabeți sau abia știutori de carte apar muncitori bine pregătiți în cele mai diferite specialități ; la fel intelectuali de toate categoriile. Fenomenul

Scanned with OKEN Scanner

acesta este nou și are consecințe nu numai sociale, ci și psihologice. Discontinuitatea la acest nivel este importantă. Analfabetul nu poate învăța pe altul să citească, iar absolventul a 4 clase primare nu poate ajuta pe cel ce urmează în clasele 5—7 etc. La fel, țăranul nu poate forma muncitori industriali și nici intelectuali. Or, dacă în perioada satului vechi fiul putea fi instruit și format profesional în mod „total" de către părinte, iar în perioada satului mijlociu diferențele de statut dintre generații rămîn mici, în perioada satului nou copilul este dependent de școală. Cunoștințele căpătate aici începînd cu clasa a V-a sînt noi pentru părinți, iar profesiunea spre care se îndreaptă copilul este, de asemenea, nouă pentru ei. Generațiile mai vechi încep să fie „depășite" de cele noi ca nivel de instrucție și ca grad de profesionalitate.

Evident, cerințele culturale ale societății noastre s-au schimbat, iar ca urmare a transformărilor revoluționare pregătirea tinerei generații a crescut. Natura și conținutul profesiunilor s-au diversificat ; apar continuu multe profesiuni noi. Dar mentalitățile părinților legate de instrucția și de educația profesională a copiilor rămîn încă în urmă, fiind depășite sensibil de sensul evoluției reale a cerințelor vieții.

Raporturile tradiționale între copii și părinți în alegerea viitoarei profesiuni continuă să persiste, îndeosebi la sate. Pe alte planuri, îndepărtarea de tradiția casei apare evidentă și semnificativă. „Trebuie să înveți, că din asta ai să trăiești", este dictonul frecvent în noile familii.

— De ce nu-l înveți pe copil să cioplească în lemn ? întrebam un părinte, mare meșter și azi în incrustarea obiectelor din lemn.

— E ocupat cu școala. De fapt nu-l opresc, dar la ce i-ar folosi ? El va trăi de pe urma școlii și a cărții.

Scanned with OKEN Scanner

Îndepărtarea de tradiţie a creat problema specială a educaţiei artistice, folclorice, a mîinilor îndemînatice şi de artizanat.

Un alt fapt este apariţia unor noi criterii de promovare a copiilor. Aproape toţi fac şcoala generală ; apoi numai o parte din ei reuşesc să urmeze liceul ; şi mai puţini învăţămîntul superior, dar mult mai mulţi în raport cu etapa antebelică. Parcurgerea treptelor de învăţămînt nu mai depinde de situaţia economică a familiei, ci de posibilităţile intelectuale ale copilului. Apar deci criterii de merit evidente în faptul că tineri proveniţi din rîndurile oamenilor muncii de la sate au parcurs toate ciclurile de învăţămînt, devenind doctori, ingineri, profesori etc.

Un nou fapt care merită subliniat este o anumită rămînere în urmă a familiei faţă de cerinţele instruirii şi profesionalizării copilului.

În condiţiile procesului de urbanizare, raporturile reciproce ale copiilor se stabilesc în funcţie de următorii factori : a) relaţii de bună vecinătate între părinţi ; b) cuprinderea copiilor în aceeaşi clasă şcolară ; c) dacă adulţii de pe aceeaşi scară acceptă copiii să se adune împreună, tolerîndu-i pe palierele blocului ; d) dacă şi înainte de mutarea în cartier copiii s-au cunoscut şi s-au jucat împreună ; e) dacă unii părinţi intervin anume pentru a-şi împrieteni reciproc copiii.

Relaţiile de vecinătate ale familiilor se răsfrîng mai pregnant în interrelaţiile copiilor mai mari. Dar, indiferent de raporturile de vecinătate, la toate vîrstele copiii sînt departe de a se manifesta ca nişte izolaţi social. Apropierile lor temporare, contactele spontane de joc, conversaţiile ocazionale reciproce se stabilesc cu mare uşurinţă; ei se caută unii pe alţii ori de cîte ori se găsesc afară împreună. Tendinţa spre interacţiune, ca şi sociabilitatea, este pronunţată, depăşind în mod vizibil prejudecata separatistă de apartament, pe care părinţii adesea o cultivă.

O sensibilitate crescută la părinţi pentru prieteniile copiilor se constată mai ales în mediul urban.

Scanned with OKEN Scanner

Dintre aceia care declară că se interesează cu cine se împrietenesc copiii lor, cei mai mulţi preferă copii care le sînt cunoscuţi, buni la învăţătură, în aşa fel încît să le poată influenţa pozitiv propriul copil. Considerentele de prestigiu social sau profesional care ar conduce spre asemenea preferinţe sînt infime (de 2,6%) pe eşantionul cercetat (316 familii). În genere, interdicţiile pe care le formulează părinţii în relaţiile copiilor lor sînt cele privind „comportările rele" ale altor copii şi slabele rezultate la învăţătură.

Principiul nonintervenţiei în contactele dintre copii este considerat ca un deziderat al pedagogiei moderne, la care, măcar declarativ, aderă uşor părinţii copiilor din mediul urban. Pe de altă parte, tot aceştia susţin şi necesitatea unor intervenţii, a unor îndrumări şi opreliști. Oscilaţia dintre modern şi tradiţional caracterizează populaţia orăşenilor în această problemă.

Frapează şi un alt aspect, încetăţenit în viaţa veche urbană, dar care din punct de vedere social şi educativ nu poate fi promovat. Este vorba de atitudinea pasivă, de rezervă şi de nepăsare a adulţilor, lipsită de răspundere, faţă de copiii altora.

Dacă la ţară fiecare părinte se simte într-un fel oarecare răspunzător şi pentru ceilalţi copii din satul lui pe care îi cunoaşte — şi de obicei părinţii intervin în conduita copiilor celorlalţi —, la oraş adulţii se amestecă extrem de rar în comportarea copiilor altora şi numai în cazuri grave, cînd aceştia îi deranjează direct. Acest separatism, tipic oraşelor mari capitaliste, ne-am aşteptat să nu-l găsim în noile cartiere. Organizaţi într-un sistem obştesc de administraţie şi de colaborare la gospodărirea blocului, ne-am aşteptat ca o bună parte din adulţi să se simtă răspunzători nu numai pentru faptele copiilor lor, dar şi pentru ale celorlalţi copii din apropiere, care vin în contact cu experienţa lor, imitîndu-i sau contraimitîndu-i.

Faptele ne arată că asemenea atitudini dorite nu se instituie dintr-o dată, de la sine, pe măsura creş-

Scanned with OKEN Scanner

terii numărului de apartamente, scări și străzi urbane, că ele trebuie educate și cultivate anume, începînd prin influențarea însăși a părinților. Apreciem dar că totala neimixtiune declarată față de copiii altora în 37,8 și 40% din cazurile cercetate formează vădit o tendință de urbanizare, dar de sens negativ în raport cu concepția educațională pe care o promovăm în societatea noastră.

Dificultățile educative în raport cu propriii copii se discută, atît în mediul sătesc cît și în cel orășenesc, exclusiv în familie.

Revelatoare pentru structurarea personalității este relația afectivă copii-adulți. Faptul că industrializarea avansată solicită tot mai mult părinții în producție, frustrîndu-i pe copii de afecțiunea necesară o mare parte din timp, este nu numai la noi o mare realitate. O resimțim, firește, și în atitudinile copiilor, cu deosebire în mediul orașelor. Spre deosebire de mediul sătesc, unde la copii domină încă respectul, încrederea și afecțiunea față de cei în vîrstă, din partea cărora simt ocrotirea și de la care învață atîtea lucruri folositoare, viața în blocuri scindează sentimentele copiilor după categoriile de adulți, consideraţi de ei : a) cei severi, neprietenoși, de regulă administratorii (de bloc sau de scară), care-i sancționează cu amenzi bănești fără drept de apel, fapt care le aduce pedepse și din partea părinților, cînd trebuie să achite geamul spart, amenda pentru călcarea florilor sau altele ; b) părinți buni, iubiți de toți ; de obicei aceștia nu sînt propriii părinți, ci alții ; ei sînt cei care „înțeleg copiii“, pe care mulți i-ar prefera ca părinți ; c) o categorie de adulți necunoscuți, care nu se amestecă de loc în treburile copiilor, nu le vorbesc și despre care, deși copiii îi întîlnesc zilnic, nu știu cine sînt, nu-i salută și nici n-ar fi dispuși să-i asculte sau să le urmeze vreun sfat. Este de remarcat că în legătură cu primii (administratorii), pe care îi cunosc cel mai bine, ca și cu această categorie de „anonimi“, copiii născocesc cele mai năstrușnice porecle — „șeriful“, „zbirul“, „arendașul“, „contele“, „tacticosul“ ș.a.

Scanned with OKEN Scanner

Există și o categorie de adolescenți (între 16 și 18 ani) față de care copiii din cartier manifestă un deosebit respect și la adresa cărora au numai aprecieri pozitive, motivate printr-o serie de înlesniri pe care le au din partea acestora, ca : repararea mingii la nevoie, învățarea jocului de șah sau table și, cel mai frecvent, ajutorul dat în arbitrarea și aplanarea unor conflicte dintre băieți.

În sfîrșit, mai putem constata diferențe între copiii mediului sătesc și orășenesc în raporturile lor cu adulții privind orientarea școlară și profesională. La țară, părintele hotărăște încă asupra viitorului copiilor : „Pe primul îl fac constructor, să cutreiere țara prin șantiere ; celălalt îl las învățător, să rămînă aici cu noi acasă, să-l am lîngă mine la bătrînețe" ; sau : „Îl pun să învețe pînă devine tractorist băiatul, iar pe fată o dau la croitorie, să aibă o meserie chiar dacă rămîne să lucreze și la cooperativa agricolă". Asemenea decizii nu sînt rare. În condițiile populațiilor de copii intrați în procesul urbanizării, influența părinților nu mai este atît de categorică și în chip aprioric decisivă. Părinții încep să se intereseze mai mult de posibilitățile copiilor lor, le confruntă cu cerințele diverselor meserii. Semn al orientării de tip urban este și predilecția aproape unilaterală a absolvenților școlii generale de a se îndrepta spre licee teoretice și numai în al doilea rînd spre cele de specialitate (economic, tehnic etc.), iar în pragul absolvirii liceului tendința de a merge cu precădere la facultate. Ca efect al factorilor socioeducativi care acționează asupra lor — școala, organizațiile de copii, de tineret —, tinerii ajung să ia decizii independent de părinți, obținînd mai tîrziu și acordul acestora. Se întîmplă ca adesea părinții să fie de acord aprioric cu orice opțiune a copiilor : „Numai să fie serioși în meseria pe care vor s-o practice", ne declară de regulă aceștia.

O parte însemnată a tineretului urban întîrzie în luarea acestor decizii : „Nu știu ce vreau" ; „Nu știu dacă voi reuși într-o direcție sau alta". În toate cazurile ne convingem cît de necesare sînt o preorien-

Scanned with OKEN Scanner

tare și o orientare școlară și profesională competente, duse susținut printre copiii prezentei generații de către toți factorii pedagogici răspunzători pentru creșterea lor.

Câteva considerații finale

Este firesc ca la capătul înfățișării și analizării faptelor să ne întrebăm : oare în problemele de psihologie istorică ale noilor generații lucrurile se petrec pretutindeni după modelul zonelor rurale subcarpatice și est-carpatice sau după chipul cartierelor urbane investigate ? Care poate fi garanția unor generalizări pentru procesul educării personalității ? Ce concluzii practice s-ar putea trage pentru problemele imediate ale educației ?

Generalul este formulat în chip concludent numai în capul oamenilor, în cazul de față, am putea spune, al cercetătorilor. Realmente, el există chiar și pe acest tărîm numai în diversități particulare, iar situațiile educaționale sînt dintre cele mai puțin repetabile, nu numai la modul curent, ci și în evoluția istorică a diferitelor zone și populații. Cu toate acestea, valoarea metodologică a cercetărilor monografice pe medii rurale și urbane nu poate fi negată în procesul educativ.

Este important ca educatorii practicieni, fie învățători, profesori, comandanți ori numai părinți ai copiilor, să-și pună permanent problema unor filiații socioculturale și educaționale pe generații, avînd în vedere și discontinuitatea în planul formării generațiilor, și aceasta nu la modul global, conform unor teze și precepte teoretice generale, ci concret-istoric, filiații valabile pentru cartierul sau satul în cauză, pentru cotegoriile socioprofesionale ale părinților și populațiile respective de copii din diferite zone ale țării, unde lucrează acești educatori.

Imaginea generală, de specie, a copilului și a co-

Scanned with OKEN Scanner

pilăriei din zilele noastre, oricît de autentic s-ar elabora, rămîne insuficientă pentru munca pedagogică. Întotdeauna sînt necesare delimitările specifice, științific elaborate, pe subspecii și tipologii ale fenomenelor. Între excepționalitatea extremă și norma de specie se interpun numeroase variante, stări și situații deosebit de nuanțate, pentru înțelegerea cărora faptele explorate pînă acum și descrise monografic, chiar dacă nu sînt soluții ca atare, servesc drept mijloace de antrenament, de pregătire pentru o pătrundere mai reușită și mai originală în problemele proprii muncii educative. Tocmai de aceea ele nu sînt mai puțin indispensabile reconsiderărilor și efortului efectiv de creație în munca pedagogică.

De reținut este apoi faptul că avantajele modernismului în evoluția noilor generații, cu toate problemele educative pe care le ridică, rămîn nesemnificative. Vastitatea culturii, multitudinea ideilor noi, accesul tinerei generații la bunurile materiale și spirituale ale epocii, determinarea de structuri mintale, operaționale, proprii contemporaneității, sînt tot atîtea înlesniri în vederea noilor adaptări și angajări creatoare. Incontestabil că și în acest proces unele pierderi sînt inevitabile, deoarece posibilitățile psihologiei și ale pedagogiei s-au dovedit încă prea mici pentru a menține sau a reintroduce în circuitul educației valorile reale ale etapelor istorice anterioare. Unele sarcini ale copiilor în familie, atitudinea serioasă față de viață și muncă, responsabilitatea, raporturile de respect față de adulți etc. sînt tot atîtea „fire" a căror continuitate nu trebuie curmată. Realizarea acestei cerințe la un nivel superior, pe baze științifice, este una dintre sarcinile complexe ale educației. Evident, efectuarea unei treceri de la arhaic la modern fără pierderi de valori, cu încadrarea adecvată a tradiției educative pozitive în noua ordine de cerințe și cu evitarea schemelor simpliste ori brutale de modernizare a educației, se impune cu necesitate.

Scanned with OKEN Scanner

Nu trebuie să uităm că sub ochii noștri copilul și copilăria profilează noi contururi, care în plan istoric apar în multe privințe ca discontinuități, deci pe fondul zdruncinării și spargerii vechilor tipare de viață și de educație. De aceea problemele dirijării fenomenului educativ cer mai întîi un efort de înțelegere fără precedent a ceea ce se întîmplă, iar apoi elaborarea de măsuri și sisteme de influență eficiente.

Scurgerea vremii peste destinele unor copii a căror viață o cunoaștem destul de bine ne cere să ne gîndim și la alte probleme. Am formulat cu alt prilej ideea unor momente cruciale în educație : perioada educației în familie pînă la 6—7 ani, educația școlară, căsătoria, munca etc. *. În aceste etape, omul este solicitat mai intens, este mai sensibil la influențe externe și adoptă, de regulă, noi atitudini, își însușește noi criterii de comportare, noi moduri de apropiere de alte persoane.

Idealul formativ de subspecie nu coincide întotdeauna cu idealul pedagogic proiectat în cerințele majore ale societății. Se interpune o largă psihologie colectivă, în sensul mentalității care domină, a scării de valori cu care se operează în mediul dat, a tradiției populare, a prejudecăților și a unor practici religioase care mai dăinuie pe alocuri.

Astfel, într-un mediu poate domina ca ideal imaginea copilului robust, sănătos, cu umerii dezvoltați, capabil să ducă greutăți în spate, să răzbească cu forța proprie în învingerea naturii ; în alt mediu constatăm a fi prezentă imaginea copilului isteț, fie și pipernicit, care să știe carte ; sau imaginea copilului dotat din fașă, „înzestrat de la început pentru a fi deștept", în așa măsură încît nu are nevoie de o investire specială a eforturilor instructiv-educative ; ori tendința — diformat-urbanistică — de a trece copilul prin toate treptele învățămîntului teoretic, inclusiv cel superior, pentru a-i asigura „o meserie cît mai bună" ș.a.

---

* Cf. *N. Radu*. Op. cit.

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste imagini, influente în viaţa copiilor, îşi pun amprenta asupra formării aspiraţiilor generaţiei. Acreditäm ideea că ele pot fi mai bine cunoscute şi corect reconsiderate în cadrul şi cu mijloacele pe care le oferă îndeosebi organizaţia pionierească.

La nivelul practicilor educaţiei empirice din afara şcolii, comandanţii educatori se lovesc nu rareori de efectele unor influenţe religioase ale mediului ambiant. Şi aici, după cum am văzut, fenomenul se particularizează zonal şi psihologic, pe subspecii şi tipologii individualizate, care necesită strategii educaţionale diferenţiate.

Rămîne de lămurit şi o altă problemă, de mare actualitate azi în ştiinţa psihologiei personalităţii : în raport cu psihologia copilului, de specie, cea social-istorică este o simplă ilustrare, o simplă materializare „de epocă", deci o preocupare pur practică, de fapt minoră, pe care absolventul educator şi-o poate însuşi uşor cunoscînd pe prima ? Sau, poate, este ceva mai mult ? În ce ne priveşte, încercăm să dovedim şi în acest studiu că psihologia social-istorică conţine elemente noi, de necunoscut fără o raportare a lor la istoria dezvoltării omului, iar faptul că în tratatele şi manualele actuale de psihologie nu apar astfel de elemente ne spune în plus că psihologia care se mai învaţă astăzi nu este nici cea realmente de specie, ci mai degrabă una de laborator, ceea ce este cu totul altceva. Psihologia personalităţii văzută din laborator, cu orice adaosuri am întregi-o, nu ne poate duce la descoperirea legităţilor care apar în chip firesc numai în confruntarea omului cu diferitele orînduiri sociale şi cu mulţimea condiţiilor de viaţă ireproductibile pe calea laboratoarelor.

Considerăm deci că o ştiinţă a psihologiei copilului realistă, *de specie*, va putea fi clădită în mod serios numai ţinînd cont de psihologia social-istorică a tinerelor generaţii.

Ce ne pot spune despre toate acestea manualele de psihologie a copilului pe care le deschidem ? Incontestabil, între o psihologie a copilului, în genere de

Scanned with OKEN Scanner

specie, și cea concret-istorică sînt diferențe mari. Pentru educație este suficientă acea psihologie care ignorează tocmai specificul copilului și al copilăriei din vremea noastră, care pregătește absolventul institutelor și facultăților cu profil pedagogic în egală măsură pentru epoca lui ca și pentru alte epoci. Prețul ignorării psihologice istorice a fost ruperea psihologiei actuale de specificul epocii noastre, iar de aici și pregătirea psihologică abstractă, ruptă de realitate, a cadrelor didactice.

Scanned with OKEN Scanner

Partea a doua

Personalitatea copilului în raport cu experiența socială a adulților

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al III-lea

Relaţiile dintre adulţi şi copii în dobîndirea experienţei sociale de către copil

Comportamentul social şi formarea experienţei sociale

Comportamentul social al copilului reprezintă interacţiunea sa permanentă social-acceptată cu cei de o vîrstă, dar mai ales cu adulţii, prin care el reuşeşte în mod treptat să se integreze mediului ambiant în care trăieşte. Adevărul mai general că personalitatea individului „reflectă" complexul relaţiilor sociale în care acesta se formează (Marx) se dovedeşte a fi valabil şi pentru structurarea caracteristicilor personale şi a experienţei de viaţă a tinerei generaţii. Această *reflectare* nu trebuie însă înţeleasă doar ca o transpunere în dimensiuni mai mici a relaţiilor umane mature la comportarea copiilor, după cum nu o putem reduce nici la contemplarea acestora ori la cunoaşterea lor logică-abstractă, din exterior, de către noile generaţii, asigurînd astfel *de la sine* şi asimilarea necesară a interacţiunilor sociale corespunzătoare.

Raporturile dintre adulţi şi copii — familiale, din cadrul fratriei sau din afara ei, cele în genere dintre educatori şi educaţi, inclusiv relaţia comandant-pionieri care ne interesează — constituie parte integrantă a sistemului relaţiilor sociale existente în etapa dată. Ele sînt fenomene de interacţiune umană şi se exprimă ca raport între generaţii, preocupînd la modul cel mai înalt instituţiile socioeducaţionale

Scanned with OKEN Scanner

și de învățămînt școlar. Pentru că după structura acestor interrelații putem identifica : *statutul social* al tinerei generații, *rolul* ei real în viața societății, *libertățile* și *obligațiile* ce-i revin, *startul instructiv* asigurat și cel *moral* de pornire în viață, *perspectivele optimei dezvoltări* a noii generații ca forță care va înlocui generația precedentă.

Comportamentul de interacțiune *adulți-copii* înfățișează o dinamică proprie, cu caracteristici specifice. Una este *tendința spre independență* în evoluția individualităților din noua generație. Fenomenului independenței, din punctul de vedere social și al practicilor educaționale, i se atribuie însă diferite înțelesuri, ca : a) cel de totală nonintervenție „pentru a nu stressa copiii și a nu le devia evoluția firească, proprie naturii fiecăruia", observîndu-i doar și oferindu-le înlesniri pentru manifestare ; b) de ignorare completă și nesupraveghere din partea părinților, dînd libertate deplină de acțiune copiilor, neasumînd nici o răspundere pentru ei ; c) de supunere timpurie a acestora la vicisitudini și la dificultăți, cu lipsa oricărui ajutor, „pentru a-i învăța să se descurce singuri în viață", precum și alte practici, întîlnite în sistemele pedagogice occidentale.

În condițiile realităților noastre sociale, întemeiate cu totul pe alte baze, formarea independenței se întrepătrunde cu continuarea protecției generației, cu grija și adesea cu sacrificiul părinților pentru copiii lor. Există aici și un specific de cultură afectivă și de tradiție social-umană, care în această privință diferă de la popor la popor. Mai întîlnim încă, în mediul urban cu deosebire, părinți care, ferindu-și copilul „de greutăți", îi întîrzie încadrarea în muncă, după ce acesta a ieșit de-a binelea din copilărie, ținîndu-l acasă doi sau trei ani și muncind ei pentru el, prelungindu-i astfel, în mod nepermis, totala dependență economică și socială.

Sensul real al independenței copiilor trebuie însă văzut în maturizarea lor psihologică, socială și edu-

Scanned with OKEN Scanner

cativă, în înarmarea cu experiența de viață organizată și cu mijloace proprii de operare și de colaborare la solicitările necontenite ale vieții contemporane. Neantrenarea dirijată în interacțiunea socială și menajarea excesivă a copiilor ori lipsa oricărui control sau ajutor nu pot asigura independența individualităților în formare. Dimpotrivă, ele cauzează alte dependențe, subordonări spontane, poate și social-deviante, adesea un nonconformism afișat, dar în fond conformare la situații minore și la modele reprobabile. Căci de natura, intensitatea și orientarea relațiilor umane în care se integrează copilul depind în mod esențial dezvoltarea sa civică-morală și posibilitățile afirmării lui social-valorice.

Există apoi *manifestările atitudinale* în cadrul interacțiunii dintre generații. De regulă, se consideră că atitudinile copiilor sînt în funcție de manifestările și de cerințele adulților. Legătura nu este legică și obligatorie, deoarece la nivelul comportamentului social al copilului, care acționează ca subiect în această relație, se obțin efecte deosebit de variate, originale și uneori contradictorii, cum ar fi cele de *imitație* sau *contraimitație*, de *poziție receptivă* sau *protestatară*, *de critică-inovatoare a comportării* sau *caricaturală*, dar „la modă" etc. Atitudinile sociale ale copiilor sînt permanent ajustate și considerabil influențate de interrelațiile personale de grup în care ei se găsesc : clasa, detașamentul, echipa artistică, sportivă, cercul pe obiect etc., ori grupări de natură neorganizată, spontane : ceata, „gașca", cercul de prieteni, grupul vicinal constituit ș.a.

Modelul de personalitate proiectat de către adulți pentru individualitățile care abia se formează nu este întotdeauna și cel dorit, acceptat din partea copilului, model pe care acesta ar fi gata să și-l interiorizeze. Așa se face că tot mai mulți dintre pedagogi ajung la concluzia că relația educativă dintre adulți și copii este pivotul întregii tehnici pedago-

Scanned with OKEN Scanner

gice (G. Terrier), ea fiind nu un instrument, ci „creație în comun“ * a celor doi termeni — educatorii și copiii — intrați în interacțiune.

Relațiile școlare : profesor-elevi, elevi-elevi

Desfășurarea unui proces instructiv-educativ organizat nu este posibilă fără instalarea unui sistem de *relații-directivă*, social și pedagogic reglementat, prin care să se asigure condiția desfășurării unor roluri precise ale celor cuprinși în educație. Ideea unui sistem instituțional democratic, a participării colectivului la acțiunea educativă a individualităților, ca și cea a colaborării dintre educator și educați, nu este nouă. Sînt cunoscute în acest sens realizările practice ale lui Petersen sau Cousiné privind „școlile comunitare“, „munca în echipe“ sau experiența sui-generis a lui Makarenko. Evident că asemenea preocupări s-au axat cu deosebire pe rolul relației dintre *educator și educați* în probleme de disciplină școlară, cele privind tactul pedagogic al educatorului sau calitățile sale umane și profesionale **. Semnificativă rămîne o anchetă efectuată de Martin Keilhaker (1932) pe un efectiv de 3 967 de elevi, în care se studiază modelul de profesor dorit de copii.

Psihosociologia modernă a grupurilor mici pune accentul pe importanța care trebuie să se acorde interrelațiilor personale în dezvoltarea individualităților. Remarcînd că procesul educativ școlar a fost construit mai ales pe relația de influență directă și

* *I. Ardoino.* „Problematique de la relation maître-élève et dynamique de la classe“, în „Education National“ nr. 830/1967.

** Astfel, Fr. Schneider scoate în 1923 cartea intitulată „Psihologia profesiunii de educator“, iar G. Kerschensteiner publică „Sufletul educatorului și problema formării colectivului“.

Scanned with OKEN Scanner

univocă *profesor-elev*, multă vreme s-a omis rolul comportamentului de grup al clasei * în influențarea instructivă a școlarilor. În noua perspectivă se caută ca însăși învățarea școlară să nu mai constituie un act pur individual, consumîndu-se la nivelul de efort izolat al fiecăruia, ci, ca activitate colectivă, să beneficieze tot mai mult de influența factorilor de grup **, ca : intercomunicare (verbală, afectivă, apreciativă, critică, mimică și acțională), opinia grupului, sistemul de reguli instituite și acceptate de membrii grupului dat etc.

Prin includerea relației *elevi-elevi* în circuitul instruirii școlare a copiilor, rolul și semnificația interrelației profesor-elevi nu se diminuează ; dimpotrivă, considerăm că aceasta dobîndește valențe educative noi. În primul rînd, profesorul, prin intermediul relațiilor reciproce dintre elevi, reușește să-și cunoască mai bine elevii în procesul însușirii cunoștințelor. Totodată, prin aceste relații este favorizat în stabilirea mai precisă a efectului pe care l-a avut în clasă predarea sa, și nu numai ulterior, la capătul unor probe orale sau scrise anume date, ci imediat și concomitent cu predarea, dacă se servește judicios de asemenea interrelații. Copiii sînt mai spontani și mai deschiși între ei decît în fața profesorului ori de cîte ori nu realizează înțelegerea deplină a unor informații. Îi tonifică reciproc, în mod afectiv-pozitiv aprobările din priviri ale celorlalți copii, iar nedumerirea din partea colegilor la emiterea unor răspunsuri nesigure le crește autocontrolul și sporește grija de rectificare pe moment a erorii comise. Climatul afectiv necesar lecției se instalează mult mai firesc și mai productiv atunci

---

* O lucrare monografică pe această temă publică *M. A. Bany* și *L. V. Johnson*. „Classrom Group Behavior", cu subtitlul „Group Dynamics in Education", New York, MacMillan Company, 1964.

** Vezi și *T. Bogdan, Ana Tucicov Bogdan* și *N. Radu*. „Educația școlară în perspectiva sociologiei și psihologiei sociale", în „Studii de sociologie și psihologie socială", vol. VI, București, Editura politică, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

cînd profesorul folosește relația reciprocă dintre elevi care se transformă apoi în interrelație personală de la elevi spre profesor. În tot circuitul acesta, dreptul de declanșator intenționat, de conducător al efortului intelectual în recepționarea informațiilor, de regulator al interacțiunii elevi-elevi, ca și cel de ultim cuvînt, concluziv îi revine *profesorului*, cu toate atributele pe care i le consacră această meserie.

Altfel, în sistemul tradițional obișnuit, interacțiunea profesor-elevi la lecție rămîne schematică, sărac realizată. De exemplu, să comparăm în chip modelat cele două situații :

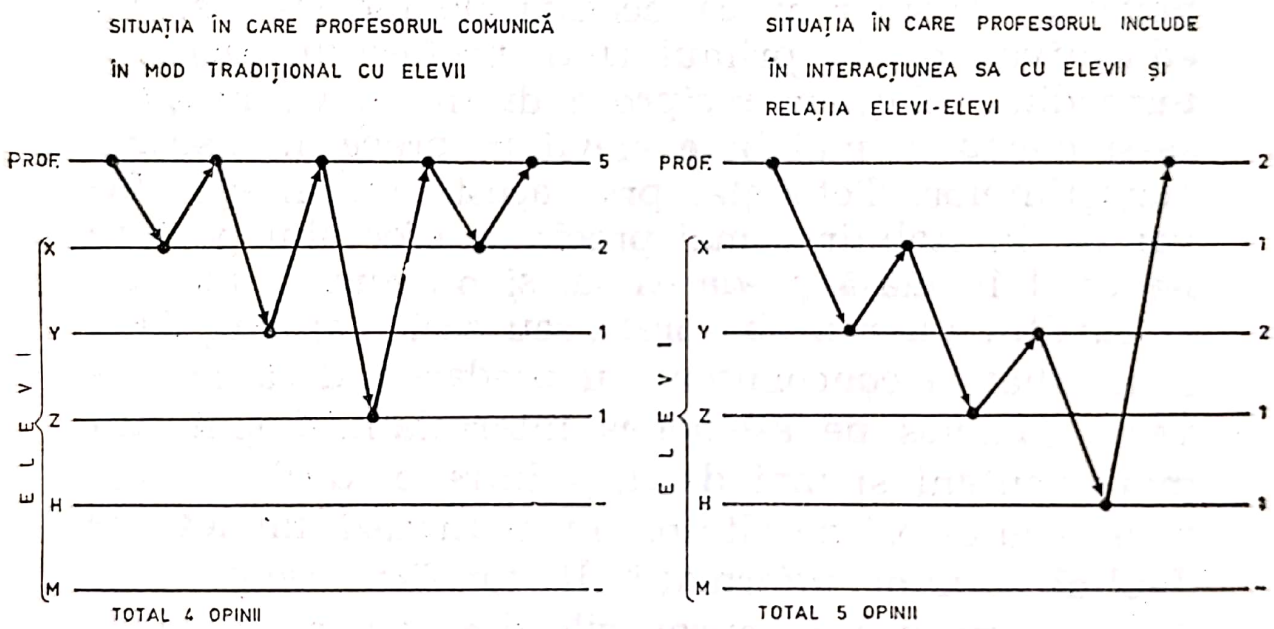

În primul caz, de-a lungul celor cinci intervenții, profesorul a comunicat doar cu trei elevi, apelînd de două ori la unul din ei (X), dar în mod dispersat, acționînd cu fiecare în parte. În al doilea caz, includzînd relația elevi-elevi, numai cu două intervenții profesorul a antrenat patru copii, obținînd și un număr de 5 opinii, cu efectul captării atenției întregii clase.

În procesul predării interesează și un alt aspect al comunicării profesorului cu clasa, mai puțin tratat în literatura noastră de specialitate : atitudinea sa față de comunicările elevilor. Amintim, de exem-

plu, constatarea că profesorii mai tineri sînt preocupaţi cu deosebire de transmiterea informaţiilor decît de recepţionarea lor, semnalată continuu prin acel „feed-back“ de la nivelul de înţelegere al elevilor.

Reuşita dialogului şcolar dintre elevi şi profesor nu depinde numai de pregătirea profesională sau ştiinţifică a acestuia ori de crearea numai a unor „situaţii problematice“, despre care se discută foarte intens în prezent. Ea este în funcţie de atitudinea pe care o manifestă profesorul faţă de recepţia elevilor. Modul său de a fi, amabil sau distant, rigid sau tolerant, iritabil sau calm, poate amplifica şi, respectiv, bloca fluxul comunicării. Se constată situaţii cînd elevii îşi manifestă dorinţa de a continua răspunsul şi sînt întrerupţi cînd profesorul nu concepe un alt model de comunicare decît cel fixat de el, cu etape şi durată prestabilite, intervenind autoritar : „Cînd am trecut eu la concluzii, s-a terminat cu exemplele şi comentariile voastre“. Apoi există situaţii în care mai mulţi elevi intenţionează să ia cuvîntul, anunţîndu-se că doresc să aducă completări la răspunsurile date, iar profesorul îi ignorează, adresînd o nouă întrebare clasei. Alteori nelămuririle sînt anulate pur şi simplu prin „nu mă întrerupeţi“.

Foarte importantă este maniera în care se comunică elevilor un dezacord, o dezaprobare a profesorului într-o situaţie concretă dată ; etichetarea şcolarului începător, care din diverse motive vine încă cu temele nefăcute, ca fiind „leneşul clasei“ şi altele similare sînt cu totul nepotrivite şi dăunătoare educaţiei.

Cercetările pe care le-am întreprins pe această temă ne-au permis să reţinem diferite atitudini pozitive ale profesorilor în procesul comunicării, menite să ridice tonusul de muncă al întregii clase. Profesoara I.M., de exemplu, de la o clasă a VI-a a Şcolii generale nr. 193, la orele de matematică cultivă atitudinea de grijă, de sensibilitate socială şi delicateţe faţă de elevi. Le mulţumeşte pentru di-

Scanned with OKEN Scanner

ferite servicii aduse la desfășurarea orei (curățirea tablei, aducerea materialului didactic), se adresează politicos copiilor, întreține un climat de lucru calm, dar activ, elevii avînd permisiunea de a întreba și a pune în discuție toate nelămuririle pe care le au în legătură cu cunoștințele predate. De exemplu, un elev care rezolvase o problemă la tablă anunță profesorul că unii colegi îl „acuză" că ar fi greșit operațiile. Profesoara, cu concursul copiilor, recapitulează problema pusă, operațiile și soluția dată. Se ajunge la concluzia că problema a fost rezolvată corect. Urmărind succesiunea operațiilor în caietele copiilor care acuzaseră greșeala, se descoperă la ei o eroare tipică, cu care prilej se analizează și natura acestei categorii de erori. Înțelegem atunci și modul de reacție relaxant al unui alt copil constatat cu aceeași ocazie : după răspunsul corect pe care îl dă acesta la tablă, la înapoiere se întoarce radios către colegul său de bancă, șoptindu-i : „Ai văzut că și mie mi-a mulțumit ?".

Conform teoriei comunicării în grup, poziția spațială a interlocutorilor afectează în mod substanțial procesul comunicării. Sînt binecunoscute situațiile cînd elevii nepregătiți caută o poziție mai ferită, se ascund în spatele colegilor lor pentru a trece neobservați, iar cei nerăbdători să răspundă se anunță insistent prin gestul clasic al celor două degete, uneori agitînd supărător mîna sau chiar ridicîndu-se din bancă pentru a fi mai bine reperați.

Angajarea benevolă în comunicare din partea elevilor mici este mult mai frecventă decît la clasele superioare. Una din explicațiile fenomenului ar fi și faptul că aceștia sînt tentați în procesul lecției să spună tot ce știu, tot ce au învățat, fără acea exigență și selecție la problemă, fără o cenzură rațională de care dau dovadă elevii claselor mai mari.

O variabilă importantă pentru procesul intercomunicării didactice este faptul dacă elevii lucrează cu unul sau cu mai mulți profesori. În genere, trecerea spre modul de lucru al fiecărui nou profesor reorganizează relațiile de comunicare. Se creează

Scanned with OKEN Scanner

astfel necesitatea unor reciproce acomodări, cu discontinuităţi fireşti în sistemul comunicării. Se produc de ambele părţi „tatonări" şi reţineri, în urma cărora profesorul stabileşte cum reacţionează noii elevi la intervenţiile sale în comunicare, iar elevii „urmăresc" profesorul, „îl încearcă" pentru a constata ce li se permite şi ce nu, cînd şi cum anume etc. De aceea este bine ca anumite exigenţe ale comunicării la ore să fie conştientizate clar încă de la început de către elevi pentru a uşura instalarea sistemului necesar şi dorit de circuit al informaţiei. Elevii se obişnuiesc cu modul cerut de comunicare şi ajung să-l prefere. Aşa se face că adesea elevii din clasa a V-a, dacă au lucrat înainte numai cu un singur învăţător, în primele săptămîni sau luni tac chiar şi atunci cînd stăpînesc bine cunoştinţele predate. Şi aceasta numai „pentru că tovarăşa învăţătoare ne asculta altfel la lecţie", „pentru că înainte răspundeam altfel" etc.

Sensul rolului dirigintelui este de a favoriza o cunoaştere individuală şi de grup cît mai bună a elevilor, de a realiza concentrarea şi coordonarea acţiunilor instructiv-educative ale tuturor factorilor sociopedagogici care acţionează asupra elevilor, ajutîndu-i într-o dezvoltare cît mai completă şi armonioasă a personalităţii. Pentru aceasta, dirigintele studiază multilateral elevii în vederea cunoaşterii lor şi a tratării lor diferenţiate cît mai eficiente. În colaborare cu colectivul organizaţiei de pionieri sau U.T.C. din clasă, el organizează şi educă colectivul de elevi. Periodic analizează situaţia la învăţătură, la disciplină, în munca extraşcolară a elevilor, preconizînd împreună cu aceştia măsurile corespunzătoare pentru viitor. Dirigintele asigură, de asemenea, după cum se prevede în regulament, informarea curentă a copiilor asupra celor mai importante evenimente politice, sociale, ştiinţifice, interne şi internaţionale *, şi împreună cu ceilalţi profesori sprijină organizarea şi desfăşurarea activi-

* „Regulamentul şcolilor generale", Bucureşti, Ministerul Învăţămîntului, 1969/1970, p. 88—89.

Scanned with OKEN Scanner

tăţilor elevilor în afara clasei şi extraşcolare, coordonînd participarea copiilor la activitatea organizată a unor instituţii extraşcolare (căminul cultural, cluburile sportive, organizaţiile de copii şi tineret).

Precum se ştie, elevii fac parte din mai multe organisme socioeducaţionale, activînd continuu sau în etape în mai multe colective şi realizînd roluri variate. În condiţiile introducerii zilei săptămînale de muncă practică în producţie, pe care o preconizează măsurile recente ale Ministerului Învăţămîntului, elevii vor fi grupaţi şi în echipe de muncă.

Prezenţa organizaţiilor de pionieri şi U.T.C. în şcoală, cu un pregnant caracter extraşcolar — social-politic şi cetăţenesc —, instituie între educatori şi cei supuşi educării noi genuri de interrelaţii educative, în speţă *relaţiile reciproce dintre comandant şi pionieri.*

În cadrul îndatoririlor de profesor, relaţia acestuia cu elevii în afara clasei este marcată prin îndrumare şi colaborare, dar mai ales control, o anume supraveghere şi sprijin continuu, susţinut. Cadrul didactic organizează şi îndrumează cercurile de elevi, pregăteşte elevii pentru diferite concursuri, îi sprijină prin meditaţii, îi supraveghează în recreaţii etc.

Prin natura atribuţiilor şi activităţii sale, cîmpul de relaţii al dirigintelui cu elevii este mult mai larg. Această situaţie obiectivă este şi ea reglementată pînă la un punct. „Dirigintele studiază multilateral elevii din clasa pe care o conduce în vederea cunoaşterii lor", „întocmeşte caracterizările elevilor la sfîrşit de an", fiind deci mai mult *în relaţii de cunoaştere şi apreciative* cu elevii săi ; „analizează periodic situaţia la învăţătură a elevilor şi ia măsuri pentru mobilizarea acestora la îndeplinirea cu succes a îndatoririlor şcolare" (relaţii de control şi de influenţă) ; în colaborare cu organizaţia U.T.C. ajută pe elevi în orientarea lor şcolară şi, respectiv, cea profesională. În calitatea sa de comandant al pionierilor, dirigintele devine coparticipant la activităţile organizaţiei, un autentic colaborator şi animator al copiilor în diferite acţiuni.

Scanned with OKEN Scanner

Statutul Organizaţiei Pionierilor, prin învestirea cadrelor didactice drept comandanţi de detaşamente şi unităţi pioniereşti, menţine rolul conducător al acestora în educaţia copiilor. Totodată se introduce ca modalitate particulară, specifică, prin care profesorii urmează să-şi exercite acest rol, *interacţiunea de colaborare, de sprijin* şi *de ajutor reciproc.* Programul de acţiuni al unităţii, de pildă, „este întocmit de *comandantul* unităţii *cu sprijinul comandamentului, ţinînd seama* de părerile şi de propunerile tuturor pionierilor" ; apoi „*unitatea alege comandamentul,* format din cei 5—15 pionieri, care *îl ajută* pe comandant în organizarea activităţilor pioniereşti. Preşedintele unităţii este în acelaşi timp şi *ajutor* al comandantului unităţii". Raporturi de aceeaşi natură sînt menţinute şi la nivelul detaşamentului.

Analiza drepturilor pionierilor degajează, de asemenea, posibilitatea constituirii altor tipuri de relaţii (preferenţiale, de responsabilitate, de iniţiativă) : „Pionierul are dreptul să participe la întreaga activitate a detaşamentului şi unităţii, *să aleagă* şi *să fie ales* în conducerea detaşamentului şi a unităţii, *să facă propuneri* pentru îmbunătăţirea muncii pioniereşti".

Dacă rolul de profesor presupune mai mult o interacţiune cognitivă-formativă cu elevii, cel de diriginte, dar mai cu seamă de comandant al pionierilor, introduce pe adult în relaţii interpersonale cu copiii în sensul cel mai strict al cuvîntului, *de la calităţi şi trăsături de personalitate spre componentele umane ale personalităţii şi invers.* Aceasta angajează, în primul rînd, la afecţiune reciprocă, la înţelegere şi acceptare a conlucrării şi a îndrumării, la o cîntărire judicioasă a sugestiilor, la solidarizare în interese şi partajare proporţionată a responsabilităţii şi a rezultatelor atinse. Aici accentul cade pe îndemn şi încura-

Scanned with OKEN Scanner

jare, pe animarea pionierilor și nu pe darea unor dispoziții, pe emiterea autoritară de decizii ori directive.

Sistemul de intercomunicare pe tărîmul activității pionierești îmbracă forme deosebite, mulîndu-se după situație și după specificul activităților. Există un mod de comunicare la inițierea în tehnologia educativă a unor acțiuni (joc, cîntec, operații practice), un alt mod de urmărire și dirijare discretă a efectuării propriu-zise de către pionieri a celor proiectate și un alt mod în recepționarea și aprecierea rezultatelor. Există și o relație de comunicare neverbală, atitudinal-afectivă, „din umbră", pe care o simt copiii, detașarea de ei a colaboratorului lor matur fiind numai aparentă. Astfel „ochiul comandantului" urmărește totul; permanent i se raportează viața pionierilor; el stăpînește apreciativ evoluția mișcării detașamentului, îl interesează tot. Copiii, la rîndul lor, înregistrînd continuu această prezență discretă, chiar și atunci cînd comandantul nu este cu ei, acționează impulsionați de sprijinul la care ei se așteaptă și pe care, la nevoie, sînt siguri că-l vor primi. La rîndul său, comandantul are încredere în copii și se bazează pe încredere din partea acestora.

Caracteristic pentru interacțiunea comandant-pionieri se prevede a fi comportamentul social de *colaborare,* de *conlucrare,* de sprijin și ajutor reciproc, în care responsabilitatea educațională îi revine pe de-a-ntregul comandantului. Pionierii răspund pentru modul de realizare a sarcinilor, pentru buna reușită a celor ce și-au dorit și efectuat, dar de efectele educative ale conținuturilor și formelor folosite poartă răspunderea socială și morală pedagogii lor, comandanții. Influențele sînt aici „mai flexibile și mai intime" * decît în procesul de învățămînt. Îndrumarea

* Vezi în acest sens *V. Radulian.* „Direcții și perspective în activitatea Organizației Pionierilor din Republica Socialistă România", în „Bazele psihopedagogice ale activității pionierești", București, Editura politică, 1969, p. 36—37: *A. Dancsuly.* „Perfecționarea metodică a activității pionierești", culegere de referate și comunicări științifice, Cluj, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

și conducerea pedagogică fiind înfăptuite indirect, mediate întotdeauna de inițiativa, de dorințele și de activitatea pionierilor, ele sînt mai spontane și mult mai diverse decît cele manifestate în mediul didactic.

În cele ce urmează vom analiza *relația de colaborare dintre comandant și pionieri.*

Pentru dezvoltarea interacțiunii sociale a copiilor în cadrul organizației lor interesează nu numai clarificarea intențională și scopul ideal al colaborării cu adulții, dar și procesualitatea concretă a acestei relații, cu toate ameliorările pe care ea le reclamă încă.

În cadrul unor cercetări speciale, ne-au preocupat următoarele : care este reflexul subiectiv al acestei interacțiuni cu copiii în conștiința comandanților ? ce semnificație și ce finalități conferă ei colaborării în mod practic și în ce constă mecanismul producerii acestei relații ? care este, în sfîrșit, evoluția ei ? Investigațiile s-au făcut în anii 1967—1969 la școlile generale nr. 164 și nr. 193 din capitală și într-o unitate pionierească din mediul rural, Școala generală din Valea Măcrișului, județul Tulcea.

Observarea practicii pionierești, discuțiile individuale și colective pe tema colaborării, precum și prelucrarea statistică a datelor unui chestionar de sondare a opiniei comandanților *, ne-au condus la o

---

* Chestionarul adresat comandanților de detașamente a cuprins următoarele întrebări, cu unul, două sau trei „item"-uri.

1. În ce fel și în care momente din viața pionierească colaborați cu colectivul de conducere al detașamentului ?
2. Ați recrutat și colaboratori dintre pionierii din afara colectivului de conducere ? Dacă da, după ce criterii v-ați orientat și în ce a constat colaborarea lor cu dv. ?
3. Considerați că relația de colaborare comandant-pionieri are și anumite limite ? Arătați-le.
4. Apreciați că sînt activități pionierești care se pretează la o mai mare colaborare și altele mai puțin ? Enumerați cîteva de fiecare categorie.
5. Stabilirea unui grup permanent de pionieri colaboratori este bine venită ? Motivați răspunsul dv.
6. În care din momentele activității (stabilirea acțiunii, pre-

Scanned with OKEN Scanner

primă concluzie : relaţiile de colaborare în acest domeniu sînt gîndite de comandanţi şi de copii în elementele intrinseci, constitutive ale vieţii pioniereşti. În forme variate şi cu ponderi diferite, cum a rezultat din opiniile comandanţilor, elementele de colaborare însoţesc activitatea pionierească din momentul inaugurării acesteia la clasele a III-a şi a IV-a şi pînă la clasa a VII-a, unde ating unele aspecte sociale de reală maturitate.

„*În toată activitatea pionierească* — ne spune comandanta S.M.S. — trebuie să funcţioneze colaborarea comandant-pionieri... Cred că *toate* activităţile pioniereşti şi *întreaga* muncă cu pionierii, în general, trebuie să se bazeze pe colaborarea comandant-pionieri. Această colaborare este necesar să existe *în toate clasele* în raport cu vîrsta şi cu pregătirea pionierilor“ (subl. ns.).

În legătură cu sensul relaţiilor de colaborare dintre comandant şi pionieri, remarcăm prezenţa, în calitate de element cosubstanţial, a *ideii de ajutor*. Din acest punct de vedere, pentru unii comandanţi raportul de colaborare se exprimă preponderent în *ajutorul acordat de comandant pionierilor ;* pentru alţii, dimpotrivă, aceeaşi relaţie se exprimă în primul rînd prin *ajutorul dat de pionieri comandantului*. Ralierea la un sens sau la altul nu este neglijabilă, deoarece în funcţie de direcţia preferată se concepe întregul mecanism al relaţiei de colaborare. Cele două sensuri trebuie gîndite şi realizate ca fiind complementare şi unitare ; ajutorul este necesar să se realizeze reciproc.

În numeroase cazuri din practica educaţională pionierească, unitatea ajutorului se încearcă a fi efectuată. Dar, dacă ideea ajutorului, a îndrumării sub

---

gătirea ei sau desfăşurarea) consideraţi mai mare ponderea colaborării dintre comandant şi pionieri ?

7. Care socotiţi că ar fi condiţiile celei mai bune colaborări ?
8. Cum vedeţi evoluţia relaţiei de colaborare dintre comandant şi pionieri, de la detaşamentele începătoare spre pionierii cu stagiu înaintat, din clasele mai mari ? Motivaţi răspunsul dv.

Scanned with OKEN Scanner

diferite forme de la nivelul comandantului este un bun cîştigat măcar sub raport teoretic, ajutorului dinspre pionieri către comandant nu i se acordă nici teoretic şi nici practic o importanţă cuvenită. Această afirmaţie îşi are temei nu numai în caracterul prioritar de orientare, conducere şi control acordat de comandanţi, ci şi în viziunea pe care o au înşişi comandanţii asupra ajutorului din partea copiilor, pe care-l pulverizează în acţiuni minore şi mărunte, ca : strîngerea banilor pentru biletele de spectacol, evidenţa unor sarcini privind comportarea pionierilor în clasă şi altele similare, lipsite de valoare educativă superioară. Or, tocmai în sensul ajutorului dinspre pionieri către comandant se află, socotim, una dintre pîrghiile importante ale achiziţiei experienţei sociale la nivelul copiilor.

Firește, coparticiparea comandantului şi a pionierilor în cadrul colaborării lor în organizaţie nu înseamnă o egalizare sau o identitate de atribuţii. Este o colaborare pe bază de ierarhie şi de roluri diferenţiate în educaţie. Calitatea particulară a ajutorului pe care îl pot efectua pionierii se înscrie în drepturile şi îndatoririle lor. Comandantul are sarcina să ajute pionierii în îndeplinirea îndatoririlor şi în realizarea drepturilor lor, prin intermediul cărora se asigură progresul educativ al personalităţii pionierilor. Aceştia, la rîndul lor, urmează să-şi ajute comandantul în desăvîrşirea funcţiilor sale de mobilizator, animator şi coordonator, ca şi a funcţiei apreciative, de recunoaştere socială a rezultatelor activităţii fiecărui pionier.

Totodată, în această colaborare, după cum ne relatează subiecţii investigaţi, „comandantul operează selecţii în preferinţele copiilor, îi îndeamnă să-şi ordoneze, în funcţie de condiţii obiective şi de forţele lor, iniţiativele". El propune, adăugăm noi, mijloace superioare şi eficiente din punct de vedere pedagogic pentru acţiune, apreciind cu discernămînt etapele activităţii şi nivelul acţiunii la diferitele ei etape, introducînd, cu acordul şi cu sprijinul copiilor, corectivele necesare acţiunii.

Scanned with OKEN Scanner

Ajutorul pionierilor este de dorit să vizeze toate funcţiile comandantului, acoperind progresiv cît mai multe dintre elementele acestora.

Întrebarea referitoare la substanţialitatea ajutorului primit din partea pionierilor a întrunit aproape în unanimitate răspunsuri vizînd iniţiativele copiilor în baza cărora se întocmesc apoi programele de activitate ale detaşamentelor. Pe al doilea loc vine ajutorul dat în alegerea pionierilor ori a colectivelor de pionieri pentru a răspunde de pregătirea unei activităţi sau a alteia. Credem că răspunsurile din prima categorie au fost influenţate dominant şi de informarea bibliografică a comandanţilor, ca şi de diferite instructaje, care au dezbătut mult problema iniţiativei libere a copiilor în alcătuirea programelor de activitate.

Dar iniţiativele copiilor sînt numai într-un anumit sens un ajutor acordat comandantului, care are, într-adevăr, obligaţia de a finaliza în mod pedagogic programul de activităţi. Spunem numai într-un anumit sens, deoarece iniţiativa, propunerile şi preferinţele ţin de drepturile pionierilor, adică de poziţia specifică a lor în cadrul relaţiei educaţionale. Atunci cînd propunerile sînt întemeiate nu numai pe o curiozitate sau atractivitate ocazională, temporară, ci se fac şi din perspectiva îmbogăţirii intelectuale, morale-civice a copiilor, cînd pionierii apreciază în mod justificat că o acţiune este preferabilă alteia, avem semnele distincte ale ajutorului superior şi real, pe care copiii îl dau mergînd în întîmpinarea funcţiei orientative-coordonatoare a comandantului.

Distribuirea unor răspunderi individuale pionierilor în procesul colaborării este bine venită, cu condiţia ca acestea să nu se rezume doar la difuzarea unor sarcini, la centralizarea unor materiale sau la exersarea unor roluri parţiale în activitate, care se consumă o dată cu încheierea acesteia. Ajutorul pionierilor în raport cu comandantul trebuie să fie unul permanent, activ şi real, plin de interes şi dorit de copii. Căci numai în acest fel comandantul şi-ar putea elibera o anumită cantitate de timp, şi-ar re-

Scanned with OKEN Scanner

distribui mai bine atenţia în raport cu acele momente şi activităţi care solicită îndrumarea sa mai analitică sau mai intensă şi ar putea să-şi valorifice mai rodnic şi creator forţele sale degajate de necesităţile primare ale muncii incipiente cu grupul pionieresc.

Relaţiile nemijlocite ale comandantului cu pionierii din perspectiva optimei colaborări nu sînt realizate toate la acelaşi nivel şi în acelaşi plan. Unii pionieri sînt de preferinţă colaboratori mai apropiaţi ai comandanţilor şi, de regulă, permanenţi, alţii numai în anumite împrejurări şi temporar. Sînt şi personalităţi la care comandantul apelează numai în momentele decisive ale acţiunii, acestea dispunînd de anumite însuşiri speciale : aptitudini remarcabile, un deosebit curaj, mare sociabilitate şi uşurinţă în a stabili noi contacte sociale.

Pentru ansamblul vieţii pioniereşti de organizaţie, comandantul dispune de un grup permanent de colaboratori, aleşi prin votul detaşamentului ; alături de aceştia el are latitudinea de a stabili un grup variabil. Ne-a interesat, în consecinţă, în cadrul cercetării după ce criterii îşi stabileşte comandantul primii săi colaboratori, să zicem de rangul întîi, şi care sînt considerentele pentru colaboratorii săi secunzi, care nu întotdeauna coincid cu rangul formal, cel oficial stabilit. Datele obţinute ne arată că la motivarea opţiunii pentru un pionier sau altul intervine înzestrarea acestora cu aptitudini adecvate activităţii date, ca şi o serie de însuşiri sociale mai generale : spiritul mobilizator, priceperea de a organiza pe ceilalţi etc. În general, pionierul care are înclinaţii pentru literatură recită expresiv, este solicitat să răspundă de medalioane literare ; cel cu interese şi aptitudini sportive răspunde de concursuri sportive ş.a.m.d. În acest sens, răspunsul comandanţilor este tipic : „Am recrutat colaboratori din rîndul pionierilor care nu fac parte din colectivul de conducere, ţinînd seama de aptitudinile lor, cel puţin cîte am putut depista pînă acum. Astfel, pentru prezentarea programelor artistice, am ales pionierii care recită sau cîntă frumos... I-am recrutat după rezultatele ob-

Scanned with OKEN Scanner

ținute la învățătură și disciplină, fiind conștiincioși și care își duc sarcinile la îndeplinire".

Așadar, selecția pionierilor se face prioritar din perspectiva celei mai rodnice contribuții pe care ei o pot aduce la realizarea optimă, pozitivă, a activității interesate, ca și în funcție de ajutorul organizatoric pe care copiii îl pot da comandantului. Profitul educațional al unei asemenea colaborări este dublu : cel *general*, vizînd, în ultimă instanță, masa pionierilor care beneficiază de consecințele unei activități reușite și cel *individual*, referindu-ne la exersarea și la dezvoltarea acelor însușiri de personalitate, evident constituite, în conformitate cu care pionierii sînt reperați și recunoscuți ca fiind capabili să ajute la desfășurarea unei activități sau a alteia. Procedeul este indicat, cu condiția să nu se ajungă ca aceiași copii să monopolizeze rolul activ în desfășurarea acțiunilor, iar masa mare a detașamentului să rămînă doar consumatori pasivi. Ne-au fost relatate și situații — și practica ni le confirmă — în care comandanții, în scop educativ, recrutează printre primii lor colaboratori și copii mai timizi, cu dificultăți de contacte sociale, manifestînd o oarecare pasivitate pentru organizație, pentru calitatea lor de pionier, în ideea de a-i determina pe aceștia să-și reconsidere atitudinea și comportările. Alteori au fost antrenați în colaborarea imediată cu comandantul copiii care urmau să fie mai bine cunoscuți în situații care necesită exigențe sporite. „Am recrutat printre colaboratorii apropiați — ne relatează o comandantă — elevi buni la învățătură, dar și dintre cei inactivi, care, antrenați în a mă ajuta la anumite activități, au avut o contribuție utilă". „În cadrul relațiilor de colaborare — afirmă una din comandantele Școlii generale nr. 164 — pe cît posibil *caut să înțeleg și să descopăr și calitățile elevilor slabi*". Unei astfel de finalități a colaborării în activitatea pionierească credem că ar fi necesar să i se acorde mult mai multă audiență. Din punct de vedere pedagogic, comandantul are obligația să opteze nu numai pentru pionierii care constituie, într-un fel sau altul, garanția succesului

Scanned with OKEN Scanner

activității, ci să-și îndrepte atenția și spre acea categorie de pionieri a căror personalitate a fost descifrată mai puțin.

Chestiunea cu privire la existența limitelor de colaborare (3) nu vizează stabilirea unor opreliști în această relație, ci modul în care concep comandanții, de pe poziția lor de adulți, dimensiunea colaborării lor cu copiii. Ca și din discuțiile purtate, răspunsurile la această întrebare sînt tipice din perspectiva exclusivă a adultului, indicînd limitarea colaborării prin dreptul comandantului în anumite situații de a introduce sau scoate din program fără consultarea copiilor a unor activități pe care le-ar găsi nepotrivite ș.a. O altă limită a colaborării este amplasată de comandanți acolo unde începe noncolaborarea, imixtiunea acestora în drepturile și libertățile pionierilor sau dezorientarea, unde ajutorul comandantului este aproape inexistent.

Un alt sens al limitelor îl cuprind următoarele răspunsuri : „Este normal să existe limite în colaborare, deoarece sînt sarcini concrete ale comandantului și sarcini care revin exclusiv pionierilor. Comandantul nu trebuie să fie dirijat de pionieri, dar nici comandantul să facă totul, iar detașamentul să fie inactiv“ (comandantul detașamentului de la clasa a VIII-a E, Școala generală nr. 193). În același fel se pronunță și comandantul T.A. de la Școala generală Valea Măcrișului : „Colaborarea dintre cei doi termeni să fie în așa fel concepută, încît primul (comandantul) să aibă rol de stimulator, nu de înlocuitor al inițiativelor pionierilor ; totodată să îndeplinească și rolul conducător“. În cadrul relației comandant-pionieri este necesar „să nu se suplinească unul pe altul“, conchide învățătorul.

Nu putem împărtăși opinia pe care o au alți comandanți : „Noi trebuie să colaborăm permanent cu pionierii în orice împrejurare, oricît de minoră, pentru ca roadele acestei colaborări să fie din cele mai bune“. Considerăm important ca pionierilor să li se ofere permanent și un anumit spațiu pentru deliberare și acțiune proprie chiar de la clasele mici, cu ex-

Scanned with OKEN Scanner

tinderea treptată a lui pînă la sfîrșitul școlii generale, știut fiind că mai ales preadolescenții nu suportă dădăceala, iar deciziile la care se vor angaja în cadrul U.T.C. trebuie pregătite încă din etapa pionieratului.

Aprecierea comandanților privind momentele care solicită o intensă colaborare cu copiii se diferențiază după următoarele categorii și proporții : 37,14% consideră necesitatea celei mai intense colaborări la stabilirea și deciderea acțiunilor ; 25,1% la pregătirea activităților proiectate ; 20% consemnează importanța unei colaborări intense pentru toate momentele programului ; 14,28% ne dau răspunsuri diferite. Rezultă deci că ponderea opiniei unei colaborări intensive este pentru primele două momente ale acțiunii ; justificările pe care le aduc educatorii comandanți sînt cele privind importanța momentelor date în reușita acțiunii, ca și prezența de dificultăți la rezolvarea cărora este absolut necesar ajutorul comandantului : „În stabilirea și pregătirea activității pionierești e mult mai necesară colaborarea dintre comandant și pionieri, pentru că în acele momente este nevoie de mai multă îndrumare și de hotărîri pe care copiii uneori nu le-ar putea lua singuri" ; sau : „Relațiile de colaborare comandant-pionieri au o pondere mai mare în pregătirea activităților, deoarece aici comandantul intervine cu indicații noi pe lîngă ceea ce au propus copiii și în comun aleg căile cele mai bune". Unii comandanți au semnalat și necesitatea colaborării comandantului la desfășurarea acțiunii, dar prin „participare de la distanță și cu intervenții indirecte, din umbră".

Nici una din opinii nu plecau însă și din perspectiva înarmării personalității copiilor cu anumite însușiri necesare : spirit de organizare, perseverență în acțiune, discernămînt la selectarea acțiunilor, incitația la o colaborare între pionieri, care sînt tot atîtea elemente motivatoare pentru ajutorul comandantului preconizat la etapele semnalate.

În general subscriem la ideea comandanților că relația de colaborare și ajutor nu se consumă la același nivel tensional în toate fazele activității. În

Scanned with OKEN Scanner

ultima categorie am încadrat opiniile diverse, pe cele care nu sînt formulate la obiect, dar și acelea care privesc ponderea colaborării intense în funcție de tipul de activitate în cauză : „Colaborarea, mai intensă sau mai puțin intensă, depinde de felul activității ; dacă este vorba de ieșiri pe teren, aceasta contează în primul rînd la *organizare ;* adunările de alegeri se bazează pe o intensă colaborare la *desfășurarea* acestor acțiuni". Firește, asemenea afirmații necesită explicitări și comentarii de fond. Se poate discuta, de pildă, dacă, în cadrul „ieșirilor pe teren", al vizitelor, excursiilor, vizionărilor de spectacole, colaborarea dintre comandant și pionieri are o mai mare pondere decît în cazul organizării reușite a unor întîlniri cu personalități culturale ori cu oameni de știință care dăruie din timpul și preocupările lor unei intercomunicări educative cu copiii.

Cei ce consideră că toate trei momentele activității pionierești presupun aceeași intensă colaborare dintre comandant și pionieri sînt mai ales învățătorii ; ei se referă în exclusivitate la clasele mici, cu detașamente de pionieri nou constituite (clasele a III-a și a IV-a) : „Deoarece detașamentul este încă la început, deci în formare, consider că în toate trei cazurile — stabilirea, pregătirea și desfășurarea activității — trebuie să existe o colaborare sistematică, permanentă și *de același nivel* (subl. ns.) între comandant și pionieri". Afirmația este numai declarativă, o opinie, pentru că în fapt nici nu-i posibilă o participare de același nivel și nici nu-i de dorit. În practică însă învățătorii „supraajută" pe pionieri în acțiunile lor.

Așadar, nivelul clasei la care este constituit detașamentul, gradul său de maturizare sînt factori care condiționează tensiunea concretă a relațiilor de colaborare comandant-pionieri. Modul în care comandanții își conștientizează evoluția colaborării de la o clasă la alta indică un real proces contradictoriu. Pe de o parte, această interacțiune a lor cu copiii se simplifică, aceștia dobîndind o mai mare pricepere în selecție și organizare, iar pe de altă parte ea se complică, exigențele educative și scopurile interacțiunii

Scanned with OKEN Scanner

devenind mai mari și mult mai complexe. Unii comandanți sînt de părere că relația de colaborare de la clasele mici spre cele superioare se amplifică și totodată se diminuează. „Se amplifică din punctul de vedere al pionierilor, în sensul că pionierii participă din ce în ce mai mult și multilateral la activitățile lor proprii și se diminuează în ceea ce privește intervenția comandantului". Această diminuare însă nu toți o conștientizează ca fiind numai aparentă. Căci există și realități care contravin unei asemenea opinii. Deseori comandanții de la clasele a VII-a ne-au relatat că la detașamentele pe care le conduc, comparativ cu anii anteriori, au constatat o diminuare a interesului pentru activitățile pionierești din școală, mai ales pentru cele săptămînale, și atunci și-au propus să găsească căi și forme de activitate prin care să-i atragă pe copii, să-i determine să se reangajeze activ în desfășurarea vieții lor de organizație.

În ansamblul factorilor de eficiență ai relațiilor de colaborare relevăm și *climatul spiritual-afectiv* în care acestea se produc. Pentru comandanți nu este suficient numai să nu-și reediteze identic condiția de profesori-specialiști, ci este necesar și să-și reconsidere sistemul de relații pe care îl instaurează în munca didactică cu elevii. Interesează ca aceste noi relații în cadrul extrașcolar pionieresc să se constituie pe o optimă tonalitate afectivă, pozitivă. Este semnificativ din acest punct de vedere faptul că nu puțini comandanți consideră apropierea de copii cu căldură și dragoste drept prima condiție a reușitei colaborării.

Importantă ni se pare și afirmația comandanților învățători, care, remarcînd unitatea dintre *apropiere afectivă, cunoașterea copiilor și colaborare*, vorbesc de avantajul pe care ei îl au lucrînd continuu cu copiii în stabilirea unor relații mai individualizate în cadrul acțiunilor pionierești. Totodată, aceștia recomandă o mai strînsă colaborare între comandanții de la detașamentele claselor mici (a III-a și a IV-a) și cei care urmează să preia detașamentul în anul următor, în clasa a V-a.

Scanned with OKEN Scanner

Recapitulînd elementele principale ale analizei noastre, putem conchide că interacțiunea colaborării dintre comandant și pionieri poate fi caracterizată prin finalitatea coparticipării și intențiile educative ale comandantului în această relație, prin direcția și gradul de angajare specifică a educatorului în comparație cu cei educați, pionierii, prin intensitatea interacțiunii, care este în funcție de fazele activității, ca și de evoluția în stagiu pionieresc și de vîrstă a copiilor, prin limitele întrajutorării ce se impun, ca și calitățile personale și pedagogice ale comandanților.

Programul experienței sociale

Trebuința de interacțiune umană, nevoia comportamentului social, apare relativ timpuriu în dezvoltarea copilului. Mai mulți autori (H. Jennings, Slavina ș.a.) stabilesc chiar posibilitatea manifestării unor relații preferențiale reciproce la copiii de 4—6 ani. Încă de la însușirea limbajului și, în genere, a sistemelor de intercomunicare umană, copiii își interiorizează o seamă de relații sociale; ei preiau unele comandamente din mediul ambiant, o serie de permisiuni și opreliști în a acționa. Ulterior, prin educație școlară și deci dominant pe cale livrescă, ei vin în contact în mod instructiv și organizat cu o bogată experiență socială a oamenilor.

Un *program expres* al asimilării experienței sociale cotidiene, *programul comportamentului cetățenesc și al modalităților de contacte interumane,* prezente și de perspectivă, nu a preocupat în mod deosebit încă instituțiile educaționale specializate.

Ne gîndim aici la *cuantumul de atitudini și de conduite sociale* caracteristice și totodată necesare fiecărei etape de dezvoltare de-a lungul copilăriei, la *ritmul, secvențele, ordinea și sistematica elaborării lor, la echipamentul cultural* care să asigure o com-

Scanned with OKEN Scanner

portare civilizată, în sfîrșit la *nivelul de integrare*, posibil pentru fiecare etapă, în cerințele vieții moderne, contemporane. Este vorba deci de un program de achiziții comportamentale ce se elaborează în timp, cu conținuturi și sensuri precise, specifice societății în care ne formăm și ale căror tipare (patterns) se mulează după particularitățile psihologice ale copilăriei, parcursă în speță. La vremea lor, Binet și Simon au modelat în indici medii un asemenea program pentru evoluția inteligenței, a cărei dimensiuni, evident, le găsim mult schimbate la generația copiilor actuali. Dar ne dăm seama cît de utilă ar fi o scară metrică realistă a trăirilor și a contactelor afective de-a lungul copilăriei, a atitudinilor și a performanțelor voliționale, a evoluției interrelațiilor personale și a conduitelor cetățenești specifice fiecărei etape a dezvoltării. În funcție de parametrii unei asemenea scări s-ar putea concepe și planul de acțiune pedagogică — minimal și maximal — pentru diferite vîrste.

Unele cercetări de psihologie judiciară a minorilor stabilesc cu certitudine capacitatea de discernămînt și de acțiune socială premeditată la copii pînă la 14 ani. Autocontrolul conduitei voluntare, previziunea consecinței actului, opțiunile pentru o consecință sau alta funcționează mult mai timpuriu (O. Mowrer, T. Bogdan).

Statutul Organizației Pionierilor înscrie drept condiție a calității de pionier un anume program al comportării, în care intră : atitudinea față de muncă și față de avutul obștesc, dragostea pentru natură și ocrotirea ei, dragoste și devotament pentru patrie, solidaritate și prietenie cu copiii de pretutindeni etc. De-a lungul anilor pionieriei, formarea cetățenească a copiilor este inclusă în toate preocupările, figurînd ca unul dintre scopurile fundamentale ale organizației, precum și al școlii.

Care poate fi însă planul programatic de viață al copiilor, programul conduitelor lor și al interrelațiilor sociale ce urmează anume să fie elaborate și stăpînite pînă la intime convingeri de către copii ?

Scanned with OKEN Scanner

Pînă la ce grad de pertinenţă pretindem elevilor-pionieri civicitate în şcoală, dar mai ales acasă, în viaţa lor particulară în raport cu adulţii, cu care ei se găsesc împreună şi se interacţionează — pozitiv ori negativ — reciproc ?

Apelul la a forma tînăra generaţie astfel încît aceasta să fie capabilă să preia destinele societăţii noastre, dezvoltînd cuceririle înaintaşilor săi şi perfecţionînd relaţiile noii vieţi socialiste, presupune fără echivoc înarmarea şi cu un program al experienţei sociale necesară în această direcţie, un *antrenament efectiv* prin exerciţii de viaţă şi de experienţă umană reală care să modeleze profilul etic şi cetăţenesc al personalităţii.

Ne gîndim mai întîi la un start minimal de participare la respectarea şi la apărarea normelor vieţii noastre socialiste, de păstrare a avutului obştesc, de colaborare vicinală în gospodărirea bunurilor comune, de traducere în viaţa cotidiană cu intransigenţă a normelor comportării civilizate, de contribuţie efectivă la prevenirea atitudinilor antisociale în rîndul copiilor, precum şi a actelor care descompun etic şi social personalitatea.

Totodată acreditäm ideea unui proiect maximal şi de perspectivă în acumularea experienţei sociale, care ar cuprinde instituirea unor coparticipări la munca obştească a adulţilor, apoi a unor forme de autoadministrare materială, de autoconducere şi de muncă social-utilă în diferite sectoare ale vieţii sociale, după cum ilustrează unele experienţe cunoscute din alte ţări, încredinţîndu-se copiilor protecţia unor plante sau animale (U.R.S.S.), funcţionarea unei staţii feroviare, cu trenuri speciale afectate copiilor şi conduse de ei (R. P. Ungară) sau autoconducerea deplină a unui oraş al copiilor (Olanda), administrarea şi conducerea producţiei în ferme-cooperative pioniereşti (R.S.F. Iugoslavia), autoconducerea unor tabere în corturi, practicată de mai multă vreme la noi în Munţii Apuseni ş.a. Comportări de profund simţ civic şi de patriotism s-au putut înregistra la copiii ţării noastre în timpul cala-

Scanned with OKEN Scanner

mităților naturale din primăvara anului 1970, cînd numeroși școlari și pionieri au lucrat neobosit la salvarea arhivelor școlilor, la îndiguiri alături de adulți, la restaurarea de bunuri culturale și materiale ale țării, afectate de calamități.

În programul experienței sociale, cea mai importantă problemă pedagogică rămîne dobîndirea capacității de conducere, a deprinderilor de a se organiza și autoconduce. Pe terenul acțiunilor extrașcolare pionierești, formarea priceperii de a-și exercita drepturile și de a-și îndeplini fără preget îndatoririle sociale poate cunoaște o gamă variată de conținuturi, de practici și de forme accesibile copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al IV-lea

Contribuţia activităţilor pionierești la creșterea performanţelor şcolare ale copiilor

A învăţa, a munci — îndatoriri de legămînt ale pionierilor

„Activitatea pe care o desfășoară Organizaţia Pionierilor, specifică statutul acesteia, are menirea de a stimula preocupările elevilor pentru învăţătură, pentru întărirea disciplinei şcolare şi formarea deprinderilor de a munci ; ea îi ajută pe elevi să-şi lărgească orizontul cultural, le dezvoltă iniţiativa, interesul pentru ştiinţă, tehnică, artă şi literatură". Ideea este reluată apoi în legămîntul pionierului prin : „Voi învăţa şi voi munci spre a deveni fiu de nădejde al patriei mele..." ; ea devine astfel una din principalele îndatoriri ale fiecărui copil membru al organizaţiei.

După cum vedem, ideea pregătirii pentru muncă şi stimularea atitudinii active faţă de învăţătură străbat întreaga concepţie care stă la baza activităţii pionierești. În felul acesta, pionieria se înscrie ca factor activ, complementar la opera de formare a cetăţeanului de mîine, multilateral dezvoltat şi înzestrat cu variate capacităţi creatoare. De altfel, unul dintre principiile pedagogice ale activităţii pionierești este cel al integrării acesteia în concepţia generală a educaţiei şcolare, educaţia comunistă, integrare mult facilitată de identitatea dintre profesor şi comandantul de pionieri.

Toţi sîntem convinşi că ritmul multiplicării cunoştinţelor nu poate fi rezolvat în epoca noastră numai de şcoală. Activităţile din afara clasei vin ca o com-

Scanned with OKEN Scanner

pensaţie, dînd un impuls tendinţei de cunoaştere a copilului şi creîndu-i acestuia satisfacţii mereu sporite. În comparaţie cu şcoala, Organizaţia Pionierilor are unele avantaje pe linia captivării intereselor de cunoaştere ale copiilor. În primul rînd, ea vine în întîmpinarea pionierilor cu atribuţii diferenţiate pe vîrste şi sexe, diversificate în toate domeniile spre care se îndreaptă preferinţele acestora, oferindu-le posibilitatea să aleagă, să opteze. Acest lucru e mult mai redus în cadrul programei şcolare obligatorii.

Năzuind să acopere toate domeniile educaţiei comuniste, activitatea pionierească extinde orizontul cultural, social, artistic şi ştiinţific al copiilor, contribuind la dezvoltarea lor multilaterală. Complexitatea acţiunilor şi natura lor se apreciază în funcţie de dezvoltarea fizică şi psihică. La clasele mici predomină jocurile-distracţie, iar la cele mari jocurile-competiţie, întrecerile pe echipe. Dacă la clasele III-IV se organizează seri de basme, povestiri dramatizate, teatru de păpuşi, de marionete, de umbre, concursuri de ghicitori, la clasele V-VII se pregătesc mai ales reportaje vorbite, seri de întrebări şi răspunsuri, întîlniri cu personalităţi, serbări cîmpeneşti, concursuri „Cine ştie cîştigă“, „Minitehnicus“, „Carting“ etc.

În tot mai multe unităţi se are în vedere ca pentru fete să existe în timpul lor liber şi preocupări specifice, nefiind silite să desfăşoare doar activităţi comune cu băieţii. Astfel s-au creat cercuri de gospodărie, gimnastică artistică, coregrafie, cusături etc., alături de altele în care prezenţa băieţilor este aproape exclusivă : traforaj, cioplitori în lemn, mineri etc. Alteori participarea la acelaşi cerc îmbracă forme diferenţiate în funcţie de sex : în cercul dramatic roluri specifice pentru băieţi şi altele pentru fete ; la coregrafie echipe diferenţiate, precum şi în cercul de decoratori (măşti, decoruri). La muncile obşteşti, de asemenea, fetelor le revin sarcini aparte (colectarea de plante, sădirea florilor, culegerea fructelor, plivirea culturilor etc.) faţă de băieţi, care exe-

Scanned with OKEN Scanner

cută săpături, asanează terenuri, cară cărămizi etc. Autoservirea în tabere cunoaşte o extinsă diviziune a muncii în acest sens.

Particularităţile individuale sînt, de asemenea, luate în consideraţie la repartizarea diferitelor sarcini : rezistenţa fizică, felul temperamentului, preferinţele, deficienţele fizice, talentele ş.a.

În organizarea cercurilor se ţine cont şi de condiţiile locale: economice, geografice, culturale, climaterice etc. Vedem deci că activitatea pionierească este mult diversificată, satisfăcînd în acest fel opţiunile copiilor într-un grad cît se poate de mare.

De asemenea, activităţile pioniereşti, mai ales cele din cercuri, se adresează unor copii viu interesaţi de un domeniu predilect, în care ei se afirmă la cel mai înalt nivel. Se ştie că şcoala este satisfăcută cînd programele sînt însuşite la nivel mediu de către elevi. În desfăşurarea activităţilor extradidactice predomină metodele active, practice (excursia, vizita, vizionarea, întîlnirea, practica din cerc, competiţia, exerciţiul fizic, interpretarea rolului într-o piesă, într-un spectacol, jocul etc.), pe cînd în relativ mai puţin diversificata muncă şcolară principala pondere o deţin încă metodele verbale. Există diferenţieri între cele două sectoare şi sub raportul motivaţiei generate de fiecare : în mod practic, şcoala încă favorizează la această vîrstă o motivaţie mai îngustă (îndeosebi sancţiunea cunoştinţelor prin note şi premii) ; pionieria, în schimb, utilizează o gamă mult mai largă de stimulente, care dezvoltă capacitatea aprecierii şi autoaprecierii pionierilor în cadrul formelor competitive la care participă, a distincţiilor pe care le obţin, a bucuriei succesului în direcţia satisfacerii preferinţelor şi a îndeplinirii rolurilor de autoconducere.

De altfel, stimulentul notelor e mult mai puţin spectaculos decît al aprecierilor extradidactice. Pionieria promovează succesul public, faţă de care copilul e mai sensibil. Expoziţia în care i se etalează creaţiile sale săptămîni în şir, spectacolul în care este aplaudat la scenă deschisă, revista şcolară în care i

Scanned with OKEN Scanner

se publică diferite creaţii, adunarea de unitate sau de detaşament în care este evidenţiat, concursul cu spectatori, presa pionierească care popularizează roadele strădaniilor sale, vitrina cu trofeele obţinute, distincţiile acordate, poza de la panoul de onoare etc. sînt modalităţile de recunoaştere publică a capacităţilor şi a meritelor copilului, imbolduri adesea mai puternice în muncă decît notele consemnate în catalog.

Cîmpul informaţional al orizontului cognitiv sporeşte considerabil prin activităţile care, îmbogăţind cultura generală şi formînd deprinderi practice, ascut gîndirea, înaripează fantezia, lărgesc domeniul cunoaşterii. În felul acesta, rezultatele pionieriei se înscriu pe latura formativă în chip preponderent, pe cînd ale şcolii sînt mai vizibile îndeosebi pe latura informativă.

În cadrul paralelei dintre şcoală şi pionierie, chiar rolul profesorului diferă de cel al comandantului. În timp ce exigenţa controlului inspectorilor şi al directorului îl împinge pe primul spre realizarea necondiţionată a cerinţelor programei, fapt ce statornicește raporturi mai „profesionale“ cu elevii, situaţia animatorului activităţii extradidactice se înscrie în sfera prieteniei şi în aceea de confident al copiilor. Evident, în multe cazuri profesorul şi animatorul pionieriei se confundă în aceeaşi persoană, fapt ce i-a făcut pe unii să fie sceptici faţă de posibilităţile cadrelor didactice de a corespunde sarcinilor extradidactice. Dimpotrivă, în realizarea funcţiei de comandant noi vedem un folos pentru şcoală, întrucît postura de comandant se răsfrînge treptat asupra aceleia de profesor, sensibilizînd-o pentru o înţelegere mai largă a copilului. Strînsa conlucrare dintre şcoală şi organizaţie armonizează diferenţele accentuate de noi mai sus doar din considerente metodologice, permiţînd astfel o şlefuire integrală, complexă a personalităţii elevului.

Cum se răsfrînge activitatea pionierească asupra formării şcolare a copiilor ? În ce chip poate ea şi în-

Scanned with OKEN Scanner

tr-adevăr îi sprijină în „a învăța și a munci spre a deveni fii de nădejde ai patriei“ ?

Cercetarea întreprinsă în această problemă a pornit de la ideea că activitățile pionierești just dozate, diversificate și diferențiate, avînd un înalt nivel calitativ, se vor reflecta pozitiv asupra sîrguinței elevilor la învățătură, realizînd un sensibil transfer în domeniul cunoștințelor, lărgind orizontul lor informațional și mărind capacitatea acestora de asimilare prin stimularea pasiunii pentru studiu și a curiozității de investigare.

În condițiile cînd aceste activități sînt nerațional organizate, ele duc la efecte cronofage și se resimt negativ pe linia dezvoltării generale a personalității și, în speță, la învățătură. Deci prin mijloacele extradidactice se poate influența fie pozitiv, fie negativ asupra rezultatelor didactice, în contextul gradului de modelare a personalității copilului.

Cercetarea s-a desfășurat în județele Arad, Argeș și Teleorman, unde, în cadrul brigăzilor de îndrumare și de control inițiate de Consiliul Național al Organizației Pionierilor în toamna anului 1969, au fost urmărite rezultatele la învățătură ale elevilor din unitățile ai căror comandanți au urmat cursurile centrale de perfecționare (10-12 zile) și aplică în munca lor indicațiile privitoare la desfășurarea unor activități de calitate. S-au avut în vedere atît notele elevilor, comparativ cu aceeași etapă a anului școlar precedent, cît mai ales indicii de calitate, care nu pot fi totdeauna surprinși în cifre, ca sporirea interesului pentru lectură, manifestările creatoare în cercuri, participarea la concursuri pionierești în care gîndirea primează față de memorare, declanșarea inițiativelor, bogăția contactelor exterioare școlii etc.

Întrucît la cursurile centrale s-a insistat mult, atît în expuneri, cît și la seminarii, asupra ideii că Organizația Pionierilor trebuie să sprijine elevii în vederea realizării principalei lor sarcini, *îmbunătățirea*

Scanned with OKEN Scanner

situației la învățătură, investigațiile în județele citate au încercat să descopere eficiența acestor îndrumări. Din nefericire, uneori practica a învederat și situații cînd comandanții care au beneficiat de aceste îndrumări obțin rezultate sub nivelul altora care încă nu au fost la cursurile centrale. Acest fapt dovedește că justa orientare a activității nu poate fi realizată numai pe calea perfecționării, ci și pe cea a autoperfecționării, în care personalitatea comandantului joacă rolul decisiv. În mod deliberat am ales cazurile în care activitatea pionierească a marcat un salt în munca perfecționării comandantului, căutînd să stabilim care au fost consecințele acestor performanțe asupra progresului elevilor la învățătură.

Concluziile noastre se întemeiază și pe răspunsurile primite la un chestionar dat unei serii de circa 240 de comandanți, veniți din toate județele țării la cursurile centrale de perfecționare. S-au solicitat răspunsuri la următoarele trei întrebări :

1. Cunoașteți exemple de detașamente în care activitățile pionierești s-au reflectat pozitiv sau negativ asupra situației elevilor la învățătură în decurs de un an sau mai mulți ani ? Descrieți cazurile.

2. Puteți prezenta situații concrete de elevi asupra cărora activitățile extrașcolare pionierești au influențat pozitiv sau negativ la învățătură ?

3. Ce acțiuni pionierești ați constatat că lărgesc mai mult orizontul informațional al copiilor ? Interpretați exemplele date.

De asemenea, în multe școli am sondat și opiniile copiilor în legătură cu diferite aspecte ale activității lor extradidactice. Principalele întrebări și variante ale acestora au fost puse detașamentelor în felul următor :

1. Ce acțiuni interesante ați desfășurat în acest trimestru și ce mai aveți prevăzut în programul de activitate ?

2. La ce acțiuni ați dori să mai participați în viitor și de ce ?

3. Care activități pionierești din ultimul an v-au plăcut mai mult și de ce ?

Scanned with OKEN Scanner

4. Care a fost rolul tău în desfășurarea unor activități pionierești ?

5. Care acțiuni socotiți că au contribuit la sporirea și la completarea cunoștințelor dobîndite la lecții ? Prin care ați repetat lecțiile ?

Răspunsurile primite atît de la comandanți, cît și de la copii vor fi comentate pe parcursul expunerii noastre.

Resursele cognitive, afective și acțional-volitive ale pionieriei

Activitatea pionierească urmărește să exercite asupra copilului influențe afective, cognitive și volitive. Punînd elevii în variate situații de a trăi emoții puternice, ea le alimentează sentimentele morale și estetice tot mai nuanțate ; în același timp le întregește cunoștințele dobîndite la curs și, ceea ce e mai important, le deschide apetitul pentru astfel de întregiri.

Exercițiul permanent la care este supus copilul în chip atrăgător îi fortifică voința, dîrzenia, curajul de a îndrăzni să se afirme, îi mărește sensibilitatea.

În sfera *cognitivă,* mulți dintre profesorii chestionați au remarcat existența transferului unei influențe pozitive a achizițiilor intelectuale din domeniul pionieriei asupra pregătirii școlare a copiilor. Astfel, o lecție de istorie s-a înțeles și s-a fixat mult mai trainic cînd a fost precedată sau urmată de o vizită la un muzeu ori la un monument consacrat evenimentelor tratate la clasă. De asemenea întîlnirile bine pregătite cu un scriitor, savant, artist, inovator, rapsod popular, activist de stat sau de partid, fruntaș în producție etc. exercită asupra copiilor o adîncă impresie, fiind un adevărat liant cu viața, cu contemporaneitatea al cunoștințelor dobîndite la clasă.

La Școala generală din Sîncuiuș (Bihor), organizîndu-se procesul literar pe tema „Critica războiului

Scanned with OKEN Scanner

imperialist în romanul «Pădurea spînzuraților»", s-a remarcat la elevi o mai profundă înțelegere a perioadei respective la lecțiile de istorie decît la seriile precedente, care nu au beneficiat de o atare acțiune. În cadrul detașamentului clasei a III-a de la Școala generală nr. 1 din Brașov s-a înregistrat în primul trimestru o situație mediocră la învățătură. În următorul trimestru s-au organizat două concursuri „Cine știe cîștigă" și „Călătorie imaginară pe harta județului", soldate cu un spor masiv al interesului copiilor pentru lectură. La baza celor două competiții a stat o atrăgătoare lectură particulară recomandată de comandanta detașamentului. Elevii care pînă atunci nu citiseră nici o carte și care se exprimau defectuos au început să prindă gust de citit și să dovedească treptat un evident progres în exprimare.

Datorită faptului că la Școala generală din Palota (Bihor) s-a desfășurat o susținută muncă de documentare a pionierilor în domeniul științelor naturale prin lecturi adecvate, întocmirea de pietrare, insectare, ierbare, planșe, colecții de ouă etc., aceștia au dobîndit un spor de cunoaștere la respectivul obiect, clasificîndu-se cu note de la 7 în sus.

Numeroase probe date elevilor din școlile unde majoritatea audiază emisiunile de radio și vizionează emisiunile de televiziune adresate pionierilor atestă, cum era și firesc, o superioritate netă în domeniul cunoștințelor generale față de elevii din alte școli care nu au fost obișnuiți cu ascultarea acestor emisiuni. Interesante răspunsuri se obțin la întrebările de informare culturală mai largă : a) Ce emisiuni de radio și televiziune cunoști ? b) Care dintre aceste emisiuni îți plac și de ce ? c) Ce ai dori să se mai transmită la emisiunile pentru copii ? d) Dacă ar veni un redactor de la o emisiune pentru pionieri în unitatea voastră ce i-ai recomanda să transmită ?

Urmărind pionierii din programele acestor emisiuni, care se prezintă cu dezinvoltură, stăpîni pe bogate cunoștințe, spectatorii aspiră și ei să atingă nivelul de informare al camarazilor lor, vocabularul și degajarea. Comandanții care au înțeles influența aces-

Scanned with OKEN Scanner

tor activităţi au programat copiii care nu au posibilităţi acasă, mai ales duminica, la vizionarea în grup a emisiunilor de televiziune şi radio, „dezgheţîndu-şi“ astfel elevii.

Uneori am fost surprinşi de conţinutul răspunsurilor. Ele vădeau pregnant soliditatea unor preocupări cognitive ale pionierilor. Mulţi se arătau bucuroşi că au putut auzi sau vedea personajele din basme, de la lecţiile de română sau de istorie despre care auziseră în clasă sau citiseră în lectura particulară. Interiorizarea propriei experienţe a copilului, despre care vorbeşte Jean Piaget, s-a vădit în dorinţele pionierilor. Cei din Jina (Sibiu), campioni judeţeni la schi, doreau o emisiune în care ei să fie eroii. La ultima întrebare, un întreg detaşament din Jimbolia (Timiş) a solicitat să se prezinte cei doi colegi de-ai lor care au facilitat prinderea de către organele de miliţie a doi indivizi care voiau să treacă fraudulos frontiera. Copiii din Vădăstriţa (Olt), mari culegători de folclor, au fost încîntaţi de prezentarea lor într-o emisiune la televiziune, dar ar dori-o repetată şi mai lungă, întrucît au noi creaţii de împărtăşit.

Ne-a mirat şi încurcătura manifestată de unele detaşamente care nu puteau indica nimic concret ipoteticului redactor sosit pe neaşteptate în unitate. Oare pionieria să nu se lege de memoria copiilor acestora cu nimic seducător ? Implicaţiile răspunsurilor obţinute sînt multiple. Pentru radio şi televiziune ele au valoare de sondaje de opinii. Pentru studiul de faţă am reţinut mai ales valenţele lor cognitive. Emisiunea duminicală „La şase paşi de o excursie“ a fost apreciată peste tot tocmai pentru modalităţile variate de a pune în circulaţie cît mai multe şi mai diverse cunoştinţe. La această emisiune, mai ales probele de perspicacitate au primit nota cea mai mare din partea micilor telespectatori. În general, concursurile care, în esenţă, fixează materia parcursă la lecţii pînă la o anumită etapă, realizate în chip atrăgător, întrunesc sufragiile pionierilor, care îşi verifică astfel cunoştinţele.

Am găsit diferenţe sensibile şi printre copiii care

Scanned with OKEN Scanner

citeau presa pionierească și cei care o neglijau. Primii, ca efect pozitiv, aveau o bogată sursă de inspirație pentru compunerile literare și chiar pentru lecțiile de istorie, geografie etc. În școlile unde lectura presei pionierești a fost lăsată pe plan secundar au lipsit amatori pentru concursul literar organizat de Consiliul Național. Cei cîțiva care totuși s-au angajat în concurs au evitat subiectul la liberă alegere ; ei au răspuns școlărește și numai la temele nominalizate în regulamentul de concurs. Acest fapt atestă lipsa unui „inductor" de presă și de informație mai largă, absența exemplelor relatate în revistele de copii de către semeni avînd vîrsta lor, care să le stimuleze gîndirea și să aprindă imaginația concurenților citați.

Faptul că la vîrsta preadolescenței copiii au, în general, o vie curiozitate față de problemele astronomiei, cosmogoniei și electronicii, pasionîndu-i literatura științifică-fantastică, reprezintă un avantaj pentru pionierie. Organizația copiilor vine în întîmpinarea acestui specific al vîrstei cu activități care să le alimenteze amplu curiozitatea intelectuală.

La Constanța, spre exemplu, s-a înființat Clubul curiozităților științifice, care a atras pionierii prin experiențe distractive, filme și diafilme științifice, recenzii de cărți, expuneri despre viața unor savanți din domeniul aviației. Organizatorii au constatat că toate aceste activități menite să astîmpere curiozitatea au avut efectul de a ridica noi probleme și de a lărgi considerabil sfera problematicii față de care copiii se simt atrași.

Cercurile tehnice, care întrunesc copiii dornici să construiască un robot, o rachetă, un aeromodel, un cart, un aparat de radio ș.a., activează volumul de cunoștințe dobîndit la lecții sau îl anticipă, determinînd pe membrii cercurilor tehnice-științifice să caute informații, să ceară, să întrebe, parcurgînd literatura de specialitate, revistele în care se dau modele de construcții, în care legile și formulele din carte își găsesc întruchipare concretă. Așa se explică de ce în cadrul concursului republican al pionierilor, „Minitehnicus", s-au afirmat talente reale de mici tehni-

Scanned with OKEN Scanner

cieni, care existau anterior numai în stare de latență. *Pionieria descătușează aceste forțe, înscriindu-le pe o orbită creatoare.*

În unele școli și mai ales în casele de pionieri auzim adesea că un absolvent sau altul al cercului de electronică, de radio sau modelism, care este în prezent student la politehnică, vine din cînd în cînd să sprijine în mod voluntar elanul actualilor pionieri, împărtășindu-le experiența sa ridicată la nivel superior prin imboldul primit odinioară în respectivul cerc. Orientarea școlară și profesională de multe ori își începe traiectoria tocmai din acest punct. Ambianța creată în aceste cercuri pionierești satisface cerința formulată de secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Noi purtăm răspunderea pentru viitorul societății noastre și, ca atare, trebuie să lichidăm mentalitatea școlii generale, a liceului de cultură generală de a scoate absolvenți fără nici o specialitate"*.

Se pot invoca și activitățile cercurilor științifice (matematici, chimie, biologie, geografie, arheologie etc.), în care copiii nu învață pur și simplu niște lecții după carte, ci rezolvă sau compun ei înșiși probleme. Pornind de la acest fapt de observație curentă și căutîndu-i explicația, elevul își pune întrebări, problematizează situația, mai ales cînd conducătorul cercului îl călăuzește în acest fel. Așa se dezvoltă gîndirea critică și independentă, imaginația creatoare, plăcerea de a medita asupra cauzalității fenomenelor, de a formula ipoteze explicative și de a căuta soluții.

Dacă socotim cercurile pionierilor și școlarilor ca pe niște pepiniere ale talentelor creatoare, înseamnă că cei selectați pentru o anumită activitate își formează o atracție spre acel domeniu, prezintă aptitudini adecvate, gîndesc intens și îndrăzneț, avînd tendințe spre originalitate, care trebuie alimentate per-

---

* *Nicolae Ceaușescu.* „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative", București, Editura politică, 1971, p. 68.

Scanned with OKEN Scanner

manent. Realizarea unei atmosfere creative, lipsite de constrîngere și autoritarism inhibitoriu, stimulează inițiativa temerarilor constructori de diverse mecanisme și de aparate electronice sau a pictorilor și sculptorilor, a micilor modeliști ș.a.

După datele unor cercetători *, creativitatea copilului atinge un vîrf al dezvoltării între 4 și 4,5 ani, urmată de o cădere la vîrsta de 5 ani (cînd se intră la grădiniță), apoi se înregistrează o treptată revenire pînă la clasa a III-a elementară. La 9 ani se manifestă o puternică descreștere aproape a tuturor abilităților de gîndire creativă. Urmează apoi o perioadă de revenire, în special a fetelor în clasa a V-a, accentuată în clasa a VI-a, și apoi între clasa a VI-a și a VII-a are loc o nouă descreștere a curbei. Acolo unde există un mare grad de continuitate culturală, dezvoltarea calităților de gîndire creatoare nu prezintă discontinuități sensibile.

După același autor, caracteristicile intelectuale ale talentului creator sînt : originalitatea, flexibilitatea, fluxul asociațional, fluxul de cuvinte, fluxul de idei, elaborarea. Talentul creativ are multă fantezie, abilitate și tendința de a se juca cu ideile **.

Înțelegem de ce conducătorii cercurilor trebuie să vină în întîmpinarea curiozității vii și a entuziasmului copiilor cu aptitudini, să întrețină aceste tendințe, să solicite pe cît posibil rezolvări personale a problemelor, recoltînd astfel soluții originale. Lăsînd libertate de gîndire copiilor, aceștia descoperă adesea relații și semnificații pe care profesorii nu le văd. În ședințele de la cercul tehnic radio (Casa pionierilor din Pitești), racheto-modelism (Casa pionierilor din Brașov), modelism (Casa pionierilor din Turnu-Măgurele) ș.a., am putut constata realizarea unui rol de consultanți la profesorii specialiști supuși permanent tirului întrebărilor copiilor. Acest fapt conferă muncii lor caracterul de dialog viu, de matcă receptivă

* *E. Paul Torrance.* „Education and Creativity", în „Creativity : Progress and Potential", Edited by Calvin W. Taylor, New York, McGraw-Hill Book Comp., 1964, p. 90.

** Op. cit., p. 19.

Scanned with OKEN Scanner

față de orice idee. Ai impresia că parcă asiști în asemenea condiții la o competiție a creierilor, în care aproape totul se însușește prin mijloace proprii ; se dezvoltă priceperi de critică constructivă, rămînînd loc de gîndire independentă și pentru intervalele care urmează între ședințele de cerc.

Membrii cercului de biologie de la Școala generală nr. 2 din Baia Mare au realizat cu forțe proprii în grădina școlii o seră, iar pe suprafața relativ restrînsă de teren au pus bazele unei grădini botanice cu circa 300 de varietăți de plante. În laboratorul de biologie ei fac experiențe foarte interesante. În acvariile laboratorului „cultivă" adevărate probleme științifice : într-unul experimentează formarea reflexului condiționat la pești, în altul circuitul parazitului gălbezei în natură, în al treilea se evidențiază un caz de simbioză acvatică ș.a.m.d.

Într-o vitrină întîlnim un întreg instrumentar de chirurgie, cu ajutorul căruia copiii fac disecții pe broaște și porumbei. Lîngă colecțiile de minereuri și de cristale realizate de copii apar insectare și ierbare întocmite de aceiași întreprinzători preadolescenți.

Pe coridoarele școlii sînt dispuse în mod estetic gingașe plante ornamentale, întreținute cu migală de pionieri. Mulți dintre ei au și acasă flori asemănătoare, pe care le îngrijesc cu pricepere. Am putut constata în cursul investigațiilor făcute că, atrași de mirajul lucrărilor și experiențelor din laborator, din seră sau grădină, chiar și unii dintre elevii slabi la învățătură au reușit să-și îmbunătățească sensibil situația școlară. Cultivarea curiozității și a receptivității față de tainele naturii, formarea deprinderilor de muncă practică, stimularea pasiunii de a colecționa și de a admira bogățiile și frumusețile naturii sînt achiziții hotărîtoare în pregătirea copiilor pentru viață. Pentru o școală, asemenea investiții sînt întotdeauna teren fertil pentru asimilarea eficientă a lecțiilor.

În vacanțele de vară se organizează diferite tabere centrale de recreație. La Homorod merg micii poeți și plasticieni, la Bran pionierii radiofoniști, în Delta

Scanned with OKEN Scanner

Dunării navomodeliștii etc. Este vorba de cei mai buni din țară, selecționați în cadrul concursurilor pionierești, astăzi tradiționale. Aici se creează o emulație între „vîrfuri" ; contactele spirituale de influență reciprocă sînt deosebit de rodnice. În aceste tabere vin tehnicieni, inventatori, pictori, poeți ș.a., care se întreținu cu schimbul lor de mîine și dau prețioase îndrumări acestor talentați începători.

Cercurile „Prietenilor prin corespondență" prind teren tot mai mare în rîndul pionierilor. Corespondența cu copiii din alte localități se soldează cu noi achiziții intelectuale despre istoricul, importanța culturală sau economică a zonei respective, evenimente locale mai importante etc. Cînd corespondența vizează legături cu copiii din alte țări, invitînd la formularea răspunsului în limbi străine, este și mai evident transferul pentru procesul de învățămînt a unor achiziții astfel dobîndite.

La majoritatea școlilor centenare sau semicentenare, festivitățile au fost pregătite din vreme, cu sprijinul copiilor animați de organizație. Aceștia au întreprins adevărate investigații în arhiva școlii, la bibliotecile din localitate, au anchetat oameni vîrstnici care absolviseră școala sărbătorită și au descoperit personalități de seamă care au trecut în lungul anilor prin școala lor. Cu acest prilej, o bună parte din documentele și izvoarele monografiei școlii au fost strînse prin sîrguința membrilor cercurilor. Istoricii au găsit și interpretat documente, etnografii au pus în valoare portul local, folcloriștii au alcătuit colecții de cîntece și strigături, muzicienii au învățat vechi cîntece populare, dansatorii au valorificat dansuri rare. Angajarea aceasta masivă și diferențiată a copiilor în cinstirea unui eveniment important se grefează pe fondul achizițiilor acestora, „omul cunoscînd în măsura în care subiectul acționează asupra obiectului" (Piaget).

Cine intră în Liceul nr. 3 din Satu-Mare este prins în mrejele tablourilor colorate — reproduceri după marii pictori ai lumii — care împodobesc toate coridoarele. Este de mirare oare că aici înfloresc artele

Scanned with OKEN Scanner

plastice ? Revista literară a școlii „Poteci“ și-a găsit perechea într-o nouă revistă, de artă plastică, menită să cuprindă creațiile copiilor din acest liceu. Poate că împodobirea culoarelor a jucat rolul de ferment în direcția preocupărilor de pictură, grafică și sculptură a respectivilor copii.

Acțiuni pionierești de genul „Căutătorilor de comori“ extind sfera informării generale a copiilor mult dincolo de datele din cărți. Ei află prin intermediul documentelor și a obiectelor colectate o sumedenie de lucruri valoroase despre ținutul natal, despre vechimea localităților, viața oamenilor de seamă născuți în comună, evenimentele petrecute cîndva aici.

Cu cîtă mîndrie ne-au relatat elevii Școlii generale din comuna Marga (Caraș-Severin) despre atestarea comunei lor în documentele istorice încă de pe vremea romanilor. Jalbele iobagilor, conservate în vitrine speciale la muzeul școlii din Arcani (Gorj), oglindesc în chip grăitor realitățile vieții medievale din partea locului. Cele peste 5 000 de cîntece, doine, bocete imprimate pe bandă de magnetofon de către membrii cercului de folclor al Școlii generale din Vădăstrița (Olt) sînt căi autentice de pătrundere a etosului popular, de înțelegere a psihologiei și vieții țăranului român, pe care nici o lecție din carte nu le poate egala.

Străbaterea cu piciorul, cu bicicleta, cu autocarul sau cu trenul a diferitelor regiuni ale patriei oferă copilului o înțelegere mai complexă a formelor de relief, a faunei și a florei, a istoriei și a frumuseților pămîntului strămoșesc. Excursiile și drumețiile deschid largi orizonturi spirituale copilăriei și în același timp îi educă dîrzenia și îi sporesc vigoarea fizică.

Expedițiile „Cutezătorii“ au strîns de pe întreg teritoriul țării numeroase vestigii ale artei, etnografiei și civilizației românești. Copiii din București care au mers pe urmele insurecției de la 23 August 1944 sau cei care au străbătut traseul unei mari unități militare ce a luptat pentru alungarea trupelor fas-

Scanned with OKEN Scanner

ciste din Ardeal s-au întors cu mai multe cunoştinţe din diverse domenii decît ar fi putut aduna din cărţile de şcoală. În Ţara Oaşului au învăţat „ţîpuituri“ (cîntece oşeneşti), au desenat peisaje şi portrete de oameni, s-au fotografiat în portul localnicilor, au strîns folclor şi la întoarcere au putut organiza o excelentă expoziţie consacrată zonei respective.

Cunoştinţele dobîndite de elevi în cadrul activităţilor extradidactice diferă adesea de cele de la lecţii prin puternica lor încărcătură *afectivă*. Coasa ruginită de la muzeul Şcolii generale din Răcătău (Cluj) valorează mai mult pentru ei decît iataganele de aur de la Muzeul Republicii, căci ochii copiilor din acest sat moţesc văd în prelungirea ei braţul vînjos al străbunicului unui coleg al lor, care a purtat-o cu vrednicie în luptele duse de Craiul Munţilor. Dimensiunea afectivă pe care o adaugă lecţiilor activităţile pioniereşti este ca un mortar care cimentează ideile, alimentînd convingeri puternice.

Barajele de la Bicaz, de la Vidraru sau de la Porţile de Fier, o dată văzute, nu mai rămîn simple abstracţii, ci construcţii care entuziasmează şi amplifică dragostea de patrie. Casa memorială vizitată fixează mai multe elemente trainice pe calea trăirilor decît orice lecţie despre biografia scriitorului respectiv. Mai ales cînd în atmosfera ei se aude şi vocea scriitorului înregistrată pe bandă de magnetofon.

La şcolile în care elevii se pot afirma în cercuri variate şi atractive, unde ei editează revista, participă la concursuri, citesc mult şi nuanţat, fac vizite şi se întîlnesc cu diferite personalităţi, nu se dezvoltă numai aria cunoştinţelor, ci şi sfera intereselor, a aspiraţiilor acestora.

De pildă, în satul copilăriei lui Rebreanu, Maieru (Bistriţa-Năsăud), pionierii din cercul literar au întemeiat o revistă, „Cuibul visurilor“, după titlul unei nuvele a preţuitului lor consătean. Revista include în paginile sale date care conturează complexa monografie a satului, amintirile unor localnici despre Rebreanu, încercările literare ale celor care bat la poarta prin care autorul „Răscoalei“ a trecut triu-

Scanned with OKEN Scanner

fal, culegeri folclorice, comentarii de vechi documente, aspecte din viaţa pionierească, reprezentînd mai mult o *şcoală a revistei* decît revista şcolii.

Ca o extindere a preocupărilor menţionate, aceşti pionieri au înfiinţat şi un muzeu cu peste 2 000 de exponate în chiar vechea sală de clasă unde a învăţat Rebreanu. În muzeu există un colţ Rebreanu şi altul Coşbuc, conţinînd numeroase documente autentice, scrisori, fotografii, obiecte care au aparţinut acestor creatori. Nu e cazul să intrăm aici în detalii asupra pieselor muzeului, dar credem că astăzi pionierii năsăudeni, membri ai cercului literar din Maieru, pot rivaliza cu absolvenţii Facultăţii de filologie prin ceea ce cunosc despre aceşti autori.

Înţelegînd importanţa formativă a contactelor cu personalităţi de seamă, tot mai mulţi comandanţi organizează întîlniri ale pionierilor cu rapsozi populari locali, vînători iscusiţi, participanţi la evenimente istorice importante. Cu ocazia celei de-a XX-a aniversări a Organizaţiei Pionierilor, la Palatul pionierilor copiii s-au întîlnit cu foşti pionieri ajunşi oameni cu renume. Printre aceştia se afla şi actorul Florin Piersic, care a povestit cum a ajuns în teatru şi cîte străduinţe trebuie puse pentru a te realiza plenar într-un domeniu. Necesitatea cunoaşterii multor profesiuni, dobîndirea de diverse îndemînări, experienţa bogată de viaţă au convins pe micii auditori că sînt chezăşia succesului în viaţă. Asemenea întîlniri sînt lecţii de viaţă, adesea mai eficiente decît oricare expunere despre profesiune făcută la clasă.

Activităţile pioniereşti vin să întărească şi latura *volitivă-acţională* a personalităţii copilului. Pus în situaţia de a se exersa, de a participa la competiţii, de a-şi desăvîrşi necontenit aptitudinile şi a-şi satisface multilateral gusturile, elevul face treptat eforturi de voinţă, care se cumulează într-o rezultantă ce determină gradul de hotărîre, perseverenţă şi rezistenţă la efort, călirea lui morală şi fizică.

De pildă, la Şcoala generală nr. 30 din Bucureşti, campionatele pionierilor şi şcolarilor — de handbal, baschet, fotbal şi gimnastică artistică — au fost

Scanned with OKEN Scanner

transformate în stimulent la învăţătură, deoarece s-a interzis participarea la ele a elevilor cu note sub 5. Spre a nu se descompleta echipele, elevii buni au ajutat pe coechipierii mai slabi la învăţătură, salvînd şi echipa, şi situaţia şcolară a tuturor participanţilor prin trezirea ambiţiei colective de a reuşi în ambele domenii. La Şcoala generală Căpşuna (Dîmboviţa) exista un bun solist de muzică populară la clasa a VII-a, căruia nu i s-a permis să concureze la festivalul cultural artistic pînă nu-şi îndreaptă situaţia la învăţătură. Ajutat şi de ceilalţi, dar tentat mai ales şi de miză, acesta a reuşit să-şi îmbunătăţească situaţia şcolară şi să se clasifice ca solist, în cele din urmă, pe locul I.

În comuna Moşteni (Dîmboviţa), acţiunile pioniereşti au venit şi în sprijinul şcolarizării. Elevii care nu frecventau regulat şcoala au fost vizitaţi acasă cu tot detaşamentul sau li s-au distribuit roluri în diferite domenii de activitate, care i-au obligat moralmente pe aceştia să nu mai ocolească şcoala. În comuna Teleac (Mureş) a devenit tradiţional concursul „Dialog pe aceeaşi scenă", toate detaşamentele străduindu-se să participe la el. Măsura luată ca elevii care obţin în cursul săptămînii note sub 5 să nu participe la repetiţie a determinat declanşarea unei acţiuni largi de întrajutorare, în urma căreia detaşamentul clasei a VII-a a învins atît repetenţia, cît şi corigenţele.

La o şcoală din oraşul Victoria (Braşov), un elev care tiraniza animalele a fost atras în cercul tinerilor naturalişti, corectîndu-şi pe această cale atitudinea. Un altul, care distrugea ouăle de păsări, a fost antrenat la realizarea unei colecţii de ouă şi a unui determinator a acestora. Încrederea care li s-a acordat, exerciţiul la care au fost supuşi le-au frînat deprinderile proaste, dînd un sens pozitiv acţiunilor lor.

Detaşamentul clasei a V-a de la Şcoala generală nr. 3 Carei (Satu-Mare) era ameninţat de generalizarea mediocrităţii la învăţătură. Printre alte măsuri folosite cu eficienţă împotriva fenomenului a fost şi aceea de a organiza o întîlnire cu muncitori, medici, in-

Scanned with OKEN Scanner

gineri, membri ai C.A.P., toți părinți ai copiilor, prilej cu care s-a discutat despre importanța muncii de calitate la vîrsta copilăriei. Discuțiile au fost presărate cu cugetări sugestive din scrierile unor oameni de seamă (Țițeica, Babeș, Racoviță etc.), iar în final cîțiva pionieri au prezentat o hartă plastică a unei oarecare țări, „Mediocritania", descriind hotarele ei, vecinii, locuitorii, clima, fauna și flora în strînsă legătură cu întîmplări din clasa lor, neconcretizate însă. S-a constatat că demonstrația a avut efect de șoc asupra elevilor, aceștia hotărîndu-se la îmbunătățirea muncii ; ca urmare s-au ridicat treptat și tot mai susținut rezultatele la învățătură.

Este important de remarcat că sarcinile avute de copii la vîrstele pionieriei sporesc eficiența pregătirii acestora pentru viață și facilitează integrarea lor socială. Se constată că, în general, cei care nu au avut munci de răspundere ca școlari se realizează mai puțin în viață. Acestora le lipsește exersarea, îndemînarea. La fel, cei care au executat docil indicațiile altora.

Cercetătorii au stabilit că persoanele obligate să se comporte potrivit vederilor și convingerilor altora își slăbesc creativitatea și voința de a explora și a traduce în fapte gîndurile. De aceea trebuie întărită voința copilului, nu slăbită. „Confruntată cu presiuni externe (încercări de a o forța să se supună simbolurilor, standardelor și valorilor din afară), persoana trebuie să-și cheme forțele interioare în scopul de a-și păstra identitatea. Dacă se conformează, în timp ce mersul ființei sale se ridică cu vehemență împotriva conformității, sănătatea și stabilitatea sa sînt amenințate (apare nevroza) și adesea individul nu este capabil să gîndească, să ia hotărîri sau să acționeze" *. Același autor arată mai departe : „Cînd individul se conformează, urmează, imită, fiind cu alții, el se îndreaptă tot mai mult în direcția alie-

* *Clark E. Moustaks.* „Creativity and Conformity", Inc., Princeton-New Jersey-Toronto-Londra-Mellbourne, D. Van Nostrand, 1967, p. 6.

Scanned with OKEN Scanner

nării eului. Unei astfel de persoane îi este teamă de probleme și controverse. Îi este teamă de a ieși în evidență sau de a fi deosebit de alții. Nu gîndește prin experiența sa, pentru a găsi valoare și înțeles *.

Aceste perspective sumbre sînt total străine pionieriei, de aceea combaterea autoritarismului, a tutelării copiilor în acțiunile pionierești și încurajarea inițiativei, a spiritului de independență în gîndire stau în atenția comandanților fruntași.

Viața de organizație, prin climatul emulativ pe care îl întreține pe linia asigurării democrației pionierești la nivel de detașament și unitate, prin cultul muncii sădit cu discernămînt în cadrul activităților obștești și al sarcinilor de organizație, este un mijloc de continuă perfecționare a elevilor în procesul muncii, de ridicare a exigențelor față de învățătură.

Reflexul acțiunilor pionierești pozitive în rezultatele la învățătură ale elevilor

Dacă am rezuma constatările făcute mai sus, putem spune că efectele pozitive ale activităților pionierești se resimt pe latura cognitivă, afectiv-volitivă și acțională, angajînd astfel întreaga personalitate a copilului în procesul său de creștere și de asimilare a cunoștințelor, în sporirea succesului său la învățătură.

Acest lucru ni-l confirmă într-un anumit sens și comparația situației la învățătură a elevilor înainte și după aplicarea unui sistem rațional de muncă în practica detașamentelor și unităților. Sistemul la care ne referim vizează : a) viața de organizație intensă, care animă masa de copii și creează satisfacții ; b) programare just dozată, care ține seama de dorințele pionierilor și le stimulează inițiativa ; c) acti-

* Op. cit., p. 35.

Scanned with OKEN Scanner

vităţi de calitate, diversificate şi diferenţiate ; d) raporturi de colaborare între comandanţi şi copii.

În baza acestor indici prezentăm comparativ situaţia la învăţătură, exprimată în note, din cîteva şcoli cercetate la sfîrşitul primului trimestru din anii şcolari 1968—1969 şi 1969—1970.

A. La Şcoala generală nr. 2 Ştefăneşti (aparţinînd de municipiul Piteşti) am putut înregistra următoarea situaţie :

Elevi	Înscrişi		Promovaţi		Corigenţi		Repetenţi	
	1968–1969	1969–1970	1968–1969	1969–1970	1968–1969	1969–1970	1968–1969	1969–1970
Clasele V—VIII	186	185	135 72%	149 81%	39 21%	26 14%	11 9%	8 6%

Nu putem afirma că sensibila îmbunătăţire a situaţiei şcolare s-ar datora exclusiv pionieriei. Dar, privind în contextul a ceea ce a apărut nou în domeniul activităţii pionereşti din această şcoală, se poate atribui în bună parte sporul menţionat şi acestor indici. În primul rînd, consiliul pionieresc al unităţii şi-a pus în programul de activitate, printre altele, şi a dezbătut problema „Eficienţa activităţilor pionereşti în ridicarea procesului de învăţămînt“ şi „Contribuţia excursiilor şi vizitelor la instruirea şi educarea elevilor“.

Reţeaua de acţiuni consacrate lărgirii orizontului intelectual al pionierilor a cuprins numeroase vizite la case memoriale şi muzee, în laboratoare şi C.A.P. Copiii au fost antrenaţi în concursuri de recitări, de orientare turistică şi au vizionat şi au montat spectacole de teatru. Concursul „Pe urmele lui Nică a lui Ştefan a Petrii“ a necesitat consultarea unei bibliografii recomandate. Pionierii din această şcoală colaborează la revista municipiului, „Flori de cerneală“, şi un apreciabil număr dintre ei sînt rezolvatori de probleme din „Gazeta matematică“.

Scanned with OKEN Scanner

Este semnificativ cazul elevei M. G., codaşă la trei obiecte, care, fiind descoperită cea mai bună solistă de muzică populară în cadrul unui concurs „Dialog pe aceeaşi scenă", şi-a îndreptat situaţia la învăţătură, făcînd sforţări deosebite spre a putea reprezenta cu cinste şcoala la diferite competiţii. În prezent ea are situaţie de promovată.

B. La Şcoala generală din Cervenia (Teleorman), desfăşurîndu-se o nuanţată activitate literară centrată în jurul revistei proprii „Mlădiţe cervenene" şi în cadrul cercului de creaţie literară şi de folclor, asociată cu stimularea lecturii particulare a elevilor (întocmirea de albume literare, caiete de lecturi cuprinzînd desene, fotografii şi articole din presă în legătură cu opera şi scriitorul), precum şi cu organizarea de concursuri pe teme literare, expediţii, excursii şi vizite la grădina botanică, la expoziţie etc., elevii au înregistrat un salt la obiecte de învăţămînt ca limba română, istorie, geografie, ştiinţele naturale etc.

Detaşamentul clasei a VI-a B, format din 28 de elevi, care a fost antrenat susţinut în aceste acţiuni creatoare şi care se caracterizează prin realizarea unui avansat grad de autoconducere, a înregistrat la obiectele de învăţămînt menţionate următoarele sporuri în raport cu anul şcolar precedent :

	Limba română	Istorie	Geografie	Ştiinţele naturii
1969—1970	+20 puncte	+18 puncte	+24 puncte	+24 puncte

Menţionăm că dacă la circa 1/3 dintre elevi situaţia notelor este staţionară faţă de trimestrul corespunzător al anului precedent, la ceilalţi saltul este de 1—3 puncte, neexistînd regrese decît în două cazuri la cîte un obiect (cîte un punct). Rezultatele pozitive sînt datorate în bună parte acţiunilor pioniereşti întreprinse la aceste detaşamente.

Scanned with OKEN Scanner

C. În prima statistică ne-am referit la un ciclu școlar și la toate materiile ; în cea de-a doua la o clasă și numai la cîteva obiecte principale, spre a evidenția unele influențe ale activităților pionierești asupra situației elevilor la învățătură. În continuare prezentăm un extras conținînd situația școlară la principalele materii a 10 elevi din școala generală Bascov (Argeș), aparținînd claselor a VI-a A și a VI-a B, care au avut cele mai interesante activități pionierești, în care acești elevi au ocupat locul întîi în ce privește solicitările.

Elevul	Limba română		Limba rusă		Istorie		Matematică		Științe naturale		Geografie	
	1968 1969	1969 1970	1968 1969	1969 1970	1968 1969	1969 1970	1968 1969	1969 1970	1968 1969	1969 1970	1968 1969	1969 1970
B.M.	5	6	6	6	6	6	5	6	6	8	5	7
C.E.	8	9	8	9	7	8	7	9	9	9	8	9
C.I.	7	7	5	7	6	9	5	8	6	8	5	8
D.F.	7	6	5	5	8	7	6	5	5	6	6	7
F.A.	7	7	7	7	7	8	7	7	6	8	8	6
G.M.	7	8	8	10	8	8	8	9	8	10	8	8
D.E.	6	6	5	6	7	7	5	6	7	7	6	7
I.M.	6	5	5	5	5	6	5	6	5	7	5	6
M.L.	9	8	10	9	9	8	8	7	9	9	9	9
P.E.	8	8	9	8	7	6	7	8	8	8	7	8
Creș-terea		0		+4		+3		+8		+11		+8

Creșterile nu sînt prea mari, dar, raportîndu-le la copiii fruntași în munca pionierească, putem considera că ele reflectă un oarecare transfer din zona ocupațiilor de predilecție ale acestora asupra situației lor la învățătură. Acești elevi au dobîndit succese la învățătură de cînd au devenit nucleul principalelor acțiuni pionierești din școală : excursia de la Castrul roman Jidava, excursia de la Tîrgoviște, vizitarea

Scanned with OKEN Scanner

caselor memoriale ale lui Topîrceanu (Nămăiești) și Liviu Rebreanu (Valea Mare), excursia la hidrocentrala de pe Argeș ș.a. Cei din clasa a VI-a A au organizat șezătoarea „Întîlnire cu bătrînii", iar grupul din tabel aparținînd clasei a VI-a B acțiunea „Memoria băncii și locurilor".

În școala din Bascov, la clasa a VI-a A, comandanta detașamentului este profesoară de limba română și a orientat activitatea pionierească mai ales în domeniul specialității sale, ceea ce în sine nu este recomandabil. Dar pentru investigația noastră fenomenul acesta de accentuare a specialității a permis să se evidențieze un spor al rezultatelor la învățătură la acești copii, care au organizat un concurs de mimică și de recitări („Talente ascunse"), o competiție („Cunoașteți opera și autorul ?"), șezătoarea „La gura sobei" (texte închinate anotimpului iarna), acțiunea „Să fim prieteni cu toți copiii din lume", „Paleta de toamnă" (lectură și desene consacrate anotimpului), „Partid iubit, părinte drag" (recitări despre partid). La această clasă 62% dintre elevi și-au îmbunătățit situația la învățătură la obiectele limba română, istorie, geografie, științele naturii etc.

Sîntem conștienți de caracterul relativ al acestor date statistice. Prin ele am dorit să punem în evidență doar relația existentă dintre accentele puse de activitatea pionierească și achizițiile din procesul de învățămînt, măsurabile cantitativ prin note. Deși nu putem susține că transferul respectiv aparține exclusiv factorului activitate pionierească, sîntem pe deplin convinși că o bună parte a rezultatelor se datorează acesteia, deoarece ele se resimt tocmai la obiectele înrudite în conținut cu activitățile pionierești prospere.

În cele trei situații statistice, comparația s-a făcut de fiecare dată între două stadii succesive la un interval de un an ale aceleiași grupe. Deci, situația trimestrului I al anului precedent poate fi atribuită grupei de control, iar cea din anul curent grupei experimentale, înțelese „largo sensu".

Scanned with OKEN Scanner

Efectele unor activităţi desfăşurate în mod nesatisfăcător asupra rezultatelor la învăţătură ale elevilor

Cercetarea efectuată scoate în relief şi situaţii în care activitatea pionierească n-a sprijinit efortul elevilor la învăţătură sau chiar l-a stînjenit. În diferite şcoli din judeţele menţionate ca făcînd obiectul brigăzii noastre, am întîlnit elevi, clase şi şcoli întregi în care munca organizaţiei a fost neglijată la principalii săi parametri. Aici copiii nu au desfăşurat activităţi care să-i fi impresionat sau care să fi pornit din iniţiativa lor. Detaşamente pioniereşti întregi nu-şi aduc aminte de nici o acţiune interesantă din ultimii doi ani.

O anchetă repetată diferenţiat în multe unităţi la toate clasele cu pionieri a scos în relief aspecte care explică unele situaţii. Întrebările au fost următoarele (în variante specifice vîrstelor pionieriei) : a) Ce cărţi ai citit anul acesta şi de unde ? b) Care ţi-a plăcut mai mult şi de ce ? c) Ce cărţi ai citit din următorii scriitori : Creangă, Sadoveanu, Chiriţă, Jules Verne, Mark Twain, Charles Dickens ? d) Care sînt rubricile preferate din revistele pentru copii pe care le citeşti şi ce satisfacţii îţi procură ele ?

La întrebarea privind cărţile citite în ultimul timp au existat mulţi elevi care nu au putut da un singur titlu de volum sau clase a VII-a, mai ales din mediul rural, în care nimeni nu a auzit de vreo carte de Jules Verne, Mark Twain, Constantin Chiriţă etc. Uneori am găsit clase a VI-a şi a VII-a care mai au ca lectură preferată basmele sau poveştile destinate copiilor mici şi care declară că nu au citit nici un roman. Nu este de mirare că tocmai la aceste clase exprimarea copiilor este foarte săracă, lipsită de expresivitatea şi de coerenţa întîlnite în limbajul elevilor din clasele cu cititori asidui.

În unele detaşamente cu mulţi abonaţi la „Luminiţa“ sau la „Cutezătorii“ s-au găsit prea puţini copii care să poată răspunde semnificativ la întrebarea privind rubricile preferate (d), dovada că acolo ac-

Scanned with OKEN Scanner

centul se pune pe cantitatea abonamentelor — realizată prin constrîngeri administrative — și nu pe valorificarea conținutului revistelor la nivelul masei de copii. În astfel de locuri, elevii nu prea citesc nici cărți suficiente, iar de bibliotecă personală se poate numai rareori vorbi.

Am întîlnit de asemenea școli situate în comune care posedă televizoare la căminele culturale și la unii părinți, avînd totuși clase întregi de copii care n-au vizionat nici o emisiune pentru pionieri, nu cunosc și nu au preferințe față de vreuna. În alte situații s-a putut stabili o mare uniformitate de la an la an și de la o clasă la alta în ceea ce privește acțiunile din programele de activitate. Aceleași concursuri de promovare a celui mai bun solist și a celui mai bun recitator sau dansator se desfășoară de ani de zile, menținînd numai un interes îngust în preocuparea copiilor. Repertoriul de cîntece și jocuri al unităților în care activitatea pionierească este neglijată rămîne foarte sărac și nu întotdeauna selecționat după cele mai potrivite criterii estetice, psihologice și educaționale.

În comuna Tutana-Lunca (Argeș), unde inerția și inactivitatea în sfera educației pionierești s-au dovedit cronice, iar nivelul cunoștințelor și al vocabularului copiilor nesatisfăcător, comandantul unității a motivat lipsurile din detașamente prin absența unui interes al pionierilor față de activitățile extrașcolare. Un singur lucru uită respectivul comandant, că și interesele se formează și nu sînt înnăscute ; ele pot fi incitate, propunerile copiilor trebuie stîrnite, nu așteptate numai să se declanșeze în mod spontan.

Chestionarul dat unor clase a VII-a, deci care se presupune că au experiență avansată în propria programare a activității, atestă lucruri stranii. Iată, de exemplu, la ce întrebări și cum au răspuns elevii unei clase a VII-a dintr-o școală din județul Argeș : a) Ce activități pionierești s-au desfășurat la propunerea ta ? b) Ce activități s-au organizat din dorința altor pionieri ? c) Care activități au fost programate la propunerea tovarășului comandant ? d) Care din-

Scanned with OKEN Scanner

tre activitățile de mai sus au fost cele mai plăcute, încît ai dori să se repete ? A reieșit că din 28 de elevi numai 2 au făcut cîte o propunere, dar în cadrul acțiunilor incluse pînă la urmă în programul de activitate nici una n-a mai rămas. Programul emana integral de la comandant. De altfel, peste 80% dintre elevii anchetați în diferite școli nu pot arăta o acțiune din program care s-a introdus la sugestia lor sau a colegilor și majoritatea recunosc că inițiativa în acest sens a fost a comandantului de detașament. De asemenea, recrutarea elevilor în unele cercuri este formal realizată, după notele din catalog la un anumit obiect de învățămînt, nu după dorințele celor în cauză. De aceea atmosfera de lucru în aceste cercuri este adesea lîncedă.

În toate cazurile negative relatate mai sus, efortul elevilor la învățătură n-a putut fi stimulat din perspectivă pionierească. Elevii aceștia trăiesc într-un cerc îngust (activitatea lor se restrînge la clădirea și, cel mult, curtea școlii), nu se întîlnesc cu alți elevi, nu fac excursii, vizite, drumeții, n-au organizat expoziții sau spectacole de răsunet, trăiesc viața la o tensiune scăzută, nu au emoții puternice, nu sînt solicitați să se dezvolte multilateral.

Sînt și cazuri cînd activitatea pionierească, deși este aparent bogată, nu ajunge să aibă eficiență. Am întîlnit în cele trei județe școli în care pe un trimestru unele detașamente aveau prevăzute circa 25 de acțiuni (comuna Topoloveni și Stolnici-Argeș) în programele lor de activitate. Datorită faptului că aceste acțiuni semănau mult între ele ca factură, nerealizîndu-se varietatea necesară, sustrăgeau elevii de la pregătirea lor școlară, consumîndu-le timpul cu activități neatractive, care nu-i antrenează, desfășurate mai ales în interior, și care uneori nu sînt nici specifice pionieriei (analiza situației la învățătură, pavoazarea clasei, confecționarea de hărți, concurs de desene, călătorie imaginară pe hartă etc.). Cînd copiii sînt tracasați în acțiuni care se soldează cu pierderea de timp (uneori fiind chemați pentru acțiuni care nu se țin la orele planificate sau se amînă

Scanned with OKEN Scanner

mereu), fiind neatractive, ei trăiesc un gol sufletesc și au insatisfacții. Acestea adumbresc și interesul lor față de învățătură, le diminuează timpul rezervat pentru aceasta, le închid perspectiva dezvoltării normale.

Uneori formalismul se întîlnește sub aspectul metodelor folosite, a transferului metodelor didacticiste în educația extradidactică. Plasarea în orar a activității pionierești într-o singură zi a săptămînii, în continuarea orelor de curs, creează impresia că pionieria este un obiect de învățămînt. Apoi desfășurarea activității în clasă, utilizînd metode de comunicare și chiar metode de fixare a cunoștințelor, eliminînd acțiunea practică și mișcarea în aer liber în favoarea verbalismului, a metodelor expozitive și a imobilității în bănci, transformă munca pionierească în activitate aridă și indiferentă pentru copii. În asemenea cazuri, cum putem sconta pe stimularea interesului și a pasiunii față de studiu ? La fel în cazul cînd ședințele de cerc se transformă în adevărate meditații la un obiect de învățămînt, reluînd stereotip ceea ce s-a făcut la clasă.

Eforturile făcute în cadrul Centrului de perfecționare a cadrelor care muncesc cu pionierii în direcția imprimării unui conținut atractiv și a folosirii unor metode adecvate pionieriei nu sînt totdeauna susținute de liceele pedagogice și de institutele de învățămînt superior care pregătesc cadre didactice, adică viitori comandanți.

În loc ca practica pedagogică să se desfășoare la cît mai mulți comandanți din localitate recomandați de consiliile județene, ea are loc numai în școlile de aplicație, pe lîngă comandanți nu totdeauna în stare să antreneze masa de practicanți în acțiuni variate și interesante. În plus, la unele licee pedagogice s-au găsit „planuri de lecție“ la activitatea pionierească, în care o acțiune (concurs, joc, șezătoare etc.) era trecută prin toate verigile unei lecții clasice de comunicare, realizîndu-se inclusiv fixarea cunoștințelor. Excesul acesta de didacticism denaturează înțelegerea specificului organizației tocmai la sursa

Scanned with OKEN Scanner

formării animatorilor necesari acesteia. De aceea, în primii ani, directorii de școli și comandanții de unități au dificultăți cu mulți absolvenți comandanți de detașament, care sau nu au făcut nimic înainte și trebuie integral inițiați, sau necesită dezvățul de procedee neadecvate. O reconsiderare a modului de desfășurare a practicii pedagogice în domeniul activității pionierești se impune cu necesitate. Didacticismul o face respingătoare pentru copii, aceștia considerînd-o ca o prelungire a lecțiilor, dar pentru care ei își sacrifică din timpul liber. Neaderența copilului la activitățile pionierești îl privează de un sprijin puternic în dezvoltarea personalității sale și în lărgirea orizontului său cultural, implicit în alimentarea intereselor pentru studiu.

Concluzii

Rezultă deci, așa cum datele chestionarelor ne îndreptățesc să conchidem, că desfășurarea activității pionierești după indicii ei calitativi înrîurește pozitiv formarea personalității în genere a copiilor, operînd un transfer eficient și asupra rezultatelor lor la învățătură.

Alături de indicii cantitativi exprimați în cifrele citate, relevante sînt și aspectele calitative ale interacțiunii dintre pionierie și instruirea școlară. Concludente în acest sens reținem : diferite acțiuni reușite — un proces literar, vizită la locuri memoriale sau în producție, întîlniri cu personalități ale culturii, artei etc. — care finalizează și fixează temeinic o lecție sau alta ; corectarea situației la învățătură a unor elevi stimulați să activeze într-un cerc sau într-o formație pentru care au afinități ; succesul unei clase la învățătură în urma parcurgerii unei bibliografii prescrise pentru un concurs sau a unor acțiuni cu caracter social-obștesc.

Efectele cele mai reale și de durată, avînd influență în masă, apar mult mai tîrziu — cumulate în

Scanned with OKEN Scanner

timp —, ca o rezultantă scontată a unui șir complet de influențe, a unei serii de acumulări cantitative provenite dominant, la această vîrstă, din sfera pionieriei. Menționăm printre componentele saltului cognitiv ce se produce : gîndirea independentă, spiritul critic, curiozitatea intelectuală, imaginația iscoditoare, vocabularul nuanțat, statornicirea de interese puternice, apariția unei sensibilități față de valori, a unei pasiuni nobile, a receptivității față de adevăr, nou și frumos, a năzuințelor înalte și a idealurilor mai îndrăznețe, a curajului și inițiativei, a perseverenței și atitudinii pozitive, corecte față de muncă, a unui început de orientare profesională adecvată, realistă.

Toate aceste calități se plămădesc în bună parte prin contribuția activităților pionierești, deoarece pionieria face apel la alte resorturi sufletești decît activitatea școlară, instituționalizată. Ea acționează pe terenul preferințelor, în lumea pasiunilor, acolo unde copilul își regăsește echilibrul moral și fericirea după activități școlare adesea obositoare prin gradul lor de solicitare la efortul cognitiv-informațional.

Valențele formative ale pionieriei se răsfrîng asupra capacității informaționale a copiilor, am putea spune, proporțional cu calitatea acțiunilor întreprinse. Este de remarcat în acest sens faptul că n-am întîlnit încă unitate sau detașament în care activitățile pionierești înfloritoare și rațional dozate să nu exprime o corelație semnificativă cu rezultatele bune la învățătură și disciplină în rîndul masei școlarilor. Din păcate, am găsit și situația cealaltă : la activități pionierești slabe și neantrenante sau stînjenitor de multe și neselectate riguros, corespund nivele scăzute la învățătură.

Corelația dintre activitatea pionierească valoroasă și succesul elevilor la învățătură este, în ultimă instanță, un rezultat al transferului resurselor informaționale și afective ale pionieriei asupra cunoștințelor dobîndite în procesul de învățămînt. Un psiholog remarca pe bună dreptate : „Dacă transferul este excepțional de mare, se constată invariabil că

Scanned with OKEN Scanner

fie conținutul, fie metodele achizițiilor comparate au multe elemente comune" *. În cazul rezultatelor la învățătură, conținutul este cel care mijlocește respectivul transfer de la pionierie spre învățămînt.

Acest conținut prins în alte contexte și forme prezintă zone de incidență importante între domeniul pionieriei și cel al învățămîntului. Curiozitatea vie a pionierului este alimentată prin acțiunile din cadrul detașamentului sau al unității, care vin să complementeze prin mijloace specifice (întîlniri, concursuri, audiții, vizionări, lectură particulară, serbări, activitate în cercuri sau în tabere, alcătuirea de muzee școlare, organizarea de excursii, expediții, vizite, jocuri de diferite feluri etc.) ceea ce a aflat sau urmează să afle la lecții. În plus, experiența de viață, raporturile interpersonale create între pionieri și profesori sau între pionieri și liderii lor, trăirile afective multiple de care au parte cu toate prilejurile, satisfacțiile și posibilitatea de a se mișca, de a se recrea și distra, realizînd odihna activă, au un rol compensatoriu în raport cu munca la clasă, transformînd pionieria într-un mod de existență a copilăriei plăcut și atrăgător.

În sfîrșit, efectele acțiunilor pionierești asupra învățăturii școlare sînt mult mai complexe și adesea vizibile numai după ani de zile, atunci cînd în fața examenului vieții copilul de azi va înregistra o reușită deplină.

---

* *Emile Planchard.* „La recherche en pédagogie", Paris, Editions Nauwelaerts, 1967, p. 250.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al V-lea

Aspecte ale formării personalității copiilor în școala de artă

Contextul educațional particular în formarea elevilor din școala cu profil artistic

Raportarea sistemului acțiunilor educative la profilul de personalitate pentru care pregătim copiii conferă activității nu numai concretitudine, ci și o finalitate diversificată, potrivit specializării și profesionalizării de perspectivă a tinerelor generații.

Școlile generale de artă din țara noastră sînt organizate în scopul de a da posibilitate elevilor cu aptitudini speciale pentru frumos ca paralel cu asimilarea culturii generale să-și dezvolte aceste însușiri, punînd bazele pregătirii acelora din rîndul cărora se vor recruta viitorii creatori și propagatori ai artei *.

În cadrul sistemului nostru de învățămînt ființează școli generale de muzică, arte plastice și coregrafie **. Pregătirea în asemenea școli are un caracter de *instruire general-artistică* ***, realizîndu-se

---

* În școlile cu profil artistic frecventează aproximativ 22 000 de elevi, dintre care peste 18 000 sînt elevi ai școlilor generale de 8 ani.

** „Regulamentul școlii de cultură generală", Ministerul Învățămîntului, București, 1969, p. 59—65.

*** Subliniem aici că în școlile generale de artă nu se formează specialiști. Cele mai multe date documentare cu privire la acest învățămînt le deținem prin bunăvoința lect. univ. Nica Iulian, care, în calitate de lucrător al Ministerului Învățămîntului, a organizat aceste școli în țara noastră și căruia, pentru sprijinul acordat cercetării, îi aducem viile noastre mulțumiri.

Scanned with OKEN Scanner

prin aceasta un mijloc de triere a copiilor care pot apoi urma specializarea. Comun pentru toate aceste tipuri de școli este faptul că alături de orele de pregătire generală, care sînt în număr aproximativ egal cu cele din școala de masă, se adaugă un număr de ore afectat pregătirii de specialitate. Astfel, în planul de învățămînt al școlilor generale de muzică și de arte plastice se adaugă săptămînal la orele de pregătire generală 5—7 ore de specialitate, iar la școlile de coregrafie între 13 și 14 ore săptămînal. În același timp însă se operează și o serie de diferențieri atît în modul de organizare, cît și privind intensitatea pregătirii elevilor, intrinsecă fiecărei școli.

De pildă, elevii din școlile de muzică își însușesc pregătirea de specialitate în subgrupe de 6—12 elevi din clase diferite, colectivul integral al clasei activînd împreună numai în cadrul orelor de cultură generală. La acestea se mai adaugă faptul că elevii au nevoie de un număr considerabil de ore (neprevăzute în planul de învățămînt) în vederea exersării individuale la instrumentul pentru care se pregătesc. Școala generală de muzică este o premisă mai îndepărtată a desăvîrșirii profesionale, absolvenții trecînd ulterior prin încă două etape fundamentale de pregătire : liceul de muzică și conservatorul.

În școlile generale de artă coregrafică, ponderea pregătirii de specialitate este mai mare, antrenarea spre profesionalizare mai consistentă, fapt atestat și de numărul foarte mare de ore pe săptămînă afectate exersării, întrucît a doua etapă de pregătire — liceul de coregrafie — este și ultima.

În modul de organizare al școlilor de arte plastice și al celor de muzică deosebim două situații : elevi care sînt cuprinși mai întîi în școala de cultură generală obișnuită pe care o frecventează, dar avînd ore de specialitate și în cadrul învățămîntului artistic, și categoria de elevi a căror pregătire se realizează integral în școala de arte plastice, respectiv cea de muzică.

Scanned with OKEN Scanner

Toate aceste condiţii specifice, care deosebesc din punctul de vedere al modului de organizare şcolile generale cu profil artistic între ele şi, mai ales, acestea de şcoala generală de masă, creează o ambianţă educativă, o structură proprie a determinărilor şi influenţelor, care îşi pun amprenta asupra procesului instructiv-educativ în totalitatea sa. La aceasta se adaugă şi natura profilului artistic însuşi pentru care sînt pregătiţi elevii (muzică, arte plastice, coregrafie). Gradul de solicitare a disponibilităţilor fizice, intelectuale, afective ale elevilor de la şcoala de coregrafie, de exemplu, este diferit de cel al elevilor de la şcoala de arte plastice şi al ambelor de gradul şi felul de solicitare în şcoala de muzică. Toate aceste particularităţi vin să adîncească deosebirile de ambianţă educativă şi de exigenţă între diferite tipuri de şcoli.

O cercetare efectuată special ne-a apropiat de problematica educaţională a şcolii generale de muzică *, urmărind să determinăm locul şi rolul pionieriei în ansamblul procesului instructiv-educativ din acest tip de şcoală.

Considerînd că educaţia pionierească poate fi influentă în structurarea personalităţii copilului şi într-un context de condiţii particulare, noi am căutat să stabilim : a) care este specificul şi valenţele educative ale acţiunilor pioniereşti într-o şcoală generală cu profil artistic şi b) ce modalităţi ale activităţii pioniereşti pot fi folosite optim pentru sprijinirea sociabilităţii şi a integrării educaţionale a copiilor în colectivele lor şcolare şi pioniereşti.

---

* Aceasta datorită faptului că, din cei 18 000 de elevi din şcoala generală cu profil artistic, un număr de 14 000 sînt cuprinşi în şcoala de muzică. Cercetările noastre s-au desfăşurat la clasele Şcolii generale din cadrul liceelor de muzică nr. 1 şi 2, în Şcoala generală nr. 5 şi la clasele Şcolii generale de coregrafie din cadrul Liceului de coregrafie din capitală. Mulţumim pe această cale conducerilor şcolilor, precum şi profesorilor M. Rădulescu, V. Bogdănoiu, A. Şerbănescu şi V. Hegel, care ne-au sprijinit în investigaţiile întreprinse.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru aceasta ne-au fost necesare, evident, cunoașterea mai întîi a „proiecției personalității" elevului din școala studiată, decelarea sistemului de determinări de ordin social și psihopedagogic pe care îl implică pregătirea în școlile generale cu profil artistic, ca și a cerințelor pe care le impune acest sistem procesului de formare a personalității elevilor, o evaluare din punctul de vedere al conținutului educațional și al duratei temporale a activităților desfășurate în școală, precum și a modului în care se pot integra sistemului de activități existente preocupările extradidactice recreative ale comandanților și elevilor-pionieri.

În obținerea datelor faptice, ca și pentru stabilirea parametrilor menționați mai sus am apelat la următoarele căi directe și mai puțin directe de investigație : a) cercetarea documentelor școlare și extrașcolare, ca planuri de învățămînt, programe și manuale, cataloage, planuri și programe ale activității pionierești ; b) studiul fișelor individuale ale elevilor întocmite pentru specialitatea la care se pregătesc, precum și studiul caietelor diriginților ; c) convorbirile cu profesorii de cultură generală și de specialitate, inclusiv convorbiri cu elevii ; d) asistențe la activități pionierești și didactice ; e) chestionare date elevilor, profesorilor de cultură generală și profesorilor de specialitate ; f) metoda jurnalului personal întocmit de elevi. Ținerea de jurnale personale a fost dată ca sarcină specială la două clase de la Liceul de muzică nr. 2 și la două clase omoloage de la Școala generală nr. 5. În jurnal, timp de o săptămînă, fiecare elev consemna toate activitățile depuse de el. Am urmărit prin această evidență preocupările elevilor din afara ariei activității lor școlare, timpul afectat pregătirii la cultura generală, timpul afectat exersării la instrument, perioadele din zi în care elevii își pregătesc temele și cele în care exersează, timpul afectat repauzării, jocului și activităților culturale, recreative, eventual treburilor gospodărești etc. Inventariind totodată premisele subiective și obiective ale pregătirii timpurii a co-

Scanned with OKEN Scanner

piilor într-o specializare artistică, particularităţile mediului social şcolar şi extraşcolar — cel familial — propriu subiecţilor vizaţi, mentalitatea cadrelor didactice din aceste şcoli despre rostul pionieriei, ne-am putut forma o imagine mai realistă despre măsura în care acţiunile pionierești ar urma să ţină seama de asemenea variabile ale realităţii.

Însuşi scopul acestor şcoli, care presupun desfăşurarea activităţii pe două coordonate principale, pregătirea şcolară generală şi cea artistică, ridică numeroase probleme privind organizarea, desfăşurarea şi conţinutul procesului instructiv-educativ în totalitatea sa.

Discuţiile purtate în revistele de specialitate şi articolele apărute în presa centrală şi regională aduc permanent în actualitate preocupări privind organizarea optimă a învăţământului artistic de toate gradele. O sinteză a problemelor ce se ridică privind pregătirea elevilor din şcoala generală cu profil artistic le poate grupa în următoarele două mari categorii : probleme legate de raportul dintre pregătirea generală şi cea de specialitate şi cele ale nivelului pregătirii artistice propriu-zise în aceste şcoli.

Punctele de vedere asupra ambelor categorii de probleme sînt împărţite şi diverse, ele exprimînd adesea opinii de pe poziţia rolului social al acelora care le susţin. Profesorii de specialitate, de pildă, se diferenţiază ca opinie. Unii au în vedere dezvoltarea aptitudinilor şi formarea deprinderilor tehnice, neglijînd însă preocuparea pentru îmbogăţirea spirituală printr-un contact sistematic cu valorile culturii în domeniul artelor date. Alţii încearcă o depăşire a tehnicismului îngust, dar dau pondere prea mare pregătirii generale în domeniul artelor. În sfîrşit, o a treia categorie încearcă depăşirea acestor puncte de vedere extreme şi susţin un mod echilibrat, firesc, de pregătire.

Profesorii de cultură generală au o altă optică despre pregătirea în şcolile cu profil artistic, mulţi considerînd-o din unghiul de vedere al specialităţii proprii.

Scanned with OKEN Scanner

Din diverse materiale publicate *, din discuțiile cu profesorii și dintr-o serie de chestionare date profesorilor de specialitate și celor de cultură generală în școlile investigate, reiese că nu s-a ajuns încă la un punct de vedere comun, ferm al tuturor factorilor educativi privind formarea elevilor din școala generală de artă.

Oricît de diverse ar fi însă punctele de vedere despre pregătirea copiilor în cadrul acestor școli în condițiile în care la orele de cultură generală (în număr egal cu orele din școala generală de masă) se adaugă săptămînal un număr important de ore de specialitate, pregătirea completă a elevilor ridică numeroase probleme de ordin psihopedagogic. Asupra unora din ele vom insista în cele ce urmează.

Relația dintre pregătirea generală și cea artistică la nivelul didactic și extradidactic

Cele mai numeroase opinii înclină să considere raportul dintre pregătirea artistică și pregătirea generală a copiilor ca pe o implicație, un raport în care pentru școala de cultură generală nu prevalează în mod sensibil o latură față de cealaltă. Prin transfer se consideră tot atît de importantă pregătirea de cultură generală ca și cea artistică în aceste școli speciale, mai ales că școala artistică nu profesionalizează, ci creează baze foarte largi pentru dezvoltarea opțiunilor celor mai diverse ; nu toți elevii din aceste școli devin necondiționat muzicieni, pictori, balerini etc. consacrați.

---

* „Cultura muzicală", în „Contemporanul" din 3 octombrie 1969 ; *Gina Solomon.* „Cultura generală în școlile de muzică", în „Muzica" nr. 3/1968 ; *Elisabeta Suciu.* „Încercări de modernizare a învățămîntului în școala de muzică", în „Muzica" nr. 4/1968 ; „Specializare și cultură generală (Anchetă despre actualul sistem de învățămînt artistic)", în „Cronica" nr. 10/1969.

Scanned with OKEN Scanner

Faptul că în școlile artistice elevii sînt ocupați un număr mai mare de ore, la aceasta adăugîndu-se și gradul de dificultate pe care-l prezintă însăși pregătirea artistică, impune organizarea procesului de învățămînt astfel încît să se poată realiza un echilibru — atît din punctul de vedere al cuprinderii în timp, cît și al conținutului cunoștințelor — între pregătirea general-școlară și cea de specialitate. În acest scop, preocupările învățămîntului de artă sînt polarizate spre găsirea celor mai bune modalități prin care să se poată ajunge ca baza studiului obiectelor de cultură generală s-o constituie orele de clasă. Elevii să-și însușească cunoștințele în esențialitatea lor în timpul lecțiilor. Predarea cunoștințelor generale să fie concepută în așa fel, încît să faciliteze înțelegerea și aprofundarea celor de specialitate. Astfel, prin cunoștințele de istorie, de literatură, chiar de fizică, să se facă permanent referiri la muzică, pictură, la operele monumentale ale literaturii care au influențat dezvoltarea muzicii, la evenimentele istorice care au constituit surse de inspirație pentru pictură.

Dar o premisă pentru a realiza aceste deziderate este ca în școlile artistice să fie încadrați în primul rînd cei mai buni învățători și profesori, cu multă experiență la catedră, care să realizeze lecții de mare eficiență pedagogică, ușurînd astfel considerabil eforturile elevilor din timpul limitat afectat studiului individual acasă și odihnei lor.

Pentru a aprecia repartiția bugetului de timp al copiilor între pregătirea la obiectele de cultură generală, cea de specialitate artistică, joc, odihnă, preocupări pionierești distractive, program cultural și unele sarcini gospodărești, după cum s-a mai arătat, am folosit procedeul notării zilnice. S-au dat elevilor caiete în care erau rezervate pagini pentru fiecare zi a săptămînii, cu indicația să consemneze, precizînd orele și tot ce fac în fiecare zi (pregătirea lecțiilor, pregătirea pentru specialitate, lectură, joc, odihnă, ajutor în gospodărie, vizite, spectacole

Scanned with OKEN Scanner

— film, teatru, televizor —, concerte, audiții muzicale ; în cazul spectacolelor le ceream să denumească filmele, piesele sau programele de la televizor vizionate). Jurnalul avea rezervat loc și pentru rubrica : *Ce aș fi vrut să mai fac și nu am reușit. De ce ?*

Din analiza consemnărilor personale obținute au rezultat o serie de constatări, cu importante consecințe pentru activitatea pionierească, pe care le relatăm succint. Astfel elevii de la școala de muzică își împart timpul, în principal, între exersare și pregătirea temelor la obiectele de cultură generală. Majoritatea afectează dimineața (cei care au completat jurnalul aveau orele de cultură generală după-amiază), zilnic, între 4 și 6 ore pregătirii temelor școlare și exersării la instrument.

Precizăm că acești elevi au săptămînal două ore de instrument și în școală, în zile diferite, dimineața sau după-amiaza — după caz — pentru a lucra, în afara clasei, cu profesorul specialist. În aceste zile în care au instrument în școală, ei afectează mai mult timp exersării de acasă, temele celelalte fiind făcute seara. Timpul minim afectat exersării este de o oră pe zi (aceasta la foarte puțini elevi, mai ales la cei care stau la cămin și nu sînt apropiat supravegheați, dar nu au nici condițiile optime pentru a exersa : în familie se exersează mai multe ore).

Fiind determinați de program, copiii din școala de muzică vădesc o mai mare preocupare pentru planificarea timpului lor. Majoritatea continuă activitatea de pregătire (teme și exersare) și după cele 5—6 ore de școală, ceea ce nu se întîmplă cu copiii din școala generală cu program obișnuit sau se întîmplă mult mai rar. Majoritatea elevilor de la școala de muzică continuă pregătirea după orele de curs, într-un interval de 1 pînă la 3 ore.

În baza evidenței săptămînale întocmite, încercăm construirea unui model sinoptic al activităților zilnice. Stabilind modul seriei finite de variații incluse zilnic

Scanned with OKEN Scanner

în programul individual, valoarea obținută o considerăm *modelul regimului zilnic* al clasei respective după cum urmează :

Modelul regimului de timp ocupat al clasei

Ziua	Orele în care elevul este ocupat în școală			
	dimineața		după amiaza	
	intervalul	nr. elevilor	intervalul	nr. elevilor
Luni	9—10	1	13—17	14
	10—11	2	13—19	16
	11—12	1		
Marți	8—9	1	13—17	21
	9—10	4	13—18	7
	10—11	2	13—19	2
	11—12	4		
Miercuri	—	—	13—17	25
			13—18	4
			13—19	1
Joi	9—10	1	13—18	30
	10—11	2		
	11—12			
Vineri	8—9	1	13—17	21
	9—10	4	13—18	8
	10—11	2	13—19	1
	11—12	4		
Sîmbătă	9,30—10,30	1	13—16	16
	12—13	1	13—18	13
			13—19	1

Acest tablou ne permite o apreciere obiectivă a modului în care ar putea fi inserate unele preocupări educative-pionierești cu copiii, ținînd seama și de felul activității din ziua respectivă, dar și de natura

Scanned with OKEN Scanner

obligațiilor din ziua care urmează. De exemplu, este ușor de sesizat pe model că ziua din săptămînă potrivită pentru desfășurarea unor activități educative pionierești este miercuri (dimineața), atît pe motivul că toți elevii grupelor de specialitate sînt liberi, cît și pentru faptul că în ziua următoare doar 4 elevi din clasă au dimineața ore de instrument, iar după-amiaza toți au numai ore de cultură generală. Dar în programarea activităților pionierești trebuie să se țină seama și de faptul că unii elevi se mai pregătesc și suplimentar la instrument și limbi străine cu profesori particulari (timp care nu-i cuprins în modelul regimului zilnic). De aici necesitatea legăturii cu familia pentru a-i recomanda cerința unui timp necesar și pentru activitățile de recreare și destindere pe care le-ar intenționa Organizația Pionierilor din școală.

În același timp precizăm că, deși în acest model ne referim la posibilitatea unei zile din săptămînă consacrate activităților pionierești, aceasta nu urmează a fi înțeleasă în sensul unor ore riguros introduse în orar, la fel ca oricare altă activitate didactică obișnuită. Ziua în care copiii se pot manifesta activ în calitatea lor de pionieri este ziua unui cvasibilanț al unor preocupări preferențiale colective, anterioare și de viitor, iar calitatea de pionier urmează să însoțească toate activitățile elevilor.

Rațiunea folosirii jurnalelor pe perioada unei săptămîni nu s-a redus doar la depistarea suprafeței de timp a elevilor, la construirea modelului de program zilnic și săptămînal. Din studiul acestora și al unor chestionare * ce s-au dat unui număr de 418 elevi (din Liceul de muzică nr. 2, Liceul de coregrafie și Școala generală nr. 5) am urmărit decelarea intere-

* Chestionarul dat cuprindea următoarele întrebări :
— Care din activitățile pionierești la care ai participat ți-au plăcut cel mai mult ?
— Ce activități pionierești ai dori să se programeze pentru anul viitor ?
— Din care cerc al școlii faci parte ?
— Ce cerc ai dori foarte mult să frecventezi ? (chiar dacă

Scanned with OKEN Scanner

selor, a dorințelor, ca și factorii care împiedică realizarea acestor dorințe și creează o stare de contradicție. Ne-a interesat totodată determinarea preocupărilor în afara ariei de activități școlare, ca și a preocupărilor pentru activitatea pionierească a elevilor din școala generală cu profil artistic comparativ cu acelea ale elevilor din școala generală de masă.

Din jurnale a mai rezultat că vizionarea programelor TV și lectura copiilor ocupă un loc important în ansamblul preocupărilor lor extrașcolare atît în școlile cu profil artistic, cît și la elevii din școala generală obișnuită. În ceea ce privește alte activități extrașcolare, se constată o serie de diferențieri. Astfel, dacă în școala generală obișnuită marea majoritate a elevilor nu ies din perimetrul unor asemenea preocupări ca „am învățat, m-am jucat, m-am uitat la televizor, am fost la film, am citit", la cei din școala de muzică se adaugă, de regulă, preocupări pentru operă, pentru concerte, audiții în familie, frecventarea teatrului.

Din jurnalele completate de elevi s-a mai putut desprinde următorul fapt : elevii de la școala generală se vizitează reciproc, se duc la spectacole împreună (grupuri mici de 2—3 elevi) ; în școala de muzică nu se întîmplă acest lucru, pentru că această situație este determinată de însăși natura pregătirii de specialitate : într-o clasă sînt foarte puțini elevi care se pregătesc pentru același instrument și, chiar atunci cînd sînt, ei studiază cu profesori diferiți. În aceste condiții, elevii exersează singuri, descifrează partituri singuri sau în relație nemijlocită cu profesorul de specialitate.

Faptul că elevii aceleiași clase nu se cunosc tot atît de bine și nu leagă frecvent prietenii între ei ca cei din școala generală cu program obișnuit a fost

---

acesta nu există în momentul de față în școală, dar ai dori să fie înființat) ?

Chestionarul a fost dat elevilor din clasele IV—VIII (cîte două clase paralele din fiecare școală, în afară de clasa a IV-a, la care s-a dat unei singure clase din fiecare școală).

Scanned with OKEN Scanner

confirmat și de o serie de discuții purtate cu elevii din școala cu profil artistic. La întrebări de felul : „Cînd discutați voi între voi colegii ? Vă cunoașteți reciproc preocupările ?“, ei n-au putut răspunde aproape nimic. Chiar în cadrul orelor de cultură generală, unde elevii activează în plenul clasei, nu se realizează o activitate colectivă, de interrelație a personalităților, în care să fie valorificate fenomenele de grup. Toate acestea ne îndreptățesc să observăm că în învățămîntul artistic, prin tipurile de activitate care se desfășoară, se accentuează singularizarea elevului și din aceste motive coeziunea colectivelor din clase este slabă. Fac excepție clasele coregrafice, care prin natura genului artistic mențin copiii în colective mai constante.

Ce doresc și pentru ce optează copiii

Cu privire la coloana „Ce-aș fi vrut să mai fac și n-am reușit. De ce ?“, majoritatea elevilor școlii de artă doresc să aibă mai mult timp pentru a exersa. Acest lucru ne atestă că la elevii din școala de muzică s-au constituit unele elemente ale conștiinței profesionale, dar este și semnalul unei premature îngustări a preocupărilor. De asemenea doresc să aibă mai mult timp pentru lectură. Foarte puțini elevi afirmă că ar dori să se joace mai mult. În această privință întîlnim două situații : elevii care sînt cuprinși în internat acordă jocului o oră sau două zilnic ; cei care au domiciliul în oraș, trăind în cadrul propriilor familii, consemnează foarte rar sau chiar de loc timpul petrecut la joacă. Firesc, tocmai dintre aceștia din urmă, deși rar, unii își exprimă dorința de a se juca. Ce presupune acest lucru ? Constrîns de familie și riguros controlat, copilul își centrează preocupările pe pregătirea școlară și de specialitate, timpul fiind ocupat aproape exclusiv cu exersarea, cu pregătirea te-

Scanned with OKEN Scanner

melor sau de ore particulare de limbi străine și instrument. Ne aflăm, evident, în fața unei situații cu implicații nefavorabile unei dezvoltări firești a copilului. Familia, prin grija exagerată pentru un viitor sigur, dar încă mult îndepărtat al copilului, neglijează sau frustrează trebuințele vitale prezente ale acestuia.

Alt factor în ordinea importanței care împiedică activitățile ce și le-ar dori copiii (exersare, lectură, spectacol TV etc.) este oboseala. Elevii motivează adesea neîmplinirea unor activități dorite prin oboseală.

Este interesant felul în care completează rubrica elevii de la aceeași clasă a școlii generale comparativ cu cei de la muzică. O parte din elevii școlii generale afirmă că nu și-ar mai fi dorit să realizeze nimic sau nu completează coloana. Majoritatea însă își exprimă dorința de a se mai fi jucat, de a sta la televizor, de a merge la film. Factorii care îi împiedică în realizarea acestor dorințe sînt însă de natură exterioară : „nu m-a lăsat tata", „a trebuit s-o ajut pe mama", „n-am avut cu cine merge la spectacol". Deosebit de aceștia, factorii preponderenți care-i împiedică pe elevii școlii de muzică de a-și realiza dorințele sînt *timpul* și *oboseala*.

Analiza chestionarelor vine să întregească constatările din jurnale, mai ales pentru că aria de cuprindere în chestionar a fost mai mare, implicînd și un număr mai mare de elevi. De asemenea, chestionarele s-au referit în mod expres și la activitatea pionierească a copiilor.

În opțiunile elevilor pentru această activitate este omniprezentă trebuința de creație, dorința copiilor de a se prelungi și realiza într-o operă materială. Pionierii își doresc multe acțiuni ale căror rezultate să fie un produs al activității lor (doresc cercuri de arte plastice, de olărit, de artă dramatică, de păpușari, aeromodele, navomodele etc.).

Atît în școala cu profil artistic, cît și în școala generală obișnuită, se constată, în mare, aceleași ten-

Scanned with OKEN Scanner

dințe. Diferențele sînt însă marcate atît de orientarea generală a activității pionierești anterioare, cît și de preocupările specifice activității instructiv-educative din școlile artistice și din școala generală de masă.

Încercînd o clasificare a informațiilor culese, observăm că ele se pot împărți în : *opțiuni pentru activitatea artistică, opțiuni pentru activitatea legată de procesul de învățămînt și opțiuni pentru alte activități dominant recreative* (excursii, jocuri sportive, plimbări etc.). Astfel majoritatea pionierilor din școala de coregrafie doresc să facă parte din cercul de arte plastice, care atît prin felul în care este organizat, cît și prin preocupările pentru un domeniu al artei avînd tangențe cu pregătirea lor le dă deosebite satisfacții. Aici elevii modelează, desenează, lucrează ceramică, pictează vase etc. În plus, ei au repurtat succese meritorii cu prilejul expozițiilor de desen și pictură a pionierilor și școlarilor din clasele I—VIII, organizate sub auspiciile Consiliului Național al Organizației Pionierilor din R. S. România.

Pionierii Liceului de muzică nr. 2, mai ales cei mici, doresc să frecventeze cercul „Prietenii basmului", cerc cu tradiții, care satisface trebuința de fabulație, de transcendent a copiilor.

Și în unitățile de cultură generală sînt prezente opțiunile pentru activitate artistică, care s-a încetățenit deja în școală (cercul de desen, ansamblul coral, spectacole școlare). Dar se constată o diferențiere tranșantă de conținut între opțiunile elevilor din școala generală și cea cu profil artistic. Dacă la clasa a V-a a Școlii generale nr. 5, din numărul activităților la care ar dori să participe în viitor, doar 6 activități nominalizate se referă la artă, la elevii școlii de muzică, într-o clasă similară, aceste activități ating un număr mult mai mare, pînă la 13 activități din domeniul artelor.

Deosebirea nu este însă numai de ordin cantitativ, ci și calitativ. Aria preocupărilor pentru artă este pregnant diversificată la copiii cuprinși în învățămînt

Scanned with OKEN Scanner

mîntul artistic, vizînd atît domeniul de specialitate, cît și domenii conexe. Aceștia privesc chiar activitatea pionierească din unghiul de vedere al pregătirii de specialitate. Iată cîteva din opiniile lor: eleva S.T., clasa a VII-a, arată : „Cea mai frumoasă și mai instructivă acțiune mi s-a părut cea de la Muzeul «George Enescu». Acolo mi-am putut îmbogăți cunoștințele în domeniul muzicii“ ; elevul I. I., clasa a VII-a : „Aș dori să vizionăm mai multe filme și mai ales să audiem concerte, fiindcă sîntem la o școală de muzică“.

Dacă ar fi să ne referim în mod expres la răspunsurile privind cercul posibil pe care elevii ar dori să-l frecventeze (chiar dacă în momentul completării chestionarelor acesta nu exista în școală), imaginea preocupărilor și a specificului opțiunilor devine mai completă.

Cercurile pentru care optează elevii din școala generală gravitează în jurul obiectelor de învățămînt. La o prelucrare statistică a răspunsurilor a rezultat că, din cercurile foarte mult dorite, 40—50% îl reprezintă cele legate de obiectele de învățămînt. În școlile artistice, opțiunile pentru cercurile de acest gen sînt prezente doar în proporție de 26—30%.

În ceea ce privește cercurile cu preocupări pregnant artistice, ele sînt propuse de către elevii școlii de cultură generală doar într-un procent de 15—24%, pe cînd la elevii din școala de muzică 40—50% din cercurile în care copiii doresc să-și desfășoare activitatea sînt de profil artistic (sculptură, arte plastice, cinematografie, teatru, muzică etc.). Evident, s-a desprins și un fond de dorințe comune pentru toți elevii, acel gen de opțiuni din care răzbate necesitatea unor activități recreative.

Preocupările copiilor din școala generală de artă sînt dominant orientate spre activități care vizează arta în general și domeniul de artă pentru care ei se pregătesc în speță. Tocmai de aceea considerăm necesară orientarea opțiunilor spre activități extradidactice pe care le poate oferi, în mod particular aici, pionieria. Corelarea apoi a dorințelor și a opțiu-

Scanned with OKEN Scanner

nilor manifestate de copii cu scopurile educării personaltăţii integre a copilului este, de asemenea, imperioasă, deoarece ele duc la clarificarea condiţiilor în care activitatea pionierească s-ar putea integra, maximal şi eficient, în procesul instruirii şi educării elevilor din şcolile de artă.

Personalitatea elevilor din perspectiva unor acţiuni educative specifice şcolii de artă

Datele culese şi mai sus comentate au rolul să ne contureze condiţiile specifice în care urmează să se desfăşoare educaţia pionierilor în şcolile generale de artă. Dacă şi pînă în învăţămîntul special al defectivilor se pune problema educării sociale a copiilor prin intermediul Organizaţiei Pioniereşti *, cu atît mai valabilă este această cerinţă pentru efectivele viitorilor creatori şi păstrători ai artei, propagatori ai frumosului în societate.

Arta este un limbaj, un mijloc de expresie şi de comunicare cu alţii. Şcolile de artă îşi propun să pregătească elevii pentru a intra în stăpînirea acestui limbaj, pe de o parte prin deprinderea tehnicii artistice, iar pe de alta prin educarea şi dezvoltarea puterilor creaţiei, pregătind premisele subiective ce ţin de lumea interioară a aceluia care va încerca prin expresie artistică să se definească pe sine şi să-şi definească raporturile sale cu lumea umană înconjurătoare.

În cadrul procesului de învăţămînt artistic general se realizează în primul rînd instrucţia artistică a copiilor. Dar, mai mult decît în oricare alt domeniu, sorţii reuşitei în atingerea unui înalt nivel de pre-

* Vezi materialele simpozionului naţional pe tema „Activitatea Organizaţiei Pionierilor în şcolile pentru copii cu deficienţe senzoriale", Cluj, 22—24 decembrie 1969.

Scanned with OKEN Scanner

gătire sînt în funcţie de fondul afectiv, de aria resurselor interne ale personalităţii angajate în procesul instructiv-educativ.

„Frumosul, adică obiectul artei, nu ne este dat şi nu se găseşte gata făcut în fenomene. Toate comorile pe care le produce natura sînt brute şi lipsite de spirit. Numai sufletului muzical îi apar melodice şi semnificative vuietele codrului, şuierul vîntului, cîntecul privighetorii şi murmurul izvorului. Muzicantul extrage din sine esenţa artei sale... Pictorul zugrăveşte de fapt cu ochiul său ; vederea e pentru el prin excelenţă o activitate plăsmuitoare“ *.

Întreaga activitate artistică presupune la origine o mare bogăţie de impresii şi posibilitatea de a exterioriza această bogăţie personală. „Pentru a scrie un singur vers — spune Rainer Maria Rilke — trebuie să fi văzut multe oraşe, oameni şi lucruri ; trebuie să cunoşti animalele, să simţi cum zboară păsările, să ştii ce mişcare fac micile flori cînd se deschid dimineaţa. Trebuie să-ţi reaminteşti de drumuri în regiuni necunoscute, de plecări pe care le presimţeai de mult, de acele zile ale copilăriei al căror mister nu s-a luminat încă...“ **.

Pregătirea artistică, oricare ar fi domeniul artei în care se instruieşte copilul, presupune deci nu însuşirea unui meşteşug, ci în primul rînd formarea unei viziuni plastice asupra realităţii, a capacităţii de a vibra şi a face pe alţii să vibreze, a posibilităţilor de a formula mesajul vieţii noastre socialiste cu mijloacele de care artele dispun.

Fiind preocupaţi îndeosebi de activitatea pionierească din şcolile de muzică, încercăm analiza sumară a cerinţelor specifice pe care le impune pregă-

---

* *Novalis*. „Sämtliche Werke“, hgb. E. Kamnitzer. vol. IV, nr. 1 778, p. 171 (citat după *Tudor Vianu*. „Estetica“, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, p. 282).

** *R. M. Rilke*. „Les Cahiers de Malte“, Lauride, Brigge, 1927, p. 25.

Scanned with OKEN Scanner

tirea de specialitate în planul însușirilor sociale și psihomorale ale elevului din acest tip de școli. Nu ne oprim la structura aptitudinilor speciale, deoarece în activitatea pionierească se lucrează cu copii deja selecționați din punctul de vedere al înclinațiilor, iar dezvoltarea însușirilor legate strict de pregătirea artistică se realizează în cadrul procesului instructiv-educativ școlar. Activitatea pionierească în aceste unități nu poate face abstracție nici de pregătirea școlară generală a elevilor, nici de pregătirea lor de specialitate, fiind vorba de aceleași personalități supuse educării.

În afara consultării literaturii de specialitate care se ocupă cu studiul componentelor psihologice ale talentului muzical, de metodele prin care se pun în evidență și se dezvoltă acestea *, luăm în considerație concepția profesorilor de specialitate din școlile cercetate în legătură cu pregătirea elevilor, cu calitățile necesare pentru formarea acestora. În același scop ne folosim de fișele individuale de *caracterizare psihologică* ** *a elevilor*, întocmite de profesorii de specialitate, precum și de chestionare *** aplicate unui număr restrîns de profesori (10) de instrument muzical. Pentru a ne face o idee și despre concepția elevilor privind pregătirea lor de specialitate și gradul de conștientizare a capacităților pe care trebuie

---

* *Robert Francés.* „Psychologie de l'esthetique", Paris, P.U.F., 1968 ; *M. Chevais.* „Test d'aptitude muzicale", în „Bulletin de la Societe A. Binet", 1934 ; *B. M. Teplov.* „Psihologhia muzicalnîh sposobnostei", Moskva, Izd. Akad. Ped. Nauk, R.S.F.S.R., 1947.

** Fișele de caracterizare psihologică se întocmesc de profesorii de specialitate pentru fiecare elev cu care lucrează, consemnînd evoluția psihică și consecințele pedagogice pentru pregătirea la instrument.

*** Chestionarul cuprinde întrebările : Ce calități considerați că sînt absolut necesare unui elev al dv. pentru a reuși în pregătirea de specialitate ? Ce activități extradidactice considerați că ar putea să contribuie la întregirea pregătirii de specialitate a elevilor ? (mai ales în planul îmbogățirii disponibilităților sufletești ale acestora, al vieții afective).

Scanned with OKEN Scanner

să le aibă un bun instrumentist *, prelucrăm informațiile de la două clase a VII-a.

Dotația fiecărui muzician se constituie din premise psihologice individuale cuprinse în noțiunea de muzicalitate și o serie de premise mai generale: puterea și bogăția imaginației auditive și vizuale, capacitatea de a adînci emoțional conținutul ideii, atenția puternică, particularitățile voluntaré ale personalității și, în general, conținutul sufletesc intelectual și cel emoțional.

Muzicalitatea presupune trăirea muzicii ca expresie a unui conținut sufletesc, apoi o recepție suficient de fin diferențiată a muzicii ; muzicalitatea este o combinație specifică de aptitudini muzicale. Ea depinde de premisele înnăscute ale omului, fiind însă în același timp un rezultat al dezvoltării, al educației și al instrucțiunii.

După B. M. Teplov, aptitudinile care stau la baza muzicalității sînt : simțul modal, reprezentarea auditivă, simțul ritmului, toate acestea formînd doar nucleul fundamental al muzicalității fără ca muzicalitatea să se reducă exclusiv la ele.

Din analiza chestionarelor date profesorilor de specialitate și a fișelor întocmite de aceștia a reieșit, într-adevăr, că cele mai importante calități pe care ei le consideră necesare sînt cele pe care le implică muzicalitatea. La aceste însușiri fundamentale, profesorii adaugă și o serie de alte calități și trăsături psihomorale pe care le consideră absolut necesare pentru pregătirea de specialitate a elevilor. Dintre cele care au înregistrat frecvența cea mai mare au fost : capacitatea de concentrare, sensibilitatea, receptivitatea, abilitatea motrică pentru însușirea instrumentului, conformația adecvată a aparatului motric uman, puterea de muncă, răbdarea, perseve-

* Întrebările din chestionarul dat elevilor : Pe cine din colegi ai alege să reprezinte clasa la un concert-concurs ? De ce ? ; Pe cine din clasă nu ai alege în nici un caz să reprezinte clasa la un concert-concurs ? De ce ? ; Pe cine din colegi ai alege să reprezinte clasa la un concurs „Cine știe cîștigă“ ? De ce ?

Scanned with OKEN Scanner

renţa, încrederea în forţele proprii, interesul pentru muzică, cultura artistică, viaţa afectivă bogată. Am subliniat aceste aspecte deoarece considerăm că ele trebuie să fie conştientizate şi de profesorii-comandanţi, constituind repere spre care ar trebui orientate unele acţiuni formative ce s-ar putea întreprinde în şcoală.

Este interesant de subliniat şi concepţia aceloraşi profesori despre activitatea extradidactică. La întrebarea : „Ce activităţi extradidactice consideraţi că ar putea să contribuie la întregirea pregătirii de specialitate a elevilor ?“ (mai ales în planul îmbogăţirii disponibilităţilor sufleteşti ale acestora, a vieţii lor afective), s-a desprins din răspunsuri importanţa preocupărilor pentru activitatea extradidactică legată de muzică şi a acelora legate de artă în general. Din prima categorie au fost indicate audierile de concerte şi a spectacolelor de operă, audierile organizate şi supravegheate ale programelor de radio. Cît priveşte arta în general, „întîlniri cît mai dese cu putinţă cu arta : muzică, pictură, literatură, teatru, film, dans pentru formarea spirituală complexă a elevului“ (prof. H.I.). Exprimată în alte cuvinte, aceeaşi părere o au marea majoritate a profesorilor de specialitate chestionaţi, din generaţii diferite şi de specialitate variată, pe care i-am investigat.

În ceea ce priveşte concepţia elevilor despre pregătirea de specialitate şi gradul de conştientizare a trăsăturilor pe care trebuie să le aibă un bun instrumentist, se constată că aceştia sînt mai în măsură să aprecieze, apropiat de criteriile reale, pregătirea şcolară generală decît cea de specialitate. La întrebarea : „Pe cine ai alege din colegi să reprezinte clasa la un concurs «Cine ştie cîştigă» ? De ce ?“, cele mai multe motivări ale alegerii sînt : citeşte mult, are cunoştinţe multe, are cultură bogată, are note mari. În privinţa alegerii reprezentantului clasei pentru un concert-concurs, aprecierile sînt în funcţie de efortul şi de preocuparea pentru muzică ale aceluia pe care-l propun şi nu de calităţile ce se cer unui instrumentist. Acelaşi lucru se constată şi din răspun-

Scanned with OKEN Scanner

surile la întrebarea : „Pe cine din clasă nu ai alege în nici un caz să reprezinte clasa la un concert-concurs ? De ce ?“. Foarte mulți ne motivează prin : nu studiază, este slab pregătit la instrument. Alegerea sau nealegerea reprezintă mai mult o sancțiune premială pentru elevul ales și pentru cel neales decît o apreciere a posibilităților, a capacităților care se cer acestuia pentru cîștigarea concursului. Așa se face că domină în răspunsurile date motivări ca : este disciplinat sau indisciplinat, conștiincios sau neconștiincios, serios ori neserios.

Aceste lucruri arată că elevii investigați au o anumită concepție despre pregătire, mai ales pe planul cerințelor față de ei. În registrul lor valoric, pe primul plan se înscrie necesitatea eforturilor și a preocupărilor exprese pentru pregătirea de specialitate. Din punct de vedere educativ este de apreciat acest lucru ; el însă nu este suficient pentru formarea aprecierii obiective a copiilor. Aproape tot atît de importante pentru pregătire sînt considerate și trăsăturile moral-caracteriale ale elevilor : perseverență, sîrguință, conștiinciozitate. Considerăm că nu ar fi de prisos preocuparea specială ca elevii să conștientizeze că reușita lor în pregătire depinde de dezvoltarea memoriei muzicale, a capacității de concentrare, ca și de celelalte însușiri psiho-individuale, dar aceasta nu atît în plan noțional, cît în planul înțelegerii pregătirii, al exersării voite, adecvate pentru formarea și dezvoltarea lor.

Unele consecințe pentru activitatea educativ-pionierească

Aspectele surprinse și analizate privind organizarea și desfășurarea procesului instructiv-educativ în școala de artă, orientarea personalității elevilor determinată de specificul procesului instructiv-educa-

Scanned with OKEN Scanner

tiv din acest tip de școli, ca interese, dorințe, preocupări aparte, precum și calitățile necesare în pregătirea de specialitate constituie un sistem de determinări care impun anumite cerințe față de activitatea pionierească.

Este necesar deci ca în munca cu pionierii să se țină seama, în primul rînd, *de particularitățile modului de organizare și de desfășurare a procesului instructiv-educativ din aceste școli.* Aceasta impune grijă specială pentru alegerea judicioasă a timpului în care să se desfășoare acțiunile pionierești, ținînd seama de natura activităților în ansamblu și de gradul de oboseală al elevilor în cursul săptămînii. În funcție numai de aceste determinări pot fi stabilite apoi natura și felurile acțiunilor pionierilor. Realizarea modelului de regim zilnic și săptămînal poate ajuta comandantul să opereze o programare eficientă a preocupărilor pionierești, să stabilească un raport rațional și necesar între activitățile care solicită eforturi din partea copiilor și cele care au caracter recreativ prin excelență, în scopul evitării fenomenului de suprasolicitare în cadrul acțiunilor pionierești, dar și a oboselii datorate procesului instructiv-educativ existent în școală.

Insistăm asupra faptului că particularitățile modului de organizare și desfășurare a procesului instructiv-educativ din școlile cu profil artistic reclamă *un caracter pregnant recreativ activităților pionierești,* de compensare a dificultăților provocate de însușirea tehnicii artistice și pregătirea de cultură generală.

Din analiza condițiilor în care se desfășoară procesul de învățămînt în școlile artistice (în special la muzică), subliniem tendința pe care o determină aceste condiții de a singulariza elevii. La aceasta se adaugă și faptul că la pregătirea de specialitate se creează o stare de rivalitate în aspirații. De timpuriu copiii sînt cuprinși de dorința de a-i depăși cu orice preț, în interpretare și execuție, pe ceilalți, de dorința de a studia neapărat cu un anumit profesor. La

Scanned with OKEN Scanner

dorințele elevului se adaugă, bineînțeles, și cele ale familiei lor.

Aceste situații ne fac să ne gîndim, în primul rînd, la conceperea unor activități educative cu pionierii care să-i solicite la competiție prin cooperare, o concepție care să se axeze pe preocuparea de a cultiva în mod deosebit sociabilitatea copiilor, exprimată în afecțiune reciprocă, în tovărășie, încredere în ceilalți, admirație și recunoaștere reciprocă a meritelor, emulație constructivă și înțelegere realistă a posibilităților fiecăruia, astfel ca prin acțiunile realizate să se urmărească depășirea intereselor personale în direcția colectivismului, a reconsiderării conduitelor dispersate în favoarea celor permanente și legate de scopuri sociale comune.

În al doilea rînd, activitatea pionierească trebuie să tindă a se integra specificului pe care îl presupune pregătirea elevilor, să concorde cu orientarea personalității elevilor determinată de profilul acestei pregătiri speciale, complinind-o cu un orizont social-educativ. A mai rezultat că, pe lîngă existența unor aptitudini speciale, este necesar să se creeze un climat de trăiri afective puternice în raport cu frumosul din domeniul artei și cel social, să se organizeze în școală un mediu sugestiv și stimulator care să dea libertate de manifestare, să se respecte spontaneitatea copiilor, care continuă a fi tributară procesului de pregătire artistică ce se realizează în școală.

Dacă în toate acestea se ține cont și de specificul intrinsec al solicitării fiecărei școli, problema stabilirii valențelor pionieriei s-ar contura mai realist și mai exact. În școala generală de muzică, de exemplu, în primul ciclu, ponderea cea mai mare în pregătire o are preocuparea pentru însușirea cititului muzical și pentru practica muzicală proprie a copilului, ceea ce creează premise fără de care nu se poate concepe apropierea de o reală cultură muzicală. Stadiul educației estetice-muzicale este o etapă ulterioară, dar în funcție de cea dintîi. Așadar, în procesul instructiv,

Scanned with OKEN Scanner

în primele etape, care corespund în mare parte școlii generale, se realizează mai ales însușirea tehnicii artistice. Din opiniile profesorilor de specialitate, la care ne raliem, a reieșit, printre altele, necesitatea încă de la această etapă a unui permanent contact al elevului cu arta, nevoia unei vieți afective bogate. Din această perspectivă, pionieria poate fi înțeleasă și ca modalitate prin care se aduc contribuții la realizarea climatului afectiv necesar copiilor.

Pe lîngă celelalte obiective educative se impune ca acțiunile pionierești să urmărească în mod conștient și adînc deliberat dezvoltarea însușirilor psihomorale ce se cer elevilor, impuse de pregătirea integrală a personalității lor în școala artistică, ca viitori cetățeni și oameni de artă.

În conceperea, planificarea și desfășurarea activităților pionierești la școlile generale de artă, alături de dimensiunea timp, dificultatea cea mai mare constă în a realiza un echilibru între caracterul recreativ și valențele formative ale acțiunilor care presupun efort de organizare și informare, astfel încît activitatea pionierească în ansamblul său să poată realiza cît mai deplin obiectivele Organizației Pionierilor.

Modul în care factorii de conducere ai școlii, ca și ceilalți profesori care nu sînt comandanți, privesc Organizația Pionierilor se răsfrînge asupra întregii concepții a educației pionierești din școala respectivă. Datele noastre mai recente (culese în anii 1968—1969 și 1969—1970) vin să sublinieze acest lucru. Astfel, în sistemul unui asemenea învățămînt, unde copilul dispune de foarte puțin timp liber — și dispune de timp liber numai în măsura în care se fac eforturi în acest sens —, factorii de conducere au rezerve în privința ajutorului pe care l-ar putea aduce educația pionierească. Rezerva lor este o consecință a faptului că activitățile pionierești adesea se desfășoară standard, conform unor cerințe generale, nediferențiate și considerate valabile pentru orice școală.

Scanned with OKEN Scanner

În pofida unor preocupări exprese pentru contracararea efectelor de suprasolicitare a elevului, conducerile școlilor, realizînd o serie de sondaje și inițiind măsuri cu privire la organizarea timpului elevilor, nu consideră pionieria ca pe o modalitate în a-i ajuta și repauza pe copii. Dimpotrivă, o socotesc ca pe un sistem, alături de celelalte, de solicitare a elevilor. Această optică a fost favorizată de modul în care se realizează activitatea pionierească, ca o activitate obligatorie pe săptămînă, la care nu se poate evalua decît factorul timp ce se adaugă aritmetic la numărul de ore în care elevul este ocupat. Așa ne-am explicat și unele restricții întîlnite cu privire la acțiunile pionierești : de exemplu, la una dintre școli nu este admis pe trimestru decît un anumit număr de activități pionierești care să se desfășoare în afara școlii. Aceste măsuri nu se justifică, deoarece emană doar din considerente pur administrative, privind pionieria exclusiv din exterior și luînd în considerație numai factorul timp și nu și conținuturile educative sau factorii raționali, care ar putea soluționa mai bine și problema timpului pe întreg ansamblul instituției. Sarcinile educative ale organizației, potențele ei activatorii și compensatorii, coeficientul de economie al efortului pe care l-ar putea aduce nu sînt prinse în viziunea factorilor de conducere de la nivelul instituțiilor investigate de noi.

Privită din interior, practica educației pionierești în unele detașamente din școlile investigate îndreptățește, într-adevăr, o asemenea concepție de la nivelul conducerii școlii. Astfel, din studiul programelor de activități, din discuțiile purtate cu comandanții și din asistențele la acțiunile pionierești desfășurate, constatăm că preocupările pentru pionierie vizează mai ales acțiuni exterioare, care nu angajează nici comandantul, nici pionierii. Acțiunile programate sînt generale și anonime, adăugate pur și simplu ansamblului de activități din școală. De exemplu, un program de acțiuni la clasa a VI-a prevede : pregătirea

Scanned with OKEN Scanner

adunării generale ; adunarea de alegeri ; pregătiri pentru adunarea de unitate ; adunarea de unitate ; adunare de activ ; concurs de atletism ; spectacol de operă ; vizită la Muzeul „Grigore Antipa“ ; vizită la Muzeul militar central ; vizită la Observatorul astronomic ; pregătirea unui concurs pe tema cunoașterii unor orașe.

Multe dintre activitățile pionierești cuprinse în programe sînt, din păcate, asemănătoare, cu nimic distincte față de școlile cu program obișnuit ; ele nu sînt deci gîndite dintr-o anume perspectivă*, aceea a nevoilor și a problemelor educative intrinseci clasei, detașamentului sau școlii din etapa respectivă. De pildă, deși profesorii-comandanți investigați consideră și exprimă în opinia lor că excursiile sînt mult îndrăgite de pionierii pe care îi conduc în detașament și că prin organizarea lor se pot atinge importante obiective instructiv-educative și recreative, în programele detașamentelor lor identificăm doar la unul dintre acestea prevăzută o singură excursie. O seamă de acțivități sînt subordonate unei prezențe pur formale, de evidență cantitativă. Așa, de pildă, la indicația generală ce s-a dat pentru toate școlile de a face cît mai multe ieșiri cu copiii, comandanții au programat foarte multe vizite, care, în ultimă instanță, se reduc pur și simplu la ieșiri în oraș și nu angajează în nici un fel copilul în calitatea sa de pionier. Lipsa de angajare în activitatea pionierească duce la instituirea unei discontinuități cronice în viața Organizației Pionierilor din școala de artă, iar acțiunile care se realizează devin entități decupate, fără fluență, pe care copiii le trăiesc, chiar atunci cînd ei înșiși le-au propus, ca pe niște acțiuni exterioare, coercitive, pe care le uită ușor.

În jurnalele săptămînale ale celor două clase de la liceul de muzică, doar o clasă menționează pentru

* Precizăm că aceste constatări particularizează fenomenul analizat și nu permit generalizări pentru toate unitățile organizației din învățămîntul artistic.

Scanned with OKEN Scanner

săptămîna respectivă o activitate pionierească : vizita la expoziţia „Columna lui Traian“, dar nerealizată, pentru că în ziua respectivă expoziţia a fost închisă.

Din protocoalele discuţiilor, în peste cincisprezece opinii ale pionierilor interviaţi se face observaţia că de multe ori se urmăreşte mai cu seamă ce nu trebuie să facă pionierii decît ce pot, ce ar trebui şi ce urmează să-şi propună preferenţial să efectueze.

Întrebaţi cu ce se ocupă pionierii din conducerea detaşamentului, marea majoritate au numit pe cei care se ocupă cu disciplina (uneori folosind caiete în care se consemnează comportarea), cu curăţenia în clasă, controlul matricolei, al uniformei etc. Mai puţini (Z.G. şi P.O. din clasa a VII-a) fac referiri la atribuţiile care le revin în organizarea acţiunilor pioniereşti. Această optică asupra pionieriei reduce conducerea detaşamentului la rolul de agent, prin intermediul căruia comandantul realizează o înfrînare, o inhibare (evident a actelor reprobabile). Or, conducerea detaşamentului trebuie să fie în mai mare măsură colectivul activ cu ajutorul căruia să se iniţieze acţiuni menite să creeze preocupări multiple, să angajeze pionierii prin interes, atracţie şi nu doar prin măsuri administrative.

Deşi în bună parte insuccesele pionieriei din şcoala de muzică se datorează unor condiţii obiective, elevii fiind solicitaţi într-o măsură mult mai mare decît în cazul şcolilor generale (e suficient să amintim că în anul şcolar 1969—1970, de exemplu, în afara programului obişnuit elevii şi profesorii au fost prinşi în pregătirea a două concursuri de foarte mare importanţă : concursul republican al şcolilor de muzică şi concursul „Beethoven“), există totuşi pericolul de a motiva permanent lipsa angajării social-pedagogice în acţiuni, ca şi lipsa continuităţii în activitate, prin insuficienţa de timp a elevilor, iar nivelul exigenţelor faţă de activitatea pionierească să coboare pînă la limita de jos.

Scanned with OKEN Scanner

La capătul unor asemenea analize de opinii, asistențe, fapte și situații, primul nostru considerent este că rolul activității pionierești rămîne și în școala de artă de a asigura o copilărie cît mai plăcută, fericită elevilor, contribuind din plin la formarea lor politică, cetățenească, socială, culturală și artistică reconfortantă.

Pentru aceasta, noi credem că se impune mai întîi o proiecție de sus în jos pentru clarificarea rolului și a posibilităților pionieriei în școala de artă, deoarece este foarte important ca factorii de conducere ai procesului instructiv-educativ și ai pionieriei să aibă perspectiva reală, pozitivă a activității pionierești. În principal, vedem acest lucru realizabil prin coparticiparea profesorilor de specialitate, alături de profesorii-comandanți, la programarea acțiunilor pionierești și la realizarea lor, dacă este nevoie, ca specialiști-coordonatori, apoi prin organizarea de acțiuni și prin influență de jos în sus, plecînd de la condițiile școlii artistice, de la cerințele pe care le impune sistemul de determinări de ordin temporal, social și psihopedagogic în formarea personalității elevilor, iar pe de altă parte prin cunoașterea mai bună de către comandanți a strategiilor educaționale de activitate pionierească în raport cu posibilitățile fiecărui elev.

Este necesar ca preocuparea comandantului pentru activitatea pionierească să înceapă cu grijă pentru programarea, orientarea și alegerea acțiunilor.

Din chestionarele date elevilor pentru a decela interesele, dorințele și orientarea acestora a reieșit că activitățile pe care și le doresc, interesele pentru anumite domenii sînt multiple. Măiestria comandantului rezidă în primul rînd în modul în care reușește să realizeze rezultanta acestor opțiuni, să determine un consens general în detașament privitor la dorințele pionierilor, și aceasta din perspectiva scopurilor educative ale organizației, în avantajul pionierilor. O asemenea intervenție cere însă abilitate și tact pen-

Scanned with OKEN Scanner

tru a nu se ajunge la decizii rigide din partea educatorilor-comandanți.

Alături de cunoașterea de către comandant a dorințelor și intereselor pionierilor, se impune colaborarea cu aceștia, dirijarea și orientarea lor pentru alegerea unor acțiuni care să țină seama de trebuințele reale ale copiilor, ca și de scopurile activității pionierești. Orientarea și alegerea acțiunilor ce se vor înscrie în programul detașamentului îmbracă forme diferite, adecvate particularităților de vîrstă ale elevilor, experienței lor sociale și educaționale.

La vîrsta școlară mică, copilul nu dispune de mijloacele care i-ar permite să se măsoare prin sine însuși și să-și aprecieze corect puterile. El nu se poate reprezenta pe sine gîndind și acționînd, ci se privește în oglinda muncii sale care concretizează priceperea, iscusința sa. Din completarea rubricii „Ce aș fi dorit să mai fac și nu am reușit ? De ce ?“ a jurnalului a rezultat că o parte din elevi nu au perspectiva desfășurării activității în timp. Ei acționează conform cu cerințele exprese și imediate și consideră că nu au realizat tot ce ar fi dorit numai cînd intervine un incident, iar „ceea ce ar fi dorit“ coincide, de fapt, cu activitatea obligatorie de la care nu au voie să se abată.

Această caracterizare sumară a posibilității de proiectare a actelor „alterocentrice“, a perspectivei pe care o au elevii mici cu privire la desfășurarea în timp a activităților ne face să considerăm că la cei mici (clasele III—IV), cunoscînd preocupările elevilor și capacitatea lor de a îndeplini acțiunile, comandantul va propune o serie de activități din care copiii pot alege. Evident, nu se exclude posibilitatea ca și aceștia să vină cu propuneri proprii cît mai diverse.

La elevii mai mari (clasele V—VII), gradul de autonomie poate crește considerabil în această privință. Ei au conturate mai pregnant interesele cognitive și sînt capabili să se angajeze în activități competi-

Scanned with OKEN Scanner

tive de grup mai complexe. De aceea programarea activității pionierești ar putea parcurge o cale inversă decît în cazul pionierilor de vîrstă mică. Aici pionierii propun, comandantului revenindu-i un rol la fel de important în orientarea selectivă, ierarhizată a copiilor spre anumite activități în care scontează efecte educative optime.

La alegerea și la orientarea acțiunilor este bine să se țină seama de : ponderea dorințelor pe detașament ; statutul (real și funcțional) ridicat al celor care fac propunerea (prestanța, superioritatea celui care face propunerea, faptul dacă este simpatizat, agreat de către ceilalți) ; înclinarea spre acțiune și capacitatea acelora care propun pentru a finaliza în bune condiții acțiunile alese.

În asemenea împrejurări și climat de conlucrare cu copiii, planificarea, întocmirea programului de acțiuni se înscriu ca activități educative sui-generis, în care alegerea sau nealegerea unei propuneri devine, în sistemul mijloacelor educative ale comandantului, un procedeu al metodei aprobării și dezaprobării, iar din partea copiilor al analizei cu discernămînt.

Permanenta solicitare a pionierilor de a contribui la „construirea" acțiunilor în plan ideativ și conativ, cerințele ferme ale comandantului în această privință sînt în măsură să determine la pionieri un anumit nivel de aspirații, fapt care va duce la o participare mai angajată, mai profundă a acestora la viața colectivului.

La cerințele privind întocmirea programelor de activitate se mai adaugă o serie de cerințe care privesc conținutul și strategia adoptată în desfășurarea activității pionierești în vederea realizării scopurilor educative ale acesteia. O serie din ele au fost analizate în calitatea lor de consecințe ale specificului procesului instructiv-educativ în școala cu profil artistic în paginile anterioare. În cele ce urmează ne vom referi mai mult la strategia adoptată în desfășurarea activității pionierești, încercînd să sugerăm o serie de posibilități specifice pentru școala de muzică.

Scanned with OKEN Scanner

Faptul că în programe am întîlnit trecute în calitate de acţiuni pioniereşti abonamente la presa pionierească, repararea materialului didactic, articole pentru „Cravata roşie“ etc., faptul că şi în clasa a V-a, şi în clasa a VI-a, şi în clasa a VII-a sînt vizitate în cadrul activităţilor pioniereşti cu aceiaşi copii aceleaşi muzee (Muzeul „Grigore Antipa“, Muzeul militar central, Observatorul astronomic), reluîndu-se aidoma nişte obiective fără a insera o creştere în eficienţa şi finalitatea lor educativă, ne face să credem că însăşi acţiunea pionierească nu a fost înţeleasă în sensul ei adînc civic şi larg educaţional.

Prin conţinutul lor, acţiunile pioniereşti au menirea să reunească colectivul detaşamentului în îndeplinirea unor obiective comune care duc la îmbogăţirea autentică a personalităţii copiilor, să stabilească raporturi sociale juste, să creeze relaţii de colaborare între elevi şi între aceştia şi profesor.

Pornind de la cele consemnate, este necesar a se programa şi realiza acţiuni prin care să se urmărească integrarea reală a copiilor în viaţa socială, apropierea lor în organizaţie, adeziunea afectivă faţă de pionierie. Dar acest lucru îl vedem posibil numai în măsura în care activitatea pionierească va constitui o preocupare continuă a elevilor, va angaja în mai mare măsură şi diferenţiat pionierii, va urmări formarea dimensiunilor intelectuale, afective, voliţionale ale personalităţii. În acest scop îşi pot aduce contribuţia o seamă de activităţi mai de durată, care să anime copiii pentru o perioadă mai mare de timp. Ne gîndim, de exemplu, la ceea ce ar putea da iniţierea unui concurs recreativ pe o etapă mai îndelungată pentru pionieri, intitulat, poate, „Faima muzicii româneşti peste hotare“. Fiecare pionier va urmări pe o perioadă de timp mai lungă ştirile despre manifestările muzicale româneşti (toate genurile de muzică). Periodic, pe o întindere de un trimestru, de exemplu, se va face omologarea veştilor, fiecare pionier avînd dreptul să vorbească despre 1—2 manifestări pentru care a adus sursa informativă şi cu condiţia să nu repete ce au spus ceilalţi. Juriul ar putea fi format

Scanned with OKEN Scanner

dintr-un profesor de specialitate, profesorul-comandant și cîțiva pionieri care țin evidența desfășurării concursului în timp. La sfîrșitul perioadei stabilite vor fi premiați cîștigătorii. Prin asemenea concursuri sau altele de acest gen, elevii vor fi la curent cu viața muzicală din țară și cu manifestările de peste hotare și se vor obișnui să citească presa. S-ar putea insista asupra dezvoltării sentimentului mîndriei naționale prin cunoașterea realizărilor și a personalităților din domeniul de activitate pentru care se pregătesc. Evident, acțiunea e doar un exemplu sugerat printre altele care se pot imagina și ale căror coordonate educative le stabilesc comandanții în funcție de situația concretă și de condițiile din școală.

Prin activitatea pionierească, elevii pot fi ajutați să-și descopere noi interese, să-și restructureze vechile conduite, să treacă la forme de manifestare proprii vîrstei lor, nivelului lor de dezvoltare intelectuală, afectivă, morală. Conținutul acțiunilor pionierești se cere să fie în concordanță cu specificul dezvoltării psihice din perioada pionieriei, dar să vizeze și etapele viitoare de pregătire ale elevilor. Se pot preconiza o serie de concursuri de improvizații muzicale pe o temă dată, selectată din texte literare cunoscute. Acțiunile prin care se urmărește dezvoltarea spiritului de inventivitate, imaginația, dorința de afirmare dau posibilitate elevilor să se manifeste, să capete criterii de apreciere a rezultatelor proprii și ale celorlalți.

Programul de activități al unui detașament poate fi deci astfel conceput, încît să devină un gen de matrice care să cuprindă multitudinea obiectivelor capabile să satisfacă trebuințele de recreare a copiilor, vizînd scopuri educative majore.

În concluzie, am putea spune că nu cerințele exterioare, cerințe formulate uneori de foruri superioare de diferite nivele, valabile pentru toate școlile, dar mai ales pentru școala generală cu program obișnuit, ci cerințele intrinseci ale pregătirii complete a elevilor din fiecare școală trebuie să constituie mobilul

Scanned with OKEN Scanner

activității pionierești. Conform acestor cerințe se stabilesc conținutul,formele de organizare și de desfășurare în timp a acestora.

Dacă în lucrarea de față ne-am referit mai mult la aspectele legate de specificul pregătirii în școala artistică, la cerințele pe care le impune acest specific pentru pionierie, am făcut-o nu pentru a pleda pentru o activitate pionierească de o altă esență decît pionieria din școala generală cu program obișnuit, ci în scopul de a sensibiliza factorii de conducere ai școlii și ai pionieriei pentru aceste aspecte, de considerarea cărora, credem, depinde reușita în formarea completă a personalității elevilor lor.

Căror scopuri educative concrete este subordonată activitatea pionierească din școala cu profil artistic în acest caz ?

În primul rînd, realizării sarcinilor educative generale ale Organizației Pionierilor *, care, în cazul acestor școli, are loc pe un fond de condiții diferite de cel din școala generală obișnuită. Acest fond de condiții specifice presupune desfășurarea pionieriei pe anumite coordonate, dintre care cea mai importantă vizează crearea prin activitatea pionierească a unei baze largi de situații favorabile pentru dezvoltarea social-cetățenească a copiilor, favorabile totodată diferitelor orientări aptitudinale pentru întregirea și diversificarea pregătirii generale în planul educației artistice, crearea unei situații propice pentru colaborarea elevilor, pentru trăirea vieții de colectiv, pentru cunoașterea reciprocă și comunicarea afectivă între pionieri.

Așadar, considerăm că pionieria în școala cu profil artistic nu-și propune perfecționarea pregătirii de specialitate, ci crearea unei sinteze originale în dezvoltarea forțelor creatoare, fără a neglija aspectele esențiale în formarea presonalității elevului din perspectiva rolurilor sociale ale acestuia ca viitor cetățean.

---

* Vezi „Statutul Organizației Pionierilor din Republica Socialistă România".

Scanned with OKEN Scanner

Partea a treia

Formarea personalității sub imperiul cerințelor epocii contemporane

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al VI-lea

Activitățile de grup în formarea operațiilor gîndirii creatoare

Trecerea de la tradiție spre nou și specific în cercetarea fenomenului pionieresc

Spre deosebire de multe alte activităţi instructiv-educative ale şcolii, cele specifice Organizaţiei Pionierilor în actuala ei orientare sînt încă noi. Formele și metodele preconizate pentru realizarea lor nu s-au elaborat încă în baza unor riguroase investigaţii și verificări ştiinţifice, a unor legi obiectiv stabilite, care să impună toate delimitările necesare. Activităţile pionierești s-au constituit deci continuînd într-un anume fel unele conţinuturi tradiţionale, dar independent de cercetarea lor ştiinţifică, pe bază de recomandări și de indicaţii de principiu, luate din practica educativă existentă a tinerelor generaţii, și în primul rînd decurgînd din scopurile generale ale educaţiei comuniste a copiilor din patria noastră.

Fiind obligate să se desfășoare în afara unor norme și reguli fixate pe bază de cercetări ştiinţifice speciale, activităţile pionierești au preluat în mod firesc conţinuturi, metode, tehnici și concepţii de la activităţile şcolare obișnuite. În cadrul lor avem de-a face cu același material uman : profesori și elevi, adesea cu același spaţiu : catedre și bănci, terenul şcolii etc. Desigur, conţinutul activităţilor, ca și metodele și tehnicile, a fost nu numai *transferat*, ci și *adaptat* într-o anumită măsură, dar mai mult după bunul-simţ și după priceperea fiecăruia. Trebuie să recu-

Scanned with OKEN Scanner

noaștem că această practică se dovedește eficientă și realistă în condițiile în care pregătirea de bază a comandanților este cea de profesor sau de învățător. Pe seama ei s-au obținut succese reale, determinate de aplicările creatoare, de personalitatea și de talentul multor comandanți. De aceea nu este de mirare că primele cercetări care s-au efectuat au căutat să lărgească perspectiva progresului în această direcție. Teoretizarea acestei practici *de bun-simț* a căpătat contururi precise la unii specialiști. S-a afirmat, de pildă, că metodele și procedeele utilizate în perfecționarea activităților pionierești în general „sînt comune cu cele care se utilizează în întreaga muncă instructivă și educativă din școală ; firește, acest arsenal de metode și de procedee primește un pronunțat caracter specific în raport cu natura și cu obiectivele educative ale organizației pionierești" *. Într-un fel sau altul, ideea aceasta stă la baza majorității cercetărilor întreprinse în ultimii ani și i se recunosc serviciile în această direcție. Nu trebuie să scăpăm însă din vedere faptul că această soluție de cercetare ține și ea de tradiție. În fond, pedagogia ca știință nu putea oferi altceva, iar alte categorii de cercetători care să abordeze această problemă în alt mod nu s-au format încă. În felul acesta, pe cît de conjuncturală a fost trecerea de la activitățile școlare la cele pionierești, pe atît de inevitabilă s-a dovedit și deplasarea *de la cercetarea pedagogică a fenomenului școlar la cercetarea celui extrașcolar — pionieresc*. Între timp însă, practica socială a conturat și limitele acestui gen de cercetări. Căci, oricît am căuta să particularizăm sau să dăm un caracter specific vechilor structuri de activitate — să zicem cercului pe obiecte al elevilor ori celui electrotehnic etc. — în perspectiva tradiției, rămînem tot la lecția clasică, cu profesori specialiști și elevi, cu un program de informații noi etc. În aceste condiții, nici înțelegerea preocupărilor pionierești ca o prelungire

* *A. Dancsuly.* „Perfecționarea metodică a activităților pionierești", culegere de referate și comunicări științifice, Cluj, 1968, p. 5.

Scanned with OKEN Scanner

a orarului școlar nu poate fi evitată, iar tot procesul apare ca un fenomen de supraîncărcare.

Pe de altă parte, ideea că numai acordarea pedagogică și metodică în cercetarea activităților pionierești ar putea rezolva sarcinile educative specifice ale organizației copiilor este unilaterală și reducționistă. Considerăm că activitățile pionierești trebuie înțelese, cunoscute și îndrumate în ansamblu, pe baza tuturor științelor care pot spune și oferi ceva util pentru buna lor desfășurare. O astfel de poziție are avantajul că nu neagă interesele diferitelor discipline în studiul unghiular al fenomenului pionieresc, dar nici nu confundă problemele teoretice și practice cu care este confruntată pionieria în ansamblu cu interesele și posibilitățile particulare ale diferitelor discipline. Această concepție s-a conturat cu o oarecare dificultate, fiind formulată mai precis abia în timpul din urmă *.

Trecerea la practică în lumina unei asemenea concepții asupra cercetării este însă dificilă și necesită o serie de studii prealabile. Unele s-au referit la formele de lucru cu colectivele de elevi, la modalitățile de conducere, la tehnici de schimbare a rolurilor, altele la teoria deciziei, la rezolvarea problemelor în grup etc., după cum altele au vizat conținutul informațional propus pentru a fi însușit.

Dorind să experimentăm această nouă concepție în condițiile unui cerc de matematică **, am întreprins o serie de studii prealabile, cu selectarea succintă a acelor informații care interesează în mod direct munca în cercuri (adică organizarea colectivului de

---

* Vezi *Conf. univ. dr. Ana Tucicov-Bogdan.* „Probleme metodologice ale cercetării fenomenului educației pionierești", în „Activitatea educativă pionierească", București, Editura politică, 1969, p. 9 și urm.

** Alegerea matematicii pentru a ne efectua cercetările a pornit din mai multe temeiuri : pentru locul și extensiunea pe care o au operațiile și cunoștințele matematice în pregătirea școlară a copiilor, apoi avînd în vedere caracterul formativ al matematicii privind educarea gîndirii creative a copiilor, în sfîrșit, ținînd cont de ponderea pe care o au cercurile de matematică în sfera cercurilor pe obiecte ale școlarilor.

Scanned with OKEN Scanner

elevi și stabilirea conținutului specific al activității ; elaborarea unui stil deosebit de interacționare între conducător și copii, între copii și copii etc.). Pe baza lor am putut formula unele principii de organizare, de conținut și de concepție a cercului de matematică. A urmat cercetarea propriu-zisă și concluziile desprinse din ea. În cele ce urmează vom expune întîi fazele mai importante ale cercetării și apoi rezultatele obținute.

Structura grupului elevilor ; condiții pentru formarea personalității

Începem cu constatarea că în ultimele trei-patru decenii s-a dezvoltat și s-a conturat, fără legătură cu preocupările pedagogice propriu-zise, o adevărată știință a grupurilor, în care observația dirijată, măsura, ipoteza și experimentul psihosocial își au un rol de frunte, influențînd în mod hotărîtor asupra rigurozității și eficienței rezultatelor. Deși unitară prin tematică, sursele ei de constituire sînt foarte diverse, începînd de la psihologie, sociologie, psihiatrie și pînă la antropologie etc. Și mai diferite sînt concepțiile și pozițiile teoretice de pe care se elaborează noțiunile și tezele de bază ale unei asemenea științe. Așa, de pildă, *dinamica grupurilor* a fost studiată de Kurt Lewin * și elevii săi într-o altă perspectivă decît la J. Moreno ** sau la O. I. Zotova *** etc. La fel stau lucrurile și în cazul celorlalte noțiuni de bază care compun știința grupurilor : structura internă, relațiile interpersonale, statutul și rolurile, liderii, aspectele de sintalitate ș. a. Uneori

---

* *Kurt Lewin.* „Princeples of topological Psychology", 1937.

** *J. L. Moreno.* „Les fondements de la sociométrie", Paris, 1954.

*** *O. I. Zotova.* „Mejlicinovstnîe otnoșenia v trudovom collective", în „Licinosti i trud", Moscva, Izd. „Mîsli", 1965.

Scanned with OKEN Scanner

discipline diferite tratează aceeași problemă, a dinamicii grupurilor de exemplu, în chipuri diferite : sociometria, psihologia socială, psihosociologia muncii industriale etc. Nici în privința necesității sociale a acestor preocupări nu există un consens deplin.

Dar, indiferent de poziția particulară a diverșilor autori, preocupările pentru fenomenele de grup se încadrează într-o viziune de ansamblu curentă în sociologia și psihologia socială contemporană, potrivit căreia științele umane pot juca un rol practic în organizarea vieții sociale, pot contribui la ameliorarea structurii autorității, la organizarea producției economice și la funcționarea instituțiilor sociale.

Ceea ce se poate susține deci în mod sigur este că știința grupurilor este un produs al secolului nostru, determinat de necesități social-istorice reale. Unele dintre acestea țin de caracterul obiectiv al evoluției societății și culturii în general, altele de împrejurări specifice lumii capitaliste. În măsura în care realizările ei sînt importante pentru educație, ele au fost folosite cu îndrăzneală. Rezultatul a fost un număr mare de cercetări, iar în manualele și tratatele de specialitate apariția unor capitole de tipul : clasa ca sistem social, colectivul de elevi etc., cu spații rezervate anume aspectelor psihologice pe care le prezintă grupurile școlare.

În multe cazuri însă, abordarea grupului se face tot în perspectivă individuală. Cu alte cuvinte, deși importanța grupului este întotdeauna recunoscută, accentul rămîne pe dezvoltarea individuală și pe căile prin care individul poate fi ajutat să se lege pozitiv de grup. Dar legile de apariție și de funcționare a grupurilor au un specific al lor, ireductibil la individual sau la suma aritmetică a individualităților, de unde și nevoia cunoașterii și utilizării lor în procesul educației *. Este meritul unui întreg șir de autori de

* Vezi și în literatura noastră studiul „Educația școlară în perspectiva sociologiei și a psihologiei sociale" de T. Bogdan și colab., în „Studii de sociologie și psihologie socială", București, Editura politică, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

a fi abordat această problemă în perspectiva amintită și de a fi adus o contribuție majoră la înțelegerea valorii educative a grupului.

Pionieri ai studierii dinamicii de ansamblu a grupului în educație sînt considerați a fi L. Thomas Hopkins, Baxter și Cassidy, Bradford, Benne și Lippitt, Trou, Ruth Conningham, Symonds etc.

Efectele acestor cercetări și preocupări au dus la elaborarea noțiunilor de bază ale științei grupurilor și în cazul colectivului clasei de elevi. Sub o formă sintetică ele sînt prezentate de Mary A. Bany și Lois V. Johnson într-o lucrare publicată nu de mult *. Valoarea acestei lucrări constă nu numai în faptul că sintetizează ceea ce se cunoaște în teoria grupurilor, ci și în efortul pe care autorii îl fac pentru a arăta perspectivele educaționale ale acestor cunoștințe. La aceasta se adaugă meritul de a fi antrenat un mare număr de cadre didactice, care prin problematica sesizată și prin experimentarea unor soluții au fixat, atît cît se poate în prezent, noțiunile teoretice în limitele activității practice a cadrelor din învățămînt. De aceea în cele ce urmează ne vom referi mai ales la ea, în dorința de a oferi o imagine de ansamblu și în același timp unitară asupra întregii probleme.

Cercetarea grupurilor dinamice este preocupată de cunoașterea legilor formării și a schimbării structurii și funcționării grupului, de descoperirea și de formularea principiilor care stau la baza comportamentului de grup. Ea încearcă de asemenea să explice schimbările ce se petrec în grup ca un rezultat al forțelor și condițiilor care îl influențează. Tot în sfera cercetării grupului intră și investigarea proceselor prin care comportarea individuală este modificată de experiența grupului. Se încearcă de asemenea explicarea anumitor evenimente care au loc în grup, de ce grupurile se comportă și reacționează într-un anumit fel etc. Dinamica grupurilor nu face numai o descriere a proprietăților grupurilor și ale evenimentelor

* *Mary A. Bany*, și *Lois V. Johnson*. „Classroom Group Behavior", MacMillan, S.U.A., 1964.

Scanned with OKEN Scanner

legate de acestea, ci caută să afle și modul în care fenomenele observate sînt dependente de altele și principiile după care anumite condiții produc un anumit efect.

Toate grupurile mici au unele proprietăți comune, ceea ce permite definirea lor în general. Comportamentul de grup constă din modele de interacțiune, din structuri ce apar intenționat, dar și pe neașteptate, din coeziunea sau spiritul de prietenie de care este animat grupul, din normele și regulile de comportare care domină indivizii și din motivele sau scopurile grupului. Observarea atentă a acestor factori facilitează înțelegerea și precizarea comportamentului de grup.

Analiza detaliată a grupurilor scoate în evidență trei nivele de caracteristici : a) unele generale, comune tuturor grupurilor, b) altele particulare, comune unor anumite tipuri de grupuri (cele școlare sau extrașcolare, de exemplu, care ne interesează), și c) individuale, specifice diferitelor grupuri din aceeași categorie.

Proprietățile comune tuturor grupurilor se referă la natura lor esențială și includ aspecte ca cele de *comunicare, structură, coeziune, norme, scopuri* etc. ; ele sînt tratate pe larg în manualele și tratatele de psihologie socială, încît nu stăruim asupra lor. În schimb ne vom opri mai atent asupra grupurilor-clase.

Un colectiv de clasă este o organizație socială și în același timp un grup psihologic *. Este o organizație socială formală, care include roluri și responsabilități privind țeluri, sarcini și scopuri ale grupului. Dar, în afara organizării formale, mai există și una informală, neoficială, psihologică, a cărei importanță pentru realizarea sarcinilor colective este tot atît de mare ca și cea formală. Sub raport funcțional, al efortului solicitat, grupul-clasă este un *grup de*

* Se înțelege însă că nu orice clasă de elevi formează și un colectiv, iar atunci cînd formează cu adevărat prezintă diferențe importante față de colectivul de muncă, așa cum se arată mai departe.

Scanned with OKEN Scanner

muncă și deci pune o serie de probleme comune pentru toate grupurile de muncă (scop comun, o anume continuitate în asociere, existența unor relații interindividuale între membrii colectivității, a unei structuri informale, relații de la lider la ceilalți, problema atmosferei de muncă, pregătirea liderului pentru înțelegerea comportamentului celor din grup ș.a.). Dar, în același timp, el pune și probleme specifice, deoarece diferă de alte grupuri prin scop (care este învățarea), prin participanți (elevii), conducător (educatorul nu este ales), prin mijloacele utilizate pentru atingerea scopurilor.

În cele ce urmează ne vom referi la unele caracteristici ale grupurilor, prezente și în cazul claselor de elevi și, respectiv, al detașamentelor de pionieri, care se grupează pe anume criterii, pentru a oferi o imagine și mai clară asupra contribuției pe care o aduce teoria grupurilor la înțelegerea acestor grupări.

Să luăm, de exemplu, coeziunea grupurilor-clasă. Așa cum ușor se poate observa, dar nu și suficient de precis și de eficace, grupurile de elevi variază mult în privința unității și a gradului de prietenie dintre elevi. Învățătorul sau profesorul își dă, desigur, seama de acest lucru, dar explicația este foarte greu de găsit. De ce, de exemplu, membrii unei clase a V-a muncesc mai bine împreună, arată mai mult entuziasm decît cei ai altei clase sau de ce într-un detașament pionieresc se constată armonie în activitatea comună, iar în altul nu, de ce un grup de copii are spirit de cooperare și altul nu ? Simpla descriere a faptelor nu ajută prea mult în acest caz ; e nevoie de înțelegerea conceptului de coeziune, de identificarea forțelor care operează în grup și care afectează coeziunea lui ; de asemenea este necesar să se sugereze o serie de căi, metode, practici care să permită creșterea unității și prieteniei membrilor din grup.

Coeziunea este o tendință de atașare la alții, de a fi de acord cu ei, este forța care acționează asupra membrilor, determinîndu-i să rămînă în grup. Ea poate fi definită și în termeni de integrare sau ca rezistență a grupului la forțele destructive interne sau

Scanned with OKEN Scanner

externe. D. Cartwright și A. Zander identifică cel puțin trei aspecte ale coeziunii : *atracția* spre grup (inclusiv rezistența la părăsire), *motivarea* membrilor în ceea ce privește participarea la activitățile grupului și *coordonarea* eforturilor membrilor. În limbajul copiilor, coeziunea se traduce prin cuvintele : „clasa *mea*“, „*noi* muncim“, „*noi* ne jucăm“, „în *unitatea noastră* pionierească“ etc.

Coeziunea depinde de sistemul de interacțiune și comunicare, de structura organizațională, de motivele și scopurile, de standardele și normele de grup. Copiii sînt atrași spre grup de nevoia manifestării sentimentului de apartenență, a acceptării, a recunoașterii și a securității pe care le conferă grupul.

Cercetările făcute arată că educarea coeziunii este posibilă prin crearea convingerii la elevi că nevoile personale pot fi realizate prin colectiv ; prin accentuarea pe un profit personal care poate fi realizat datorită apartenenței la grup ; accentuarea, de asemenea, a potențialului de grup în folosul prestigiului personal ; utilizarea tehnicilor de cooperare ; accentuarea satisfacției care rezultă din cooperarea cu alți membri ai grupului etc. Toate converg, precum se vede, în direcția satisfacerii individului. Considerăm importantă și relația de la individ spre scopurile și beneficiul colectivității.

Semnificativă se dovedește a fi și discutarea altor caracteristici ale grupului de elevi, cum ar fi *interacțiunea și comunicarea.*

Interacțiunea se referă la relațiile dintre două sau mai multe persoane, în care una influențează pe cealaltă sau pe celelalte. Hubert Banner o definește ca pe „un tip de relații între două sau mai multe persoane în care acțiunea uneia este afectată de acțiunea alteia“. Elementele interacțiunii sînt determinate, în parte, de vîrstă, sex, acceptarea socială, mediu, mărimea grupului și practicile de comunicare. Ca rezultat al interacțiunii dintre membrii grupului apar structurile formale și informale, care, la rîndul lor, determină într-o mare măsură modelele de interacțiune care se dezvoltă. Interacțiunea este strîns legată de

Scanned with OKEN Scanner

problema comunicării. Aceasta din urmă determină într-o mare măsură comportamentul unei clase şcolare. Greutăţile de comunicare pot cauza tensiuni şi frustraţii. O mare importanţă pentru profesor prezintă asigurarea „feed-back"-ului, înţelegerea reacţiei copiilor la acţiunile sale, iar pentru elevi autocontrolul propriilor reacţii. O influenţă importantă în comunicare exercită liderul, care poate fi supraveghetor sau participant (ultimul este mai eficient). De asemenea îşi exercită influenţa structura, mărimea şi spaţiul de comunicare.

Profesorii care au succes în antrenarea elevilor nu îşi dau seama întotdeauna de cauza lui. Aşa cum se constată, acesta este în mare parte determinat de abilitatea de a trimite şi primi mesaje de la elevi, de recunoaşterea importanţei comunicării de la unii la alţii. Există şi o serie de prejudecăţi care împiedică comunicarea normală. De exemplu, profesorul a cărui clasă tace e considerat bun. Desigur, o lecţie nu se poate desfăşura în gălăgie, dar interzicerea oricărei discuţii în tot timpul orelor şcolare este nerezonabilă. Elevii trebuie să aibă posibilitatea să-şi exprime problemele care-i preocupă sau îi tulbură.

În privinţa normelor de grup se constată apariţia lor inevitabilă în condiţiile în care o clasă sau un detaşament al organizaţiei funcţionează în timp. De fapt, însuşi înţelesul termenului de grup indică faptul că există modele distincte de comportament care deosebesc pe membrii unui grup de alţii aparţinînd altor grupuri. Apariţia şi dezvoltarea lor se fac în timp ; la început nu sînt prea limpezi, apoi capătă contur tot mai clar. La fel se întîmplă cu modul în care membrii grupului gîndesc, acţionează, *simt* anumite situaţii. În cazul grupurilor şcolare, unele norme sînt stabilite de instituţia învăţămîntului, de şcoală ori de profesor, altele şi le făuresc copiii singuri. Izvorul lor este interacţiunea în colectiv, iar conţinutul se referă la obiceiuri, tradiţii, coduri, valori, reguli, mode, capricii etc.

Thibaut şi Kelley au definit norma ca pe o regulă de comportament, care este acceptată, cel puţin în-

Scanned with OKEN Scanner

tr-o anumită măsură, de membrii grupului. Funcţia ei se manifestă prin comportamentul de grup. Natura normelor este evaluativă şi se referă la comportamentul dorit, la purtarea ideală, la direcţiile de a gîndi şi de a crede. Odată stabilite, ele constituie puncte de referinţă după care membrii pot să-şi ghideze reacţiile, ambiţiile şi aspiraţiile lor. Ele ajută individul să perceapă şi să înţeleagă ce este bine şi ce este rău, ce trebuie aprobat şi ce dezaprobat. Desigur, aceste norme variază cu natura grupurilor, cu structura şi cu specificul lor. Normele care sînt bine stabilite şi care cer membrilor o confruntare permanentă se numesc *coduri*. Ele presupun o presiune riguroasă asupra grupului respectiv pentru a fi respectate. Ruth W. Berenda (1950) a stabilit în această privinţă un lucru foarte interesant, şi anume că în judecăţile sale copilul este mai influenţat de modul de gîndire al altor copii decît de opinia profesorului.

Formarea şi funcţionarea normelor se explică prin faptul că membrii unui colectiv, venind în contact unii cu alţii de-a lungul unei perioade de timp, încep să fie conştienţi de modul în care trebuie să acţioneze, să simtă şi să gîndească în diferitele situaţii ale vieţii şcolare. Astfel încep să-şi dea seama de comportamentul ce va fi aprobat, eventual dezaprobat.

Pentru a explica comportamentul comun în grup, Darwin Cartwright şi Alvin Zander (1960) prezintă trei sugestii : a) copiii sînt în acelaşi mediu şi sînt afectaţi de aceiaşi stimuli ; b) fiecare individ doreşte să fie sigur că a înţeles şi a interpretat corect evenimentele din jur, iar în caz de nesiguranţă acceptă opinia celor pe care îi însoţeşte şi în care are încredere ; c) există forţe în colectiv care obligă individualităţile la conformism.

Pare plauzibil şi faptul că acceptarea normelor grupului are la bază o serie de însuşiri comune ale copiilor din acelaşi grup, ca vîrstă, nevoi şi interese similare, forţe relativ omogene de a face faţă aceloraşi sarcini, limbaj comun etc. În privinţa izvorului lor se constată că unele norme sînt importate din relaţiile similare dacă acestea se potrivesc în noua situaţie.

Scanned with OKEN Scanner

Ele se pot forma și accidental sau pe principiul „trial and error".

Elemente de întărire a conformismului sînt sancțiunile, presiunea exercitată de grup. Așa cum arată cercetările, grupurile în care membrii pot să se interacționeze liber, fără teamă de ridicul sau de dispreț, dau naștere unei înalte conformări față de normele grupului.

Pentru buna funcționare a colectivelor din învățămînt, un rol deosebit îl are liderul instrucționar-educațional, respectiv profesorul sau învățătorul. Rezolvarea în bune condiții a sarcinilor ce le revin este influențată de modul în care aceștia înțeleg ce înseamnă conducerea efectivă a clasei, modelele de comportament ale profesorului și efectul unei anumite practici de conducere asupra interacțiunii individualităților în grupul școlar. Educatorii, în cea mai mare parte, nu consideră actul predării un act de conducere, ci numai de competență, de înțelegere și de deprindere didactică, care se învață. Or, un astfel de punct de vedere limitează posibilitățile de aplicare a științei grupurilor la situația școlară. Dimpotrivă, abordarea sarcinilor didactice prin prisma științei conducerii permite înțelegerea mai adîncă a locului și a rolului profesorului (sau învățătorului) în clasa de elevi.

În descrierea și analiza conducerii există cîțiva factori de bază care trebuie luați în considerație. Pe de o parte, sînt factorii interni ai acțiunii de conducere însăși, adică atitudinile, valorile și alte aspecte ale personalității, care afectează actul conducerii, pe de altă parte factorii situaționali și de grup.

Factorii situaționali și de grup sînt foarte largi. Aici intră volumul grupului, natura structurii organizaționale, *ce* se așteaptă de la controlul liderului etc. Totuși, unele persoane tind să desconsidere factorul de personalitate și să considere liderul numai ca funcție ce trebuie realizată. Pare că există unele elemente psihologice care sînt în mod particular importante în ghidarea planificării de grup, în luarea

Scanned with OKEN Scanner

deciziei și în coordonarea activităților de grup. Să examinăm factorii de grup și situaționali.

Volumul grupului este un factor important, afectînd funcțiile liderului. Factorii de distanță socială operează diferit într-un grup larg în comparație cu un grup mic. În general, cu cît volumul unui grup crește, factorul afectiv al legării reciproce a individualităților diminuează. Apar diferențe individuale considerabile între membri. Respectarea integrală și de către toți a normelor morale, ca și integrarea, se realizează mai greu. Modelele de comunicare sînt de asemenea afectate de mărimea grupului. Cu cît e mai mare grupul, cu atît mai multă pricepere trebuie să aibă liderul în comunicarea și dirijarea lui.

Structura organizațională este un factor situațional care trebuie și el avut în vedere cînd se studiază liderul. Organizarea are modele culturale care au întîietate față de actul individual. Structura organizațională a școlii, de exemplu, definește unele responsabilități și obligații pentru profesor. Lui i se cere să respecte un anumit tip de ordine existentă în școală. Organizarea clasei poate fi o sursă de probleme. Clasa poate fi prea mare sau prea eterogenă. Alt factor care afectează pe profesor ca lider sînt cerințele comunității, tensiunea, dezorganizarea pe subansambluri, grupulețe spontane, adesea deviante de la normele grupului. Orice mare eveniment al comunității se ramifică în școală de la directori și profesori.

În afară de structura organizațională, și alți factori situaționali formează cadrul în interiorul căruia liderul este chemat să acționeze ținînd seama de ei.

Factorii individuali afectează și ei conducerea. Unii lideri pot fi limitați în ceea ce privește capacitatea lor intelectuală, alții pot fi dibaci în anumite tehnici, dar imobili în situații interacționale. O anumită structură de personalitate poate să nu fie potrivită pentru cerințele unei situații particulare, alta da. Alt factor situațional care afectează conducerea este grupul însuși. Fiecare grup școlar dezvoltă obiceiurile sale pro-

Scanned with OKEN Scanner

prii, reguli și modele. În unele grupuri „vorbirea în spate“ este un comportament de laudă, acceptabil. Toate grupurile școlare știu ce este frumos și ce nu. Un profesor cu un anume tip de personalitate și de pregătire poate reacționa în sensul intensificării modelelor culturale particulare ale grupului, în timp ce altul poate fi mai abil în utilizarea forței grupului pentru schimbarea obiceiurilor inacceptabile. Studiile arată că atunci cînd comportamentul liderului nu răspunde așteptărilor membrilor grupului apar insatisfacții în grup.

Părerea majorității specialiștilor în știința grupurilor este că cea mai eficientă conducere este cea „democratică“. Ea a fost inițial experimentată de K. Lewin. O asemenea conducere este în mare măsură capabilă să asigure un climat de muncă superior. Cercetările efectuate de Ned A. Flanders (1951) în spiritul acestei orientări au dus la constatarea că profesorul autoritar-directiv sau dezaprobant în colectivul școlarilor provoacă apatie, agresivitate chiar, în genere dezintegrare, și, invers, un profesor al cărui „comportament este acceptat“ sprijină colectivul de elevi, ușurează integrarea acestora în cerințele vieții sociale.

Un bun conducător al grupului de elevi urmărește să transfere cel puțin o parte din autoritate colectivului în întregime sau unui nucleu principal de care se ajută. El sprijină grupul să-și realizeze scopurile și să se mențină ca grup. Un bun lider posedă deprinderea, înțelegerea și abilitatea necesară pentru a ajuta membrii grupului să-și satisfacă trebuințele și aspirațiile importante pentru ei.

Alte cercetări arată că un astfel de lider poate schimba ușor atitudinile și comportamentul membrilor din grup, dar el trebuie să cunoască posibilitățile și mijloacele pentru a realiza scopurile propuse. De aceea un interes deosebit pentru munca cu grupul de elevi îl prezintă cunoașterea tehnicilor pentru schimbarea comportamentului de grup, respectiv tehnica deciziei în grup, metodele de rezolvare a proble-

Scanned with OKEN Scanner

melor în grup și studiul grupurilor școlare și extrașcolare, în speță ale celor pionierești.

Din diferite motive, în colectivul școlar apar comportamente nedorite, obstructive, care stînjenesc activitatea instructiv-educativă. Astfel de norme de grup și de atitudini individuale față de școală și munca școlară influențează puternic activitatea clasei. Experimentele de decizie în grup și de participare de grup sugerează că astfel de tehnici pot fi utilizate pentru a schimba normele de comportare care împiedică sau blochează învățarea și micșorează interesul afectat sarcinilor școlare. Profesorii pot utiliza aceste metode pentru a schimba atitudinea copiilor și comportamentul lor. Cercetările au arătat cum pot fi utilizate grupurile în mod efectiv ca mijloace de realizare a unei schimbări dorite prin crearea unei atitudini de participare în direcția nevoii de schimbare respectivă. Aceleași tehnici pot fi utilizate, de asemenea, pentru creșterea eficienței muncii profesorului și a productivității grupului. Pentru uzul profesorului, tehnica deciziei în grup poate fi împărțită în următoarele arii generale : studiul situației ; pregătirea propunerilor grupului ; prezentarea propunerilor grupului ; dirijarea discuției de grup ; obținerea unei decizii a grupului pentru a acționa.

Studiul situației. Profesorul trebuie să-și pună în legătură cu aceasta următoarele probleme : 1. De ce este de dorit schimbarea ? 2. Ce poate fi realizat prin schimbarea comportamentului ? 3. Care este natura precisă a comportamentului a cărei schimbare se dorește ? 4. În ce direcție este dorită schimbarea? 5. Ce acțiune cere din partea individualităților schimbarea dorită ?

Pregătirea deciziei cere ca propunerile să fie anterior prezentate obiectiv, fără a produce sentimentul că se fac presiuni. Trebuie stabilit ce se spune și cum se spune, ceea ce presupune o pregătire și un studiu prealabil. Se poate proceda cu grupul în două feluri: unul *direct,* profesorul prezentînd necesitatea de schimbare a grupului, încurajînd discuțiile și obiecțiile pînă la luarea deciziei, altul *indirect,* cînd pro-

Scanned with OKEN Scanner

fesorul conduce grupul spre o recunoaștere a faptului că schimbarea este necesară. Sugestia de schimbare vine de la grup, cu unele sugestii doar de la profesor.

Prezentarea propunerilor grupului. Analiza unui număr de situații în care profesorii au încercat să utilizeze metodele deciziei în grup și nu au reușit au arătat că cele mai multe din greșeli au aceeași cauză: propunerile nu au fost făcute astfel încît să implice pe membrii grupului. Există pericolul ca elevii să fie ușor și superficial de acord cu profesorul, dar fără să înțeleagă că profesorul dorește în mod real ca ei să-și exprime cinstit părerea printr-o angajare într-o discuție liberă.

Dirijarea discuției de grup și a deciziei. Există o diferență importantă între *dirijare, conducere* și *controlul* discuției. În primul caz se dă ajutor grupului în luarea deciziei, în ultimul se exercită puterea de manipulare asupra grupului.

Obținerea deciziei de grup pentru a acționa. Angajarea efectivă a grupului trece prin acest act al deciziei colective. Grupul respectă în mod firesc mai ușor ceea ce hotărăște singur decît ceea ce hotărăsc alții în contul lui.

Multe dintre cercetările asupra rezolvării de probleme în grupele mici se referă la procesele de planificare. „Problem-solving"-ul obișnuit constă în planificarea operațiilor privind colectarea informațiilor, a propunerilor, a actelor de gîndire care sînt supuse gîndirii critice a colectivului, după care urmează desfășurarea planului pentru acțiune. Faza următoare pune accentul pe descoperirea și pe manifestarea opiniilor, pe analize și pe exprimarea sentimentelor. Stadiul final constă în cererea și darea de sugestii sau indicații și acordul asupra cursului posibil al acțiunii.

Alte cercetări au urmărit dacă nu cumva momentele pot fi astfel distribuite, încît rezolvarea problemelor în grup să fie mai efectivă. Pe baza studiilor făcute s-a stabilit că unele momente ale proceselor de „problem-solving" pot fi identificate, cu toate că nu apar întotdeauna în aceeași ordine.

Scanned with OKEN Scanner

William Utterbach (1950) a stabilit că metoda de rezolvare a problemei constă din :

a) stabilirea și definirea problemei ;

b) examinarea cauzelor care au ridicat-o ;

c) luarea în considerare a criteriului care trebuie utilizat în evaluarea soluțiilor ;

d) examinarea și evaluarea situației ;

e) luarea în considerare a momentelor de urmat pentru a îndeplini soluția adoptată.

Dacă problema este ușor de identificat, profesorul poate spune clasei : „Se pare că avem o problemă". Grupul poate fi încurajat să constate problema și s-o definească. Pe această bază pot apărea schimbări de opinii în perceperea problemei. Dar dacă problemele sînt mai complicate, atunci și procedura este mai complexă.

Ne oprim aici cu schițarea situației actuale a cercetării colectivului de elevi.

Pentru o apreciere adecvată a valorii rezultatelor obținute deja, este nevoie însă nu numai de o analiză a posibilităților și a limitelor teoriei grupurilor în general, ci și a grupurilor școlare și extradidactice-pionierești în special. Nu putem să nu apreciem eforturile ce se fac pentru așezarea relațiilor dintre elevi în cadrul grupului și al relațiilor dintre grup și profesor pe baze științifice. Aceasta cu atît mai mult cu cît într-un timp se părea că singurele progrese mari în educație sînt de așteptat de la tehnică (mijloace audiovizuale, programări cu mașini etc.) sau de la accentuarea unor forme de lucru mai solicitante în instruire, ca individualizarea realizată de programările actuale, tratarea individuală a elevilor ș.a. Din acest punct de vedere, teoria grupurilor aduce în educație o nuanță proaspătă, umană, în contextul actualelor eforturi de modernizare a învățămîntului, a cărei importanță numai cu greu poate fi subapreciată, căci pe seama ei se pot obține performanțe importante în instruirea și educarea personalității copiilor, în formarea lor psihologică. În raport cu tradiția, prezenta teorie face un pas înainte în stu-

Scanned with OKEN Scanner

dierea grupurilor de elevi și oferă perspective de tip experimental pentru dirijarea acestora. Pe plan metodologic se ilustrează încă o dată profitul pe care îl pot obține pedagogia și psihologia copilului prin preluarea realizărilor obținute în alte domenii (în cazul de față psihologia socială, sociologia grupurilor mici, teoria conducerii).

A dispune de posibilitatea de a schimba atitudini și comportamente printr-o instrumentație științifică riguroasă este un lucru extraordinar prin sine însuși, dar aceasta nu spune nimic încă despre modul în care va fi utilizată această tehnică de un profesor anume sau de un anumit învățător. În dosul unor expresii ca „sănătatea societății democratice", „controlul social", „conducerea umană" etc. se pot ascunde intenții nobile din punct de vedere moral și social sau, dimpotrivă, intenții nocive, și acest lucru nu poate fi indiferent pentru educatori. Din fericire, efortul de modelare umană atunci cînd este „pur psihologic", adică atunci cînd nu ține seama de condiția economică și social-politică a grupului, nu poate duce prea departe. În astfel de cazuri, el apare ca deviant și urmărește să rezolve pe baze psihologice ceea ce nu se poate realiza altfel. Încercarea de a construi o societate prin educația organizată, oricît ar fi de dorit, nu se poate realiza decît în cazul în care idealurile educative țin pasul cu realitățile social-istorice ale unui popor. Altfel, decalajele devin inevitabile, cu repercusiuni negative profunde asupra prestigiului școlii, a cadrelor didactice și a personalității elevilor. Căci nici un fel de tehnici de grup nu pot rezolva problemele obiective ale unei orînduiri dacă între evoluția grupului și societate nu există o relație foarte strînsă pe linia valorilor, idealurilor, culturii etc. Societatea noastră prezintă avantaje esențiale față de cea capitalistă în această privință. Pentru a folosi corect aceste avantaje este necesar ca toate cadrele didactice să-și însușească temeinic realizările actuale ale teoriei grupurilor.

Așa cum am văzut, o serie de legități ale grupurilor sînt general valabile și deci trebuie însușite ca

Scanned with OKEN Scanner

atare. Dar nu trebuie uitat că între aceste legi și forma lor specifică în care apar într-un anumit grup, aparținînd unui anumit mediu social-istoric, este o distanță foarte mare, încît pericolul unor apropieri mecanice este și el tot așa de mare. Pentru acest motiv credem că perspectiva teoriei grupurilor la noi depinde în viitor de experimentele de verificare ce se vor face, de studiul realității noastre educative, de eficiența propagandei în această direcție. În orice caz, prima contribuție credem că trebuie să vină din partea cercetătorilor. Aceștia urmează să întreprindă cercetări atît la nivelul clasei obișnuite, cît și la nivelul colectivelor pionierești, inclusiv colectivele de cerc.

În cazul cercurilor pionierești, teoria grupurilor ni s-a părut de la început a fi deosebit de eficientă. Pe de o parte, acestea sînt legate de activitățile școlare obișnuite (un fel de prelungire a lor), pe de altă parte sînt ireductibile la acestea, în sensul precis că au un alt specific, că au o existență proprie, inedită. În această perspectivă nouă, grupul de pionieri participanți la cerc nu este nici el pur și simplu un grup școlar. Diferă de acesta prin scopuri, mod de organizare și de manifestare. Conducătorul de cerc, la rîndul lui, nu îndeplinește rolul profesorului sau al învățătorului ; el este, desigur, un conducător, dar își realizează rolul cu alte mijloace și în alte scopuri educaționale, mult mai largi.

Reconsiderarea problemei cercurilor în perspectiva teoriei grupurilor ni s-a părut că asigură condițiile necesare pentru realizarea unor cercuri pionierești pe baze noi, care să contribuie la depășirea contradicțiilor ce apar între cerința ca cercurile să fie conduse de adulți și cerința ca ele să fie „odihnă activă", „timp liber organizat", „activitate formativă, recreativă și creatoare". Pe de altă parte, avem toate motivele să credem încă de la început că actualele cercuri, așa cum se desfășoară ele încă, nu se pot transforma în mod spontan în noi structuri pentru a

Scanned with OKEN Scanner

corespunde unor cerințe noi, deoarece soluția nu mai este de găsit în ordinea experienței tradiționale, realizată pe baza cuceririlor actuale ale pedagogiei. Acest fapt obligă pe cercetător să încerce mai întîi experimentări inedite, analog unei „producții forțate", înțelegîndu-le ca pe o etapă „intermediară", de inovare și de răspîndire a unei experiențe deosebite.

În ideea de a fructifica știința despre funcționalitatea grupurilor restrînse la nivelul unei noi concepții asupra cercului pionieresc, am întreprins cercetările noastre cu privire la formarea operațiilor intelectuale la copiii de clasa a IV-a. Evident, structura activității de grup de forma cercului nu a fost încă încetățenită pentru clasele mici ale pionieriei. Sensul unui experiment însă este și acela de a depăși, ori de cîte ori aceasta este posibil, formele preexistente.

Studiul aritmeticii și formarea unor operații intelectuale la elevii mici

Conținutul unui cerc de matematică poate fi gîndit în diferite moduri : ca sursă de informații noi față de programă și de manual în ideea completării celor obținute la curs, ca mijloc de întărire, prin reluare în contexte noi, a ceea ce s-a însușit la lecții ori ca modalitate de a-i deprinde pe copii cu rezolvarea problemelor. În toate cazurile însă trebuie pornit de la ceea ce știu elevii, mai exact de la conținutul informativ și formativ al programelor și manualelor în uz, de la nivelul la care acest conținut s-a însușit. Numai pe această bază se poate formula o concepție clară privind modul în care experiența elevilor trebuie valorificată și dezvoltată.

Pentru a intra în tema noastră să parcurgem deci *analiza* programelor și a manualelor de aritmetică

Scanned with OKEN Scanner

pentru clasele I—III *. Afirmația că programele și manualele de aritmetică pentru clasele mici sînt încă empiric elaborate și nu corespund posibilităților de dezvoltare intelectuală ale copiilor este o realitate. De ani de zile se afirmă frecvent acest lucru în paginile publicațiilor de profil din cele mai diferite țări, la sesiuni științifice, simpozioane, consfătuiri etc. Totuși, prea puține cercetări au pornit de la analiza detaliată a modului în care se predă în prezent matematica. De aceea ipotezele și cercetările efectuate au păstrat un anumit caracter de prețiozitate și de spectaculos. Fără îndoială că astfel de cercetări pot prezenta uneori un anumit interes teoretic și practic, totuși ele nu trebuie să suplinească studii și cercetări minuțioase, plecînd de la situația existentă, din perspectiva sarcinilor concrete ale școlii, privind creșterea eficienței însușirii matematicii.

În cele ce urmează vom analiza modul în care sînt stimulate operațiile mintale și gîndirea problematică a copiilor ** prin manualele ce se parcurg la clasa a IV-a elementară. Analiza o facem în raport cu cerințele formulate față de acest obiect de învățămînt de către programele de învățămînt existente. Expunem mai întîi cerințele programei, apoi analiza alcătuirii manualelor existente din acest punct de vedere, încheind cu unele concluzii ce se desprind pentru cercetarea noastră.

În programa de învățămînt, aritmetica este considerată, alături de limba română, „obiect de bază". Pe seama sa sînt puse o serie de sarcini importante în formarea elevilor. Ea trebuie să dea cunoștințe și să formeze deprinderea de a le aplica în practică, să contribuie la dezvoltarea tuturor proceselor psihice, dar mai ales a gîndirii logice și matematice. În reali-

---

* Ne-am oprit la clasa a III-a deoarece cercul de matematici a fost ținut cu elevi din clasa a IV-a. În ceea ce privește programele și manualele utilizate pentru analiză, acestea au fost cele în uz în anul școlar 1965/1966. Constatările sînt valabile însă și în cazul programelor și manualelor care se aplică în prezent.

** Nu ne vom referi la învățarea socotitului, deoarece interesează mai puțin conținutul cercurilor matematice.

Scanned with OKEN Scanner

zarea acestor sarcini, un rol important revine problemelor, deoarece în conținutul lor sînt materializate nu numai cunoștințe și experiențe de viață, ci și importante capacități logice umane ce se însușesc pe această cale de către copii. Pentru acest motiv, în clasele mici aproape jumătate din timpul consacrat lecțiilor de aritmetică este folosit pentru rezolvarea problemelor, această activitate constituind „una din laturile fundamentale ale studierii aritmeticii".

Problemele școlare ne indică cu precizie și căile pentru realizarea acestor sarcini : prin înțelegerea mersului operațiilor aritmetice, lămurirea diferitelor cazuri de folosire a acestora, formarea unor deprinderi elementare de analiză. De asemenea calea metodică : succesiunea și gradarea dificultăților. „În rezolvarea problemelor — se spune în programă — trebuie să se păstreze o strictă succesiune în trecerea de la probleme mai ușoare la probleme mai grele, de la probleme simple la cele compuse".

Cerințele sînt precizate și pe clase. În primele două clase, „elevii rezolvă principalele tipuri de probleme simple din domeniul operațiilor aritmetice. În clasa întîi se rezolvă probleme simple exprimate în formă directă, iar treptat se introduc probleme cu două lucrări, apoi cu trei, ajungînd ca elevii din clasa a IV-a să rezolve probleme cu cîte 4—6 lucrări privind cele patru operații aritmetice". Preocuparea pentru gradare și succesiune se referă nu numai la activitatea din clasă, ci și la cea de acasă.

Veriga principală în dezvoltarea gîndirii matematice o constituie așa-zisele „probleme-tip" pe care programa le deosebește de cele „obișnuite". Primele sînt acele probleme „a căror rezolvare necesită procedee speciale" : probleme care fac apel la regula de trei simplă, la împărțirea în părți proporționale, probleme de mișcare, de aflare a unei necunoscute prin cunoașterea diferenței dintre două mărimi etc.

La o analiză mai atentă a programei și a manualelor de aritmetică constatăm însă că granița dintre problemele-tip și cele obișnuite dispare practic. De exemplu, aflarea unei necunoscute prin cunoașterea

Scanned with OKEN Scanner

diferenței dintre două mărimi se poate exprima matematic sub forma: $a—b=x$. Dar dacă problemele de această formă constituie un tip, atunci și cele formulate $a+b=x$, $a\times b=x$ și $a:b=x$ sînt de asemenea probleme care intră în categoria tipului dat. Și atunci ce probleme putem cataloga în categoria celor obișnuite ?

Rămînînd la indicațiile din conținutul programei, am putea considera ca probleme de tip 1 pe cele cu o singură „lucrare", de tip 2 pe cele cu două lucrări, de tip 3 pe cele cu trei lucrări, de tip 4 pe cele cu patru lucrări și de tip 5 pe cele cu cinci lucrări.

Dar cum în manual nu se face deosebirea dintre problemele-tip și cele obișnuite, judecînd după programă toate intră în categoriile de probleme-tip, toate presupunînd „o lucrare", „două lucrări" etc.

Este discutabil criteriul numărului de *lucrări*, în fapt de operații, în aprecierea gradului de dificultate a unei probleme. Deocamdată să-l acceptăm pentru desfășurarea raționamentului nostru *.

Trecînd la analiza manualelor de aritmetică pentru clasele I-III, să vedem în ce măsură răspund ele cerințelor și spiritului programei privind dezvoltarea gîndirii matematice a copiilor.

Din cele 260 de probleme existente în manualul de aritmetică pentru clasa I, un număr de 184 (adică 70,7%) necesită o singură lucrare, 65 (25%) două lucrări și 11 (4,3%) trei lucrări, adică se rezolvă cu trei operații. La clasa a II-a situația este următoarea : din 327 de probleme, 202 (adică 61,7%) necesită o singură lucrare, 89 (27,1%) două lucrări, 32 (9,7%) trei lucrări și 4 (1,5%) patru lucrări. La clasa a III-a, din 219 probleme, 93 (adică 42,4%) necesită o singură lucrare, 32 (14,5%) două lucrări, 48 (21,1%) trei lucrări, 36 (16,4%) patru lucrări și 10 (5,6%) cinci lucrări. Datele de mai sus ne permit unele constatări și comentarii. Astfel, în clasa I, sarcina dezvoltării

* Punctul acesta de vedere are o anumită valoare metodologică pentru noi, de aceea îl acceptăm ; în realitate, el este cel puțin unilateral, așa cum vom arăta mai tîrziu.

Scanned with OKEN Scanner

gîndirii elevilor cade mai ales în seama problemelor cu o lucrare (70,7%), la fel în clasa a II-a (81,7%) și într-o mare măsură în clasa a III-a (42,4%). Aceste probleme sînt de tipul $a + b = x$; $a \times b = x$; $a : b = x$. De fapt, este vorba de relațiile posibile între doi termeni. Întrebarea care se pune este următoarea : ce grad de dificultate prezintă aceste probleme în raport cu exercițiile ? Justifică conținutul lor ponderea pe care o au în manuale (din 806 probleme conținute în manualele de clasele I-III, 479 (59%) au o singură lucrare). Nu cumva rolul lor principal, dacă nu exclusiv, este doar de a întări deprinderile de a opera cu numere pe baza repetării problematizate a conținutului exercițiilor ? Noi credem că ponderea lor în manuale este exagerată, iar consecințele nu sînt de natura stimulării unei operativități mintale suple, dinamice.

S-ar putea crede, totuși, că aceste probleme sînt numai o verigă pregătitoare pentru rezolvarea celorlalte, care necesită un număr mai mare de lucrări. Afirmația este exactă numai dacă s-ar asigura o continuitate între tipuri și nu o continuitate în general, ci una de pregătire reală a altor trepte ale gîndirii matematice. Răspunsul la această chestiune poate fi obținut în modul cel mai concludent prin înfățișarea pe un grafic a problemelor din cele trei clase pe care le analizăm și raportarea lor la numărul de lucrări pe care-l solicită spre rezolvare. Am ales pentru această demonstrație diferite capitole din manualele de uz școlar, conform graficelor care urmează.

Graficele indică un fenomen de „dezordine“ evidentă în „ordinea“ tipurilor de probleme. Acest fapt dovedește în mod clar că eșalonarea dificultăților, a solicitării gîndirii elevilor după unele criterii psihopedagogice științifice nu au fost avute în vedere.

S-ar mai putea susține că eșalonarea neregulată nu contravine cerinței formulate de programă privind gradarea dificultăților, deoarece ea nu exclude pregătirea psihologică gradată. Observația ar fi exactă numai dacă curba ar avea o formă rațională,

Scanned with OKEN Scanner

GRAFICUL NR. 1

ARITMETICA CLASA I 1966

Adunarea și scăderea (cu zeci) pînă la 100

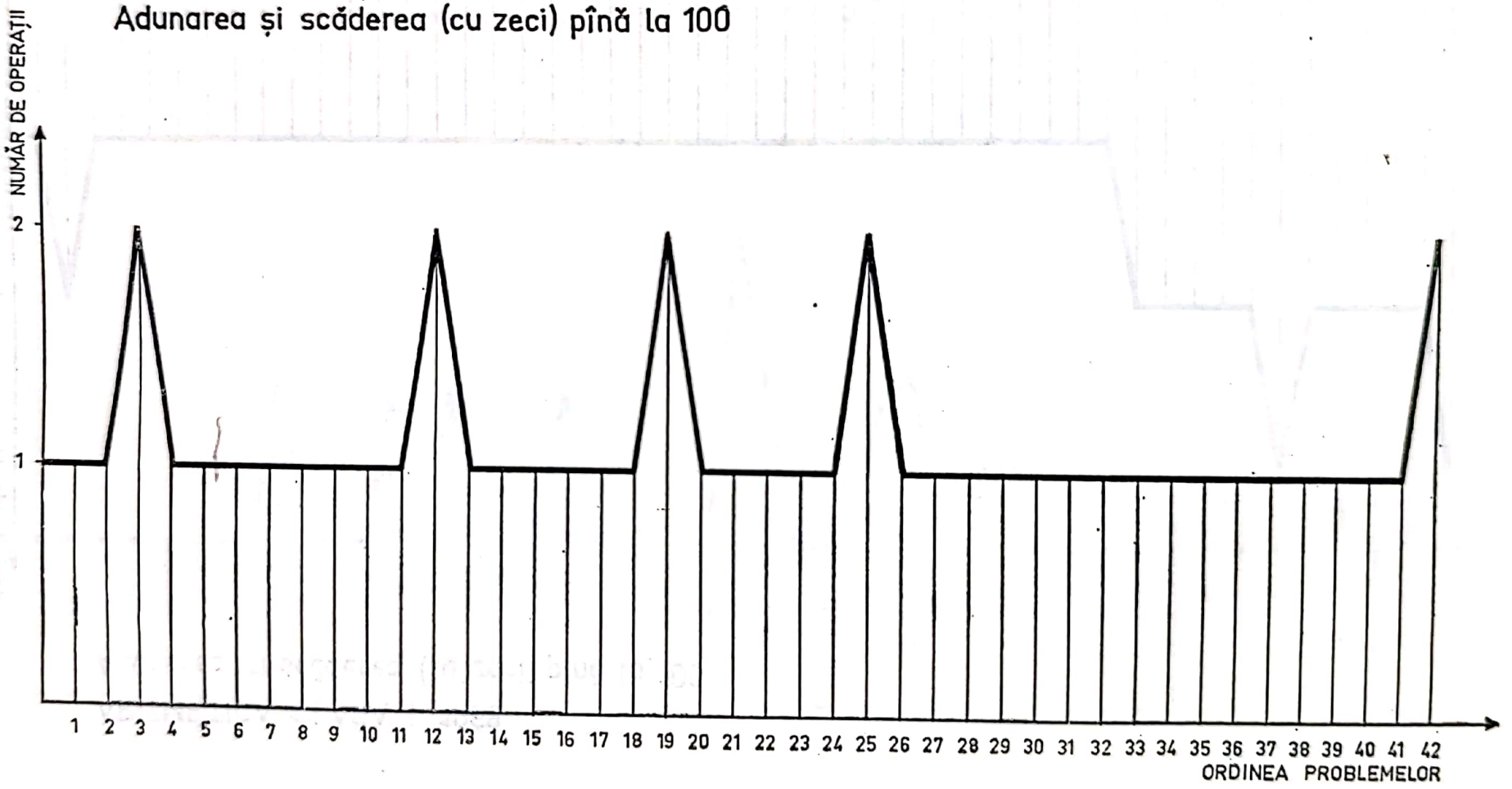

Scanned with OKEN Scanner

GRAFICUL NR. 2

ARITMETICA CLASA I 1968

Adunarea și scăderea (cu zeci) pînă la 100

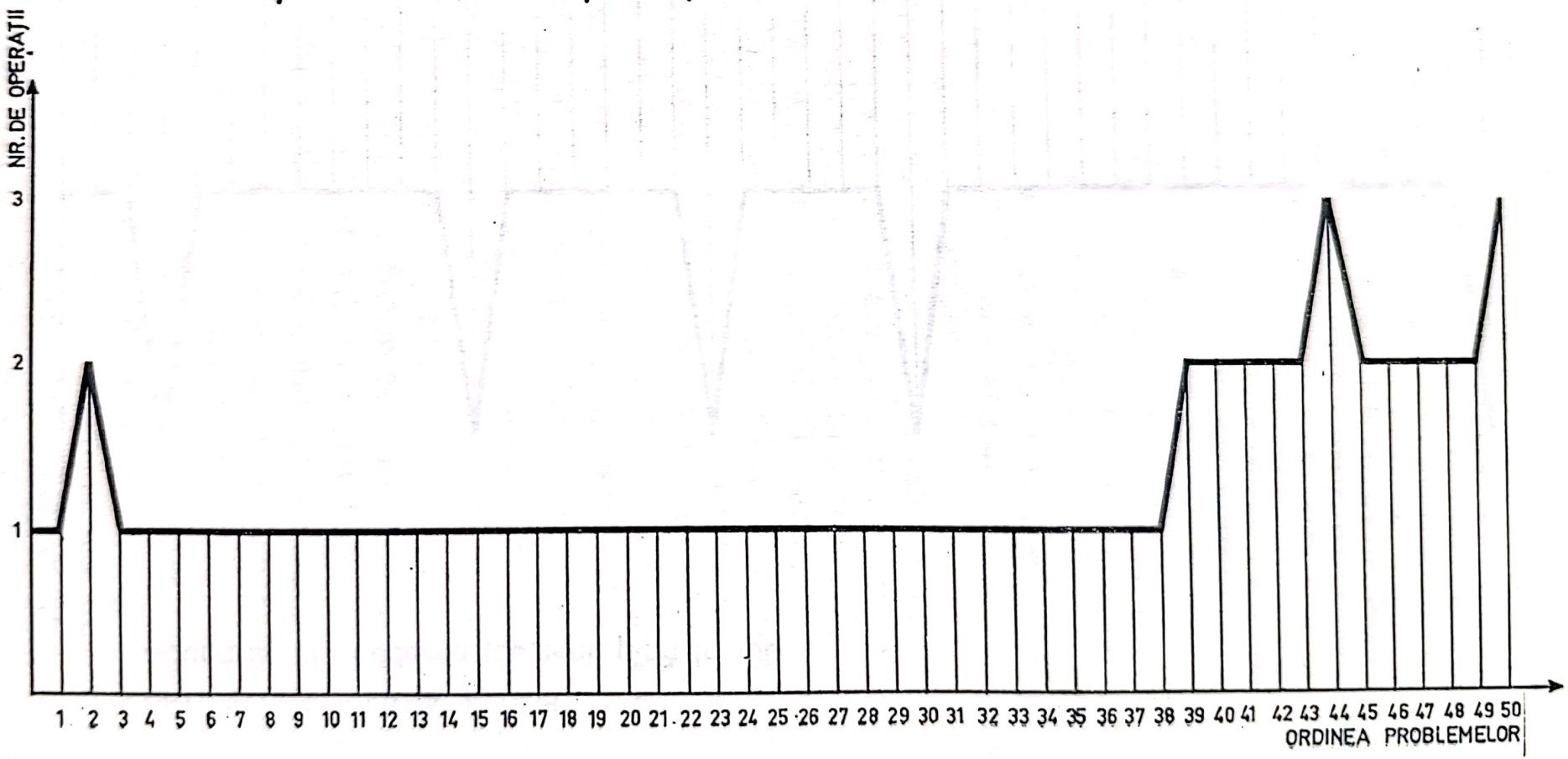

Scanned with OKEN Scanner

ARITMETICA CLASA A II-A 1966

Capitolul IV: Adunarea și scăderea în scris pînă la 1000

GRAFICUL NR.3

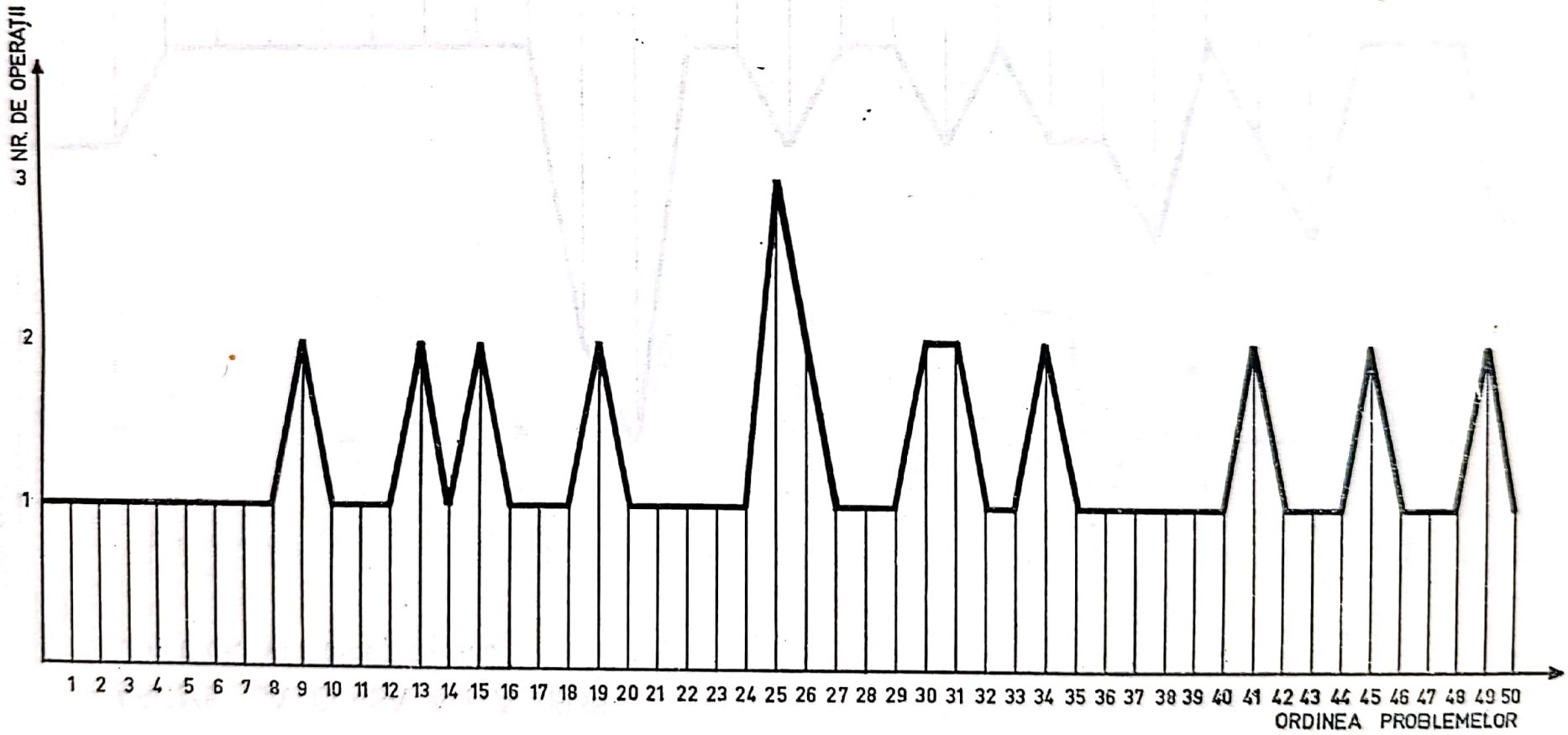

Scanned with OKEN Scanner

ARITMETICA CLASA A II-A 1966
Capitolul V: Recapitulare

GRAFICUL. NR. 4

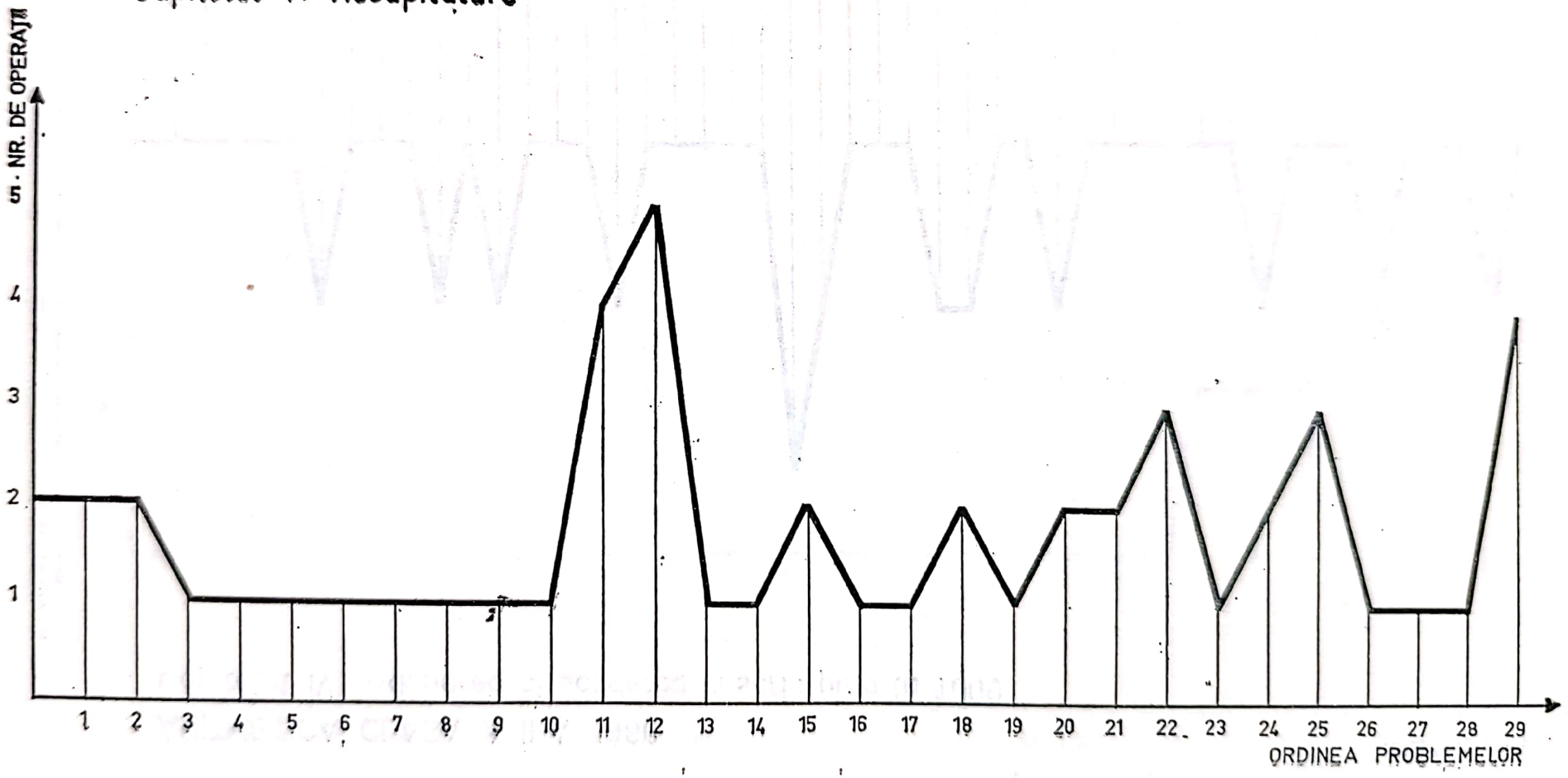

Scanned with OKEN Scanner

GRAFICUL NR. 5

ARITMETICA CLASA A II-A - 1968

Adunarea și scăderea în scris pînă la 1000

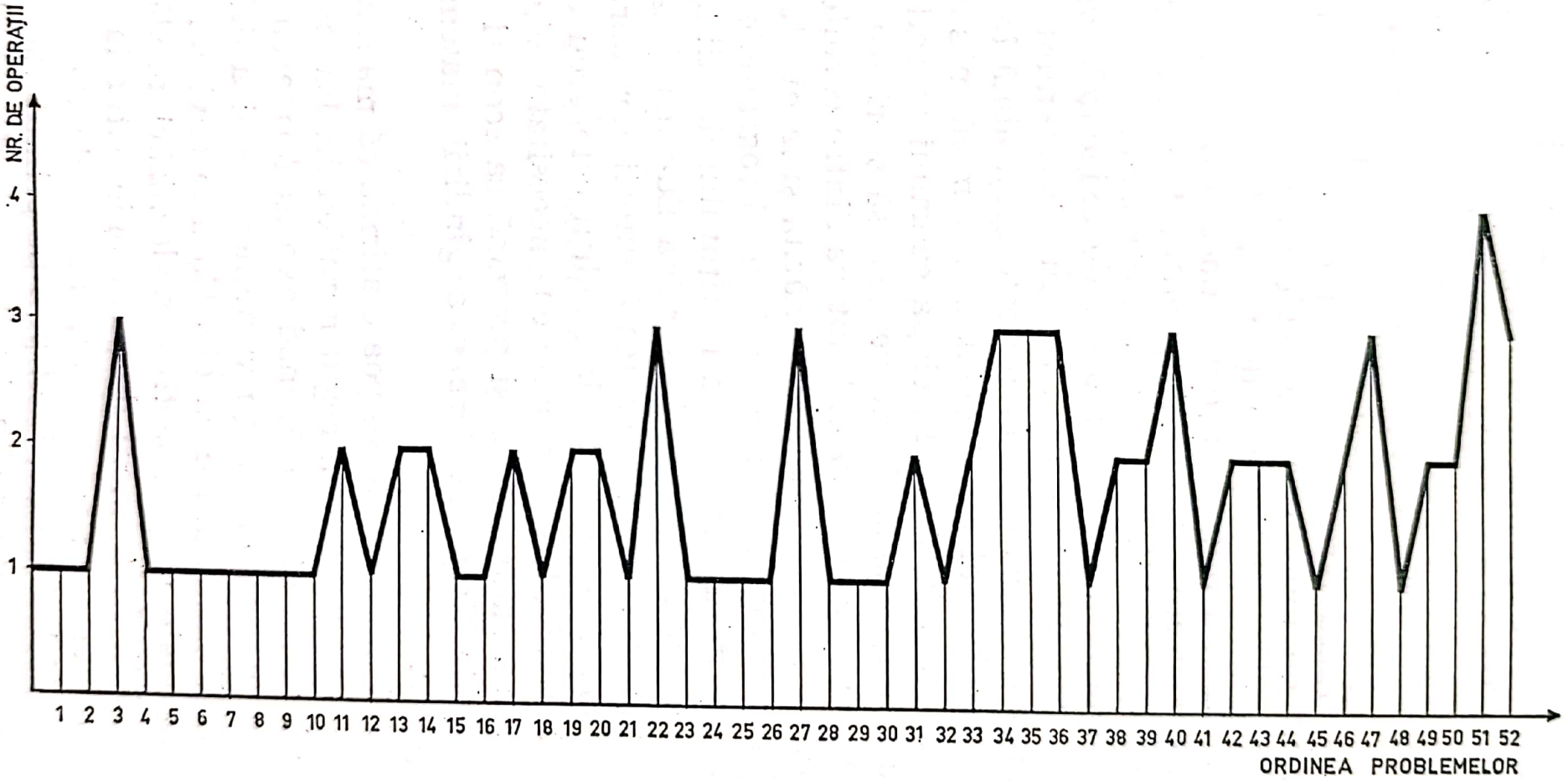

Scanned with OKEN Scanner

rod al experimentării sau al aplicării unei anumite concepţii sau teorii privind învăţarea, ceea ce nu este cazul. Pe de altă parte, problemele repetate fără sistem şi preocupare specială pentru fixarea experienţei dobîndite prin rezolvarea lor nu se fixează în mintea copiilor. Cercetări psihologice analoge dovedesc acest lucru fără putinţă de tăgadă. Simpla repetare, oricît de îndelungată a aceleiaşi probe de găsire a numerelor consecutive de pe un formular cu conţinut fix, nu duce la progres dacă o sarcină se repetă în ansamblul altora cu conţinut identic sau chiar mereu variabil, dar fără nici o regulă.

Aşadar, cerinţa formulată de exigenţele vremii şi de documentele-directivă în învăţămînt de a se educa gîndirea elevilor nu este realizabilă în contextul analizat al şcolii decît într-o mică măsură, ceea ce ne dovedeşte că, în ciuda cadrului teoretic corespunzător, manualele nu reuşesc să se ridice la nivelul exigenţelor actuale. Ruptura dintre cerinţe şi realizările efective poate fi urmărită şi la nivelul elaborării acestor mijloace şcolare. Programele cad în sarcina ministerului şi a Institutului de ştiinţe pedagogice, iar manualele în sarcina Editurii didactice şi pedagogice, care-şi recrutează autorii, iar coordonarea de concepţie în astfel de condiţii este greu de realizat. Evident, se impune cu necesitate elaborarea unor manuale care să-şi propună ca scop şi să efectueze de timpuriu formarea gîndirii matematice a copiilor.

Fără îndoială, nu se poate afirma că manualele actuale sînt pe de-a-ntregul neraţionale. Raţionalitatea lor însă nu vizează în mod expres formarea gîndirii problematice, ci însuşirea numerelor şi a diferitelor operaţii matematice cu ele. Cu alte cuvinte, ele sînt neraţionale în perspectiva modernizări predării matematicii. În termeni de psihologie, situaţia poate fi formulată aşa : în prezent, manualele de aritmetică sînt astfel alcătuite, încît pun pe primul plan dezvoltarea priceperilor şi a deprinderilor de calcul.

Scanned with OKEN Scanner

Problemele, cu tot numărul lor mare, sînt mai ales prilejuri de întărire a deprinderilor de a opera cu numere. Explicaţia este, desigur, istorică. Altădată, în clasele mici se urmărea un nivel de pregătire matematică suficient pentru nevoile zilnice ale oamenilor, pentru socotelile şi calculele lor mărunte, mai ales pentru negoţ, meşteşuguri etc., şi trebuie spus că manualele se achitau foarte bine de această sarcină. De aceea linia lor logică nu avea în vedere gîndirea matematică propriu-zisă, nivelul ei fiind uşor tangibil pe baza experienţei de viaţă obţinută. În schimb, se acorda o mare atenţie eşalonării şi ilustrării diferitelor operaţii, însuşirii lor prin numeroase exerciţii. Problemele, atunci cînd apar, sînt fie prelungiri ale exerciţiilor, fie situaţii elementare de viaţă ce se cer judecate în sine.

În momentul de faţă copilul nu mai studiază matematica pentru trebuinţele mărunte de adaptare. Gîndirea matematică este unul din mijloacele umane de a stăpîni ştiinţa şi tehnica epocii contemporane.

O altă remarcă pe care o facem este că aceleaşi instrumente şcolare de bază — manualele — suferă în privinţa utilizării raţionale a potenţelor biopsihologice ale copilului. Punerea accentului pe deprinderi de calcul şi pe operaţii aritmetice, cu subordonarea problemelor care trebuie să dezvolte gîndirea copilului acestor cerinţe, înseamnă din punct de vedere psihologic inversarea raportului necesar dintre deprindere şi gîndire. Este de presupus că subordonarea deprinderilor de a opera cu numere unor sarcini de gîndire care să solicite o pronunţată participare creatoare din partea elevilor va facilita însăşi calitatea şi trăinicia deprinderii de a opera cu numerele. Ne apropiem astfel de înţelegerea manualelor de artimetică ca o convergenţă de cerinţe care ţin seama în egală măsură de nevoile societăţii privind pregătirea matematică a tinerei generaţii, de cerinţele ştiinţei matematice, dar şi de cerinţele de solicitare optimă a posibilităţilor biopsihologice ale copilului.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru programă, gradul de dificultate este dat de numărul de lucrări necesare pentru a rezolva o problemă. Dar acest criteriu este departe de a fi satisfăcător (deşi mărirea numărului de termeni sporeşte, în principiu, dificultatea de a rezolva o anumită problemă). Aşa, de exemplu, sînt probleme „cu două lucrări" mai grele decît altele „cu trei lucrări", „cu trei lucrări" mai grele decît „cu patru lucrări" etc. Sau, în cadrul problemelor cu acelaşi număr de lucrări, dificultăţile pot fi foarte diferite. Apare deci limpede caracterul relativ al criteriului propus de programă, precum şi posibilitatea extistenţei altora care ar putea fi luate în consideraţie la eşalonarea problemelor după gradul lor de dificultate, ca, de exemplu, numărul termenilor necunoscuţi, tipurile de enunţ, relaţiile dintre datele problemei. Rezultă deci, în urma unei asemenea analize a situaţiei şcolare a aritmeticii la clasele mici, evidente disponibilităţi de organizare a materialului, de raţionalizare a solicitărilor psihice în vederea creşterii valorii formative a învăţării aritmeticii în şcoală. Şi aceasta fără sporirea numărului de ore, fără eforturi prea mari din partea elevilor, fără modernizări spectaculoase şi fără comisii complexe de specialişti. Astfel, problemele pot fi organizate, tipizate şi eşalonate raţional în vederea dezvoltării cu adevărat a operaţiilor gîndirii şi deprinderilor intelectuale. În eşalonarea respectivă prevedem şi faptul că grupurile de probleme să reprezinte momente pregătitoare pentru deschiderea perspectivei spre însuşirea altor discipline matematice, pentru parcurgerea altor nivele de abstracţie pe care urmează să şi le însuşească elevii mai tîrziu.

Desigur că simpla eşalonare şi pregătirea specială a diferitelor tipuri de probleme pot determina progrese apreciabile în însuşirea aceluiaşi conţinut de cunoştinţe, dar acestea nu sînt singurele progrese pe care le putem realiza. Progrese importante se aşteaptă şi din studiul tipologiei dificultăţilor întîmpinate de elevi în însuşirea matematicii, ca şi a

Scanned with OKEN Scanner

capacităților matematice analizate la nivelul marilor specialiști. Aceste capacități pot fi analizate pornind de la tipuri de probleme în fond elementare. Rezultatul ar fi eliminarea actualelor greutăți care apar în procesul de învățămînt din pricina rămînerii în urmă a capacităților umane față de informațiile ce se impun. Oricum am privi, situația înfățișată mai sus este limpede și nu se poate face abstracție de ea în stabilirea conținutului cercurilor de matematică. Pornind de la ea, se poate merge însă pe căi diverse, inițial la fel de justificate : eșalonări de diferite tipuri de probleme ; predarea unor tipuri noi ; antrenări în crearea problemelor etc. În toate cazurile însă trebuie lămurit clar : ce anume urmărim din punct de vedere psihologic-formațional în cercul de matematică ? Unde dorim să ajungem cu elevii ? Cu ce trebuie să rămînă ei la sfîrșit ? Ce conținuturi s-ar putea propune în fiecare ședință pentru a se putea ajunge la scop ? Și, cu toată răspunderea, cum se va continua mai departe, în afara cercului, dezvoltarea gîndirii elevilor antrenați în cerc ?

În ce ne privește, ne-am propus prelucrarea informațiilor care li se oferă obișnuit elevilor la lecțiile de aritmetică și *elaborarea unor modalități de solicitare formațională noi, în concordanță cu posibilitățile copiilor, dar și cu cerințele modernizării învățării matematicii.* Modul în care am îmbinat conținutul și intențiile cercului de aritmetică cu organizarea colectivului copiilor participanți se poate urmări în cele ce urmează.

Principii de organizare a unui cerc de aritmetică la pionierii începători

Analizele teoretice întreprinse ne-au dus la stabilirea unor principii și a unor „scheme" de acțiune „ideal gîndite", care să țină seama de cuceririle actuale ale științei grupurilor și ale psihologiei învă-

Scanned with OKEN Scanner

ţării. Pe baza „ştiinţei grupurilor", la care ne-am referit, am formulat unele cerinţe.

Astfel, în organizarea cercurilor pioniereşti trebuie pornit nu de la rolul de *lider autoritar*, specific cadrelor didactice în predarea obişnuită la ore, ci de la cel de *animator* şi *sfătuitor* al pionierilor şi al elevilor în discuţiile în care „ei hotărăsc" înfiinţarea unui cerc sau altul. Aceleaşi funcţii rămîn hotărîtoare şi în munca propriu-zisă la cerc cu copiii.

În afara stimulării gîndirii prin alegerea unui conţinut adecvat şi a unei metode potrivite, conducătorul de cerc urmează să fie un stimulator şi animator al relaţiilor elev-elev, elev-grup, grup-elev, în cadrul şi în limitele posibilităţilor pe care le oferă problemele discutate în cerc.

În acest sens este necesar ca pionierii să fie educaţi pentru a înţelege treptat că ei au un *alt rol* în cercuri, o altă poziţie faţă de conducător şi faţă de colegi, alte drepturi şi alte datorii decît cele pe care le au ca elevi.

Schema de acţiune asupra căreia ne-am fixat pînă la urmă a fost : a) studiul situaţiei, adică nivelul de pregătire al elevilor la matematică şi al dorinţei lor reale de a se antrena suplimentar, de a activa în cerc; b) pregătirea propunerii de a se înfiinţa un cerc de matematică şi prezentarea ei ; c) dirijarea discuţiei de grup şi luarea deciziei ; d) conducerea cercului în limitele a ceea ce psihologia socială numeşte *lider democratic*.

Ţinînd seama de situaţia învăţării aritmeticii în clasele mici, precum şi de cuceririle actuale ale psihologiei pedagogice, am formulat o serie de principii şi în privinţa conţinutului cercului, pe care le vom expune mai jos.

În cercul de matematică de la clasa a IV-a este util să se studieze nu informaţii noi (acestea sînt şi aşa prea multe şi prea puţin organizate), ci cu ajutorul informaţiilor existente să se treacă la operări formative speciale, la educarea unor capacităţi matematice, de creaţie, de simbolizare etc., capabile să-i

Scanned with OKEN Scanner

orienteze pe copii în diversitatea și nonordinea problemelor din manuale *, ca și în viață.

Accentuarea simbolurilor în învățarea matematicii este o cerință unanim recunoscută. Pe calea lor se pot stăpîni mai bine relațiile cantitative dintre fenomenele lumii materiale. Așa se și explică eforturile ce se fac în diferite părți ale lumii de a coborî aceste simboluri de vîrste tot mai mici și de a învăța și rezolva prin intermediul lor noțiuni care altădată se însușeau dificil și în timp mai îndelungat, din pricină că abordarea lor era empirică, concretă, directă. Psihologia contemporană a formulat, prin J. Piaget **, condițiile însușirii unor noțiuni după criterii specifice operațiilor simbolice (echivalență, comutativitate etc.). Se înțelege însă că în practică introducerea simbolurilor nu este eficientă oricînd și oricum. Așa cum am arătat, noi am apreciat că la nivelul de pregătire al elevilor cu care am lucrat era posibil acest lucru. Adică era posibil ca prin simboluri elevii să poată domina multitudinea formelor concrete în care se prezintă anumite grupuri de probleme. La baza aprecierii noastre au stat experimentele făcute cu ajutorul unor manuale experimentale la clasele 1—3 în anii școlari anteriori.

În condițiile unui cerc, adică a circa 10—15 ore anual, nu pot fi antrenate toate capacitățile matematice pe care am dori să le educăm. Trebuie deci să ne limităm la ceea ce ni se pare mai important. Ținînd seama de părerea unor specialiști în materie,

---

* Menționăm că această cerință formațională este valabilă în prezent. În viitor, cînd învățarea aritmeticii în clasele mici va fi, cu siguranță, în primul rînd funcțională, conținutul cercului de matematică va trebui să se schimbe, adică să se acomodeze la ceea ce se învață în orele obișnuite. Poate vor avea un conținut informativ pentru a ușura și nuanța edificiul formațional ce se construiește la orele obișnuite, poate va urmări direcții formaționale noi... În orice caz, pentru a fi util și plăcut va trebui să fie pe cît posibil altceva decît orele obișnuite și întotdeauna va trebui să le completeze pe acestea.

** O expunere din perspectiva unei didactici formative a concepției acestui psiholog a realizat H. Aebli în lucrarea „Didactique psychologique", Neuchatel, 1966.

Scanned with OKEN Scanner

noi ne-am oprit asupra capacității de a formaliza. Pentru a educa această capacitate am elaborat o programă care să permită trecerea de la ceea ce au învățat elevii la ceea ce doream să-i învățăm. Redăm în cele ce urmează programa după care ne-am ghidat în activitatea noastră.

PROBLEME CU O OPERAȚIE

1. *Cunoștințe teoretice.* Într-o problemă cu o operație avem doi termeni cunoscuți și unul necunoscut ce trebuie aflat. Acest tip de problemă se poate prezenta schematic sub diferite forme :

$a \pm : \times b = x$; $\quad x = a \pm : \times b$;
$x \pm : \times b = c$; $\quad c = x \pm : \times b$;
$a \pm : \times x = c$; $\quad c = b \pm : \times x$

2. *Analize și rezolvări de probleme.* Recunoașterea și rezolvarea problemelor cu o operație, indiferent de enunțul în care sînt încadrate. Sesizarea problemelor greșit alcătuite, cu date incomplete sau cu date inutile.

3. *Schimbarea enunțului,* cu păstrarea datelor inițiale ale problemei, și, invers, schimbarea datelor, cu păstrarea enunțului inițial. Trecerea la probleme cu două operații și cu trei operații.

4. *Sarcini de creație.* Construirea de probleme simple cu o operație, pornind de la simboluri.

PROBLEME CU DOUĂ OPERAȚII

1. *Cunoștințe teoretice.* În ce condiții putem vorbi de probleme cu două operații. Prin ce se deosebesc acestea de cele cu o operație sau cu trei operații. Formele sub care se pot prezenta ele :

$a \pm : \times b \pm : \times c = x$; $\quad a \pm : \times b \pm : \times x = c$
$a \pm : \times b = x$;
$a \pm : \times c = y$;
$a \pm : \times a \pm : \times b = x$ $\quad$ etc. etc.

2. *Analize și rezolvări de probleme.* Recunoașterea și rezolvarea fără dificultate a problemelor cu două operații.

3. *Transformări.* Trecerea de la acest tip de probleme la altele cu o operație sau cu trei operații.

Scanned with OKEN Scanner

4. *Sarcini de creație.* Construirea de către elevi a unor probleme cu două operații pornind de la simboluri.

Precum se poate vedea după programa de mai sus, cantitatea de informații noi este, în înțelesul actual al învățării aritmeticii, nulă. Nu se învață nimic nou, dar cu ceea ce se știe se operează cu totul altfel decît au fost obișnuiți copiii în orele de clasă. Această nouă categorie de operații este nu atît de ușor de însușit, cît, așa cum au dovedit cercetările, interesantă și plăcută.

Scopurile formative ale cercului au fost : educarea capacității de a opera cu simboluri, înțelegerea mai adîncă a modului de alcătuire a problemelor, cunoașterea unor probleme tip și educarea capacității de a formula și mai ales de a rezolva probleme nou întîlnite.

Desfășurarea experimentului și rezultatele obținute

Alegerea elevilor care să constituie nucleul cercului de matematică s-a făcut în două etape. Mai întîi ne-am interesat de existența unor clase a IV-a foarte bune la aritmetică (în alte condiții considerăm că nu este necesară organizarea unui cerc) și ne-am stabilit la Școala generală nr. 16 din București (clasa a IV-a A, învățător N. Hîngulești eanu, și clasa a IV-a B, învățător A. Prodan). Cercetătorii, care cunoșteau școala și conducerea școlii, au fost unanimi în această apreciere ; totuși, pentru mai multă siguranță, au fost date elevilor cîteva probleme spre rezolvare în cadrul orelor obișnuite de matematică. Rezultatul acestor probe și analiza activității lor la clasă ne-au convins că avem de-a face cu două clase foarte bune. Pregătirea elevilor pentru a organiza cercul a fost făcută de învățătorii claselor respective sub îndrumarea noastră.

Scanned with OKEN Scanner

S-a procedat astfel. Mai întîi li s-a explicat elevilor în cadrul unei ore obișnuite că el, învățătorul, a constatat că mai mulți elevi din clasă se prezintă foarte bine la matematică și ca note și ca dorință de a învăța și că se gîndește la o modalitate de a le veni în întîmpinare, dar că ar fi mai bine să se gîndească și ei cum ar putea să facă să fie mai degajați de caracterul unor lecții și meditații școlare. În lecția următoare, spre sfîrșitul ei, s-a reluat propunerea în aceeași formă, de asemenea în cea de-a treia. În lecția a patra, învățătorul, după ce a repetat propunerea anterioară, i-a întrebat pe elevi dacă ei au găsit vreo soluție și ce propuneri au de făcut.

S-au făcut multe propuneri : să se aleagă probleme mai grele și mai interesante ; să se facă o oră în plus ; să se dea teme acasă mai multe și mai frumoase etc. Învățătorul le-a explicat, apelînd la rigorile matematicii, că numărul orelor de aritmetică este fix în orar și că ele nu pot fi înmulțite după placul fiecăruia, iar în ce privește temele pentru acasă nici ele nu pot rezolva problema, fiindcă nu se pot da teme potrivite pentru fiecare. La întîlnirea următoare — a cincea ocazie — învățătorul, după ce a reluat iarăși discuția asupra aceleiași probleme, le-a comunicat că, tot gîndindu-se la o modalitate de a-i ajuta, i-a venit în minte o soluție, care însă prezintă o serie de dificultăți. La dorința elevilor, învățătorul le-a propus, pe un ton voit neutru, soluția sub forma unei întruniri în cerc de matematică. Avantajele lui ar fi că ar permite să fie strînși laolaltă numai cei ce doresc să cunoască mai mult în acest domeniu, ceea ce ar justifica darea unor cunoștințe noi, probleme speciale etc. Dezavantajele ar fi că un cerc presupune timp în plus de activitate „în cerc", în timp ce colegii lor sînt liberi ; de asemenea, obligația morală de a respecta hotărîrea de a frecventa cercul, ceea ce nu este de loc ușor, fiindcă prezența nu e obligatorie și nici note nu se dau.

Pînă la urmă elevii au decis să organizeze cercul astfel : 1 oră pe lună în orice zi de la 12 la 13. S-au înscris din fiecare clasă cîte 20, dar la prima întîlnire

Scanned with OKEN Scanner

au venit în total 30, iar la a 2-a numai 22, cifră care s-a menținut în principiu constantă.

Ședințele de cerc s-au desfășurat astfel. În prima ședință * am fost prezentat elevilor în calitate de conducător și în felul acesta am început propriu-zis cercul. Mai întîi le-am explicat elevilor că nu am catalog, nici condică de prezență, că de altfel nici nu stau la catedră, ci în bancă, ca și ei (stăteam de fapt pe un șir de bănci liber). În alte cîteva minute le-am vorbit despre importanța învățării matematicii și mai ales despre frumusețea ei, după care am intrat direct în subiect : „Copii, în cercul nostru am putea rezolva probleme din cartea voastră de aritmetică sau din alte cărți ori reviste. Voi știți că sînt și reviste în care apar probleme de rezolvat. Ce-ați zice însă dacă am creea noi înșine probleme ?“

Am scris pe tablă $a + b = x$ (?) și le-am explicat ce înseamnează fiecare literă, rugîndu-i să se gîndească și ei, cum fac și eu, pentru a formula o problemă de acest tip, adică cu trei termeni : doi cunoscuți (a și b) și al treilea necunoscut (x). Foarte mulți elevi au putut propune chiar de la început probleme bine formulate.

Le-am propus apoi să miște necunoscuta la b și să încercăm să facem probleme potrivit acestui nou tip. Cineva a dat un exemplu, dar de tipul $a + b = x$. Am acceptat exemplul și le-am cerut să-l analizeze. Pînă la urmă și-au dat seama de eroarea comisă de colegul lor. De la tipul $a + x = c$ am trecut la tipul $x + b = c$. Chiar elevii și-au dat seama că este posibil acest lucru. Singuri au dedus și alte modalități de a prezenta simbolic termenii unei probleme cu o operație de adunare, de exemplu $x + y = c$.

În restul timpului pînă la consumarea celor 60 de minute le-am cerut elevilor să urmărească pe tablă cele patru formule de probleme deduse cu ajutorul lor și să formeze probleme după tipul indicat de acestea.

---

* Aceasta a avut loc pe data de 13 decembrie 1968.

Scanned with OKEN Scanner

În ceea ce privește procedeele „psihologice“ utilizate, acestea au fost următoarele : acceptarea tuturor răspunsurilor, bune sau rele, date de elevi. În al doilea caz am preluat din răspunsul greșit numai ceea ce putea fi folosit pentru rezolvarea corectă. De exemplu :

— Colegul vostru a vrut să creeze o problemă de tipul $a + x = c$. Ia să vedem ; termenul a al problemei este pe primul loc ? Da. Termenul x este pe al doilea ? Și el. Dar întrebarea unde este pusă ?

— La al treilea termen.

— Și unde ar fi trebuit să fie ?

— La al doilea.

Am căutat să scot ceva bun din fiecare răspuns pentru a reduce timiditatea și pentru a-i încuraja să-și desfășoare cu încredere posibilitățile intelectuale proprii. I-am încurajat pe elevi să se contrazică sau să se aprobe, adică să-și măsoare forțele direct între ei. M-am străduit să-i ajut să rezolve în colectiv, mai ales sarcina de a crea probleme după schema $a + b$ (?) $= t$. În acest caz au trebuit selectate elementele parțiale ale rezolvării corecte, adică resursele grupului de participanți. Din păcate, neavînd minifon (magnetofonul obișnuit ar fi introdus o notă prea mare de artificial), nu putem reda exact, în amănunt, dinamica discuțiilor în care am încercat să nu-i conving că am eu dreptate, ci numai să-i ajut să-și valorifice forțele.

A doua ședință de cerc (20 ianuarie 1969) * s-a desfășurat astfel :

Am scris pe tablă schemele învățate :

$a + b = x,$
$x + b = c,$
$a + x = c,$
$x + y = c$

* De la această dată elevii au hotărît să țină cercul la două săptămîni.

și au dedus singuri schemele următoare :

$x = a + b,$
$c = x + b,$
$c = a + x,$
$c = x + y.$

Le-am propus să alcătuiască o problemă de primul tip, lucru pe care l-au realizat cu ușurință cîțiva elevi. Le-am propus apoi să se gîndească la o problemă de tipul $a+x=c$, ceea ce a mers ceva mai greu.

— Care este mai grea din aceste două tipuri ?

— Prima.

— De ce o fi mai grea ?

A urmat un moment de tăcere, după care M. I., un elev foarte bun la matematică, mi-a răspuns :

— Fiindcă în primul caz mergem de la cunoscut la necunoscut.

— Așa sînt problemele și în cărțile noastre, a adăugat un alt elev.

— Așa sînt și în viață de cele mai multe ori, am adăugat eu.

Am luat apoi o problemă de tipul $a + b = x$ și le-am propus să o „treacă" prin toate celelalte scheme. Au reușit acest lucru nu fără unele dificultăți. În ultimele 10 minute le-am dat schema $c = a + x$ și le-am cerut să construiască o problemă de acest tip pe o foaie de hîrtie, pentru ca acasă să-mi pot da seama ce trebuie făcut pentru a-i ajuta să înțeleagă mai bine diferitele scheme de probleme. Din 22 de elevi 15 au rezolvat sarcina corect, iar 7 au greșit.

A treia ședință (6 februarie 1969) a început prin comentarea modului în care participanții la cerc au creat problemele cerute. Apoi am atras atenția asupra faptului că, pornind de la schema $a + b = x$, am obținut alte tipuri. „Întrebarea care ne-o putem pune este : prin ce mijloace se obțin tipuri noi de probleme pornind de la un tip dat ?" Elevii au dedus ușor :

1) prin schimbarea ordinei diferitelor simboluri ;

Scanned with OKEN Scanner

2) prin schimbarea locului necunoscutei.

— Ei, copii, în ședința aceasta mi-am propus să vă rog să-mi spuneți voi cum am putea obține probleme cu două operații pornind tot de la $a + b = x$.

Primul elev a zis : $a + b + t = x$.

— Ce alte tipuri de probleme cu două operații putem realiza pornind de la tipul scris pe tablă ?

Un șir de elevi au făcut variante diferite ($a + b + x = c$, $x = a + b + c$ etc.), care au fost scrise pe tablă.

— Prin ce procedee le-am obținut ?

1) prin schimbarea ordinei literelor ;

2) prin schimbarea locului necunoscutei.

— Să facă cineva o problemă de tipul $a + b + c = x$. Acum să construiască cineva alte tipuri, pornind de la această problemă și utilizînd datele ei. Să-și aleagă tipul de pe tablă și să acționeze (pe tablă erau tipurile deduse chiar de elevi).

A patra ședință (20 februarie 1969). Am scris pe tablă schema $a+b=x$ și le-am propus să deducem împreună alte scheme de probleme cu o operație și cu două operații. Pe tablă au apărut următoarele scheme :

$a + x = c$,
$x + b = c$,
$x + y = c$,
$x = a + b$,
$c = x + b$,
$c = a + x$,
$c = x + y$,
$a + b + c = x$,
$a + b + x = d$ etc.

— Mai sînt posibile și alte scheme de probleme cu două operații ?

După un timp, elevul I. A. a spus : $\begin{cases} a + b = x \\ x + c = y \end{cases}$

— Pornind de la această nouă modalitate de a obține probleme cu două operații, să încercăm să deducem și alte tipuri tot prin schimbarea ordinei

Scanned with OKEN Scanner

literelor și a locului necunoscutei. Elevii au rezolvat sarcina cu multă plăcere.

Le-am propus apoi să se gîndească fiecare la o anumită schemă și s-o transforme într-o problemă propriu-zisă. Cine este gata să ne spună și s-o discutăm cu toții.

Trecerea de la scheme la probleme s-a dovedit o activitate extrem de interesantă pentru copii.

A cincea ședință (4 martie 1969) a început tot printr-o deducere a tipurilor de probleme învățate, pornind de la schema $a + b = x$. Cu o anumită greutate, elevii au ajuns la schema $a + a + b = x$, pe baza căreia au creat apoi o serie de alte variante. În restul timpului s-au creat probleme pornind de la diferitele scheme, care apoi au fost transformate în diferite alte tipuri.

Ședințele 6 și 7 au fost consacrate deducerii tipurilor de probleme posibile, pornind de la operațiile de scădere, înmulțire și împărțire. Prima ședință a început cu o temă scrisă : „Se dă semnul —, adică semnul scăderii, și se cere să se deducă cu ajutorul literelor numărul de probleme posibile cu o operație și cu două". Rezultatul a fost că toți membrii cercului au reușit să deducă cel puțin 6 tipuri de probleme, în medie 8 tipuri. În rest, ședințele s-au desfășurat obișnuit. Cu ajutorul elevilor au fos deduse un număr foarte mare de tipuri și s-au cerut exemplele corespunzătoare.

Ședințele 8, 9, 10 și 11 au fost consacrate creațiilor de cele mai diferite tipuri : de la scheme date la probleme, de la scheme create personal la materializarea lor. În aceste ultime ședințe, elevii au lucrat mai mult „între ei". Cineva propunea ceva, ceilalți își dădeau părerea și pînă la urmă se stabilea calitatea rezolvării. Tot în aceste ultime ședințe s-au dat și probleme care să fie reduse la scheme matematice.

Pentru a obține o imagine clară asupra rezultatelor obținute am dat o serie de probe experimentale în ore diferite de ședințele de cerc (la începutul lor).

Probele au fost următoarele :

Scanned with OKEN Scanner

1. Se dă schema $a + b + c = x$ și se cere să se formeze pe baza ei o problemă matematică.

2. Se dă schema $\begin{cases} a + b = x \\ x\ (?) - d = y \end{cases}$

și se cere să se formuleze... etc.

3. Se dă schema $\begin{cases} a \times b = x \\ x : d = x \end{cases}$ ... etc.

4. Se dă schema $\begin{cases} a : b = x \\ x : d = x \end{cases}$ ... etc.

În tabelul de mai jos se pot vedea rezultatele obținute :

Clasa	Proba nr. 1	Proba nr. 2	Proba nr. 3	Proba nr. 4
IV A	14 (100%)	14 (100%)	11 (78,6%)	11 (78,6%)
IV B	15 (75%)	14 (76%)	6 (30%)	9 (45%)

Așa cum rezultă din tabelul de mai sus, elevii ambelor clase au făcut față probelor de control. Clasa a IV-a A s-a prezentat în condiții foarte bune. Clasa a IV-a B s-a prezentat mai slab, deoarece au participat nu numai elevii cei mai buni la matematică, ci „cine a vrut". Pentru acest motiv, procentele sînt mai mici. Totuși, constatarea este interesantă, deoarece ne duce la concluzia necesității selecției speciale a elevilor și în condițiile aplicării unor metode de grup. Acest lucru era important de dovedit.

Greșelile tipice apărute sînt : enunțuri încurcate, fără acuratețe logică, întrebarea problemei pusă greșit și crearea unor probleme de alte tipuri sau false.

Scanned with OKEN Scanner

Critica experimentului și unele consecințe pentru activitatea creatoare a copiilor

Am relatat în amănunt fazele parcurse de cercetare pentru a se putea urmări mai ușor problemele pe care ni le-a ridicat organizarea cercului de matematică de la Școala generală nr. 16 și modul în care le-am rezolvat. Așa cum s-a putut vedea, organizarea și conținutul lui au fost astfel gîndite, încît să corespundă unor cerințe științifice complexe, formulate din perspectiva teoriei grupurilor și a psihologiei învățării matematicii. În final, rezultatele dovedesc că participanții la cerc au obținut un scor ridicat din punctul de vedere al obiectivelor formaționale propuse. Ne dăm seama însă că multe cerințe nu au putut fi satisfăcute la nivelul dorit. Astfel, ca cercetător, am cunoscut prea puțin personalitatea și posibilitățile cursanților și nu am putut participa direct la fazele de pregătire psihologică a elevilor pentru a organiza cercul. Dar dificultatea cea mai importantă ni se pare a fi ignorarea lipsei de experiență a elevilor în desfășurarea unor activități „libere" de tipul cercului. Faptul că în orele obișnuite domină relația profesor-elev și profesor-grup nu permite formarea rapidă a unor conduite noi, cerute de relațiile elev-elev, elev-grup și chiar grup-grup (atunci cînd colectivul inițial se scindează potrivit unor ipoteze diferite de rezolvare). Din această pricină, funcția de animator s-a realizat cu o anumită greutate. Constatarea aceasta ne arată că teoria și practica conducerii colectivului școlar influențează activitățile de cerc dincolo de ceea ce reprezintă ele ca atare, prin mentalitățile pe care le determină, prin deprinderile de comportare fixate, prin statuturi și roluri cristalizate și traduse în „așteptări" reciproce cu un anumit specific.

Cu toate acestea și poate tocmai de aceea, cercetarea noastră are o anumită importanță. Ca în majoritatea activităților școlare, și în organizarea cercurilor cadrele didactice au un rol esențial. Este voința lor transmisă direct și însușită „liber consimțit".

Scanned with OKEN Scanner

În cercetarea noastră am căutat să arătăm că există și alte modalități de a pregăti și a organiza un cerc și că creșterea eficienței lui depinde nu numai de aplicarea corectă a ceea ce se știe din experiența practică și din lucrările de pedagogie. Nu ne îndoim că mulți dintre comandanții-învățători sînt în măsură să aplice în experiența lor o serie de sugestii oferite de această lucrare, fără o pregătire superioară specializată în teoria grupurilor sau în învățarea formațională. În dorința de a le veni în ajutor formulăm cîteva idei și sugestii.

Profesorul sau învățătorul nu trebuie să propună pur și simplu și să hotărască apoi instituirea unui cerc sau a altei forme de lucru, ci să conducă discuțiile astfel încît grupul să hotărască înființarea acestora. În discuțiile purtate, comandantul rezolvă numai neconcordanțele care apar și unifică orientările în direcția dorințelor. Procedînd astfel, elevii vor privi noua activitate ca pe o emanație proprie, iar soluțiile de desfășurare ca pe ale lor. Desigur, o astfel de situație este destul de puțin obișnuită pentru funcția de profesor sau de învățător, dar încercări se pot face, credem, fără dificultăți deosebite, la început prin experimentări așa-zise „de seră", limitate și „pe răspunderea proprie", iar mai tîrziu prin rezolvări mai îndrăznețe, riguros și amplu susținute. Cadrele didactice pot învăța din experiența proprie ce efecte are asupra nivelului activității pionierești tendința de a impune voința lor colectivului, tendinței de a exagera cu eforturile de a convinge, rolul învățării unor noi atitudini față de copii. Ele se pot convinge pe această cale că, pentru a lua o hotărîre cu valoare educativă autentică, angajantă, este nevoie nu de cinci minute sau de o oră, ci de o perioadă mai îndelungată, pe parcursul căreia se străbat etape distincte (studierea situației, pregătirea propunerilor, conducerea discuțiilor). Parcurgerea acestor etape face azi obiectul unor preocupări științifice marcante, deși ele se pot realiza și pe baze empirice pline de acurateță, deoarece practic interesează obținerea unor rezultate

Scanned with OKEN Scanner

mai bune decît cele existente și la acestea se poate ajunge și fără așteptarea unor teoretizări înalte. În orice caz, problema esențială o vedem nu în necesitatea ca educatorii să elaboreze o teorie a grupurilor cu care lucrează, ci în a folosi cît mai productiv energiile grupului, disponibilul intelectual al individualităților, în forme inedite, dincolo de tiparele didacticii școlare, pentru a dezvolta creativitatea personalității copilului.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al VII-lea

Rolul cercurilor de electromontaj în educarea gîndirii tehnice a elevilor

Gîndirea tehnică și elementele de imaginație tehnică-spațială în formarea elevilor

Urmărind manifestarea copiilor în condițiile unor activități specific pionierești de felul cercurilor tehnice, avem în vedere dezvoltarea unor aptitudini și capacități, în speță a gîndirii tehnice și a imaginației spațiale-tehnice a elevilor în cadrul acestor activități.

Delimitîndu-ne astfel problema, încercăm totodată să surprindem capacitatea tehnică nu ca pe o latură autonomă a personalității, ci ca pe o manifestare în ansamblu a acesteia, în raport cu o serie de factori de ordin informațional, operațional, al motivării activității ș.a. Vom insista astfel în cercetare, pe de o parte, asupra condițiilor interne-psihologice, ale activităților de cerc, iar pe de altă parte asupra celor circumstanțiale, de situație exterioară, care influențează structura elementelor gîndirii și ale imaginației tehnice ale copiilor.

Dintr-o astfel de perspectivă abordăm activitatea copiilor într-un cerc de electrotehnică, considerînd că o seamă de concluzii se vor putea generaliza în domeniul celorlalte tipuri de cercuri tehnice existente.

Ne-am oprit cu deosebire la cercul electrotehnic, întrucît, prin specificul său, acesta se leagă cel mai strîns de viitorul tehnicii moderne, fiind denumit pe drept cuvînt „cercul viitorului".

Se pune întrebarea cît anume din activitatea desfășurată în cadrul cercurilor electrotehnice corespunde

Scanned with OKEN Scanner

la ceea ce este sau ceea ce va fi tehnica viitorului. Fără îndoială, o coincidenţă totală nu va fi nici cu prezentul şi cu atît mai puţin cu viitorul. Aparatura sau materialele de lucru din atelierele şcolare pot să aproximeze sau să fie doar parţial identice cu cele dintr-o uzină de televizoare sau aparate de radio. Coincidenţa nu se poate realiza nu numai din considerente pur economice. Nici din punctul de vedere al conţinutului muncii situaţiile nu pot fi identice, pentru că în primul rînd sînt diferenţe evidente între profesionişti şi copii. Credem totuşi că activităţile din cercurile de electromontaj se apropie cel mai mult de tehnica prezentului şi chiar a viitorului, prin faptul că asigură un anumit volum de cunoştinţe şi deprinderi de bază, care, chiar dacă nu vor fi direct operante pentru viitor, vor sta la temelia însuşirii acelora ce vor fi cerute atunci. Totodată ele dezvoltă gîndirea elevilor de o manieră care să permită receptarea în bune condiţii a ştiinţei viitorului.

Apoi, din punctul de vedere al relaţiei sale cu instruirea şcolară, cercul de electrotehnică se detaşează mult de activitatea de clasă sau a orelor de atelier în care sînt integraţi şcolarii-pionieri ; el reprezintă un domeniu foarte atractiv pentru copii. În acelaşi timp, conducerea lui implică o serie de probleme metodice speciale cu privire la *solicitări* şi *posibilităţi* ale copiilor, *proiectări* şi *realizări, creaţie* şi *executare* în activitate.

Cercetarea s-a desfăşurat la un cerc de acest fel din cadrul Palatului pionierilor *, alcătuit din 18 membri, 6 din ei cu o vechime de doi ani, iar 12 începători în anul şcolar 1969/1970.

Condiţiile materiale mulţumitoare, asigurarea cu cadre calificate si mai ales frecvenţa săptămînală a şedinţelor de lucru de cîte două ore fiecare au dat posibilitatea unei mai mari continuităţi în activitate, ceea ce ne-a permis o înregistrare curentă a progre-

* Mulţumim pe această cale prof. L. Constantinescu, care prin înalta sa calificare ne-a ajutat foarte mult.

Scanned with OKEN Scanner

selor obținute de elevi. În acest caz poate să se spună că este vorba de condiții speciale și că deci rezultatele n-ar putea avea caracter prea general. Menționăm însă de la început că, pe cît posibil, s-a realizat ceea ce se poate face în cadrul unui cerc de acest gen în școală. Prin urmare, relativele avantaje pot îndreptăți posibilitatea realizării unui asemenea cerc în orice școală în oricare zonă a țării.

Ca o realitate psihologică, gîndirea tehnică este o formă a gîndirii practice. Ea reflectă relațiile și legile generale și esențiale implicate în structura și funcțiile diferitelor mecanisme și procese tehnologice ori este orientată spre transpunerea unor idei științific elaborate, într-o practică tehnică necesară, stabilind condițiile materiale și umane optime înfăptuirii acestor idei.

Prin conținutul noțional și prin raporturile cu planul concret, gîndirea tehnică prezintă caracteristici distincte în comparație cu cea teoretică. Este vorba de noțiuni cu conținut tehnic și tehnologic, care au, firește, și un drum comun de formare cu celelalte concepte, dar implică neapărat aspecte specifice, a căror relevare este foarte utilă în primul rînd unui învățămînt profesional. Specificul acestei gîndiri nu este neglijabil nici cînd vorbim de formarea personalității în spiritul modern.

În ceea ce privește raportul deosebit de strîns cu planul concret, în literatura de specialitate se accentuează asupra caracterului lui intim și permanent care depășește cu mult simpla funcție de „punct de sprijin" și care servește în mod expres la apariția de noi ipoteze *.

Gîndirea tehnică este angajată atît în descifrarea fenomenului tehnic și în executarea lui, cît și în procesul creației tehnice. În fiecare dintre aceste situații,

* *T. V. Kudreovțev* și *I. S. Iakimanskaia*. „K probleme izmenenia tehniceskih sposobnostei", în „Voprosî psihologhii" nr. 4/1964.

aportul ei este specific : de constatare și de înțelegere în cazul contemplării și utilizării fenomenului tehnic ; organizarea reproducerii lui în cursul executării tehnice ; înțelegere, proiectare și întemeiere logică-demonstrativă în condițiile unor noi asamblări sau construcții. De aceea nenumărați autori consideră gîndirea tehnică drept elementul cel mai important în structura aptitudinilor tehnice. Ea realmente este angajată în toate momentele activității tehnice, îndeplinind funcția rezolutivă, orientativă și reglatorie principală.

Cu toate acestea, aspectele gîndirii tehnice au fost încă insuficient studiate în raport cu alte capacități cerute de munca industrială. După cum remarcă A. T. Welford, G. E. Burger, J. Leplat, N. H. Mackworth, abia în ultimul deceniu cercetarea lor a luat un avînt mai mare în legătură cu necesitatea programării și a construirii reglatoarelor automate. Referitor la aspectele dezvoltării gîndirii tehnice la vîrste diferite, cercetările sînt și mai puține.

Cît privește imaginația tehnică, ea este, după M. D. Levitov, „crearea pe plan mintal a unei construcții noi prin combinarea formelor spațiale, a contactelor și pieselor tehnice“ *.

Se menționează și autorii sînt unanimi în această privință, că „planul gîndirii ** și cel al imaginației spațiale“ sînt obligatorii în activitatea tehnică, imaginația tehnică creatoare manifestîndu-se ca un proces distinct. Imaginația spațială-tehnică este un fenomen de specie al genului de imaginație spațială. Înțelegem, așadar, că în rezolvarea sarcinilor de ordin tehnic, și îndeosebi în activitatea de creație

---

* *N. D. Levitov.* „Despre componentele psihologice ale activității tehnice“, în „Analele româno-sovietice“, seria pedagogie-psihologie, nr. 2/1959, p. 125.

** *Liviu Rusu.* „Aptitudinea tehnică și inteligența practică“. Institutul de psihologie al Universității din Cluj, 1931, p. 24—33 ; vezi și *B. F. Lomov.* „Dezvoltarea reprezentărilor spațiale la elevi“, în „Analele româno-sovietice“, seria pedagogie-psihologie, nr. 2/1959.

Scanned with OKEN Scanner

tehnică, gîndirea și imaginația tehnică ocupă un loc central și apar într-o corelație funcțională foarte strînsă, trecînd una într-alta, compensîndu-se reciproc, sprijinindu-se succesiv și dominînd cînd una, cînd cealaltă. Deci organizarea influențelor externe care să prilejuiască, să optimizeze dezvoltarea acestor capacități va trebui să țină seama de modul lor real de funcționare. Prin urmare, dezvoltarea imaginației tehnice se cere să fie concomitentă cu antrenarea gîndirii tehnice, ele formînd împreună unul din obiectivele centrale ale acțiunilor educative cu un astfel de conținut. Cu toate acestea, nu întotdeauna se realizează în chip susținut astfel de obiective. Procesul de învățămînt dispune de mari rezerve în direcția dezvoltării imaginației spațiale și mai ales a formelor ei mai apropiate de tehnică, dar ele sînt puțin valorificate. De exemplu, în predarea geometriei activitatea profesorului se concentrează îndeosebi asupra însușirii conceptelor de geometrie și într-o foarte mică măsură asupra dezvoltării imaginației geometrice *.

În consecință, caracterul unilateral al acțiunii școlare instructive determină atît însușirea deficitară a conceptului geometric, cît și anihilarea funcțiilor imaginii figurale în cunoaștere, subordonarea ei rigidă și îngustă planului conceptual, care și el, la rîndul său, devine insuficient de operant. Astfel, dînd unor elevi din clasele a VI-a și a VII-a o sarcină de acest tip** („Așezați două segmente de dreaptă în raporturi cît mai diferite unul față de altul și arătați apoi ce relație există între cele două segmente"), rezultatele au fost următoarele :

---

* Vezi *G. Polya.* „Cum rezolvăm o problemă", București, Editura științifică, 1965, p. 31 ; vezi și *E. Fischbein și colab.* „Activitatea intelectuală și capacitatea imaginativă în dezvoltarea mintală a copilului", în „Revista de psihologie" nr. 1/1967.

** Vezi comunicarea noastră „Posibilitățile anticipării în condițiile însușirii primelor concepte geometrice", lucrările sesiunii Universității București, noiembrie 1969.

Scanned with OKEN Scanner

Clasa	Nr. sub.	Paralele		Unghiuri		Perpendiculare		Intersectate		Oarecare		În prelungire	
		D	DV	D	DV	D	DV	D	DV	D	DV	D	DV
VI	44	38	36	78	17	14	8	3	6	63	40	—	—
VII	33	22	20	18	21	11	14	5	8	13	3	—	—
VII	35	12	14	16	10	18	8	14	6	28	6	4	4

D = desen; DV = desen și verbit.

Analizînd datele și modul concret de îndeplinire a sarcinii, remarcăm trei modalităţi de lucru : una în care elevii încep să răspundă numai la prima parte a întrebării și reușesc să dea un număr mare de răspunsuri (desenînd, precum și desenînd și verbalizînd), o a doua în care încep să răspundă la prima parte a întrebării și apoi la cea de-a doua parte, conștientizîndu-și conceptual tipurile de raporturi și reușind să dea răspunsuri bune și mult mai numeroase, și a treia, cînd, în ansamblu, elevii nu sînt obișnuiţi cu astfel de sarcini de operare cu imaginea și dau răspunsuri puţine și stereotipe.

Răspunsuri nesigure și atitudini de nedumerire s-au manifestat și cu ocazia altor probe la două clase a VIII-a, cărora le cerem să-și reprezinte figurile rezul-

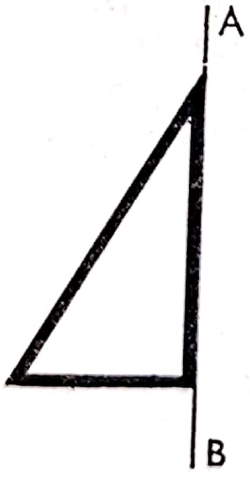

Se rotește cu 180°
Fig. 1.

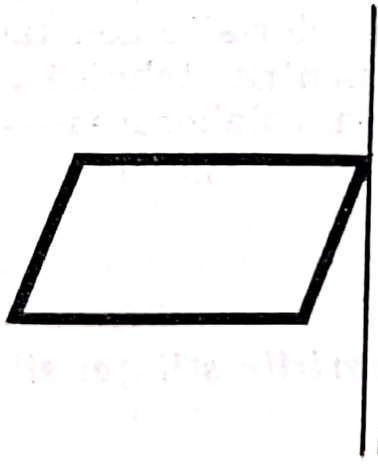

Se rotește cu 360°
Fig. 2.

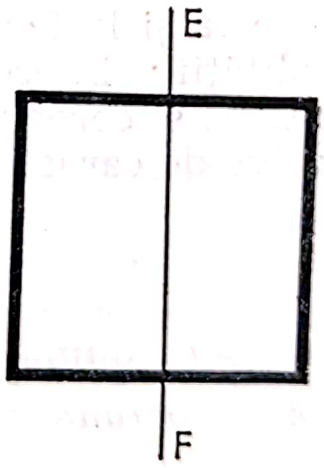

Se rotește cu 90°
Fig. 3.

tate din rotirea unor poligoane (triunghi, paralelogram și patrat) în jurul axelor date.

Rezultatele obținute au înregistrat următoarele valori :

Clasele	Nr. elevi	Fig. 1		Fig. 2		Fig. 3		Observații
		corect	greșit	corect	greșit	corect	greșit	
VIII B	24	7	17	6	18	3	17	4 lipsă
VIII E	22	16	6	18	4	13	9	s-au dat multe explicații la rotirea lor

În cadrul activităților din cercurile tehnice remarcăm mari resurse pentru dezvoltarea imaginației tehnice-spațiale a copiilor. Nenumărate sarcini de lucru îi solicită pe elevi în această direcție.

Dar și aici lipsesc încă preocupări exprese pentru a dezvolta această formă a imaginației umane, ea apărînd mai degrabă un rezultat indirect al preocupărilor tehnice-practice ale copiilor atunci cînd ei sînt antrenați și reușesc diferite sarcini de creație tehnică în cadrul programului cercului. Or, tocmai cercurile tehnice au menirea să dezvolte gîndirea și imaginația tehnică inovatoare ale copiilor, contribuind prin aceasta și la formarea celorlalte constante ale personalității : interesele pentru tehnică, acuratețea în muncă și corectitudinea, colaborarea — trăsături pozitive de caracter.

Accesul copiilor la cuceririle științei și tehnicii contemporane

Contactul copilului cu fenomenele tehnicii este realizat în multiple momente ale dezvoltării sale. Încă de la o vîrstă fragedă, acesta contemplă realități teh-

Scanned with OKEN Scanner

nice şi beneficiază de efectele agregatelor tehnice. În raport cu nivelul de înţelegere se dau şi unele explicaţii. Interesul general al societăţii pentru tehnică se infiltrează copiilor prin nenumărate canale de informare şi în cele din urmă ei ajung la o selecţie privind conţinutul, volumul şi detaliile tehnice care îi preocupă în mod deosebit. Lumea jucăriilor mecanice îi apropie şi mai mult de domeniul produselor tehnicii. Căci jocul cu acestea presupune cît de cît înţelegerea unor raporturi funcţionale simple, ceea ce apare în exterior ca o acordare a acţiunii la mecanismul tehnic pentru a manevra jucăriile date. Asemenea împrejurări prilejuiesc copilului o centrare a curiozităţii şi activităţii lui de investigaţie spre astfel de realităţi. Demontarea jucăriilor este unul din rezultatele prime ale acestei direcţii de influenţă. De foarte multe ori urmează şi o etapă de „reconstituire", moment de o valoare formativă sporită, deoarece reconstituirea presupune nişte clarificări cu privire la construcţie şi punerea în funcţiune. Este adevărat că ele sînt limitate şi încă nefundamentate ştiinţific, nu sînt înţelegeri propriu-zis tehnice, ci mai degrabă intuiri insuficient de conştientizate, dar care vor constitui acel imbold intern pentru activităţi de ordin tehnic de mai tîrziu.

Intrarea în şcoală înseamnă intrarea în acţiune a unui alt factor de influenţă, pe anumite direcţii cu rol conducător şi în continuă amplificare şi adîncire. În legătură cu acest aspect remarcăm preţioasele indicaţii din documentele de partid, în care se arată, printre altele : „Cu mai multă fermitate trebuie să luăm măsuri ca în liceele noastre şi în şcoala noastră generală de 10 ani să introducem participarea elevilor la producţie" *. Se ştie că şcoala poate să influenţeze dezvoltarea gîndirii tehnice prin două serii de activităţi : a) prin lecţiile de fizică, geometrie mai ales, de chimie şi desen tehnic, privind relaţiile spaţiale, şi b) prin lucrările practice de atelier. Primele

* *Nicolae Ceauşescu.* „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei şi al activităţii politice şi cultural-educative", Bucureşti, Editura politică, 1971, p. 68.

Scanned with OKEN Scanner

au o contribuție dominant informativă și de operativitate generală. Orele de atelier oferă cadrul contactului direct cu factorii tehnici și, ceea ce este deosebit de important, o influență acțională concretă. Aceasta este latura dominantă și de aceea programele de lucrări practice indică pe primul loc formarea deprinderilor de lucru. Este de la sine înțeles că principalul în desfășurarea orelor de atelier înseamnă însă acțiunea practică direcționată de gîndirea științifică. Programele acestor activități indică atît necesitatea comunicării de cunoștințe practice, care în primul rînd au în vedere condițiile de lucru, specificul instrumentației și al materialului, cît și utilizarea pe cît posibil a pregătirii teoretice generale a elevilor. Inventarul de obiecte ce trebuie realizat de copii asigură în final dezvoltarea deprinderilor de bază în tîmplărie, lucrări de metalurgie, electrotehnică. Lucrul sistematic, strict planificat și organizat ascendent este condiția esențială care face din orele de atelier un factor important al dezvoltării capacităților tehnice ale elevilor. Evident, dacă avem în vedere cerințele cele mai generale și rezolvarea lor ideală. Dar ambele forme — lecțiile teoretice și lucrările practice — rămîn totuși cadre inițiale în dezvoltarea gîndirii și imaginației tehnice, a aptitudinilor tehnice în genere. Aceasta și pentru că în cazul orelor de clasă scopul central este altul decît acela al dezvoltării gîndirii și imaginației tehnice la nivelul unor performanțe superioare.

Întrucît condițiile de desfășurare și de organizare a activităților școlare se centrează îndeosebi pe conținutul și pe modalitatea metodică de transmitere a acestora și mai puțin pe elementele de ordin subiectiv, motivațional al copiilor, cum ar fi înclinațiile lor, interesarea în activitate, grad de participare activă, particularități individuale, și mai ales dorința, preferințele, plăcerea de a acționa, ca și interrelațiile specifice dintre elevi și profesorul specialist, activitatea de la clasă și atelier se cere a fi întregită cu activitatea extradidactică și extrașcolară. Nucleul central al activității extradidactice este (între 9 și 14 ani) activitatea pionierească. Fiecare din variatele forme ale

Scanned with OKEN Scanner

acestei activități sînt polivalente sub raportul contribuției lor informaționale și formaționale pentru personalitatea copilului. Fiecare din ele realizează, totuși, o direcție principală de influență, căreia i se subordonează toate celelalte și devin convergente în legătură cu ea.

Desprinderea acestei valori educaționale dominante, ca și a celor colaterale, și asigurarea acțiunii lor convergente mergînd în întîmpinarea realizării unor sarcini de ordin educativ reprezintă aspectul de bază al bunei organizări a activității pionierești legate de tehnică și de progresele științei moderne.

În cadrul preocupărilor Organizației Pionierilor pentru accesul optim al copiilor la cuceririle științei și ale tehnicii contemporane *cercurile tehnice* ocupă un loc central. Rolul lor educațional vizează nu numai aptitudinile tehnice, ci și sistemul atitudinilor față de muncă. În contactul nemijlocit cu activitatea tehnică din cadrul cercurilor se realizează apropierea intimă și adeziunea la activitatea de muncă, se descoperă frumusețea acesteia, se dezvăluie propriile forțe creatoare, se creează acel nucleu motivațional, rod al experienței personale, în prezența căruia va spori eficiența tuturor celorlalte influențe pozitive și se vor anihila cu mai multă forță cele negative. Activitatea și cercurile tehnice constituie una dintre căile importante ale realizării cerințelor partidului nostru față de școală și de organizația de pionieri : „Trebuie să dezvoltăm la tineretul nostru dragostea față de muncă... Să combatem, de asemenea, mentalitatea acelor părinți care dintr-o grijă exagerată, prost înțeleasă, țin copiii acasă, îi întrețin fără muncă, îi ajută să nu se încadreze în activitatea socială“ *. Pe măsura înaintării copiilor în vîrstă, toate celelalte influențe: radio, televizor, literatură, vizitele în producție, convorbirile despre muncă și tehnică pot converge spre scopurile dirijate de cerc. În fapt, activitatea din

* *Nicolae Ceaușescu.* „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative“, București, Editura politică, 1971, p. 72.

Scanned with OKEN Scanner

cercul tehnic depășește cadrul de vîrstă al pionieriei, cuprinzînd și elevii mai mari. De multe ori găsim elevi de liceu care continuă să păstreze legătura cu cercul, să activeze încă în el. La vîrsta adolescenței, cercurile de elevi funcționează la alt nivel. Totodată apar noi forme de legături cu tehnica, care prin însuși conținutul lor corespund unei etape de dezvoltare mai înaltă. Pentru etapa preadolescenței, Organizația Pionierilor devine coordonatorul principal al întregii activități extradidactice.

Multitudinea influențelor cu conținut tehnic exercitate asupra copiilor se pot clasifica mai întîi în influențe spontane și influențe în mod sistematic organizate. Din prima categorie fac parte : a) influențele spontane în sensul deplin al cuvîntului, în care se cuprind contactele cotidiene cu obiectivele tehnice proprii vieții contemporane și toate informațiile (comunicarea între adulți, radio, televizor), care nu sînt adresate copiilor, dar care pot fi recepționate și de către ei ; b) influențe organizate din perspectiva unor scopuri educative, dar contactul cu ele se face în mod spontan : jucăriile mecanice, emisiuni cu problematică tehnică adecvate copiilor. Prima grupă de influențe are mai ales un rol general stimulativ, privind atracția spre tehnică. Cea de-a doua grupă exercită o acțiune mult mai directă privind nașterea interesului pentru tehnică și poate determina și unele acțiuni tehnice ale copiilor. Din a doua categorie de influențe se pot desprinde: a) efectele informaționale și operaționale ale însușirii sistematice a unor discipline școlare, cum ar fi fizica, chimia, geometria, desenul tehnic; b) influențele directe privind însușirea termenilor tehnici și a deprinderilor de lucru în cadrul orelor de atelier, ca și al activităților extradidactice cu conținut tehnic (activitatea de la clubul tehnic, cea din cercurile tehnice).

În cadrul influențelor extradidactice, sistematic organizate, rolul principal revine cercurilor tehnice, pentru că acestea răspund unor scopuri educative de mare însemnătate. După cum sublinia în cuvîntul său la Congresul al X-lea al P.C.R. președintele Consiliu-

Scanned with OKEN Scanner

lui Național al Organizației Pionierilor, „trebuie să se acorde atenție mai mare organizării activității tehnice-științifice în rîndul copiilor, creîndu-se acel climat de preocupări și interese care să contribuie la formarea viitorilor muncitori, tehnicieni și ingineri cu spirit inventiv, îndemînatici, inteligenți și creatori, capabili să dea viață cerințelor producției moderne" *.

Cercurile tehnice vin în întîmpinarea unor interese și dorințe frecvent întîlnite în rîndul preadolescenților. Este vorba de acel interes sporit pentru tehnică la băieți care poate căpăta o și mai mare amploare prin astfel de activități, copiii dîndu-și seama direct de necesitatea socială a unor astfel de preocupări.

Spre deosebire de cercurile pe obiecte de studiu ori de cele cultural-sportive, activitatea din cercuri tehnice este nu cea acțional-consumativă, ci prin excelență una *acțional-productivă*, ceea ce facilitează în cea mai mare măsură însăși organizarea și concentrarea preocupărilor și a inițiativei practice ale copiilor. Memoria, atenția, gîndirea, imaginația se desfășoară nu numai impulsionate de efortul intern reglator, ci sînt în mare măsură stimulate de însăși desfășurarea materială a activității. Acesta este avantajul principal al activității de cerc față de activitatea de clasă, unde, precum bine se remarcă, copiii nu se pot elibera de un anumit grad de pasivitate**.

La aceasta se adaugă faptul că rezultatele finale ale activității tehnice creează satisfacții deosebite, demonstrînd în modul cel mai plauzibil posibilitățile de realizare ale personalității, gradul ei de apropiere de cerințele sociale. Ecoul social al efortului depus este trăit imediat prin recunoașterea valorii practice pe care o are obiectul produs (o recunoaștere și aprobare în grupă, în familie, între prieteni etc.).

Relația profesorului conducător-specialist cu elevii se realizează ca o relație de colaborare, tendința spre

---

* *V. Radulian.* „Cuvîntarea la Congresul al X-lea al P.C.R.", în „Educația pionierească" nr. 8/1969, p. 10.

** *G. Văideanu.* „Sfera și funcțiile educative ale activității pionierești", în „Revista de pedagogie" nr. 4/1967, p. 98.

Scanned with OKEN Scanner

independenţă în activitate, spre contribuţie personală fiind trăită de copii ca o realitate.

Conţinutul principal al activităţii în cercul tehnic este acela de împlinire a ideii, a proiectului tehnic. Astfel, rezultatele atinse nu trebuie demonstrate în mod desfăşurat, în formă de expuneri care să solicite o intensă activitate din partea celorlalţi, ci ele se prezintă concret, cu calităţile şi cu lipsurile existente. De aceea, mai bine decît oriunde, în cercurile tehnice activitatea se poate individualiza fără ca prin aceasta să se desfiinţeze condiţia de activitate colectivă, interacţiunea personalităţilor în grup, ci, din contra, prilejuind forme foarte atractive de confruntări interesante în acţiune*.

Consecinţele generale posibile ale cercurilor tehnice pentru educarea personalităţii copiilor se cuvine a fi completate cu o seamă de efecte particulare, de conţinut şi metodice, care ţin de însăşi specificitatea domeniului tehnic, de profilul de cerc : radio, electrotehnică, aero- ori navomodele, automobilism, fotoamatori, lucrări în lemn, lucrări în metal ş.a. Fiecare din ele mobilizează cu precădere unele aptitudini şi înclinaţii tehnice, îmbogăţind rezerva de cunoştinţe şi deprinderi cerute de un domeniu de muncă sau altul.

Organizînd, alături de observaţii sistematice de durată, unele situaţii experimentale, cercetarea noastră a vizat următoarele aspecte : a) constituirea colectivului de copii, tipuri de relaţii interpersonale şi grupări de lucru cu influenţa lor asupra activităţii elevilor ; b) corelarea sarcinilor colective cu cele individuale de construcţie în activitatea copiilor ; c) rolul diferenţiat al activităţii de cerc în raport cu tipurile de experienţă tehnică anterioară ; d) organizarea ascendentă a activităţii tehnice a elevilor ; e) tipurile de sarcini cu conţinut tehnic şi valoarea lor formativă ; f) particularităţile interacţiunii profesor-elevi în activităţile de electromontaj.

---

* *A. Dancsuly.* „Cercurile de elevi, mijloc eficient de formare multilaterală a pionierilor şi şcolarilor", în „Revista de pedagogie" nr. 9/1967.

Scanned with OKEN Scanner

Grupe de copii constituite în cerc și tipuri de relații reciproce

La jumătatea lunii octombrie 1969 cînd și-a început activitatea, cercul avea un număr de 18 participanți înscriși, elevi de la școli diferite, din care 6 fiind în al doilea an de cerc, iar 12 începînd abia activitatea.

În acest caz, așa cum relevă literatura de specialitate și relatările unor conducători de cerc cu mare experiență, trebuie găsite modalități de apropiere a nivelelor elevilor, fie prin subgrupe cu care se poate lucra chiar în aceeași ședință de cerc, într-o parte a sălii, fie antrenîndu-i pe elevii cu vechime în cerc și cu reale posibilități în a-i ajuta pe începători. În cazul colectivului urmărit de noi, așa cum am arătat încă de la început, 2/3 erau în primul an al activității de cerc și numai 1/3 aveau o vechime apreciabilă.

Modalitatea principală de echilibrare a activității a fost separarea în subgrupe. În timp ce ceilalți lucrau, profesorul îi aduna pe începători în jurul tablei și le dădea indicațiile de bază pentru activitatea ce urmau s-o desfășoare. Totodată, elevii mai mari din cadrul acestui colectiv, ca G.A. și A.V., își creaseră treptat un anumit ascendent în cerc. Atît unul, cît și altul erau în al doilea an de activitate, lucraseră destul de mult și manifestau reale abilități manuale și posibilități de înțelegere rapidă a relațiilor funcționale din diferite mecanisme. Deci de la început era conștientizată la nivelul copiilor o anume distincție de *statut* în activitate : *membrii cu vechime*, „fondatorii", și cei *începători*, care abia se inițiau. Această distincție s-a păstrat și ulterior, deși sîrguința începătorilor, alături de acțiunile organizate ale profesorului conducător de cerc, a apropiat mult membrii unii de ceilalți. Cu acest prilej s-au putut identifica interesante raporturi de colaborare între copii.

Astfel, în ședința de cerc din 30 octombrie 1969 surprindem următoarea situație :

C. I. lucrează la un aparat de radio cu 4 tranzistori, pe care vrea să-l realizeze într-un spațiu cît mai restrîns (el face parte din grupa începătorilor, însă este foarte vioi și

Scanned with OKEN Scanner

descurcăreț și s-a angajat foarte repede în astfel de sarcini). G. P. îl asistă deocamdată. C. I. este necăjit că nu știe cum să plaseze mai bine tranzistorii în spațiul pe care îl are. G.P. îi propune să se ducă să vadă ce au făcut A.V. și G.A. C. I. îi spune că s-a uitat, dar n-a priceput nimic. G. P. îi propune să se ducă să-l întrebe pe G. A. Acesta vine în mod firesc să-și ofere ajutorul.

Se remarcă faptul că, spre deosebire de G. A., A. V. își oferă și el ajutorul imediat, însă într-un alt mod, cu o notă de etalare a propriilor cunoștințe.

Sau în ședința din 30 octombrie 1970 :

C. V., care a venit mai tîrziu la cerc, vrea să facă dintr-o dată un aparat cu tranzistori ceva mai simplu. Ca să n-o descurajeze și demoralizeze, profesoara a acceptat. A. V. și G. A. au văzut și ei schema de lucru și au propus o întrebare (la acest lucru ne vom mai referi). În cele din urmă, G. A., văzînd dificultățile pe care le are C. V., vine și îi dă un ajutor serios.

De fapt G. A., mai solicitat ca ceilalți colegi, este mult mai preferat atunci cînd se alcătuiesc colectivele de lucru.

Se conturează și alte tipuri de conduită și de cazuri. G.V. are o vechime de doi ani în cerc, dar în tot timpul activității sale — nici în grupele din anii trecuți, nici acum — nu a intrat în relații de colaborare cu ceilalți membri ai grupei. El este un foarte bun participant al cercului. Lucrează foarte bine, cu multă precizie și corectitudine și se antrenează în rezolvarea unor probleme privind modificarea volumului montajului. Dar de fiecare dată preferă să lucreze singur și, în genere, nu-i place să fie altcineva în jurul lui să-l vadă cum lucrează. Preferă de cele mai multe ori să se consulte direct cu profesorul într-o problemă de ordin strict tehnic și nu apelează la colegi. În genere este foarte retras și puțin comunicativ chiar și în discuțiile cu profesorul. Tinde mai mult să recepționeze decît să discute, dar în interior el prelucrează în mod creator tot ce i se comunică.

Spre deosebire de el, A.V. discută cu profesorul asupra unei probleme, își formulează repede propria părere, cere confruntarea ei, iar dacă cumva greșește

Scanned with OKEN Scanner

caută imediat cauzele care l-au dus la astfel de interpretări ori la acțiuni eronate.

Interesantă este închegarea unor mici grupe de lucru, de regulă din cîte doi elevi și de obicei din aceeași clasă sau școală. În grupul cercetat de noi, 10 din cei 18 elevi erau cuprinși în astfel de subgrupuri de lucru a cîte doi-trei colaboratori fiecare.

Funcționalitatea lor nu este întotdeauna aceeași. Din acest punct de vedere vom putea desprinde tipuri de grupuri de lucru. Iată, de exemplu, G.C. și A.V., elevi la aceeași școală și de aceeași vîrstă, dar în clase diferite, lucrînd de obicei împreună. Activitatea lor se desfășoară de multe ori în legătură cu aceeași construcție, însă ei se completează reciproc, în chip egal. Nu apar „specializări" de un fel sau altul și nici ambiția de a face unul ceva totdeauna. La grupul lor participă de multe ori și G.L., frate cu G.C., mai mic ca vîrstă, dar el rămîne într-o relație relativ subordonată acestui cuplu permanent. Primii doi se completează și se stimulează reciproc așa de mult, încît lipsa unuia stînjenește într-o anumită măsură activitatea celuilalt. De două ori la rînd G.C. a lipsit. În aceste condiții, A.V. nu a mai fost cel dintotdeauna. S-a antrenat relativ greu la diferite acțiuni, i-a lipsit colaborarea colegului. Un astfel de tip de colaborare este favorabilă activității fiecăruia din ei, în sensul că gîndesc colectiv, realizează, verifică și analizează critic rezultatul, se stimulează reciproc.

A. V. și G. C. lucrează la un aparat de radio miniatural. G. C. face lipiturile din partea sa, în timp ce A. V. îi ajută să fixeze capetele conductorilor și întreg cadrul. Apoi rolurile se inversează, nu însă înainte ca A. V. să verifice calitatea legăturilor făcute de G. C. Apoi discută amîndoi plasarea difuzorului ca să se evite orice paraziți interni și fac încercările respective. Totul se realizează într-un schimb vioi de replici, cu unele note de umor și ironie, cu efecte antrenante reciproce, așa încît de la distanță activitatea lor pare o joacă, o distracție reconfortantă.

În grupul începătorilor s-a putut identifica și un alt tip de conlucrare. P.M. și P.S. sînt colegi de clasă, dar

Scanned with OKEN Scanner

și prieteni încă înainte de a fi devenit membri ai cercului. Nu lucrează la același montaj în cerc, ci fiecare execută separat sarcina. Colaborarea lor însă se realizează „din mers". Ei se confruntă în lucru și se corectează reciproc. Este o permanentă atenție la ce face celălalt. Este imitare, control și întrecere cu avans alternativ. O astfel de colaborare este foarte utilă, mai ales dacă ea privește formarea deprinderilor funcționale și însușirea elementelor de bază în electromontaj. De la început s-a remarcat seriozitatea și temeinicia cu care ei lucrează. P.S., din proprie inițiativă, și-a făcut un carnețel, în care, printre altele, în mod sistematic și curent sînt redate simbolurile schemelor de electromontaj cu semnificația lor. Amîndoi manifestă mult interes și dorința evidentă de a se descurca în schemele de construcție.

O altă configurație are colaborarea dintre F. Gh. și Z.Gh. Este un al treilea tip de grup de lucru. Ei lucrează în cerc în al doilea an. În tot acest timp au lucrat împreună aproape totdeauna, făcînd amîndoi respectiva construcție, numai că în mod preponderent lucrează F.Gh., iar Z.Gh. este mai degrabă un fel de comentator extern și un ajutor subordonat. Interesant că ei nu trăiesc pe deplin realitatea relației lor. Într-un chestionar dat celor care au o anumită vechime în cerc, se cerea ca, folosind raportul 1/4, 2/4, 3/4, să se precizeze contribuția personală atunci cînd o fază de lucru era realizată cu un coleg sau cu ajutorul profesorului. Răspunzînd întrebărilor, Z.Gh. sugerează colegului său F.Gh. să treacă și el tot 2/4. Pentru F.Gh., colegul ține locul unui control aproape permanent. Orice face îi cere aprobarea și părerea. De obicei, Z.Gh. lucrează, așa cum arătam, părți relativ simple ale montajului și după indicațiile foarte amănunțite ale colegului său.

Dăm spre exemplificare un fragment din protocolul ședinței din 21 octombrie 1969, care surprinde interrelațiile celor doi în acțiune. F. Gh și Z. Gh. lucrează la un dispozitiv de alarmă. Fac primele montaje. Mai exact, F. Gh. lucrează, iar Z. Gh. stă rezemat cu coatele de masă și privește. Din

Scanned with OKEN Scanner

cînd în cînd face cîte o observație, dar fără a fi prea sigur pe el.

Z. Gh. : Crezi că merge să fie montat tranzistorul acolo ?

F. Gh. : Sigur că da. Uite, nu vezi și în schemă ? Uite aici legătura (arată pe schemă și apoi pe montaj).

Z. Gh. : Așa este.

După un timp, F. Gh. spune : Eu mă duc să verific încă o dată rezistențele astea ; lipește-le tu pe celelalte care au mai rămas.

Z. Gh. : Da ? Dar cum ?! Hai arată-mi !

F. Gh. se oprește și-i arată foarte amănunțit cum să facă. Cînd se întoarce trebuie să mai refacă încă o lipitură din cele făcute de Z. Gh.

Un astfel de grup evident că nu este favorabil pentru unul din membrii săi. Z.Gh. nu numai că nu acceptă decît sarcini pe care în prealabil le-a acceptat F.Gh., dar nici nu se descurcă într-o serie de situații. Deși vechimea sa în cerc i-ar fi dat posibilitatea, el nu poate răspunde unor sarcini cu caracter experimental dat de noi decît dacă intervine colegul care aproape că i le și rezolvă pe jumătate. În aceste situații trebuie să se intervină, dar intervenția să se facă cu foarte mult tact, pentru a nu distruge relațiile de colaborare dintre elevi, ci a le da un curs eficient pentru fiecare din ei.

Ne-am referit numai la tipurile de colaborare stabile din cadrul activităților de cerc. Se pot realiza astfel de conlucrări tot timpul, însă ele au un caracter episodic și, deci, implicații educative de mai mică importanță. În cazul întrajutorului stabil și configurat în variate forme de colaborare este necesară cunoașterea și folosirea acestor relații, intervenind cu tact unde este nevoie.

Observăm deci că în contextul celor două ore de lucru săptămînal, în colectivele acestea cu funcții temporare se stabilesc raporturi preferențiale diferite, de care trebuie să se țină seama atunci cînd se alcătuiesc echipe de lucru pentru o activitate mai amplă și mai complexă.

Scanned with OKEN Scanner

Corelarea sarcinilor individuale cu cele colective în construcţia tehnică

Relaţiile interpersonale constatate, ca şi caracterul grupului de lucru, constituie, în raport cu conţinutul intrinsec al activităţii tehnice, condiţia umană externă. Tot în categoria condiţiilor externe intră şi cele circumstanţiale, cu alcătuirea unui program de activitate în cerc care să vizeze dezvoltarea ascendentă a cunoştinţelor, deprinderilor şi capacităţilor elevilor, să îmbine armonios sarcinile lor individuale cu cele colective în executarea unor produse tehnice.

Aproape toţi conducătorii de cerc, ca şi cercetătorii sînt de acord cu faptul că existenţa sarcinilor individuale de lucru oferă condiţiile cele mai bune de activitate a elevilor, de sporire a interesului lor pentru cerc*. Aşa cum arătam mai înainte, una din particularităţile acestor cercuri cel mai mult apreciată de elevi este şi aceea a finalizării materializate a muncii depuse, ceea ce faţă de activitatea din clasă este într-adevăr ceva deosebit. Dacă produsul efectuat la cerc îi aparţine copilului, îl poate lua cu sine acasă, în familie şi între prieteni, atracţia sporeşte şi mai mult. Mai ales băieţilor le place foarte mult „să meşterească", să monteze, să încerce să verifice etc. şi cel mai bine o pot face cînd munca le este bine precizată. Se manifestă totodată o răspundere personală sporită, o tenacitate în muncă şi o continuitate remarcabile. Ceea ce am vrea însă să relevăm este modul în care astfel de sarcini se împletesc cu cele colective.

De multe ori cercurile tehnice primesc adevărate comenzi fie din partea altor cercuri, fie din partea laboratorului de fizică al şcolii sau doresc să participe la o întrecere pe judeţ sau pe ţară privind cele mai valoroase realizări. Astfel de sarcini dau unitate şi

---

* *Gr. Rulea.* „Rolul cercurilor de elevi în activitatea pionierească", în „Educaţia pionierească" nr. 2/1968 ; *A. Dancsuly.* „Cercurile de elevi, mijloc eficient de formare multilaterală a pionierilor şi şcolarilor", în „Revista de pedagogie" nr. 9/1967 etc. ; vezi şi „Din activitatea cercurilor", în „Educaţia pionierească" nr. 3/1968.

Scanned with OKEN Scanner

coeziune colectivului, îi creează prestigiu în raport cu celelalte, asigură permanenţă şi continuitate existenţei lui. Dar se constată că nu totdeauna sînt folosite momentele cele mai potrivite pentru trecerea la executarea acestor comenzi. Se poate întîmpla ca acestea să înlocuiască aproape total activitatea individuală sau să întrerupă activitatea cuiva. Apoi nu totdeauna se desfăşoară ca şi cum ar fi sarcini ale colectivului, acceptate şi asumate de acesta. În mare măsură profesorul conduce astfel de lucrări, iar elevii sînt simpli executanţi ai unor părţi, după cum se nimereşte.

De exemplu, în cadrul cercului studiat de noi a fost formulată la un moment dat o sarcină destul de complexă, în scopul prezentării cercului la expoziţia pe ţară în anul următor. A.V., fiind un membru bun al cercului, a fost mai des solicitat ; el şi-a întrerupt, regretînd, propria activitate. Copilul se încadrează în noua sarcină colectivă şi la început este satisfăcut că pregătirea sa îi permite să răspundă unei asemenea solicitări. Dar, din defecţiuni de ordin material, lipsind o serie de piese necesare lucrării colective, A.V. este nevoit să efectueze fel de fel de operaţii minore, ceea ce îl duce la dezinteres, la absenţe consecvente de la cîteva şedinţe ale cercului. Lucrarea individuală abandonată îi produce teama de a nu o mai putea termina. Se descurajează, nu-l mai atrage cercul. Abia după o intervenţie cu tact şi cu delicateţe din partea profesorului conducător, care îl remontează în direcţia desăvîrşirii lucrării individuale, copilul revine la preocuparea ce înainte îl pasionase.

Credem de aceea că antrenarea colectivului cercului la sarcini complexe ar trebui să se facă de aşa manieră, încît aceasta să capete semnificaţia majoră pentru fiecare individualitate. O angajare nemijlocită a colectivului de copii faţă de sarcină, planificarea în grup şi repartizarea de obligaţii care să stimuleze o participare cu interes a fiecăruia şi să favorizeze con-

Scanned with OKEN Scanner

știentizarea nivelului și a contribuției pe care o aduce fiecare individualitate formează condiția esențială pentru îmbinarea efortului personal al copiilor cu perspectiva realizărilor colective.

Este apoi necesară o continuitate în sarcini o dată ce acestea au fost discutate cu copiii și individual asumate. De asemenea, precizarea faptului cine pe cine va secunda în operații și cu ce cerințe anume. Prin urmare, prezentarea sarcinii comune în fața colectivului cercului este bine să se facă astfel, încît să-i sporească semnificația și să solicite realmente o angajare a colectivului cercului în rezolvarea ei. În cadrul aceluiași cerc, profesoara a ilustrat elevilor într-una din ședințe proiectarea logică-matematică a unui calculator de către unul din membrii cercului, arătîndu-le că aceasta va fi o lucrare foarte importantă, dar că proiectarea tehnică, fiind totuși foarte grea, o va face dînsa, rămînînd ca realizarea concretă să fie efectuată de membrii cercului, de preferință de către cei cu mai multă vechime, avînd în vedere dificultățile construcției. Elevii au primit această sarcină și au privit angajarea lor la îndeplinirea ei ca o apreciere deosebită a activității de pînă atunci. Prin urmare, angajarea reală, ca și tenacitatea și corectitudinea în executarea unor astfel de construcții tehnice, care prin complexitatea și volumul muncii necesită contribuția colectivă, apare numai atunci cînd profesorul știe să prezinte tema de lucru respectivă, cînd știe să releve dificultățile și frumusețea muncii date, stabilind un acord între cerințele lucrării și dorințele și posibilitățile elevilor.

După opinia noastră, nu concursurile tehnice pe un anume model, ci olimpiadele tehnice, similare celor din domeniul pregătirii matematice sau la fizică a elevilor, ar pune în mai mare valoare rezultatele formative creatoare ale cercurilor, mai precis ale posibilităților participanților din cercuri.

Scanned with OKEN Scanner

Activitatea copiilor în cerc în funcţie de experienţa lor tehnică anterioară

Experienţa tehnică anterioară încadrării copiilor în cerc nu este uniformă. Ea se diferenţiază prin conţinut, provenienţă, grad de organizare, valoare operantă. Din acest punct de vedere, elevii de care ne-am ocupat se puteau împărţi în grupe distincte : a) o primă categorie, cea mai numeroasă (10 din 18), care nu dispunea decît de achiziţii foarte vagi privind electromontajul ; b) o altă categorie (7) o constituiau cei care înainte de a participa la cerc au făcut mici încercări acasă, sub conducerea rudelor sau prietenilor familiei. Printre aceştia s-au putut distinge iarăşi două subgrupe : 1) cei care au desfăşurat o activitate mai variată şi cu o relativă independenţă (G.M., G.V., A.V., Z. Gh. etc.) şi 2) cei ce au avut o activitate limitată în conţinut şi strict condusă de adulţi (cazul lui C.V., la care ne vom referi) şi c) reprezentată de cazul M.V., care posedă o experienţă bogată şi competent condusă în cadrul unor cluburi sau a orelor de atelier.

De reţinut rămîne cît de diversă este experienţa spontană cotidiană a pionierilor şi a şcolarilor, chiar şi atunci cînd acasă ei primesc în această direcţie o anume îndrumare din partea adulţilor.

G.M. şi G.V. ne declară că înainte de a veni la cerc au efectuat unele operaţii electrotehnice sub influenţa părinţilor, care sînt de profesie electrotehnicieni. Ei mărturisesc că au citit acasă o mulţime de reviste şi chiar unele cărţi pe teme de electromontaj, dar că prea mult nu au reţinut din ele. Acasă nu dispuneau de aparate, în special de cele de măsură şi control, şi nu puteau avea un sprijin imediat atunci cînd nu ştiau să se descurce.

Relatînd despre începuturile preocupărilor sale de acasă, eleva C.V. arată că din curiozitate s-a apropiat de electromontaj. Iniţial a vrut să constate ce se întîmplă înăuntru, desfăcînd propriul aparat cu tranzistori. Mama, supărată pînă la urmă, a obligat-o să-l refacă sub supravegherea ei. Succesul neaşteptat de atunci a încurajat-o şi a repetat această operaţie încă de cî-

Scanned with OKEN Scanner

teva ori. Sub îndrumarea mamei a reușit să facă și o instalație de telecomandă la un automobil-jucărie. Încă din prima zi de activitate în cerc și-a propus să construiască un aparat cu tranzistori. A găsit schema, a citit instrucțiunile și a început să-și strîngă materialele necesare. Dar, spre surprinderea ei, nu a reușit să facă nimic. O simplă antenă n-a fost făcută nici după 2-3 ședințe. Nu reușea să se descurce nici în identificarea celorlalte elemente constructive : condensatori, rezistențe etc. Nu cunoștea codul valorii rezistențelor, nu știa cum trebuie verificați parametrii calitativi ai acestora etc. În mod special a fost lăsată să se apuce de o astfel de treabă, pentru că ea declarase că „a făcut ceva și mai complicat". Apoi, după ce singură și-a dat seama că trebuie să lucreze sistematic, a fost antrenată în rezolvarea unor sarcini cu valoare pregătitoare, a făcut lipituri, a identificat elemente, a efectuat calculele unor scheme. Treptat, încrederea în forțele proprii, care fusese oarecum zdruncinată, și-a căpătat niște temeiuri reale. Evident că toate succesele obținute acasă erau efectul unor îndrumări foarte stricte și al unor repetabilități fără posibilitate de generalizare și de fixare în forma unei gîndiri tehnice. Fără nici o discuție că activitatea ei în cerc fructifică multe din achizițiile acestei experiențe, dar în același timp oferă alte condiții pentru dezvoltarea gîndirii, a înțelegerii fenomenelor, a traducerii în fapt a schemelor etc. Cu toată desfășurarea liberă a activității în cerc, cu această impresie de detașare a profesorului de activitatea individuală a fiecăruia, totuși, prin calitățile ei, munca în cerc reprezintă intervenția organizată, sistematică, competentă din punct de vedere științific și metodic și, prin aceasta, ocupă locul principal în tot acest sistem de influențe.

O altă experiență aduce în cerc pionierul M.V. Acest copil a fost timp de peste patru ani membru al unui club de radiotehnică. Astfel, activitatea sa din cerc este o continuare a celei anterioare, cu avantajul că se desfășoară într-un context de interrelații, cu participanți de vîrstă apropiată lui. În astfel de îm-

Scanned with OKEN Scanner

prejurări, conducătorul de cerc este necesar să realizeze nu numai o simplă cunoaștere a preocupărilor anterioare ale elevilor, dar, pe cît posibil, să realizeze și o punere de acord a acestora cu sarcinile actuale din cerc, să realizeze sistematizarea și perfecționarea achizițiilor obținute anterior și orientarea elevului respectiv spre astfel de sarcini, încît să reprezinte pentru el o continuitate și totodată un drum ascendent. Încredințarea lui M.V. a unor operații simple, ca în cazul elevei C.V., ar fi fost cu totul nepotrivită și l-ar fi decepționat. Tocmai de aceea cu M.V. s-a procedat diferențiat, solicitîndu-l la operații mai complicate, chiar dificile pentru ceilalți.

Dar este cunoscut faptul că rostul cercului este nu numai să valorifice achizițiile existente, ci și să dea primele cunoștințe tehnice, pe care apoi să le dezvolte la un nivel superior în cadrul activității cu conținut tehnic.

Astfel, pentru prima grupă de subiecți, activitatea în cerc reprezintă izvorul prim și direct al formării experienței de electromontaj, care se sprijină doar pe cunoștințele de fizică și de desen ale copiilor. Parcurgerea sistematică a cunoștințelor și deprinderilor de bază este aici obligatorie. Cu cea de-a doua grupă însă s-a început în mod diferit ; s-au pus în valoare și s-au completat cunoștințele lor anterioare, procedîndu-se distinct, după nevoie, cu fiecare caz în parte.

Problema asigurării creșterii pregătirii și a nivelului de tehnicitate în formarea copiilor prin intermediul cercurilor tehnice este departe de a fi rezolvată. În acest domeniu, al electromontajului, nu s-a ajuns încă la generalizarea unei experiențe pozitive, așa cum s-a atins acest lucru pentru cercurile de aeromodelism*. Conținutul activității de cerc nu se desfășoară pe baza unor indicații de ordin metodic, rezultate dintr-un studiu aprofundat al valorii educaționale a informațiilor necesare diferitelor tipuri de construcții. Nu se poate spune însă că nu ar exista o orientare

* *Hings Otto.* „Curs scurt de aeromodelism", în „Educația pionierească", 1968.

Scanned with OKEN Scanner

minimă în acest sens, că deci conducătorii de cerc ar lucra cu elevii teme la voia întîmplării ; totuși sînt încă mari deficiențe. În legătură cu acest aspect am solicitat elevilor cu o vechime mai mare în cerc să-și amintească și să menționeze toate aparatele executate de ei în ordinea în care au fost lucrate. În graficul ce urmează redăm ordinea lucrărilor executate și gradul lor de complexitate la patru din membrii cei mai vechi ai cercului. În raport cu curba ideală, continuu ascendentă, graficul ne redă situația de fapt, punîndu-se în evidență slaba preocupare pentru a asigura trecerea gradată de la lucrări simple la altele din ce în ce mai complexe.

Se întîmplă frecvent ca elevii să găsească în reviste sau în cărți scheme de montaj, cu care vin la profesor și-și exprimă dorința de a le executa. Profesorul face de obicei o apreciere sumară asupra dificultăților implicate de construcția respectivă și asupra posibilităților de care dispune elevul și acceptă sau respinge propunerea făcută. De cele mai multe ori, o asemenea încorporare a sarcinii în programul de lucru al participanților la cerc nu servește în suficientă măsură procesului formării capacităților de gîndire tehnică sau de imaginație tehnică. Nu se produc pe deplin salturi reale în înțelegerea fenomenelor tehnice, care să stimuleze activitatea constructivă a copiilor și s-o impulsioneze spre căutarea de noi soluții la nivelul posibilităților lor. Dificultățile apărute pe un fond prea mare de nedumeriri și lipsuri pot crea niște bariere subiective în învingerea acestora, pot reduce avîntul și încrederea în forțele proprii.

Însăși alegerea schemei de construcție implică dificultăți, în sensul că fie nu sînt suficient verificate de cei care le recomandă, fie că provin din reviste străine și presupun piese cu alte calități tehnice decît cele găsite la noi în comerț și înlocuirea lor aduce o serie de neajunsuri.

Prin urmare, în legătură cu conducerea cercului sînt încă necesare preocupări și ajustări mult mai realiste. Însăși desfășurarea activității de cerc oferă profesorului prilej de meditație pentru a face selec-

Scanned with OKEN Scanner

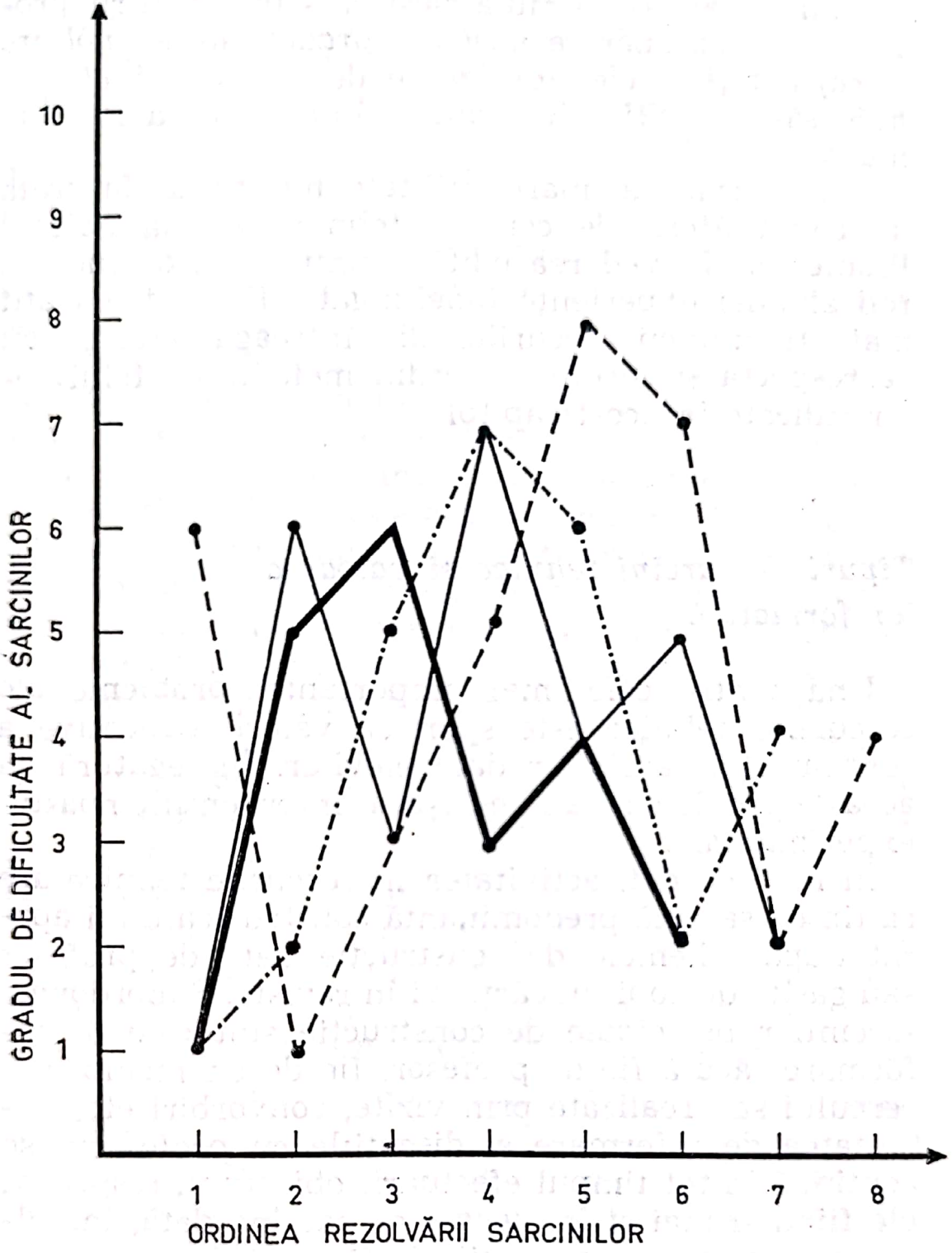

ţiile şi eşalonările adecvate pentru următoarele serii cu care va lucra. Este necesar, prin urmare, să existe o unitate strînsă între creşterea complexităţii sarcinilor şi asigurarea accesibilităţii lor la nivelul copiilor.

Dacă pentru elev executarea diferitelor construcţii formează scopul central, şi din aceste considerente

Scanned with OKEN Scanner

ele au o valoare stimulatoare crescută, pentru profesor acestea apar ca *mijloace gradate de dezvoltare a capacităţilor elevilor* legate de tehnică şi *el* trebuie să-şi clarifice în primul rînd valoarea lor formativă.

Considerăm de mare utilitate munca desfăşurată de conducătorii de cercuri tehnice de la Palatul Pionierilor în vederea editării unui caiet de lucrări, rod al unei experienţe îndelungate. El va fi cu atît mai util muncii cercurilor din întreaga ţară, cu cît va respecta şi cerinţe de ordin metodic de felul celor ridicate în acest capitol.

Tipuri de sarcini tehnice şi valoarea lor formativă

Una dintre cele mai importante probleme ale cercurilor tehnice este sporirea valorii educative a conţinutului sarcinilor date elevilor. În legătură cu această problemă s-au desfăşurat intervenţiile noastre experimentale.

În mod curent, activitatea în cercurile tehnice are ca tip de sarcină predominantă construirea unui aparat după schemele de construcţie date de profesor sau găsite de copii în cărţi ori în reviste. Subordonate sarcinilor principale de construcţie sînt cele de informare făcută fie de profesor, fie de un membru al cercului sau realizate prin vizite, convorbiri etc. Activitatea de informare şi discuţiile cu profesorul se continuă în tot timpul efectuării obiectului respectiv, ele fiind şi mai strîns legate de sarcina dată, impulsionate de ceea ce au copiii de făcut şi deci cu o eficienţă sporită.

Credem că sub raport metodic este foarte important să se evidenţieze tipurile de sarcini ce pot fi date elevilor în cadrul unui cerc ştiinţific. Construcţia unui aparat este şi rămîne tipul de sarcină de bază, dar considerăm necesară completarea ei şi cu alte tipuri de sarcini, care, prin conţinutul lor, să se su-

Scanned with OKEN Scanner

pună scopului general al pregătirii tehnice a copiilor. Din acest considerent am experimentat și următoarele tipuri de sarcină : a) reducția schemelor date ; b) reducția volumului montajului de probă cît se poate mai mult ; c) reducția volumului construcției finale ; d) calculul unor scheme ; e) descifrarea circuitelor în scheme ; f) alcătuirea schemei după o construcție deja făcută ; g) remedierea unui aparat cu precizarea naturii posibile a defecțiunii de către conducător sau fără o asemenea precizare.

a) Sarcinile de reducție a schemelor date au fost cuplate cu cele de reducție a volumului construcției finale, însă ele pot fi considerate ca avînd și conținuturi distincte, precum și valoare diferită în activizarea gîndirii și imaginației elevilor. S-au lucrat îndeosebi aparate de radio cu tranzistori cu un volum din ce în ce mai redus. În aceste condiții, copiii trebuiau să realizeze pe placa de montaj și schema pentru a ușura procesul reducției volumului. Dar însăși reducția schemei a cerut un anumit efort, ea fiind dată inițial în mărimea unei coli mari de scris. Trebuia redusă de 8 ori. Dificultatea esențială era acum realizarea etajelor, cu absolut toate elementele lor și după dispoziția dată în schemă, cu reprezentarea tuturor circuitelor.

La experiment au participat șase elevi. Doi din ei au realizat dintr-o dată micșorarea schemei (aveau o activitate mai îndelungată în cerc), trei după cea de-a doua încercare, iar unul abia în alte ședințe de cerc.

Ilustrăm cu date din protocolul ședinței din 25 octombrie 1969.

Elevul C. I. este în primul an la cerc, dar și-a însușit repede cunoștințele și deprinderile de bază. Vrea să construiască un aparat de radio cu tranzistori, folosind o carcasă de două ori mai mare decît o cutie de chibrituri. Pe placa de montaj trebuie să fie desenată schema pentru a face un montaj corect. Desenul urmează să se facă mai întîi pe o bucată de hîrtie de mărimea plăcuței și apoi să fie lipit pe aceasta din urmă. C. I. începe să facă schema. Deși a desenat numai jumătate din ea, a cuprins toată suprafața dată. Începe o nouă variantă, dar nu are succes. Refuză să mai

Scanned with OKEN Scanner

deseneze, pentru că ori de cîte ori începe are tendința să repete mărimile inițiale.

Ședința din 30 ianuarie 1969.

Are din nou două eșecuri și refuză să mai facă scheme. Profesoara intervine și-i sugerează să deseneze mai întîi elementele constructive și apoi conductorii. Pînă la urmă, cînd vede că nu se poate lucra fără schemă, se ghidează după indicațiile date și reușește s-o facă.

Reducţia schemei necesita în experimentul nostru o orientare nu numai asupra modificării dimensiunilor simbolurilor din schemă, ci și conștientizarea într-un grad înalt a elementelor schemei și a circuitelor. Faţă de simpla sarcină de copiere a schemei, care de foarte multe ori se poate realiza ca activitate grafică reglată mai mult de privire decît de pătrunderea logică a elementelor ei, reducţia antrenează în mai mare măsură, chiar mai mult decît mărirea schemei, activitatea de gîndire a elevului. În cele din urmă, elevul C.I. a realizat și alte reducţii și chiar și-a ajutat colegii cu destulă ușurinţă.

b) În ceea ce privește reducţia construcţiei înseși, sarcinile se complică și mai mult, dar elevii au mai mari satisfacţii, mai ales dacă sînt dintre cei avansați. Astfel C. Gr. ne declară că-i place mai mult să construiască un receptor pentru că redimensionarea îl introduce în situaţii problematizante, care îl atrag : alegerea elementelor structurale cît mai adecvate ; stabilirea volumului carcasei (de obicei aceste carcase sînt niște cutii cu dimensiuni date) ; amplasarea elementelor cu respectarea unor reguli de electromontaj care pot asigura evitarea unor scurtcircuite, a interferenţelor etc. Amplasarea elementelor structurale nu este deci numai în funcţie de mărimea și de forma lor, ci depinde și de calităţile tehnice ale acestora, ca și de rolul lor funcţional. Iată deci că, deși este vorba de un proces de imaginaţie spaţială, acesta se realizează în condiţiile unor cerinţe de ordin tehnic, unde criteriile de formă și de mărime trebuie împletite cu cele tehnice. De aceea experimentul dat antrenează nu la simplă

Scanned with OKEN Scanner

imaginație spațială, ci la o imaginație spațială tehnică.

În cercul cercetat de noi, aproape toți copiii au executat astfel de sarcini. Ele sînt dintre cele mai complicate, pentru că presupun o execuție în condițiile unei dispoziții economicoase a pieselor, în care lipirea corectă și trainică a conductorilor este cu mult mai dificilă. Prin urmare, o asemenea sarcină solicită imaginația spațială, elemente de gîndire tehnică și stăpînirea sigură a deprinderilor de lipit. Din multiplele elemente ale imaginației, cu deosebire imaginația spațială tehnică este antrenată, deoarece în cele mai multe cazuri elevii nu produc piesele constitutive, ele fiind produse de industria specializată, astfel că în lucrare accentul cade pe priceperea de a realiza corect dispoziția spațială în ansambluri diverse a elementelor date. Asemenea sarcini sînt într-un mod specific stimulatoare pentru elevi. Dar, dacă efectuarea montajului conform schemei și cerințelor formulate este necesară pentru etapele inițiale, ulterior, mai ales cînd montajele se aseamănă, activitatea începe să fie mai mult o simplă execuție, o subordonare aproape mecanică a operațiilor la cerințele date.

Urmează deci ca atitudinea creatoare să fie stimulată mai de timpuriu pentru a nu permite apariția rigidității în operații, rezultată din simpla execuție repetată a schemelor date de-a gata copiilor.

c) Reducția montajului final poate fi bine pregătită și prin tipuri de sarcini similare, care privesc montajul de probă. La cercul pe care îl cercetăm, conducătorul-specialist, încă în timpul lucrului, precizează următoarele sarcini : „Faceți montajul într-o porțiune cît mai restrînsă pe placă". Astfel, subiecții se exersează nu doar în direcția unor deprinderi de lipit ori de stabilit circuite corecte, ci, totodată, fac eforturi să așeze piesele într-o dispoziție spațială nouă, ceea ce le permite și un control amănunțit al schemei, ca și a executării. În aceste condiții, circuitul schemă-montaj s-a făcut cu maximum de atenție și în mod categoric cu lămurirea mai în profunzime

Scanned with OKEN Scanner

a particularităţilor de construcţie. Prima sarcină de acest fel a durat mai mult, dar ea a fost bine rezolvată. Următoarele sarcini date la aceiaşi subiecţi începători au marcat deja progrese serioase şi în execuţia concretă, şi în înţelegerea relaţiilor funcţionale. Toţi începătorii au fost antrenaţi apoi în efectuarea montajelor restrînse pe placa de probă (cei zece subiecţi).

d) Un alt tip de sarcină, după cum am arătat, a fost acela al descifrării circuitelor în schemele date. Au fost supuşi exersării atît cei începători, cît şi copiii avansaţi. Sarcina a fost rezolvată bine doar de unul din subiecţi, asupra căruia s-a concentrat intervenţia noastră metodică, deci căruia i se dăduseră în etapele anterioare şi alte tipuri de sarcini care să mărească gradul de intervenţie a gîndirii tehnice. De data aceasta era vorba de un circuit electric în care era inclus şi un releu. Elevul P. I. a descifrat corect schema. Prietenul lui de asemenea a rezolvat-o bine, doar cu o eroare asupra părţii în care se integra releul. Ceilalţi subiecţi au reuşit să rezolve numai pe jumătate sarcina dată sau şi mai puţin.

Interesant a fost de remarcat modalitatea rezolvării acestei sarcini de către un elev cu mai mare vechime în cerc (V. M.). Acesta a rezolvat astfel de sarcini cu foarte multă uşurinţă, dintr-o dată, foarte sigur pe el, nemaiaşteptînd confirmarea profesorului după fiecare operaţie, aşa cum se întîmpla cu începătorii, pentru care fiecare nou pas era condiţionat de aprobarea verbală sau gestică a profesorului. El a primit şi o schemă mai dificilă, în care o diodă avea o funcţie mai rar întîlnită. Schema a fost dată ţinîndu-se seama de experienţa subiectului în activitatea electrotehnică desfăşurată în cerc. Este adevărat că, iniţial, elevul a fost nedumerit, declarînd că i se pare că nu-i corectă schema şi încercînd să-şi argumenteze afirmaţia. Profesorul i-a spus însă că schema este verificată. Atunci a început descifrarea foarte activă a întrebării ridicate de schemă. A analizat cu atenţie

Scanned with OKEN Scanner

și fundamentat științific fiecare parte a circuitului și apoi a dat răspunsul bun.

e) Tot așa de eficiente au apărut și sarcinile de calcul ale unor scheme. Ele au fost date unui elev cu vechime și unui începător și au marcat atît succesul evident al celui cu vechime, cît și atitudinea subiecților începători față de sarcină.

Ședința din 21 aprilie 1969.

G. C. rezolvă ușor sarcina în 4 minute. Profesoara confirmă rezolvarea. C. V. reușește abia după 10 minute și numai cu ajutorul lui G. C. Profesoara confirmă și cere explicații. C. V. reușește să explice, dar nu este mulțumit de faptul că a rezolvat numai ajutat.

S-a putut constata că și calculul schemelor activizează satisfăcător gîndirea copiilor și este deosebit de utilă, cu deosebire pentru etapa de început, obligînd atît la o conștientizare mai înaltă a structurii și a regulilor generale ale construcției, cît și la operații și strategii inedite, la o atitudine cognitivă și creatoare din partea elevilor. În felul acesta, atitudinea de explorare contemplativă devine una de explicare și de interpretare în baza căreia pot să apară mai ușor și tendințele de creare și de transformare a realității.

f) O altă categorie de sarcini deosebit de antrenante a fost aceea a alcătuirii schemei unei construcții deja efectuate. O astfel de temă pune în valoare, din anumite puncte de vedere, zestrea cercului, rezultat al activității anterioare a altor elevi. De obicei astfel de produse sînt, pentru un timp, prezentate la o expoziție sau în vitrină și apoi sînt depozitate undeva, fără să mai aibă vreun rol deosebit. Or, noi credem că ele pot fi, în continuare, folosite în activitatea cercului. Astfel, în cadrul cercului de electromontaj la care am lucrat, profesoara a dat unui număr de șase membri sarcina să întocmească schemele unor astfel de aparate. Prin conținutul ei, sarcina a modificat locul înțelegerii simbolurilor utilizate în electromontaj, ca și al circuitelor. În timp ce executarea după o schemă presupune descifrarea simbolului după care este trecut într-un al doilea plan al cunoașterii, locul esențial

Scanned with OKEN Scanner

fiind acordat piesei, în cazul acestei sarcini locul central revine simbolului, care trebuie reactualizat și notat în schemă. Apoi legăturile electrice nu mai sînt nici ele doar elemente receptate pasiv și cu funcție reglatorie directă pe „scurtcircuit", de multe ori fără a mai necesita interpretarea, ci de data aceasta trebuie să fie rezulatul descifrării aparatului. Începătorii nu au reușit să se descurce. Profesoara le-a dat indicația să facă mai întîi o schemă brută, în care prin simboluri să se redea elementele structurale ale aparatului, așa cum ele sînt așezate, iar apoi să se urmărească legăturile și să se noteze drumul urmărit, ca la sfîrșit să se aranjeze schema și să se facă una finală, cu circuite electrice bine ordonate. Dar nici după această indicație începătorii nu au rezolvat total sarcina dată. Numai D. M. și G. P., cu care am spus că s-a lucrat mai sistematic, au reușit s-o facă cu unele intervenții din partea profesoarei, avînd, totuși, cîteva mici omisiuni.

Redăm schema executată de D. M. Linia punctată delimitează în partea de sus ceea ce el a reușit să redea singur.

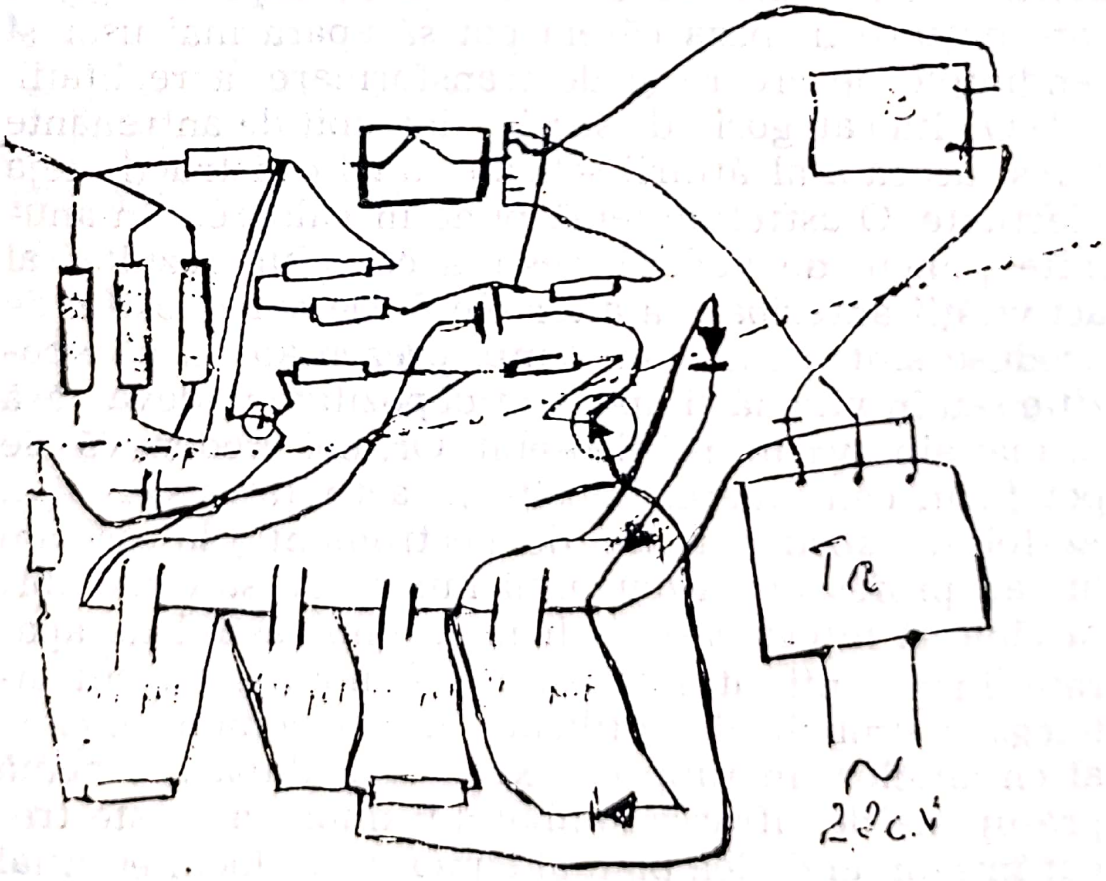

Scanned with OKEN Scanner

Partea de jos a fost realizată cu ajutorul profesoarei (D. M. declarase că nu știe cum să se descurce, cum să amplaseze elementele și să respecte și traseele conductorilor).

Iată cele două variante ale schiței lui G. P. : schița brută și schița organizată.

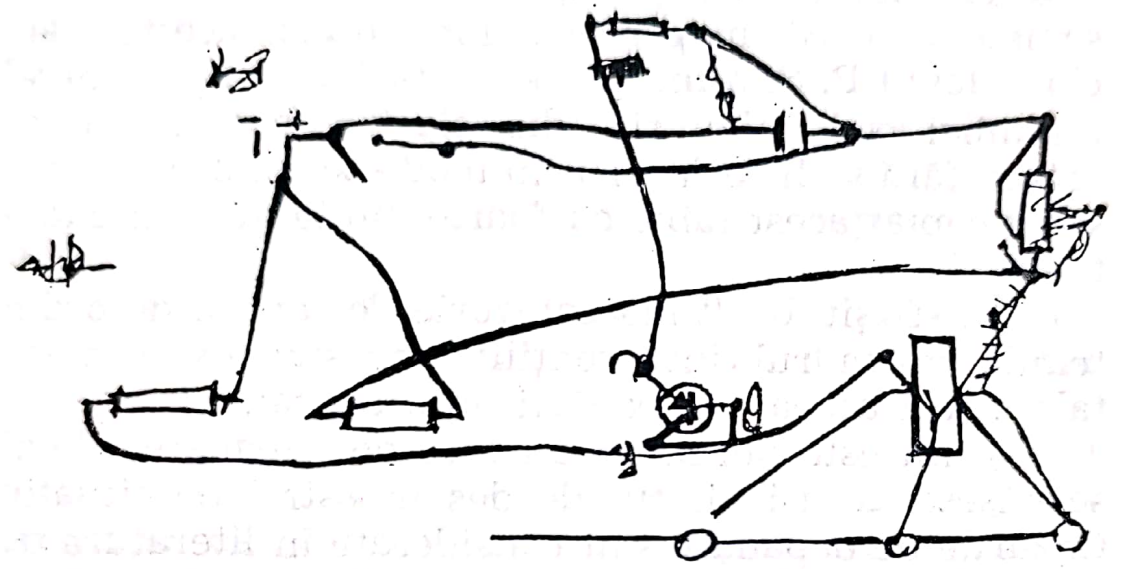

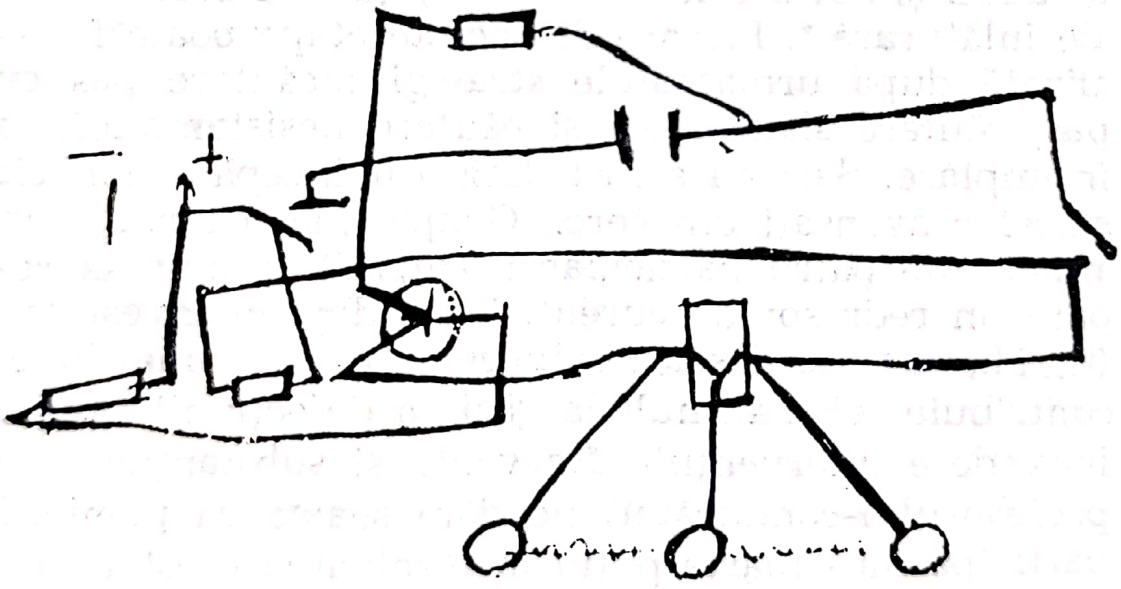

Am arătat că începătorii nu au reușit să realizeze schema decît cu ajutorul profesoarei. Alta este situația cu membrii mai vechi ai cercului. De exemplu, F. Gh., avînd o experiență bogată, realizează foarte rapid și corect schema ; observînd și la el cele două momente : „schema brută“ și „schema finală“. Dîn-

Scanned with OKEN Scanner

du-i-se un alt aparat, un generator de semnale, pe lîngă faptul că-i face schema, constată că cel ce l-a executat a greșit. Îi arată profesoarei schema lui și-și demonstrează punctul de vedere. Într-adevăr, avea dreptate.

Interesant a fost și faptul — pe care l-am mai semnalat — că, în procesul îndeplinirii acestei sarcini, elevul P. S. a început să-și facă într-un carnețel un tabel cu simbolurile din electrotehnică. Ceilalți colegi, fără să li se fi cerut în mod special acest lucru, și-au copiat acest tabel cu foarte multă grijă și exactitate.

g) În sfîrșit, o ultimă categorie de sarcini de ordin tehnic în cadrul intervențiilor noastre experimentale a fost aceea a depanării unui aparat.

Deși nu este vorba de un cerc de depanare, elevii se găsesc, totuși, destul de des în astfel de situații. Cazurile de depanare sînt considerate în literatura de specialitate probleme reale de gîndire (R. Cagné) cu două etape principale : a) căutarea locului cu pricina, a cauzei și naturii defecțiunii ; b) găsirea procedeelor de înlăturare *. Fiecare din aceste etape poate fi realizată după următoarele strategii : căutare pas cu pas, căutare sistematică și căutare nesistematică, la întîmplare. Sarcina a fost dată atît începătorilor, cît și celor avansați din cerc. Grupa începătorilor (în număr de patru participanți grupați) trebuia să repare un redresor de curent. Unul din cei investigați (C. M., care se descurcă, în general, mult mai bine) contribuie cel mai mult la găsirea defecțiunii. Avînd în vedere intervențiile frecvente și substanțiale ale profesorului-conducător, ne dăm seama că pionierii participă încă foarte puțin la rezolvarea acestor sarcini, nefiind de loc obișnuiți cu asemenea activitate.

Ceea ce este foarte important de remarcat și evidențiază valoarea unei astfel de sarcini sînt discuțiile pe care le poartă grupul pentru a rezolva problema

* Vezi în acest sens și volumul „Psihologia muncii industriale", sub red. Al. Roșca, București, Editura Academiei, 1967, p. 126.

Scanned with OKEN Scanner

dată. Fiecare element sau parte a aparatului este verificat și supus unei judecări din perspectiva caracteristicilor funcționării normale. Fiind vorba de un grup, elevii se confruntă între ei, se contrazic și-și argumentează reciproc părerile. Evident că natura sarcinii îi face să discute asupra unor aspecte care altfel n-ar fi apărut în cadrul sarcinilor obișnuite. Și apoi finalul, adică punerea în funcțiune a aparatului, prilejuiește satisfacții colective, nu numai individuale, întrucît reprezintă afirmarea unor păreri date și menținute. Astfel de sarcini nu sînt, cum s-ar putea crede, prea grele pentru elevi. Acest fapt este susținut și prin existența unui cerc de depanare în cadrul palatului și prin modul în care defecțiunile sînt remediate de către elevii cu vechime în cerc.

M. V. a primit și el o sarcină de depanare. Era vorba de un defectoscop. Calitativ, verificarea și remedierea, ca și viteza de lucru a pionierului, atestă atît accesibilitatea unor astfel de sarcini, cît și valoarea lor formativă. Principale pentru aceste activități sînt maxima consecvență cu relația funcțională, urmărirea permanentă a unității dintre cauză și efect, ca și drumul invers, de la studiul efectelor spre cauză. Piesele, precum și calitatea lor, constituie în asemenea situații doar elemente de fond pentru activitatea perceptivă și de gîndire, ele relevînd mai mult doar atunci cînd se constată întreruperea relațiilor funcționale. Apoi depistarea acestor puncte defecte implică luarea în considerare a mai multor cauze dintr-o dată, cu selectarea și decizia asupra unora din ele, cu verificarea ghidată de o anumită strategie, care este urmată de restabilirea circuitului funcțional.

Tipurile acestea de sarcini pot fi progresiv pregătite prin altele tot de remedieri, dar cu precizarea în anumite limite a naturii sarcinii. Pentru moment vom ilustra acest lucru.

Elevei pioniere C. V., recent intrată în cerc, i s-a dat să găsească întreruperea unui circuit într-un aparat de radio cu trei tranzistori. Prin dimensiunile aparatului, sarcina era

Scanned with OKEN Scanner

destul de dificilă, dar precizarea naturii defecțiunii a concentrat eforturile și mai ales a antrenat disponibilul de gîndire. Așa se face că C. V. s-a descurcat destul de repede și a fost foarte mulțumită, deși singură a recunoscut că poate în alte tipuri de sarcini nu ar fi reușit. A declarat că a ajutat-o foarte mult precizarea care i s-a făcut la început.

În toate aceste tipuri de sarcini apar în mod expres unele sau altele din aspectele fenomenului tehnic, care tind să ocupe planul central al activității de cunoaștere a elevului și, prin aceasta, să determine un maximum de activism în jurul lui. Efectul este nu numai buna fixare în memorie, ci în primul rînd gîndirea și înțelegerea fenomenului și, totodată, elaborarea unei atitudini cognitive la acest nivel.

Dar fiecare din sarcinile experimentate, vizînd un aspect sau altul al activității tehnice în care includem copiii, nu poate avea decît un rol parțial. De aceea este rațional ca ele să se îmbine unele cu altele, în felul acesta motivîndu-se mai bine fiecare în parte și, totodată, adîncindu-se înțelegerea și interpretarea unui aspect tehnic prin altul, într-un mod mult mai complex. Noi le-am aplicat atît elevilor începători în activitate, cît și celor avansați. Dar chiar din cele relatate rezultă că unele sînt adecvate mai ales începătorilor, iar altele avansaților. În genere, ele reușesc să modifice poziția elevului în raport cu sarcinile de construcții, amplifică și adîncesc capacitatea de cunoaștere a acestuia, permit depășirea poziției de simplu executant, cum ar putea apare în condițiile în care procesul construcției tehnice este apreciat doar prin ceea ce rezultă în final, prin produs și nu neapărat prin procesul de construcție, adică prin modul viu de apropiere de fenomenele tehnice, și prin valențele de autoformare pe care le oferă.

Începătorilor le-a fost specifică, în genere, ultima modalitate de rezolvare : tatonarea nesistematică și la întîmplare a defecțiunii, mult prea anevoioasă și neeconomică. La subiecții avansați am putut identifica o posibilitate de combinare a strategiilor, adică

Scanned with OKEN Scanner

cea de căutare a cauzei cu cea de înlăturare empirică a defecțiunii.

Ocupîndu-ne într-un alt studiu * cu deosebire de procedeele de lucru cu copiii utilizate în cadrul cercurilor tehnice, remarcam rolul relației conducătorului cu membrii cercului. Aici ne referim la faptul că o asemenea relație dobîndește semnificații deosebite pentru însuși procesul construcției tehnice la care sînt antrenați copiii. Această relație dintre adultul specialist și pionieri urmează să se modifice de-a lungul desfășurării întregii activități a elevilor angajați în cercul de electromontaj.

De regulă, conducătorii de cerc nu realizează proiectarea și totodată urmărirea continuă a activității fiecărui participant din perspectiva scopurilor educative pe care le imprimă activității lor. Evidența conducătorului cuprinde doar planul de muncă al colectivului și prea puține informații cu privire la participanți ; caietul de frecvență înregistrează aspecte extrem de limitate despre activitatea elevilor în cerc. Mult mai clare apar pentru profesor extremele : rezultatele celor mai buni participanți, ca și ale celor mai slabi, dar fixate cu deosebire prin produsele efectuate de aceștia. Prin prisma produsului, conducătorul poate relata în mare, destul de vag, de ce nu a reușit un copil sau altul. Rare sînt însă referirile la *modul cum lucrează copiii*, la momentele sau detaliile care le-au fost mai ușoare sau mai grele și de ce anume. Nu întotdeauna conducătorul își dă seama dacă într-o anumită etapă ar fi putut ajuta mai mult copiii sau nu.

Pentru a pune în evidență aspecte din evoluția activității electrotehnice a elevilor în cerc, am încercat o reconstituire a procesului, desprinzîndu-i următoarele etape, probate cu sarcinile experimentale pe care le-am descris. La capătul acestor reconstituiri apare următorul mers al verigilor necesare : a) mai întîi

* „Condițiile dezvoltării gîndirii tehnice a elevilor în cadrul cercurilor tehnice", în „Activitatea educativă pionierească", București, Editura politică, 1969, p. 208—242.

Scanned with OKEN Scanner

perceperea, înțelegerea produsului și fixarea în desen a schemei ; b) apoi urmează inventarul pieselor necesare cu înțelegerea parametrilor funcționali implicați în aparatul ce urmează a fi construit ; c) se realizează, în continuare, un control al calității pieselor ; d) se trece la montajul de probă pe placa provizorie ; e) se operează verificarea montajului de probă; f) urmează montajul definitiv; g) verificarea și stabilirea minimului de funcționare ; h) în sfîrșit, se efectuează reglajul final.

Fiecare din aceste momente are un conținut specific și presupune o activitate de executare și de rezolvare proprie. Parcurgerea lor se face inițial în condițiile ajutorului susținut din partea profesorului conducător sau a colegilor mai experimentați. Treptat însă ajutorul trebuie să fie limitat și dat doar în unele momente, iar după un anumit număr de montaje trebuie să lipsească. Această modificare a rolului profesorului trebuie realizată în mod conștient de către acesta.

Analiza datelor probelor experimentale, ca și a celor observative, îndreptățesc unele constatări. În genere, elevii care activează în cercul cercetat reușesc să efectueze 7—8 aparate, unele din ele singuri, altele împreună cu colegii (cei care folosesc ajutorul altora sînt în număr mai mare, cam două treimi din subiecții noștri).

În prima etapă a activității, schema construcției cerute este în mod frecvent copiată de școlari fără nici un fel de modificare. Din cele relatate anterior s-a putut vedea că acest fel de sarcini pot fi îndeplinite și la un nivel foarte scăzut de activitate din partea elevilor. Prin urmare, această etapă de lucru ar putea fi utilizată cu efecte sporite dacă s-ar cere condiția micșorării schemei găsite de copii sau date de profesor.

Faza de control al calității pieselor se face de asemenea, în mare parte, în contextul intervenției unor colegi sau al profesorului, și nu se urmărește o creștere a independenței în acțiune pe măsură ce se trece la executarea de noi aparate (F. Gh. și-a verificat

Scanned with OKEN Scanner

piesele din cele 8 aparate construite o singură dată; Z. Gh. la fel; M. V. a lucrat mai mult singur: la 5 din cele 8 aparate și-a verificat singur calitatea pieselor. Această situație s-a reflectat, în genere, în nivelul pregătirii copiilor). Montajul pe placa de montaj se face, în general, fără intervenție, dar verificarea lui s-a făcut la Z. Gh. și F. Gh. numai cu profesorul. M. V. a lucrat foarte mult singur și în această fază, numai primul montaj fiind verificat cu profesorul. Faza montajului final este de puține ori problematizată în forma la care ne-am mai referit, fără reducerea de volum. Verificarea primă a montajului final este deseori făcută la F. Gh. și Z. Gh. cu profesorul, iar la M. V. singur. De obicei, mai ales la electromontaj, profesorii au impresia că elevii nu pot face prea mult, deoarece pot să monteze cu succes, dar nu pot să realizeze funcționarea aparatului.

Într-adevăr, dacă este vorba mai ales de receptoare, executarea schemei nu înseamnă și obținerea funcționalității, pentru că fenomenele sînt, totuși, foarte complexe, fiind necesare reglări care trebuie să se sprijine neapărat pe o serioasă experiență.

Totuși, se știe cu cît entuziasm încep să lucreze pionierii astfel de obiecte. Pentru ei, cea mai mare bucurie este să reușească să reproducă aceste aparate, așa de mult utilizate astăzi, iar faptul că reușesc să obțină funcționarea formează momentul esențial al succesului lor. Or, venind în cerc, de multe ori această bucurie le este luată sub pretextul imposibilității de a se descurca, al lipsei lor de experiență. Dacă acest lucru li se mai și comunică, entuziasmul inițial va scădea din ce în ce mai mult. Noi credem că această etapă a punerii în funcțiune trebuie văzută ca realizîndu-se în două momente: unul de funcționare minimă, și acesta trebuie să rămînă al elevului, și altul de funcționare optimală, care într-adevăr cere un reglaj foarte fin; acest moment trebuie realizat *cu ajutorul profesorului și nu de către profesor*, iar cu timpul chiar și acest moment trebuie să fie lăsat mai mult în seama elevului.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă examinăm parcurgerea acestei faze la toate aparatele efectuate, observăm o reală scădere a contribuției profesorului-conducător, în special la executarea ultimelor exemplare. Dar acest lucru se realizează nu dintr-o intenție premeditată, cu scopul educativ conștientizat, ci mai mult ca un efect empiric, ca o urmare a experienței cîștigate de copii.

Socotim că schema de analiză și de parcurgere pe etape a activităților de construcție tehnică, în speță a celor de electromontaj, ar putea servi ca schemă de evidență și de control pentru fiecare elev, pentru urmărirea evoluției activității lui, cu înregistrarea momentelor cînd el trebuie și poate fi lăsat să se descurce singur, cu dozarea pe etape a ajutorului acordat.

Pentru ca cercurile tehnice să fie un factor cu o mare influență în dezvoltarea capacităților creativ-tehnice ale elevilor, trebuie să cultivăm în egală măsură și spiritul de îndrăzneală, cutezanța și independența participanților. Bineînțeles, cu condiția pregătirii treptate. Este însă necesar să existe o astfel de intenție bine clarificată încă de la început pentru conducătorul de cerc. Tocmai pentru că acesta este și specialist și pedagog, el poate să-și depășească sarcina de consultant și să apropie conducerea activității de cea de investigare concretă-științifică a problemelor ce se ivesc în munca elevilor săi, urmărind în primul rînd efectele formative ale acesteia în planul deprinderilor tehnice, al atitudinilor adecvate față de tehnică, al curiozității și al capacităților creatoare.

În cele expuse pînă acum am putut evidenția în bună măsură efectele activității tehnice a elevilor asupra capacităților și atitudinilor lor. Noi însă le-am relevat în mod individual, ca fiind rezultatul unor împrejurări mai puțin prevăzute de la început de către profesori și nu neapărat stimulate permanent de către aceștia în baza unei intenții inițiale. Este adevărat că deocamdată ne lipsesc instrumentele precise de diagnostic pentru a stabili saltul ce apare în educația tinerei generații în spiritul științei și tehnicii noi. Pînă la apariția unor asemenea mijloace, conducătorii sînt nevoiți să se ghideze după o serie de indici

Scanned with OKEN Scanner

folosind o cît mai bună și apropiată cunoaștere a propriilor elevi, mai ales că efectivul acestora nici nu este prea mare (pînă la 18—20 de membri, număr stabilit prin regulamentul de organizare al cercurilor).

Cît privește construcția tehnică în domeniul electromontajului, acesta, într-adevăr, constituie o problemă dificilă. Este adevărat că expozițiile județene și republicane au evidențiat rezultate foarte importante, lucru la care ne-am mai referit și altă dată *. Totuși, ele rămîn evenimente aparte pentru viața cercurilor de acest gen, iar problema ce se pune este de a stimula în proporție de masă astfel de capacități în rîndurile pionierilor. Nu putem uita, de asemenea, că în acest domeniu creația presupune atît gîndire tehnică, cît și gîndire matematică și o solidă pregătire în domeniul fizicii.

La același cerc, A.O. are o formație de matematician, începută încă de foarte timpuriu (în clasa a III-a rezolva ecuații) și stimulată în mod expres de familia sa (tatăl prof. univ. în specialitate). El a reușit să proiecteze schema logică a unui calculator, cu toate că din punctul de vedere al activității tehnice nu este în primele locuri. El nu-și poate însă concretiza singur schema, care, în fapt, implică o mare disponibilitate de experiență și de gîndire tehnică. El va fi ajutat de profesor să-și îndeplinească dorința de a da viață proiectului său. Dar și calculatorul rămîne tot un eveniment rar în viața cercului. Credem însă că, fără a lua neapărat proporțiile spectaculosului, elevii trebuie să fie ajutați și stimulați în execuțiile tehnice ale unor inițiative. Ele trebuie pregătite treptat prin sarcini de felul acelora amintite de noi : reducții de scheme, simplificări sau complicări de scheme, modificarea dispoziției elementelor, completarea unei scheme lacunare etc. Viitoarele materiale ar putea cuprinde și sarcini de antrenare parțială a capacităților proiective ale elevilor, îndeosebi sarcini de antrenare a gîndirii tehnice creatoare a copiilor.

* Vezi și studiul nostru „Elemente de gîndire tehnică în creația pionierilor și școlarilor", în „Revista de pedagogie" nr. 7/1968.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al VIII-lea

Cultivarea interesului copiilor pentru învățătură

Interesul pentru învățătură în sfera intereselor de cunoaștere la copii

Aspectele psihopedagogice privind interesele copilului, ca preocupări dominante, preferențiale, mai constante ale personalității, au intrat de mai multă vreme în atenția cercetătorilor din domeniul instrucțiunii și al educației școlare.

Psihologia și mai ales pedagogia contemporană insistă asupra faptului că înseși metodele didactice „trebuie să aibă în vedere interesele la care fac apel" *, că armonizarea procesului instructiv-educativ în raport cu interesele elevilor constituie o importantă cerință psihopedagogică **.

În literatura de specialitate s-a subliniat de asemenea necesitatea studiului problemei dezvoltării motivației, implicit a intereselor pentru învățătură, a cultivării intereselor de cunoaștere și prin intermediul activităților pionierești ***.

Interesul pentru învățătură — după cum stabilesc cercetările — furnizează energiile necesare ****

---

* *René Hubert.* „Traité de pédagogie generale", Paris, P.U.F., 1965.

** *G. D. Landsheere.* „Introduction á la recherches pédagogique", Paris, P.U.F., 1964.

*** *A. Bogdan.* „Psihologia pedagogică și educația pionierească", în „Lupta de clasă" nr. 1/1968.

**** *J. Nuttin.* „La motivation", în „Traité de psychologie expérimentale", par P. Fraiese et J. Piaget, vol. V, Paris, P.U.F., 1964.

Scanned with OKEN Scanner

acestei activități, punînd în funcțiune potențialul intelectual, afectiv, cognitiv al elevilor în direcția asimilării cunoștințelor. El generează de timpuriu trebuința de a afla, acel imbold tensional și dinamogen în structurarea personalității active, dornice de informare. Interesul pentru învățătură, definit prin funcțiile sale specifice, direcționează adesea activitatea de cunoaștere a copilului către sarcinile sale școlare, constituind un motiv intrinsec, deosebit de important, al învățării umane. Astfel, nutrind interes, copilul se orientează preferențial, constant și cu plăcere spre activitatea învățării în cadrul organizațional pe care i-l oferă școala, ca și prin activitățile extradidactice-pionierești.

În raport cu sfera intereselor de cunoaștere la elevi, care sînt interese diferențiate, privind diferite obiecte de studiu sau domenii de activitate (tehnică, științifică, artistică etc.), interesul pentru învățătură îl concepem ca pe o relație pozitivă constantă, manifestată în raport cu însăși activitatea învățării școlare, prin excelență și ea o activitate de cunoaștere.

De aici decurge nu numai distincția dintre interesele de cunoaștere, ca interese „specializate", și *interesul pentru învățătură,* dar și intersecția acestor componente ale personalității. Considerînd interesele de cunoaștere (pentru fizică, matematică, literatură etc.) definite după conținutul pe care-l vizează cunoașterea, interesul pentru învățătură apare ca o relație mai generală, vizînd îndeosebi sarcina școlară de *a învăța.* De asemenea, interesul pentru învățătură se manifestă simultan și ca interes pentru cunoaștere, și ca interes pentru acțiune, pentru activitatea de învățare, privită atît din punctul de vedere al formei, cît și al modalității de realizare a conținutului.

În tratarea interesului pentru învățătură, noi avem în vedere acel interes real constituit în raport cu activitatea de învățare, considerată și trăită afectiv pozitiv de către elev ca sursă a dobîndirii cunoștințelor. Este posibilă o treaptă anterioară acestui nivel, cînd interesul se manifestă doar ca dominantă afec-

Scanned with OKEN Scanner

tivă difuză în raport cu acțiunile școlare. În acest stadiu, primar încă, activitățile școlare — *a citi, a socoti, a scrie* ș.a. — îi atrag parcă prin ele însele pe elevii mici, fără ca aceștia să se orienteze în mod expres spre conținutul informațional al celor scrise, citite etc., angajîndu-se prin aceste mijloace într-o susținută activitate de cunoaștere. Acest nivel elementar al interesului pentru învățătură, evident, nu este de neglijat; el formează premisa necesară pentru elaborarea interesului real ca atitudine pozitivă față de activitatea de învățare. Elevul căruia îi place să-și facă lecțiile, să-și realizeze reușit sarcinile școlare curente — „să acționeze ca un școlar" — va ajunge mai ușor la autentica dorință de a cunoaște tot mai mult în domeniile diferitelor discipline de învățămînt și, implicit, în domeniile diferitelor ramuri ale științei și tehnicii.

Interesul pentru învățătură prezintă, ca structură, componente cognitive, afective și voliționale specifice.

În primul rînd, din punct de vedere cognitiv, un asemenea interes se realizează ca o orientare dominantă intelectuală spre domeniul activității școlare. Preocuparea fluctuantă, inegală pentru învățare, lipsa de concentrare facilă și de orientare preferențială spre această activitate sînt indicii absenței interesului * în acest domeniu. În schimb, orientarea activă, concentrarea facilă, activismul mintal, mobilizarea în direcția învățării formează componentele cognitive principale ale interesului pentru învățătură. În același timp, acest interes presupune și o relație de tip estimativ, învățătura fiind evaluată de copil ca importantă, esențială pentru el, ceva care îl duce la „stăpînirea conștientă" a realității.

Din punct de vedere afectiv, interesul pentru activitatea învățării este trăit ca o stare agreabilă, ca o

* Vezi și articolul nostru „Interesul pentru învățătură; modalități de cunoaștere și de stimulare a lui", în „Educația pionierească" nr. 8/1968.

Scanned with OKEN Scanner

atracţie şi o plăcere de a învăţa, preocupările şcolare devenind pentru copil obiect al aspiraţiilor şi sursă principală de satisfacţii *, care îl promovează.

Sub aspect volitiv, specifică interesului real pentru învăţătură este iniţierea independentă a acţiunii, susţinerea voită a efortului în direcţia efectuării activităţilor şcolare, perseverenţa, dorinţa de a învăţa, autocontrolul şi autoperfectarea în desfăşurarea învăţării. Toate acestea se traduc vizibil în acea angajare personală, liberă, voită a copiilor de a învăţa.

Prezenţa interesului real pentru învăţătură implică şi capacitatea subiectului de a opta pentru aceasta în situaţii competitive, conflictuale (Ana Tucicov-Bogdan); atunci cînd intervin „tentaţii" exterioare, de exemplu, interesul se dovedeşte a fi prezent dacă în aceste situaţii subiectul manifestă capacitatea de decizie promptă în favoarea activităţilor privind învăţătura, optînd facil pentru ele.

Aceste componente voliţionale ale interesului pentru învăţătură se vor manifesta de asemenea prin efortul consecvent, prin concentrarea şi integrarea activă, creatoare în sistemul activităţilor şcolare.

Întocmai celorlalte interese, şi interesul pentru învăţătură al elevilor se formează ca rezultat complex al asimilării şi interiorizării unor cerinţe externe, formulate de contextul vieţii sociale în care ei trăiesc şi îşi ierarhizează semnificaţiile acţiunilor, după normele şi comandamentele pe care le promovează grupul social căruia aparţin : clasa, şcoala, Organizaţia Pionierilor. Pentru început, acest interes porneşte cu declanşarea curiozităţii **.

---

* În legătură cu acest aspect vezi *Al. Roşca.* „Motivele acţiunilor umane", Sibiu, 1932, şi *Ad. Chircev* şi *A. Chircev.* „Pentru o metodică a delimitării interesului faţă de atracţiile şi preferinţele profesionale ale elevilor de vîrstă şcolară mijlocie", Studia Universitatis „Babeş-Bolyai", seria psihologie-pedagogie, Cluj, 1965.

** V. Pavelcu consideră curiozitatea ca fiind „un interes pentru necunoscut, o reacţie de investigaţie a ceea ce este încă necunoscut... Arta educatorului este de a suscita curio-

Scanned with OKEN Scanner

Mijloacele depistării interesului pentru învățătură ; investigațiile efectuate

În cadrul unor cercetări speciale ne-am propus ca, identificînd interesul pentru învățătură la copii, să stabilim modalitățile optime care sporesc acest interes, precum și instrumentele și tehnicile specifice pentru depistarea unor reale interese pentru activitatea școlară la elevii vîrstelor pionierești. Ipoteza noastră este că numai printr-o îmbinare adecvată și o dirijare expresă, conștientă a activității școlare cu preocupările pionierești se poate determina efectiv, întreține și cultiva *interesul pentru învățătură* al copiilor, în așa fel încît acesta să depășească limitele unei atracții spontane, ale opțiunii de moment sau ale unei atașări tranzitorii față de activitatea învățării.

Am conceput în așa fel metodica cercetării, încît ea să ne permită : a) o diagnosticare a interesului pentru învățătură la școlarii de vîrsta pionieriei ; b) determinarea factorilor care dinamizează dezvoltarea acestui interes ; c) verificarea unor modalități metodice și a tehnicilor de educare a interesului pentru învățătură la elevi.

Avînd în vedere caracteristicile de vîrstă și cele psihoindividuale ale copiilor, am adoptat o cercetare de tip extensiv, folosind chestionare, convorbiri, probe de aspirații, observația copiilor, precum și investigarea intensivă, cu montarea unor experimente de tip longitudinal.

În scopul arătat s-au urmărit aceleași colective de subiecți pe un timp mai îndelungat pentru a decela dinamica intereselor pentru învățătură și factorii acesteia, prin cercetarea simultană a sistemului de acțiuni educative desfășurate cu copiii.

Metoda observației, aplicată sistematic, a permis identificarea în conduita școlară a subiecților a acelor elemente considerate de noi componente exterioare

---

zitatea copilului... spre alimentarea substanțială a foamei psihice" (vezi „Psihologia pedagogică în ajutorul comandantului de pionieri", în „Educația pionierească" nr. 3/1968, p. 8).

Scanned with OKEN Scanner

(exteriorizabile) pentru atitudinea de interes în învățare.

Anchetele efectuate pe bază de chestionare au vizat atitudinile surprinse prin „auto-report" sau prin estimări asupra altora. Ele au fost coroborate cu celelalte metode pentru o cuprindere cît mai largă a fenomenului investigat. Întrebările introduse în chestionare au urmărit să determine o tipologie a situației colectivelor școlare din punctul de vedere al atitudinilor față de învățare, ca și unele aspecte privind relațiile dintre interesele pentru învățătură și cele de cunoaștere, locul activităților pionierești, complementare celor didactice, în sporirea interesului elevilor față de învățătură.

Avînd în vedere limitele metodei chestionarului, am urmărit să realizăm o verificare și o confruntare reciprocă a datelor obținute pe calea acestora. Acest lucru am încercat să-l realizăm atît prin factura „întrebărilor" cuprinse în chestionarul adresat elevilor (solicitînd răspunsuri la întrebări directe și indirecte cu privire la sine, ca și la alții, la colectivul din care făceau parte subiecții investigați), cît și prin modul de corelare a acestora cu cele cuprinse în chestionarul adresat profesorilor, în speță diriginților-comandanți, ca și părinților elevilor.

Vom reproduce în cele ce urmează cîteva tipuri reprezentative de chestionare utilizate.

CHESTIONAR ESTIMATIV

(despre sine și despre alții)

1. Cum apreciați clasa voastră din punctul de vedere al preocupărilor și al atitudinii față de învățătură ? Subliniați din aprecierile de mai jos pe acelea care se potrivesc clasei voastre :

a) privind nivelul preocupării :
— foarte preocupată pentru învățătură;
— mai toți elevii învață permanent ;
— cei mai mulți elevi învață cu drag, atent și aprofundat ;

Scanned with OKEN Scanner

b) privind motivele pentru care învață :

— cei mai mulți din elevii clasei nu se pregătesc cu drag, atent și aprofundat ;
— cei mai mulți dintre elevi învață mai ales pentru că le este drag să învețe ;
— pentru că doresc să cunoască cît mai mult ;
— pentru că îi atrag diferitele materii ;
— învață mai ales pentru note ;
— învață mai ales pentru a mulțumi pe profesori și părinți ;
— alte motive (menționează-le).

2. a) Care este obiectul (sau obiectele) pe care îl înveți cu mare plăcere și în legătură cu care ești preocupat pentru a cunoaște cît mai mult ?

b) Ce te-a făcut să îndrăgești, să preferi și să te preocupi mai mult de acest obiect ?

3. a) Care sînt obiectele îndrăgite de cei mai mulți elevi și la care învață cu deosebită plăcere și preocupare ?

b) De ce ? Ce împrejurări au făcut ca acest obiect să fie preferat ?

4. a) Care sînt activitățile care te atrag și-ți determină satisfacțiile cele mai mari ?

b) Prin ce te atrag aceste activități și-ți determină satisfacții ?

5. a) Ați avut acțiuni pionierești care v-au ajutat la învățătură ?

b) Dacă da, care anume și cum v-au ajutat ?

Procedeul scalării a fost folosit întrucît am considerat că interesul pentru învățătură poate fi abordat ca o formă de atitudine și care poate fi investigată atît din punctul de vedere al *direcției*, cît și al *intensității* ei. Prin acest procedeu am urmărit să determinăm prezența atitudinii pozitive, de interes pentru învățare, chiar a unei graduări a acesteia. De aceea a fost conceput sub forma unei scări de evaluare, constînd, în fapt, într-o scalare a conduitei semnificative în raport cu prezența interesului și, respectiv, a intensității acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

În acest scop am elaborat succinte caracterizări asupra unor modele comportamentale tipice pentru diferite „trepte" ale interesului față de învățătură, solicitînd subiecților să sublinieze acel „profil" care li se potrivește cel mai bine, care îi caracterizează mai adecvat, care este mai adevărată pentru ei.

De exemplu, subliniază care din aprecierile (caracterizările) de mai jos ți se potrivesc, care te caracterizează cel mai bine potrivit modului tău frecvent de a fi. Fă acest lucru cu obiectivitatea necesară și de care poți fi tu capabil.

1. Îndrăgesc în mod deosebit și mă preocupă foarte mult activitățile școlare, de învățare. Îmi pregătesc lecțiile cu deosebit de mare plăcere, din dorința puternică de a cunoaște cît mai mult și cît mai bine ceea ce îmi oferă lecțiile și cărțile școlare.

2. Învățătura (activitățile școlare, pregătirea lecțiilor), în genere, îmi place și mă preocupă, mă atrage, dorind să cunosc lucrurile pe care le dobîndesc prin învățare.

3. Îmi fac lecțiile întrucît aceasta este activitatea care mi se cere ; nu-mi displac, dar nici nu mă atrag.

4. Învățătura nu mă atrage și nu mă preocupă ; chiar îmi displace într-o oarecare măsură.

5. Învățătura nu-mi este de loc dragă și nu mă preocupă ; chiar îmi displace în mare măsură.

Pentru a împlini și a verifica valabilitatea datelor obținute prin acest „auto-report" (prin relatare despre sine), am folosit și o altă variantă, prin care elevilor li se cerea să facă aceleași aprecieri, dar referitoare la colegi, indicînd în dreptul fiecăreia din „scala de caracterizări" numele acelor elevi cărora ele se potrivesc. În acest caz, caracterizările, făcute la persoana a III-a, cuprindeau indici calitativi semnificativi pentru prezența interesului față de învățătură, dar și pentru intensitatea sa.

Folosind aceste chestionare, implicînd procedeul scalării pe un grup extins de subiecți, am considerat că ele pot fi elaborate ca *teste* de interese (și, respectiv, de interes pentru învățătură). De aceea, în aplicare, treptele din caracterizările școlare au fost convertite în note și, prin calcularea mediei notelor

Scanned with OKEN Scanner

obținute la sistemul de variante folosite în acest sens, am calculat o „notă de interes pentru învățătură". S-a urmărit, desigur, și o verificare a validității și a fidelității probei prin raportarea la situația obiectivă, iar prin aplicarea unor variante analoge și retestare s-a încercat a se determina (pe baza coeficienților de corelație) gradul de fidelitate.

Convorbirile cu elevii, cu profesorii lor și cu diriginții, precum și cu unii părinți, ne-au oferit date suplimentare pentru verificarea și aprofundarea unor aspecte surprinse prin chestionar.

În ansamblul lor, mijloacele de investigare folosite în etapa I a cercetării au avut caracter preliminar și orientativ; ele au oferit însă elementele necesare pentru proiectarea unui sistem de măsuri experimentale introduse în etapa a II-a a cercetării și pentru elaborarea unor noi mijloace, mai adecvate în cunoaștere, de „psihodiagnoza" intereselor (în speță a interesului pentru învățătură la această vîrstă).

Testele sociometrice, de relații preferențiale interpersonale, au fost folosite ca procedeu auxiliar în organizarea unor acțiuni experimentale, în speță în cadrul unor ore de lucrări practic-experimentale, cît și în cadrul unor ședințe de cerc care presupuneau organizarea unor grupe de lucru.

Probele sociometrice de reputație au fost folosite în cadrul investigațiilor noastre prin includerea ca indici de referință în exprimarea unei anumite ordini preferențiale a unor parametri comportamentali proprii interesului pentru învățătură. Analog „metodei aprecierii obiective" (Gh. Zapan), copiii erau solicitați să indice în ordine graduală pe colegii lor, de la cei mai preocupați pînă la cei lipsiți de preocupare pentru învățătură din clasa (detașamentul) din care fac parte.

Tehnicile proiective au fost incluse sub forma completării unor fraze în care subiecții s-au putut proiecta prin atitudinea lor la unele contexte relativ neutre, dar care incită la o asociere a contextului cu experiența personală.

Scanned with OKEN Scanner

De pildă, printre alte probe, copiii au fost solicitați la următoarea sarcină :

Completați frazele de mai jos, notînd gîndurile voastre spontane și sincere :

1. Satisfacțiile, mulțumirile cele mai mari le am atunci cînd . . . . . .

. . . . . .

2. Ceea ce îmi propun să realizez în mod deosebit este . . . . . .

3. Ceea ce mi-aș dori să se întîmple cel mai mult în activitatea mea este . . . . . .

. . . . . .

4. Ceea ce aș dori să nu se mai întîmple în activitatea mea este . . . . . .

. . . . . .

5. Ceea ce doresc privind activitățile mele în timpul liber este . . . . . .

. . . . . .

6. Ceea ce doresc cel mai mult privind activitatea Organizația Pionierilor este . . . . . .

. . . . . .

7. Ceea ce m-a bucurat mai mult după acest trimestru școlar este . . . . . .

. . . . . .

8. Ceea ce nu m-a mulțumit în activitatea mea din acest trimestru școlar este faptul că . . . . . .

. . . . . .

9. Cu privire la obiectele (materiile) școlare doresc mult să . . . . . .

10. Ceea ce mi-aș dori cel mai mult pentru trimestrul școlar viitor este . . . . . .

. . . . . .

11. La sfîrșitul acestui trimestru cred că voi obține media generală . . . . . .

. . . . . .

12. Doresc ca în trimestrul următor să obțin media generală . . . . . .

. . . . . .

13. Ceea ce doresc cel mai mult cu privire la activitatea mea de învățare este . . . . . .

Scanned with OKEN Scanner

Prin elementele incluse în această probă am urmărit atitudinile copiilor față de învățare, aspirațiile lor, locul pe care-l ocupă aspirațiile față de învățare în sistemul aspirațiilor subiecților investigați. În funcție de toate aceste aspecte menționate, proba elaborată de noi a avut conținutul pe care l-am prezentat anterior.

Analog tehnicilor proiective, am folosit procedeul *studiului produselor activității creatoare*. Prin acesta am urmărit să determinăm „proiecția" asupra propriilor interese și aspirații în raport cu activitățile desfășurate de elevi privind învățarea. În acest sens am solicitat subiecților investigați să realizeze compuneri pe temele : „Activitățile mele preferate", „Trei din cele mai mari dorinți ale mele", „Activitatea mea de învățare". Aceste procedee au fost folosite completiv și corelat altor analize obiective asupra activității efective de învățare a elevilor.

Alături de probele citate au fost aplicate acelorași subiecți mai multe variante ale testului *inventar de interese* în forma unui evantai de activități sau preocupări, respectiv obiecte de învățămînt, în dreptul cărora copiii erau puși să marcheze, fie gradual, fie scalar, care din ele le plac cel mai mult și care le displac. Urmărind aceleași scopuri, am folosit și proba „catalogului de cărți" *, validată la noi în țară pe o populație de adolescenți **. Am folosit, de asemenea, *metoda biografică*, reconstituind cu ajutorul datelor familiale momentele mai importante de apariție ori de manifestare a interesului pentru învățătură în diferite preocupări extrașcolare ale copiilor.

Experimentul de bază s-a realizat prin introducerea unui sistem de preocupări didactice și extrașcolare, de activități în cerc, urmărind la aceiași elevi dinamica interesului cert depistat în activitățile șco-

---

* Elaborată inițial de M. Tramer și amplificată apoi de Fr. Baumgarten, proba constă din 430 de titluri de cărți din 24 domenii, dintre care subiecții sînt puși să indice zece titluri pe care le preferă cel mai mult.

** *T. Prună* și *G. Logofătu*. „Diagnoza intereselor prin proba «Catalogul de cărți»", în „Revista de psihologie" nr. 4/1968.

Scanned with OKEN Scanner

lare. Principiul inclus în experiment a fost acela al programării informațiilor, cu problematizarea lor într-un cadru, pe cît posibil, riguros dirijat, organizînd chiar în cursul predării grupe de activitate după preferințele reciproce ale copiilor *.

Pentru activitățile extradidactice pionierești am considerat utilă folosirea unor procedee care să asigure o înviorare spirituală, o notă de reală tensiune emoțională și intelectuală, care pot amplifica atracția elevilor față de învățare. În acest sens, la cercurile de chimie am inclus experimental unele măsuri metodice care presupuneau :

a) o îmbinare expresă între caracterul distractiv și cel teoretic-explicativ al cunoștințelor ;

b) accentuarea asupra elaborării de lucrări experimentale practice în laborator, care să implice rezolvarea unor probleme reale sub forma unor mici lucrări de cercetare (inițierea cercului „micilor agrochimiști") ;

c) folosirea unor forme de „întărire motivațională" prin stimulare apreciativ-premială ;

d) introducerea unor probleme practic-aplicative de viață. Organizarea experimentală a cunoștințelor sub forma unor probleme pentru gîndire prin lucrări cu caracter de cercetare, care solicită elaborarea și verificarea unor ipoteze, ne-a demonstrat efectul formativ al acestui procedeu în elaborarea interesului pentru învățare la un nivel superior. Acest procedeu a fost folosit atît în cadrul lucrărilor la lecții, cît și în unele din cele desfășurate la cerc ;

e) angajarea mai largă a subiecților în situația competitivă de grup, prin respectarea în cadrul cercului a relațiilor afective reciproce dintre copii ;

f) totodată s-a urmărit în experiment organizarea unor activități cu sarcini de perspectivă pentru un studiu mai aprofundat, prin care acțiunile pionierești să contribuie la realizarea unor obiective mai largi ale procesului de învățămînt.

---

* Cercetarea s-a desfășurat în școlile generale nr. 155 și 164 și Liceul nr. 42 din București, conducerii și profesorilor cărora le aducem mulțumiri.

Scanned with OKEN Scanner

Așa, de exemplu, constatînd unele dificultăți și insuficiențe privind modul în care elevii se descurcau în rezolvarea problemelor de chimie, ca și faptul că ei, în genere, nu insistau asupra unor aplicații mai complexe ale chimiei în domeniul practicii industriale și agricole, am organizat echipe de cercetare care au alcătuit „grupul micilor agrochimiști". Aceștia au primit în scris indicațiile de bază cu privire la micile experimentări pe care trebuiau să le realizeze. Ele trebuiau să se desfășoare permanent, pe o perioadă mai de durată și chiar anticipativ unor sarcini concrete de învățare.

De asemenea, nu numai cu rol completiv, dar și ameliorativ, a fost integrat activității de cerc concursul „Rezolvatorii de probleme de chimie". La acest concurs, anunțat din vreme, trebuiau să participe toți elevii cercului în variate forme : prin realizarea textului unor probleme analoge tipurilor date ; prin participarea efectivă la rezolvarea de probleme în timpul concursului ; cu un număr anumit de probleme rezolvate cît mai original, anticipat concursului etc. ;

g) totodată s-a urmărit ca cercul să se desfășoare cu un pregnant specific pionieresc, liber prin inițiativă, prin participarea și organizarea lui de către elevi. Profesorul-conducător era însă nu numai un „animator", dar, putem spune, și un „regizor" discret și competent.

Concomitent cu măsurile experimentale menționate, la aceleași detașamente, în cadrul preocupărilor de dirigenție, s-a procedat insistent la amplificarea motivelor sociale ale învățării, la sublinierea în diverse ocazii a conștiinței datoriei pionierești *de a învăța*. De exemplu, menționăm cîteva acțiuni desfășurate în acest sens :

a) dirigintele comandant a organizat grupe de pionieri ce se ocupau de urmărirea rezultatelor unor situații competitive organizate privind învățătura sau de rezolvarea unor situații — problemă privind elevii nepreocupați de activitățile școlare ;

Scanned with OKEN Scanner

b) de asemenea, discuțiile pe teme etice și de tipul analizelor curente pionierești privind rezultatul la învățătură au fost realizate după un proiect schițat preliminar cu dirigintele, astfel încît să-i determine pe elevi la o reflexie asupra propriei lor activități, să-i stimuleze la o sporire a autoexigenței, la o activitate de nivel superior a conștiinței datoriei. Temele luate în discuție au fost : „Cum ne arătăm dragostea față de școală" ; „Activitatea noastră de învățătură" ; „Cum ne pregătim pentru viață, pentru activitatea noastră viitoare ?" (aceasta din urmă mai ales cu pionierii din clasele mari).

Factorii care stimulează interesul pentru învățătură ; analiza datelor obținute

Judecînd interesul față de învățătură al copiilor ca pe o constantă a personalității, a fost necesar, și este, să ne edificăm dacă într-adevăr seriile de informații colectate despre fiecare individualitate cuprinsă în atenția cercetărilor noastre — respectiv atitudinile manifestate la școală și acasă, aprecierile, aspirațiile, proiecțiile exprimate, ca și interesele inventariate conform probelor date, precum și a informațiilor obținute de la profesori, comandanți, părinți — coincid, acoperind realmente existența unui atare interes la fiecare subiect investigat. Totodată, în condițiile în care nu am identificat existența unui astfel de interes, a fost important, și este, să constatăm factorii care l-ar putea determina și întreține în activitatea școlară a pionierilor, știut fiind că interesele se dobîndesc în acțiunea învățării ; ele *se formează* în sensul cel mai larg al cuvîntului, se educă.

Unul din factorii decelați, prezent în procesul de învățămînt și de care depinde interesul pentru învățătură al elevilor, a fost modul de desfășurare a activităților didactice. Nu puține sînt răspunsurile prin care atît elevii chestionați, cît și părinții motivează

Scanned with OKEN Scanner

cu acest factor atracția către învățătură sau, cel puțin, punctul de pornire către aceasta : „tonul cald, apropierea profesorului de clasă" ; „înțelegem tot și ne atrage" ; „sînt multe experiențe, se dau explicații frumoase și totul e interesant" ; „la istorie parcă avem o revedere a trecutului, iar la geografie o descriere a întregii lumi" etc.

Efectele dirijării apropiate a procesului de învățare asupra sporirii preocupărilor elevilor și al interesului lor față de învățătură au reieșit cel mai pregnant în cursul experimentelor de instruire programată. Potrivit acestui sistem, învățarea se desfășoară pe baza următoarelor principii : a) desemnarea materialului de învățare în unități cît mai mici, în pași informaționali, și prezentarea lor într-o succesiune logică cît mai riguroasă ; b) darea imediată a unor sarcini cu caracter aplicativ pentru fiecare unitate de informație ; c) controlul (autocontrolul) imediat asupra îndeplinirii fiecărei sarcini și folosirea rezultatului controlului pentru desfășurarea dirijată și cu succes, în continuare, a procesului de învățare ; d) asigurarea posibilității fiecărui elev pentru a-și însuși cunoștințele potrivit tempoului individual.

Instruirea programată, realizînd simultan traducerea în activitatea de învățare a principiilor participării active, a principiului motivării imediate a răspunsului, a repetiției și a respectării ritmului individual, s-a dovedit a fi în același timp o cale de sporire a activismului și interesului elevilor față de învățare.

Considerăm, în consecință, că aceste note, proprii învățării programate, valorificate în practica predării oricărui obiect, pot contribui la asigurarea condițiilor de reușită școlară superioară, sporind interesul elevilor față de activitatea lor de învățătură. Întrucît în sistemul de programare liniar sau ramificat principalul neajuns constă uneori în aceea că nu se are în vedere faptul că procesul complex al însușirii de cunoștințe presupune și formarea unor operații mintale corespunzătoare, am accentuat în modul nostru de

Scanned with OKEN Scanner

concepere a programării asupra formării unor procedee mintale adecvate.

Dirijarea acțiunilor intelectuale ale elevilor numai după rezultatul operațiilor anterioare (așa cum sînt prevăzute în sistemul de programare obișnuit) este, desigur, nesatisfăcătoare. Cunoștința nu poate deveni un bun al elevilor în afara unor acțiuni proprii, practice și mintale, pe care elevul le desfășoară *. De aceea ne-a interesat și o „motivație internă" ** a copiilor în a învăța.

Astfel, prin caracterul sarcinilor aplicative, lecțiile „programate" solicitau în mod preponderent : operarea pe plan practic și mintal cu informațiile de tip noțional (sau algoritmic) prezentate ; elaborarea și formularea independentă de răspunsuri ; rezolvări de probleme pe bază practic-experimentală ; soluționări independente ale unor situații problematice variate etc. Elevii dispuneau de condițiile necesare de orientare în sarcinile intelectuale ce trebuiau rezolvate independent.

Acordînd un loc special informațiilor suplimentare cu rol autocorector în cazul cînd elevul răspundea eronat, am reușit să asigurăm condițiile psihologice ale îmbogățirii formelor de orientare în procesul învățării, formînd operațiile mintale corespunzătoare.

Rezultatele obținute au evidențiat o superioritate a performanțelor în învățare la clasele experimentale față de cele de control. În acest sens, relevante sînt datele comparative privind modul de rezolvare a sarcinilor aplicative. Elevii claselor experimentale au dovedit nu numai asimilarea conținutului noțional al unor cunoștințe, ci și capacitatea de operare activă, creatoare cu ele în situații problematice.

Rezultatele obținute apar pregnante în situația analizei comparative a o serie de probe date în fixare,

---

* *P. I. Galperin, Z. A. Reșetova* și *N. F. Talîzina.* „Psihopedagogiceschie problemî programirovannogo obuceniia na sovremennom etape" (material prezentat la Conferința națională privind programarea învățării, Moscova, 1966).

** *P. Golu.* „Probleme psihologice ale învățării programate", în „Revista de pedagogie" nr. 2/1965.

Scanned with OKEN Scanner

în verificarea imediată și după un interval de timp mai mare de la parcurgerea inițală a temei respective. Astfel, în fixare, la tema „Acizii", elevii clasei experimentale au putut să definească corect acizii în proporție de 64% față de 23% (media claselor de control); recunosc acizii în proporție de 94% față de 61%; exemplifică relațiile cu metalele în proporție de 75% față de 30%. Această diferență în favoarea clasei experimentale se evidențiază și în probele date la alte teme în fixare.

Considerăm concludente pentru eficiența procedeelor învățării programate la chimie rezultatele obținute imediat la fixare (după parcurgerea lecției noi), întrucît în aceste condiții se înlătură efectul cumulat al învățării cu simpla memorare acasă. Semnificativă devine în acest sens diferența dintre performanțele obținute la o probă complexă (un ansamblu de probe) dată la o clasă experimentală în fixare imediat, iar la clasa de control în verificare după ce elevii au dispus de posibilitatea de a învăța lecția și acasă. Chiar și în aceste condiții, rezultatele variază între 60 și 97% la clasa experimentală față de 3 și 67% la clasa de control.

Urmărind efectul cumulat al mijloacelor de instruire programată, al condițiilor de ordin psihologic pe care le introduce (sau le potențează) învățarea programată, constatăm diferențe de performanțe și la alte clase experimentale. Astfel, la o probă dată în finalul parcurgerii capitolului „Reacții chimice" (la clasa a VII-a) la două clase experimentale și două de control, am constatat că răspunsurile corecte ale elevilor erau cuprinse între 62 și 97% la clasele experimentale față de 24 și 87% la clasele de control.

Faptul că situația claselor experimentale înainte de experiment era net sub nivelul celor de control, iar performanțele (răspunsurile corecte) sînt dublate în favoarea clasei experimentale, devine relevant, credem, pentru capacitatea procedeelor programării în ridicarea nivelului de eficiență a procesului de învățare.

Scanned with OKEN Scanner

Condițiile unei activități individuale independente, desfășurate de toți elevii clasei, efectuate potrivit ritmului și posibilităților individuale, atmosfera de lucru, de activitate independentă sprijină nu numai procesul asimilării conștiente și creatoare a cunoștințelor, dar și formarea unei atitudini de preocupare din ce în ce mai intensă. Stilul activ de muncă independentă, de rezolvare a fenomenelor experimentale provocate de ei înșiși în contextul unor situații problematice, solicitarea unor explicații ipotetice au determinat formarea la elevi a unor capacități de operare activă și creatoare cu noțiunile însușite și, prin însăși reușita de nivel superior, a intensificat preocuparea și interesul elevilor care anterior aveau rezultate mai slabe (au desființat situațiile de „rămîneri în urmă").

De aceea putem spune că procedeele instruirii programate pot verifica și, în același timp, stimula dezvoltarea potențialului intelectual al elevilor, dar și că formarea unor procedee generale în activitatea de gîndire creează modalități de orientare superioare în învățare, care, implicit, determină și o superioritate a formelor motivaționale cognitive în raport cu învățarea.

Caracterul obiectului de studiu, conținutul său se dovedesc premise importante în stimularea interesului spre a-l învăța. Cu deosebire acele obiecte care îndeamnă spre acțiune directă, care conferă situații problematizante, posibilități de activitate independentă, ca în cazul matematicii, al chimiei, fizicii ș.a., pe lîngă preocuparea specializată a elevilor, se răsfrîng pozitiv și asupra atitudinii copiilor de a învăța.

Organizînd predarea chimiei printr-un experiment de învățare programată și problematizată la cîteva clase *, peste 60% din elevii acestor clase indică

* Experimentele s-au desfășurat la clasele a VII-a D și a VII-a E, Liceul nr. 42, prof. de chimie E. Mocanu, căruia îi aducem mulțumirile noastre ; de asemenea, pentru permanenta colaborare aducem mulțumiri și lui V. Lupu, specialist universitar în metodica chimiei.

Scanned with OKEN Scanner

chimia ca unul dintre cele mai preferate obiecte (față de alte trei clase, la care preferințele pentru chimie nu depășesc 15—20%). Semnificativ este și faptul că cercul de chimie al pionierilor a primit cei mai mulți participanți din partea acestor colective, elevii dovedind un real interes. În organizarea experimentală a procesului didactic am insistat, de asemenea, asupra legării cunoștințelor teoretice de cele practice. Din relatările elevilor privind motivele pentru care ei preferă anumite obiecte, mulți au menționat pe primul loc chimia, întrucît „lecțiile ne-au dat posibilitatea să realizăm singuri experiențe de laborator, să descoperim sau să ne convingem singuri de anumite proprietăți ale substanțelor etc.".

Aptitudinile elevului, nivelul reușitei în anumite activități de învățare, estimările pozitive primite cu privire la aceste rezultate pot contribui substanțial la orientarea preferințelor pentru activitatea învățării și a interesului pentru aceasta. Ele pot avea un rol propulsativ, cu efecte compensative și restructurante. Așa, de exemplu, elevul S. I. (clasa a V-a B, Școala generală nr. 155), cu mai slabe preocupări pentru alte obiecte, îndrăgea mult orele de atelier, datorită unor priceperi și aptitudini practice (tehnice) de care dădea dovadă. Pe baza acestor preferințe, fie și insulare, legate de un obiect sau altul, s-au putut realiza anumite restructurări în sens pozitiv ale atitudinii lui față de învățare în genere. La aceasta au contribuit și unele discuții special organizate în cadrul preocupărilor pionierești, cu prilejul cărora elevii relatau despre implicațiile altor obiecte în meseria pe care ei voiau s-o îmbrățișeze.

Evident că instruirea programată nu formează singurul mod de organizare a predării favorabil constituirii unor interese la copii pentru activitatea învățării. O seamă de mijloace didactice clasice, rațional folosite, pot veni eficient în întîmpinarea acestui proces, valorificîndu-se superior metodele tradiționale, verificate în practica învățămîntului din țara noastră.

Modul în care copiii conștientizează sarcinile legate de munca școlară, atitudinile personale manifestate

Scanned with OKEN Scanner

în această direcţie, ca şi ale întregului colectiv al clasei faţă de învăţătură ca activitate de bază, ne pot fi edificatoare pentru evoluţia interesului dat.

Un factor stimulator s-a dovedit a fi armonizarea în mod adecvat a cerinţelor cu posibilităţile atît în cadrul activităţilor didactice, cît şi al celor extradidactice-pioniereşti.

Cultivarea unor *componente motivaţionale afective* de nivel superior ale personalităţii, cum ar fi sentimentul datoriei, al responsabilităţii pentru sarcinile şcolare, potenţează de asemenea interesul pentru învăţătură.

Cadrul de realizare al acestor atitudini îl oferă mai ales orele de dirigenţie şi adunările pionieresti, orientate prioritar spre aceste probleme. Investigaţiile noastre au dovedit posibilitatea şi necesitatea ca orele de dirigenţie să pună tot mai mult în valoare statutul de pionier al elevului şi cel de comandant al profesorului-diriginte. Acestea joacă rolul special al unei verigi de „joncţiune", de continuitate şi de armonizare a acţiunilor educative şcolare cu cele extradidactice-pionieresti. Faptul că unele ore educative la clasă * au primit, cu sprijinul detaşamentului, caracterul unei ample dezbateri a rezultatelor la învăţătură ale pionierilor şi şcolarilor a contribuit la creşterea responsabilităţii copiilor. Dezbaterile de genul „analizei muncii", discuţiile etice legate de muncă şi datoria pionierului, acţiunile iniţiate în sprijinul elevilor mai slabi etc. s-au dovedit a fi direcţii în formarea unor atitudini de preocupare sistematică, conştiincioasă în învăţare şi chiar de amplificare a interesului real pentru învăţătură.

În măsura în care copilul acţionează atent, pasionat în învăţare, cu conştiinţa datoriei de şcolar şi de pionier devenită trebuinţă şi aspiraţie spre performanţe superioare în învăţare, el poate ajunge şi la nivelul unei atitudini de interes. Din investigaţiile

---

* Avem în vedere, de exemplu, orele de dirigenţie la clasa a V-a B, Şcoala generală nr. 155, diriginte M. Inuoan. Aspecte analoge s-au realizat în orele de dirigenţie la clasa a VI-a B, Liceul nr. 42 (1967—1968), conduse cu multă căldură, exigenţă şi pricepere de prof. S. Aldea.

Scanned with OKEN Scanner

efectuate a rezultat și faptul că orele de dirigenție, ca și unele careuri și adunări pionierești consacrate problemelor învățăturii pot contribui la cultivarea responsabilității și a datoriei de pionier în raport cu activitatea de învățare. De exemplu, pioniera M.B. (elevă bună, membră în conducerea unității de pionieri), referindu-se la munca ei și la modul cum învață, arată : „Rezultatele mele sînt mulțumitoare. Vreau să obțin note și mai bune ca să fiu mîndră de ceea ce realizez, să fie mulțumiți părinții și tovarășa dirigintă. Vreau în primul rînd să-mi respect datoria mea de pionieră și de elevă". Astfel de intervenții, cu aprecieri calde, convinse, care oferă un model comportamental pozitiv pentru ceilalți, pot să determine efecte stimulative, de angajare afectivă și pentru ceilalți colegi din clasă. Referirile elevilor la ceilalți, cu deosebire atunci cînd caută cauzele unor rămîneri în urmă la învățătură, sînt în măsură să distragă colegii de la preocupări lăturalnice muncii școlare, orientîndu-i spre factorii care le-ar asigura succesul în această direcție. Așa, de exemplu, arată unii din ei, din aceeași clasă a VI-a : „Eleva S. M. este cuminte, învață ; uneori participă la lecție, dar uneori stă fără să spună nimic. Este emotivă ; ne-am propus să o ajutăm în pauze, acasă, s-o încurajăm, făcînd-o să fie mai puțin emotivă". Desigur, o asemenea tratare nu poate fi decît stimulativă pentru elevă, privind împlinirea eficientă a interesului ei, mai puțin proeminent, de care în fapt dădea dovadă. În același spirit, cu privire la o altă elevă (B. G.), colegii subliniau : „Este pionieră, învață, dar este mai timidă. Trebuie s-o atragem în unele acțiuni care s-o ajute la înlăturarea timidității, fapt ce ar face ca și la învățătură să aibă rezultate mai bune ; la extemporale are note mari". Angajarea calității de pionier în asemenea discuții se dovedește a avea un ecou deosebit. Aceasta face ca adesea elevii să intervină în discuție și să relateze despre modul cum s-au pregătit ei pentru a deveni pionieri, arătînd că „pentru a merita calitatea de pionieri și-au realizat sarcinile

Scanned with OKEN Scanner

școlare mai conștiincios și toată comportarea lor au dorit-o să fie mult mai bună".

Determinînd o anumită orientare spre întărirea interesului pentru învățătură în cadrul orelor de dirigenție, tema „Cum ne arătăm dragostea față de școală" a permis relevarea unor atitudini proiectate ale copiilor, din care reproducem cîteva fragmente. Eleva M. V. precizează : „Nu pot fi de acord cu cel care învață numai de frică, numai pentru că trebuie... ; învățătura ne este utilă, folositoare. Învățînd, vom fi oameni de încredere ; munca, învățătura ne aduc în primul rînd nouă satisfacție, bucurii. De aceea în clasa noastră sînt destui elevi care învață pentru că le place, le este drag să învețe. Va trebui să dau dovadă de mai multă voință, voi învăța mai mult la matematică și aș dori să lucrez suplimentar, să-mi pregătesc temele cu unii pionieri mai buni la învățătură". Alteori, atitudinea proiectată față de școală se integrează unei perspective mai îndepărtate, ceea ce trebuie privit ca un element al unui interes mai consistent față de pregătirea școlară. „Vreau să mă fac profesoară de matematică — precizează aceeași elevă M. V. — , dar trebuie să învăț cît sînt încă în școală și alte obiecte. Matematica, deși pare un obiect arid, este, totuși, frumoasă și pasionantă. Rezolvînd singur probleme, simți o deosebită bucurie. Sînt tare fericită cînd văd că am reușit singură să rezolv o problemă dificilă".

Integrarea copiilor în contextul vieții școlare prin asimilarea unor cerințe generale, aceea *de a învăța, de a munci, de a fi bun pionier*, contribuie la formarea interesului general pentru învățătură.

Astfel, solicitîndu-i pe elevi să ne relateze ce probleme mai importante văd ei că mai sînt de rezolvat în ceea ce-i privește pe ei înșiși și în ceea ce privește clasa din care fac parte au reieșit aspecte semnificative din punct de vedere psihosocial. Relațiile pozitive pe care le constatăm în cadrul colectivelor școlare investigate au favorizat elevilor o adecvată evaluare a semnificației sarcinilor școlare, o estimare socială corectă privind modelul comportamental de activitate aprobat în raport cu ceea ce revine muncii

Scanned with OKEN Scanner

lor în această calitate. Criteriile valorice de ordin social astfel asimilate s-au dovedit a fi criterii de referință și de apreciere în conduita subiecților. Interiorizarea lor le determină capacitatea de a conștientiza propriul nivel de activitate, ca și cel caracteristic colectivului de muncă. De asemenea, în acest mod elevii ajung să conștientizeze modelul ideal de *conduită „profesională" ca școlar* și „distanța" dintre acesta și cel real, care le aparține.

Este posibil ca, folosind factorii psihosociali de grup, ai clasei, detașamentului pionieresc ori ai echipei de activitate extrașcolară etc., să determinăm ca *preocuparea pentru învățătură să devină dominantă la elevii preadolescenți?*

Ne-am propus ca răspunsul la această problemă să-l obținem la capătul unui sistem de influențe, sugestii și intervenții dirijate dinspre orele de dirigenție, ca și prin discuțiile tematice ocazionale din cadrul diferitelor acțiuni pionierești. Probele finale date cu această intenție au vizat atît atitudinea personală, cît și cea în raport cu întregul colectiv al clasei ori detașamentului, cum ar fi : „Ce problemă extrem de însemnată stă în fața ta ; ce consideri că ai în primul rînd de făcut ?"; „Ce probleme mai importante crezi că stau în fața întregii clase ; ce crezi că ar trebui rezolvat în primul rînd în detașamentul vostru ?". După natura răspunsurilor, problemele semnalate de subiecți sînt de mai multe categorii, așa cum le înfățișăm în graficul alăturat (nr. 1).

În grafic apar diferențieri chiar între clasele a VII-a D și a VII-a E de la aceeași școală, diferențieri care corespund faptului real că, din punctul de vedere al conduitei, al disciplinei, clasa a VII-a D prezenta anumite situații mai dificile. Problemele privind activitățile pionierești apar într-un procent relativ mai scăzut, întrucît nu presupun situații în care intervențiile ameliorative să se impună cu necesitate.

Relatările copiilor asupra acestor probleme vizează în majoritatea lor datoria învățării, ridicarea performanțelor școlare pe întregul detașament, precum și unele preocupări specifice vieții de organizație. Elevii

Scanned with OKEN Scanner

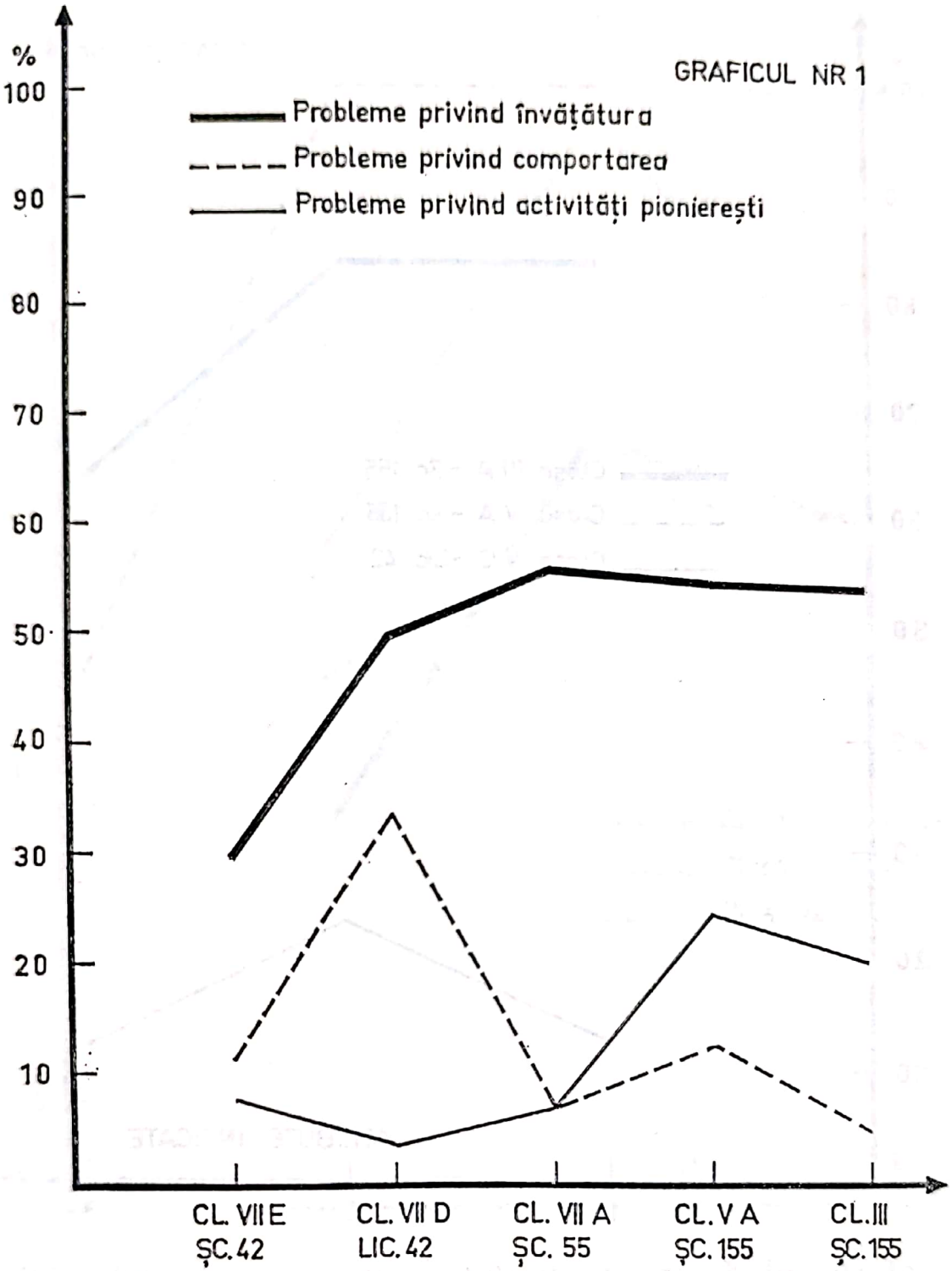

clasei a III-a, de pildă, menționează ca o problemă importantă și aceea „de a-i pregăti pe elevii din clasa a II-a pentru a deveni pionieri". De asemenea formulează ca deziderat „să muncească toți elevii, să fie cît mai mulți buni pionieri" sau solicită ca fiind importantă și necesară o discuție cu întreaga clasă „Despre copiii clasei și cum învață ei". La clase mai mari, alături de sublinierea unor probleme de rezol-

Scanned with OKEN Scanner

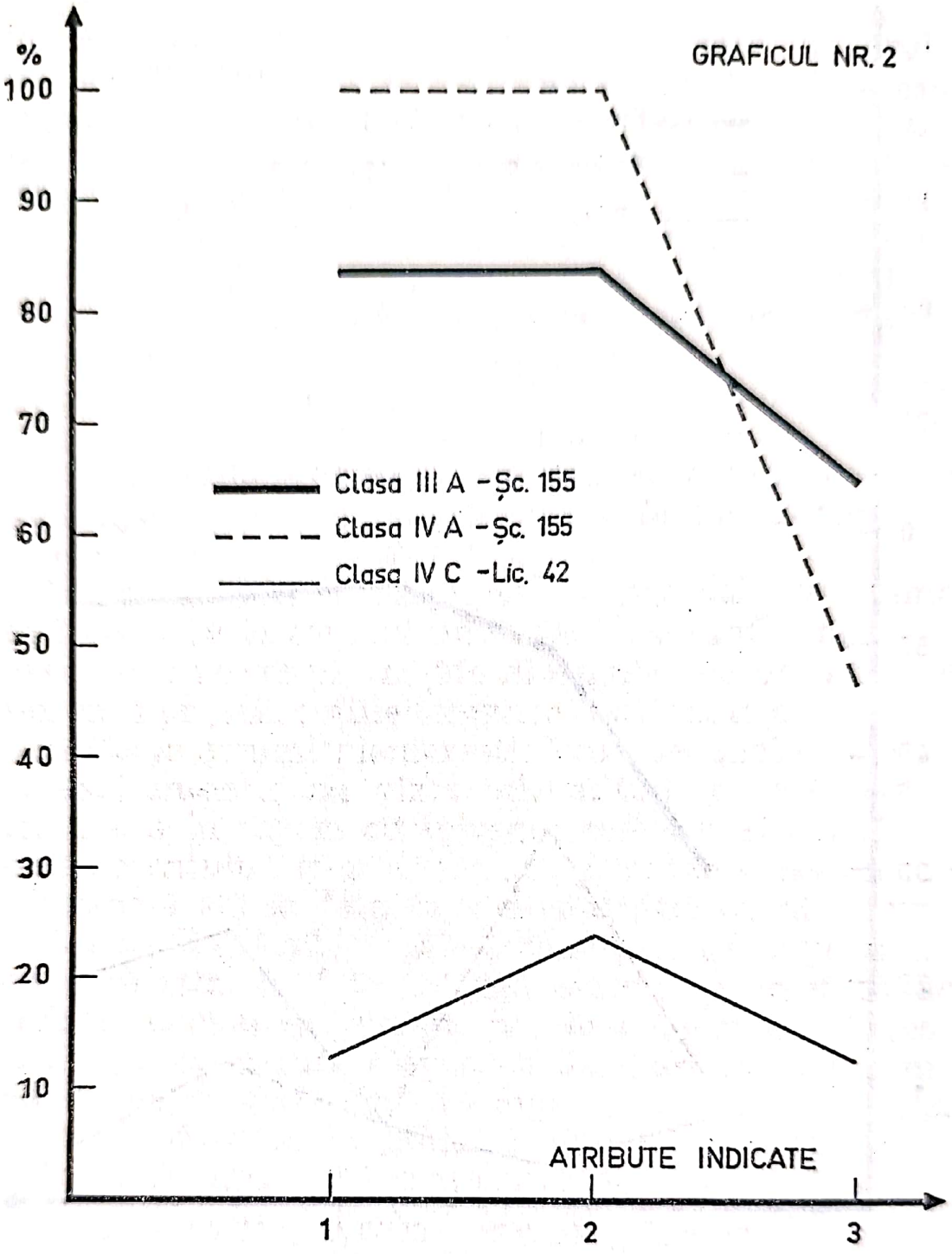

vat ținînd de inițierea sau de organizarea activității unor cercuri, a unor concursuri, desfășurarea unor întreceri la învățătură și disciplină etc., se formulează ca probleme majore ale întregului colectiv : „Clasa să fie mai unită, toți copiii să învețe bine".

La întrebarea : „Cum apreciați clasa voastră din punctul de vedere al preocupărilor pentru învățătură ?" după atributele indicate : (1) *foarte preocupată ;* (2) *mai toți elevii învață permanent ;* (3) *cei*

Scanned with OKEN Scanner

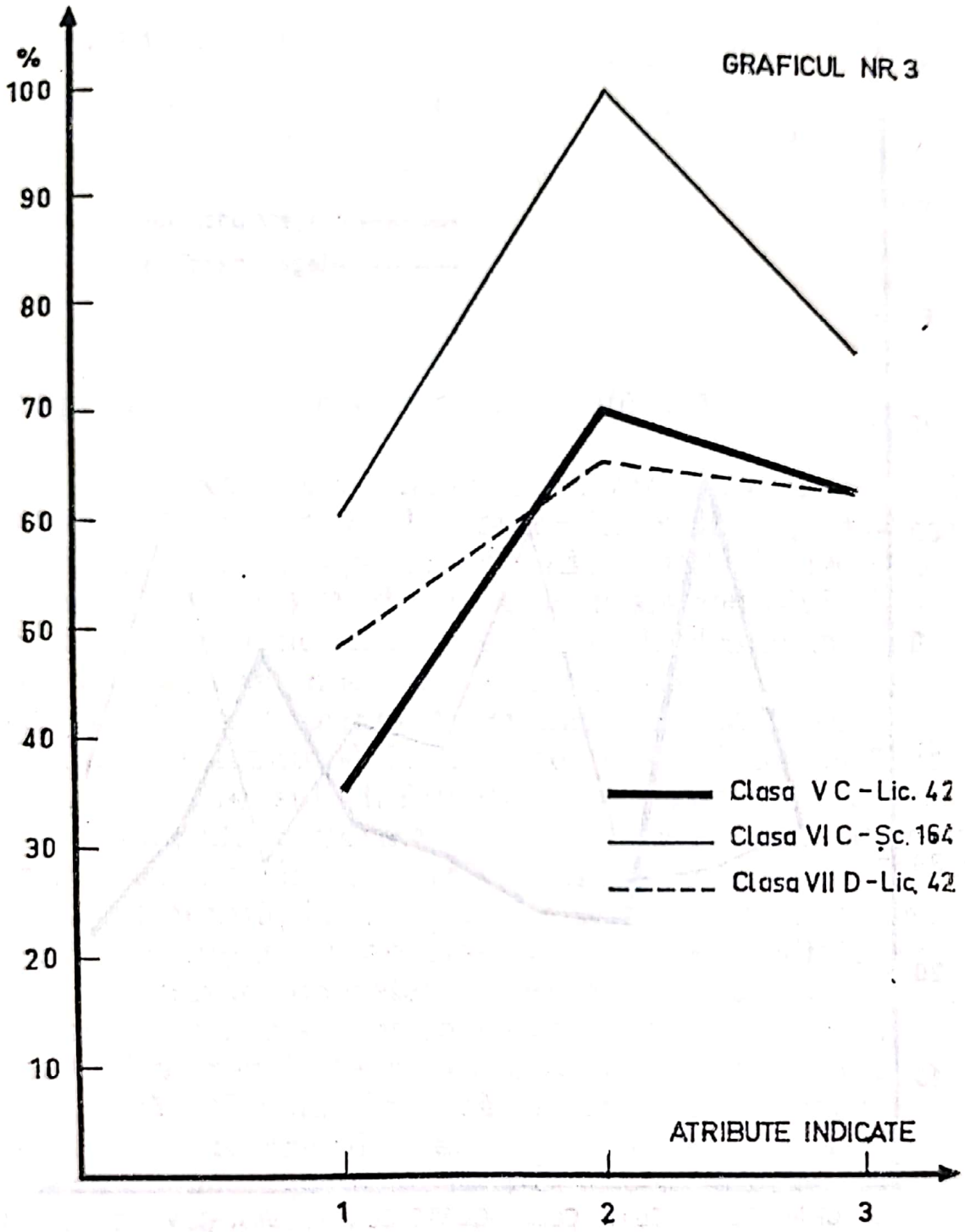

mai mulţi învaţă cu drag, atent şi aprofundat, s-au putut obţine următoarele situaţii (graficele nr. 2 şi nr. 3).

Astfel, cum lesne se constată, una din clase — a IV-a C, Liceul nr. 42 — se detaşează mult de celelalte. Într-adevăr, această clasă nu manifestă preocupări necesare pentru învăţătură, profesorul-diriginte * lipsind din şcoală de mai multă vreme, fiind

* Este vorba de o clasă a IV-a la care predau profesori.

GRAFICUL NR. 4

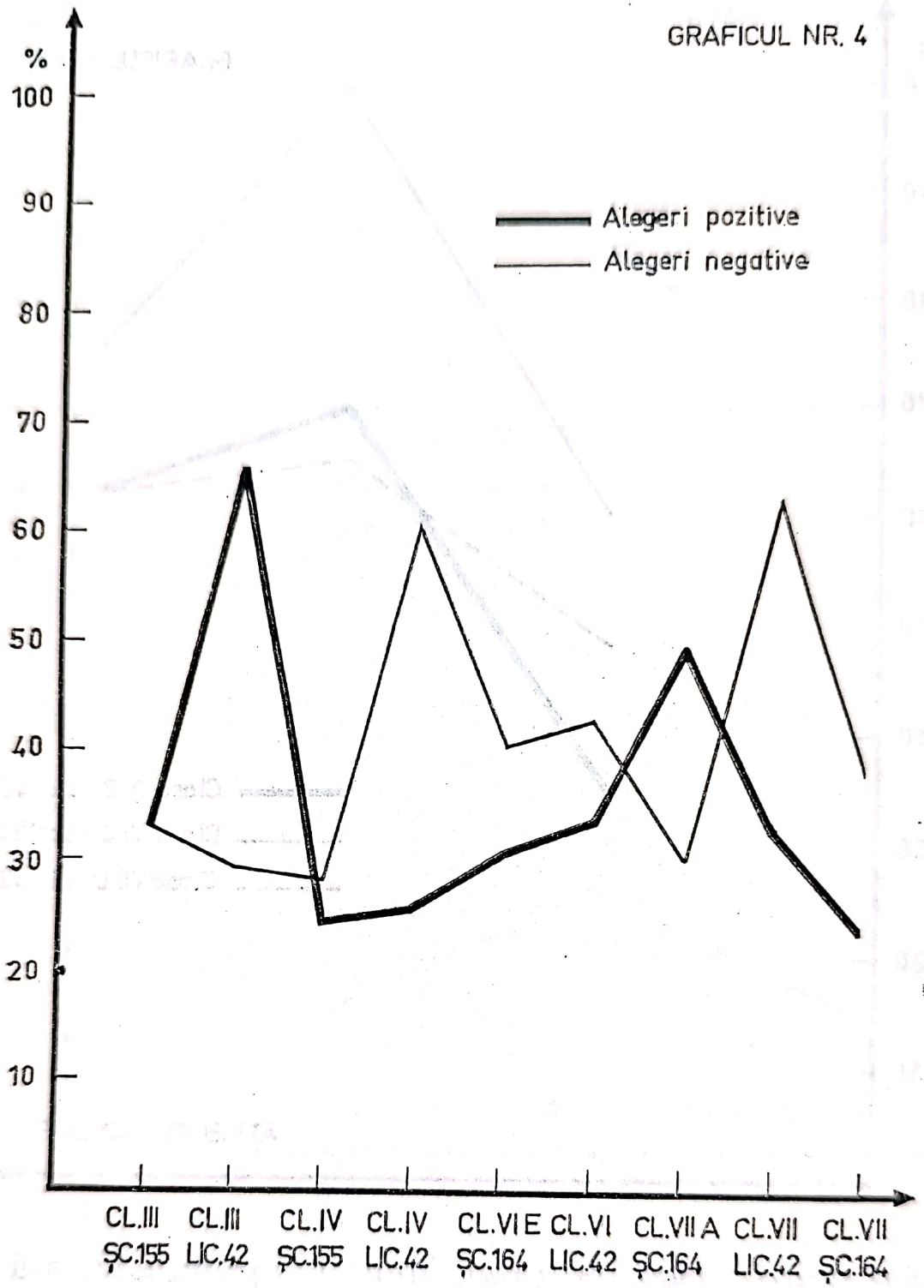

sporadic înlocuit de colegi, iar detașamentul pionieresc fiind la un nivel scăzut de activitate și de organizare.

La testul de reputație aplicat claselor investigate, unde ne interesa să cunoaștem 1) „Care din colegi este mai preocupat și îndrăgește învățătura ?“ și 2) „Care nu ?“, am înregistrat următoarele date (graficul nr. 4).

Scanned with OKEN Scanner

Se constată, evident, nu numai o concordanță a răspunsurilor cu situațiile reale din clasă, dar și diferențele dintre elevii aceleași clase. Astfel, probele de reputație folosite pot furniza diriginților date obiective cu privire la atitudinile individuale ale copiilor față de învățătură, conșcolarii cunoscîndu-se mai bine între ei.

Aspirație și interes pentru învățătură

În contextul cercetărilor efectuate am constatat că nivelul de aspirație al copiilor în învățare, ca și în nivelul lor de „expectație" * (de reușita la care fiecare se așteaptă) **, devin condiții ale consolidării interesului față de munca școlară. Aspirația spre rezultate școlare mai bune constituie un motiv al învățării ; ea cuprinde tensional personalitatea copilului, mobilizîndu-l în acțiune. Nivelul de aspirație se constituie sub influența caracteristicilor randamentului, ale performanțelor anterioare unui anumit moment. Ele sînt sub influența conștientizării nivelului posibilităților ; în funcție de acestea se structurează dorințele, scopurile, obiectivele imediate privind acțiunile concrete; în raport cu ele se elaborează și un anumit nivel de încredere, de estimare aproximativă a rezultatelor dezirabile pe care individul contează. Considerînd că interesele sînt legate de dinamica aspirațiilor, am încercat să determinăm unele aspecte privind aspirațiile preadolescenților. În acest sens ne-am adresat subiecților investigați cu întrebări directe, formulate astfel : „Ce medie generală dorești să obții la sfîrșitul acestui semestru ?" ; „Ce medii aspiri să obții la fiecare din obiectele de studiu ?".

---

* *R. Meili.* „La structure de la personalité", în „Traité de psychologie expérimentale", par P. Fraisse et J. Piaget, vol. V, Paris, P.U.F, p. 155—207.

** *Fr. Robaye.* „Niveau de l'aspiration", Paris, P.U.F., 1957.

Scanned with OKEN Scanner

Prin confruntarea performanței obținute cu cea dorită și cu cea obținută anterior am putut aprecia așanumita „diferență de realizare", care se înscrie printre indiciile unei anume dinamici a interesului ce-l investigăm. Din grija unei atmosfere mai neutre față de atitudinile personale sondate, alături de întrebările citate mai sus au figurat și chestiuni de felul : „Care a fost una din cele mai fericite zile ale tale ? De ce ?" *, într-un alt cadru (ca o întrebare care putea avea și rolul de control, în raport cu prima) am adresat solicitarea : „Arată trei din cele mai mari dorințe ale tale".

Un prim fenomen stabilit este constatarea că încă de la clasele mici (a III-a, Școala generală nr. 155, și a IV-a, Liceul nr. 42) figurează aspirații pentru o bună învățătură (25%), în forma : „vreau să învăț cît mai bine" ; „să am mereu note bune și, dacă merit, să iau premiul I" ; „să iau totdeauna premiul I". Apare frecvent și dorința elevilor nepionieri de a învăța bine și de a deveni și ei pionieri.

La clasa a V-a constatăm o diversificare mai mare a aspirațiilor. Sînt prezente aspirațiile privind învățătura și uneori formulate în raport cu colectivul : „să învățăm, să avem cu toții note bune la învățătură" ; „să avem o clasă fruntașă" ; „să învăț foarte bine de aici înainte" ; „să fiu printre primii și să fiu sprijin clasei". Aceste aspirații formulate cu privire la performanțele colectivului au fost mai frecvente la clasa a V-a cu care am experimentat și care se găsea angajată, evident, într-un raport competitiv cu celelalte clase din școală. Spiritul competitiv apare și în aspirații de felul : „să facem o întrecere" ; „să fim pe locul I la învățătură". Reținem deci la preadolescenți posibilitatea cultivării unei sensibilități crescute față de situația la învățătură a întregului

* La această întrebare, elevii relatează ca una din zilele cele mai fericite : „ziua cînd am primit cravata de pionier" ; „cînd am fost primită în rîndul organizației de pionieri" ; „cînd am luat o notă bună la fizică" ; „cînd am făcut o excursie la hidrocentrala de pe Argeș" ; „cînd am primit sarcina de a răspunde de realizarea unui album..." etc.

Scanned with OKEN Scanner

colectiv al clasei, a dorinței de afirmare colectivă în competiție valorică. De asemenea este prezentă preocuparea copiilor în raport cu unele probleme privind relațiile interpersonale, statutul și rolul individualităților în colectiv. Așa, de exemplu, elevii formulează, ca unele din cele mai mari dorințe, și următoarele : „să fiu bună prietenă cu colegii mei" ; „să fiu prietenă deplină cu toți colegii" ; „să-mi rămînă toată viața prietenă M. S." Sînt prezente și aspirațiile către fapte deosebite din punctul de vedere al valorii sociale : dorința „de a fi un om de valoare în viață" ; „să fiu fruntaș în toate" ; „să fac o faptă eroică" etc. Ponderea diferitelor aspirații relatate de copii o putem urmări în graficul nr. 5, cu frecvența lor la un efectiv de trei clase.

În grafic se redau frecvențele cu care sînt exprimate diferitele aspirații, notate pe abscisă după cum urmează : 1) aspirații care vizează nivelul performanțelor privind învățarea ; 2) activități pionierești ; 3) perspectiva profesională ; 4) relațiile socioafective interpersonale ; 5) aspirația de a realiza fapte cu valoare socială deosebită ; 6) de a deține un loc și un rol deosebit în colectiv.

Aspirațiile prezente la elevii claselor a VII-a investigate în raport cu orientarea școlară și preorientarea profesională le-am considerat *dominante atitudinale*, de la care se poate pleca în cultivarea mai amplă a interesului pentru învățătură. Din datele obținute a rezultat faptul că aspirațiile proiectate în răspunsurile elevilor de clasa a VII-a merg mult mai diferențiat, chiar dacă sînt mai puțin exprese în raport cu învățarea. Semnificativ este faptul că se conturează aspirații mai diferențiate pe linia unor interese de cunoaștere. De exemplu, elevul A. R. (cu interese manifestate expres pentru matematică și chimie) relatează ca trei mari dorințe : „să iau 20 de puncte la olimpiada de matematică ; să fac rost de o carte de experiențe de chimie ; să fac rost de un magnetofon miniaturizat". Sînt, de asemenea, consemnate aspirații privind învățătura în perspectiva orientării școlare : „doresc să urmez liceul și o facul-

Scanned with OKEN Scanner

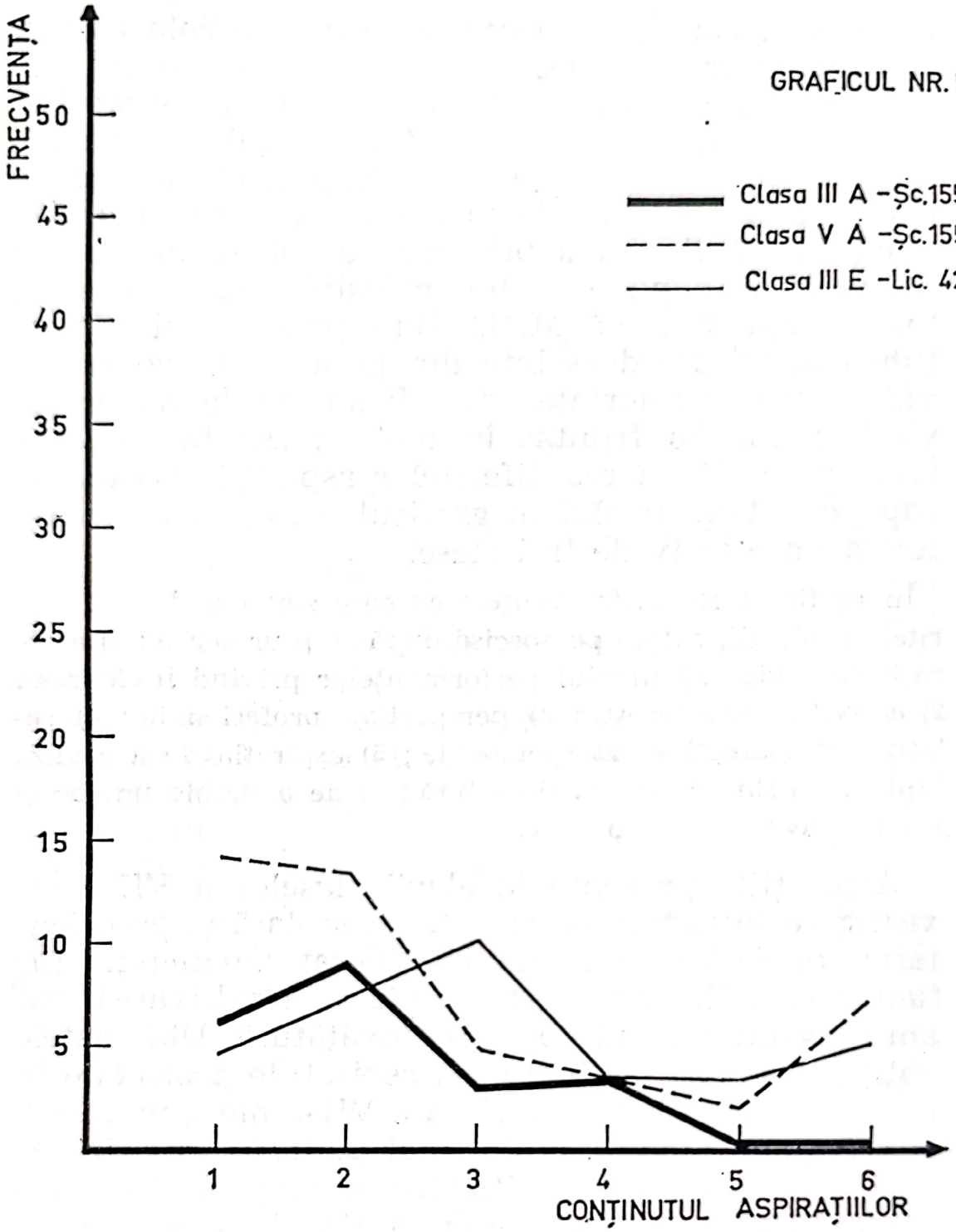

tate" ; „să trec examenul de admitere la liceu și să obțin o diplomă de absolvire a facultății" ; „vreau să fiu cineva în viață" ; „să devin un cetățean demn al patriei mele" etc.

Prelucrînd pe profiluri individuale răspunsurile la chestionar și cele reieșite din discuții și corelîndu-le cu rezultatele probei de aspirație (cu completarea

Scanned with OKEN Scanner

de fraze lacunare) aplicat loturilor de copii investigați, am putut stabili adevărul că elevii cu nivel superior de aspirație sînt și cei mai activi la învățătură, cu interes susținut și în alte împrejurări (acasă la elaborarea temelor, în bibliotecă pentru suplimentarea informațiilor etc.).

Proba de tip proiectiv ne-a permis relevarea conținutului aspirațiilor, a sferei lor la vîrsta preadolescenței și a locului dominant al aspirațiilor pentru învățare în cadrul acestora. Astfel a rezultat și un nivel diferențiat de asipratie caracteristic diferiților elevi. Cunoașterea acestuia ne-a oferit sugestii de acțiune educativă individualizată în antrenarea, în activizarea elevilor spre a-și propune și a fi angajați efectiv în atingerea unor performanțe superioare. S-a desprins necesitatea stimulării aspirațiilor, a „alimentării" și susținerii lor prin acțiuni adecvate. De asemenea am constatat importanța atentei evaluări în situații de reușită (sau eșec), întrucît acestea pot influența în însemnată măsură dinamica aspirațiilor. Orice situație de succes, oricare ar fi domeniul social acceptat de manifestare, trebuie pusă în valoare și folosită ca forță stimulativă pentru un nivel superior de aspirație. Constituie un însemnat efect al muncii educative faptul că elevii se vor manifesta prin aspirații active și eficiente privind un nivel superior de performanță pe care ei și-l propun, și-l doresc și pe care sînt afectiv și voluntar angajați să-l realizeze.

A cultiva acest mod de punere activă în valoare a disponibilităților în cadrul activității de a dori permanent autodepășirea, de a fi într-un dialog activ și competitiv cu propriile posibilități în vederea progresului continuu în cadrul muncii pe care o desfășoară sînt dimensiuni caracteristice modelului de personalitate activă pe care societatea noastră o solicită și o promovează.

Pînă aici am insistat asupra condițiilor și factorilor care favorizează dezvoltarea interesului pentru învățătură la copii, cu deosebire în cadrul muncii didactice, consecvent tezei că relația de interes pentru

Scanned with OKEN Scanner

o anume activitate se elaborează prin exersarea reală, prin insistența autentică a efectuării însăși a respectivei activități.

Acțiunile extradidactice-pionierești cuprind și ele o seamă de condiții și factori pentru menținerea și cultivarea interesului copiilor față de învățarea școlară. Asupra acestora ne vom referi în cele ce urmează.

În cadrul Organizației Pionierilor se conferă noi sensuri, stimulatoare și creative, activității de învățare. După V. Pavelcu, o importantă cerință în asigurarea interesului este evitarea atingerii reflexului de orientare *, dozarea cerințelor în raport cu interesele și posibilitățile, asigurarea ambianței fizice și sociale corespunzătoare, a regimului de muncă intelectuală. Socotim că procedeele de înviorare spirituală, de asigurare a unei note emoționale, competitive — mai reușit și mai amplu posibile în activitățile pionierești — sporesc atracția elevilor pentru activitatea învățării.

Un concurs atractiv legat de domeniul istoriei, o expediție geografică prin țară, o serată literară etc., angajînd chiar elevi care nu au făcut dovada unor preocupări cu interes pentru aceste obiecte, pot contribui la stîrnirea interesului pentru învățătură la aceste discipline. Aceasta mai ales dacă se asigură stimularea de ordin afectiv-estimativ, de reușită și de punere în valoare a succesului. Aceste efecte pozitive pot iradia și se pot generaliza în raport cu activitatea de învățare. În acest sens, importante sînt modalitățile de ordin metodic folosite adecvat în vederea valorificării cît mai ample a potențialului informativ și formațional al activităților pionierești. Acțiunile pionierești pot spori la copii *trebuința de a cunoaște* și *de a acționa* în direcția cunoașterii rea-

* *V. Pavelcu.* „Psihologie pedagogică. Studii", București, Editura didactică și pedagogică, 1962, p. 112—116.

Scanned with OKEN Scanner

lității. Convorbirile cu pionierii, ca și ancheta extensivă cu întrebarea : „Acțiunile organizate te-au ajutat la învățătură ? Dacă da, indică situații concrete“ (adresată claselor V-VII), ne-au edificat în acest sens. În graficul ce urmează (nr. 6) redăm răspunsurile pe ansamblul claselor investigate (în care valorile de

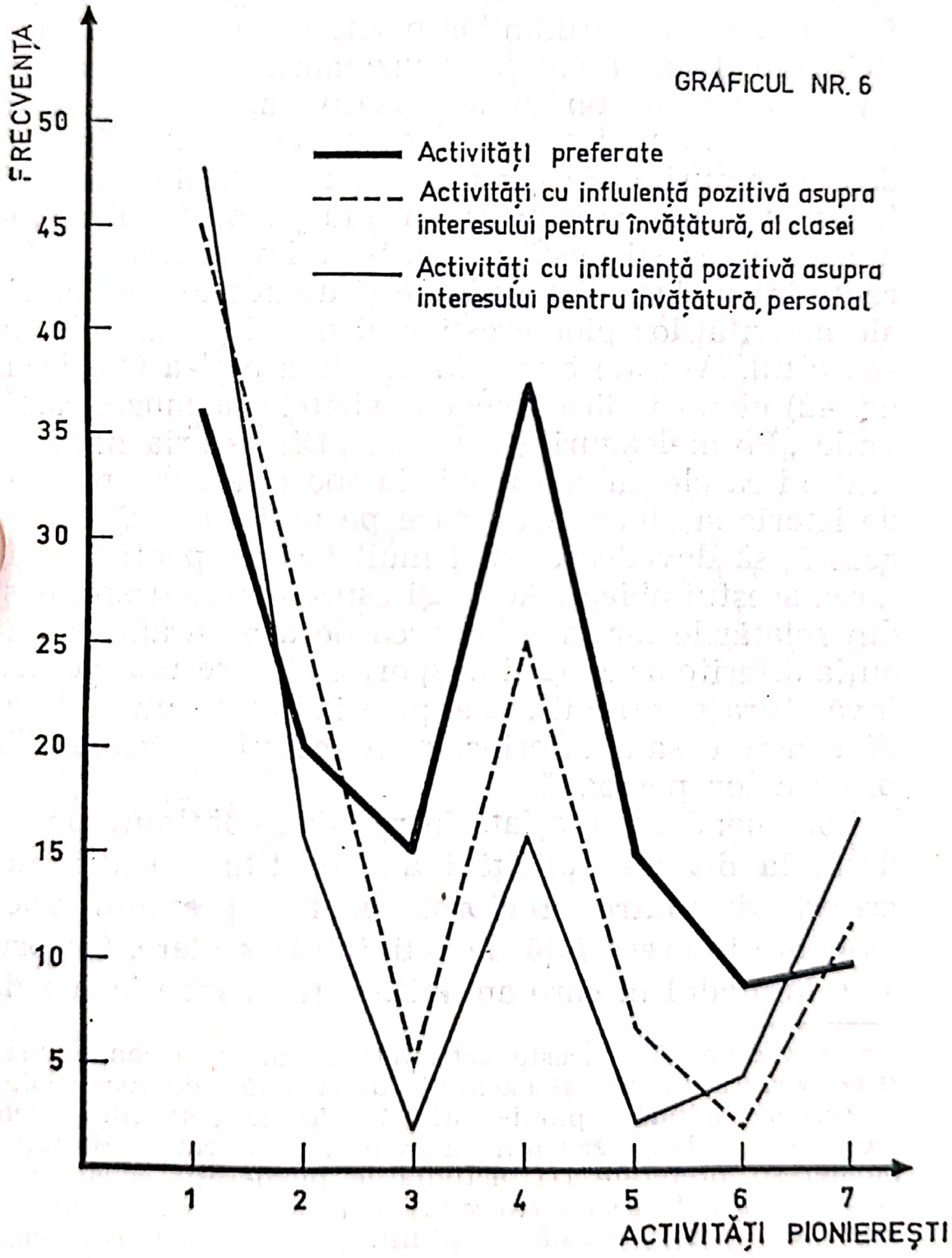

Scanned with OKEN Scanner

pe abscisă indică activităţile pioniereşti *, iar cele de pe ordonată proporţia frecvenţei lor).

Independent de anumite diferenţieri, observăm o anume sincronizare a curbelor obţinute. Dintre activităţile pioniereşti, cele mai preferate sînt concursurile, excursiile, vizitele, vizionarea de spectacole. Primele două au un indice şi mai mare de frecvenţă în cazul indicării activităţilor pioniereşti influente asupra atitudinilor pozitive faţă de învăţare. Celelalte două (vizitele şi vizionările de spectacole) au în acest caz un indice relativ mai scăzut şi, în schimb, mult mai frecvent de această dată sînt indicate cercurile. Se constată că activităţile cele mai frecvent citate reflectă şi un anumit profil al acţiunilor pioniereşti desfăşurate. Se relevă evident diferenţe între clase, determinate şi de notele dominante ale activităţilor pioniereşti realizate într-un colectiv sau altul. Aşa, de exemplu, la clasa a V-a C (Liceul nr. 42) elevii indică frecvent vizitele la muzee, acţiunile „Pe meleagurile patriei", „Din istoria patriei", arătînd că ele au contribuit la sporirea cunoştinţelor de istorie şi chiar la a-i face pe unii elevi să îndrăgească, să dovedească mai mult interes pentru învăţarea acestui obiect. Aceleaşi aspecte s-au desprins şi din relatările lor la solicitarea de a ne arăta contribuţia diferitelor acţiuni la sporirea interesului pentru învăţătură a întregii clase, prin indicarea unor situaţii concrete sau, ulterior, prin indicii referitoare la propria lor persoană.

Corespondenţele aflate între datele obţinute pe individ la diverse solicitări au constituit pentru noi criteriu de control reciproc pentru prezenţa unor evidente interese faţă de activităţile şcolare. Cu privire la modul în care anumite acţiuni menţionate de

* În ordinea lor, aceste activităţi au fost : 1) concursuri ; 2) cercuri ; 3) vizite ; 4) excursii ; 5) vizionări de spectacole ; 6) careuri, adunări pionieresti ; 7) „Toate acţiunile". Cele trei curbe redau frecvenţa cu care sînt indicate activităţile pionieresti preferate (1), activităţile pionieresti considerate de elevi ca cele ce au exercitat o influenţă asupra sporirii interesului pentru învăţătură al întregii clase (2) şi, respectiv, aprecierea acestei influenţe asupra propriei persoane (3).

Scanned with OKEN Scanner

subiecți au contribuit la sporirea preocupărilor pentru învățarea și la creșterea dragostei pentru anumite obiecte de studiu ne spun relatările ce urmează. Una din clase (a VI-a B, Liceul nr. 42) citează frecvent cazul elevului A. I., care în urma participării la o serie de acțiuni și-a schimbat evident atitudinea față de învățarea istoriei, luînd note de 9 și 10, îndrăgind chiar istoria. Acest fapt este relatat și de elevul însuși. La fel înregistrăm relatarea despre modul în care diferite excursii au sporit interesul elevilor pentru geografie și istorie. „Excursia la Tîrgoviște — arată eleva G. I. — a mărit interesul pentru istorie", „a făcut ca elevilor să le placă mai mult istoria și geografia", arată eleva T. D. (cl a V-a C, Liceul nr. 42). De asemenea mulți elevi din această clasă, în proporție de peste 75%, au indicat acțiunea pionierească „Curiozități din viața plantelor și animalelor", motivînd : „Ne-a ajutat să învățăm și să înțelegem mai bine botanica" (T. D.), „a sporit dragostea elevilor față de botanică" (F. I.).

În alte clase, acțiunile cele mai frecvent indicate sînt concursurile pe materii sau cele organizate în forma „Cine știe, cîștigă". Acestea au fost frecvent menționate, de exemplu, la clasa a VI-a de la Școala generală nr. 164. Elevii subliniază contribuția lor : „Ne-au ajutat să ne revizuim cunoștințele și să vedem ceea ce nu știm" (D. B.) ; „Am învățat lucruri noi care ne-au folosit la următoarele ore de istorie". Alți elevi (clasa a VII-a, Liceul nr. 42), subliniind contribuția concursurilor, arată faptul că acestea au determinat ca elevii să se preocupe mai mult de învățătură : „Ele au demonstrat că, dacă învață, elevii pot cunoaște lucruri foarte interesante și pot avea satisfacții". La clasa a VII-a D (Liceul nr. 42), un număr mare de elevi indică cercurile și concursurile ca fiind cele care au contribuit la creșterea „interesului lor pentru carte".

Mulți elevi din clasa în care am desfășurat experimentul de predare programată a chimiei, ca și din clasele cu participanți la cercul de chimie de la Liceul nr. 42, insistă asupra acestor forme de activi-

Scanned with OKEN Scanner

tate ca stimulente ale interesului lor în învățare. De exemplu, elevul A.N. arată : „Concursul și cercul de chimie au sporit interesul pentru acest obiect al multor elevi, ca, de exemplu, R.M., C.I., S.M. etc.". La fel, eleva N.D. subliniază : „Cercurile de chimie și experiențele ne-au trezit interesul pentru chimie". Sau U.C. : „Cercurile de matematică și chimie au stimulat interesul și preocuparea pentru învățătură". Aproape la toate clasele cercurile și concursurile sînt printre acțiunile cel mai frecvent indicate.

Unele recomandări metodice de sporire a interesului pentru învățătură

Ansamblul datelor de ordin faptic constatate la care ne-am referit a permis nu numai desprinderea de noi aspecte cu privire la structura psihologică a interesului pentru învățătură, la conduita de interes în învățare și la tipologia acestora. El ne îndreptățește, de asemenea, la unele concluzii privind modul în care activitățile extradidactice-pionierești pot contribui tot mai mult la dezvoltarea interesului pentru învățătură.

În stabilirea unor modalități metodice de cultivare a interesului elevilor pentru învățătură în cadrul acțiunilor de cerc, am plecat de la conceperea cercului ca mijlocul cel mai direct legat de procesul didactic *, dar pe care urmează să-l continue la nivel superior și cu mijloace specifice, în scopul dezvoltării multilaterale, creatoare a copiilor. Astfel considerăm că cercurile pe obiecte pot și „trebuie să contribuie la formarea atitudinii științifice a elevilor față de fenomenele naturii și societății, să stimuleze interesele de cunoaștere, să dezvolte spiritul novator, creator al elevilor", „să stimuleze gîndirea și să for-

* Vezi „Activitatea în cercurile de pionieri și școlari" (culegere de materiale prezentate în cadrul plenarei Consiliului Național al Organizației Pionierilor din 22 decembrie 1967), în „Educația pionierească" nr. 1/1968.

Scanned with OKEN Scanner

meze spiritul de observaţie", „să formeze deprinderi practice constructive — element important al legării teoriei de practică, prim pas în viitoarea orientare profesională" *.

Ne este cunoscut faptul că cercurile trebuie să asigure acel cadru necesar pentru manifestarea și dezvoltarea aptitudinilor și înclinaţiilor elevilor, să contribuie la definirea acestora, punînd în valoare resursele neexplorate — latente, nebănuite — ale elevilor.

Propriu activităţilor cercurilor este și faptul că ele conferă o cunoaștere mai apropiată a problemelor vieţii social-economice din ţara noastră, contribuind astfel la integrarea elevilor în însăși dinamica acesteia, la pregătirea lor pentru viaţă.

Considerînd că particularităţile ** și principiile privind activităţile extradidactice (integrarea în sistemul acţiunilor instructiv-educative, principiul colectivismului, al participării de masă, al educaţiei prin acţiune, al atractivităţii, al varietăţii *** etc.) dobîndesc valoarea normativă și pentru activitatea în cercuri, am procedat, în consecinţă, la aplicarea lor și în cercul experimental de chimie de la Liceul nr. 42 din capitală.

Din acest punct de vedere, metodica activităţii cercului de chimie al pionierilor caută să asigure desfășurarea lui *în condiţiile atractivului și recreativului,* ale participării preferenţiale, facultative, în funcţie de interesele și de înclinaţiile elevilor și, prin conţinutul și modul lui de realizare, duce la cultivarea acestora.

Activitatea organizată de noi în cerc a impus respectarea unor particularităţi privind relaţiile profesor-elev, apropierea și recurgerea la mijloace proprii unei activităţi știinţifice și tehnice comune, de co-

---

* Ibid.

** *T. Pop.* „Organizaţia Pionierilor într-o nouă etapă a dezvoltării sale", în „Revista de pedagogie" nr. 8 și 9/1966.

*** *Patiţa Silvestru* și *Virgil Caraba.* „Coordonate pedagogice ale activităţii pionierești", în „Educaţia pionierească" nr. 4/1968.

Scanned with OKEN Scanner

laborare. Aceste caracteristici au reclamat folosirea unor modalităţi metodice care transformă elevul într-un factor realmente activ, independent, cu un status care dobîndeşte dimensiuni noi faţă de cel din activitatea de clasă. Elevii erau solicitaţi să se manifeste liber, neconstrînşi, pentru a se realiza potrivit intereselor, aptitudinilor şi înclinaţiilor lor ; ei trebuiau să se realizeze în cerc în calitate de organizatori, iniţiatori ai unor acţiuni, de mici cercetători experimentalişti sau producători ai unor obiecte prevăzute în programul cercului. Astfel cercul de chimie a oferit un cadru educaţional cu un puternic potenţial formativ, un cadru de lucru mai elastic, individualizat, realizat diferenţiat, potrivit potenţialului elevilor.

Am plecat de la ipoteza că valorificarea integrală a potenţialului de care dispun cercurile este în dependenţă de bogăţia şi de variaţia conţinutului şi a formelor de lucru posibile, de măsura în care acestea respectă sarcinile legate de specificul cercului ca formă a activităţii extradidactice-pioniereşti, ca şi posibilităţile şcolii.

Am considerat că o metodică eficientă a unui cerc nu e posibilă decît prin cuprinderea integrală a variatelor procedee, ţinînd seama de toate momentele şi laturile activităţii în cercuri, începînd cu constituirea şi cu organizarea cercului şi pînă la procedee privind asigurarea continuităţii activităţii elevilor în cerc, a pregătirii şi desfăşurării şedinţelor de cerc, a finalizării, valorificării şi estimării premiale a rezultatelor în activitatea acestuia.

În ceea ce priveşte cercul organizat experimental, s-a respectat participarea voluntară, preferenţială, selectivă, în funcţie de interese, înclinaţii etc.; acelaşi lucru a fost valabil şi pentru coordonarea activităţii cercului (repartizarea sarcinilor, a temelor de lucru care trebuiau pregătite special înaintea şedinţelor etc.), ca şi în alegerea conducerii cercului (alegerea şi numirea în această calitate a elevilor preferaţi de majoritatea membrilor, fiind cunoscuţi de ei şi ca buni organizatori etc.). De asemenea, progra-

Scanned with OKEN Scanner

mul cercului, fixat inițial, nu se realiza rigid, ci, dimpotrivă, cu o anumită elasticitate și permanentă îmbogățire sub aspectul unor surprize pe care le ofereau înșiși elevii care doreau să participe în cerc cu o expunere despre anumite date interesante pe care le întîlneau ei în reviste de știință și tehnică, în lucrări de chimie distractivă etc. Așa, de exemplu, elevul A. Al. din clasa a VII-a D, Liceul nr. 42, a dorit să expună despre elementul 105, iar un alt elev despre întîmplări din activitatea de experimentare a unor chimiști celebri, cu propunerea de a realiza noi experințe de chimie.

Răspunzînd favorabil acestor aspirații — fie ele și situaționale — ale copiilor, cercul a căutat să stimuleze participanții spre căutarea noutăților, ca și spre momente de satisfacție prin mici descoperiri proprii, în sfera proceselor chimice sau a fenomenelor ce se analizau în cerc.

Opus unei anumite tendințe către o uniformizare a tematicii proiectate pe motiv că ea trebuie să fie profilată pe chimie distractivă, am procedat la îmbogățirea și la diversificarea conținutului, a formelor de lucru și, implicit, a modalităților metodice sugerate profesorului conducător de cerc. De comun acord cu membrii cercului, pe baza cunoașterii preferințelor lor (constatate și cu ocazia unui sondaj efectuat special), dar mai ales prin folosirea procedeului de discutare în acest sens cu membrii cercului în cadrul ședințelor de lucru (în finalul acestora), s-a stabilit un conținut mai bogat, forme de lucru mai variate și mai antrenante. În ideea asigurării unei legături strînse, dar și diferențieri necesare în raport cu predarea chimiei la clasă, problemele de chimie distractivă (din care exemplificăm : „Cerneluri simpatice“, „Focuri bengale“, „Precipitatul-fantomă“, „Pomul lui Saturn“) au fost realizate ca aplicații la studiul reacțiilor chimice. Forma experiențelor de chimie distractivă nu a fost concepută simplist, ci realizată complex, prin însoțirea lor de prezentări teoretice explicative pentru fenomenele observate și analizate corespunzător.

Scanned with OKEN Scanner

Acestora li s-au adăugat alte forme de lucru, cum ar fi : scurte prezentări teoretice privind lucrări practice de laborator (obținerea în laborator de către elevi a unor soluții nutritive, a unor soluții colorate în diverse concentrații etc.), informări științifice sub forma momentului „Caleidoscop științific", în care se prezentau noutăți din domeniul chimiei și al practicii industriei chimice românești accesibile elevilor, „medalioane" cu privire la activitatea unor mari chimiști, în special a unor chimiști români etc.

Modalitatea metodică de folosire în aceeași ședință a unor forme de lucru mai variate s-a dovedit mai eficientă pentru elevi și mai antrenantă, mai atractivă. Citățm în acest sens, spre exemplu, ședința care a avut ca prim moment „Caleidoscop științific", apoi medalionul „Petru Poni", urmate de cîteva experiențe de chimie distractivă (ca aplicații practice la reacțiile chimice studiate de elevi). Prin aceasta s-a asigurat participarea mai largă a elevilor, valorificarea activității lor special desfășurată între ședințele de cerc. Menționăm faptul că experiențele de chimie distractivă se realizau individual de către toți membrii cercului. Cu privire la sarcinile date special pentru prezentare în ședințele cercului, s-a folosit procedeul angajării diferențiate, în funcție de calitățile, de posibilitățile și de aptitudinile elevilor (așa, de exemplu, elevul care a expus despre Petru Poni era nu numai un iubitor al chimiei, ci și talentat în expuneri, în prezentări orale, astfel încît expunerea sa a plăcut într-un mod deosebit, a avut un puternic ecou afectiv, de stimulare a unor sentimente patriotice la elevi).

Considerînd că sistemul acțiunilor pionerești poate stimula interesul pentru învățătură în măsura în care angajează pionierii la o activitate intelectuală atractivă și creatoare, am experimentat eficiența unor variante metodice constînd în desfășurarea ședințelor de cerc pe baza unor indicații date pentru efectuarea unor mici lucrări de cercetare. Acestea nu urmăreau mai ales efectul distractiv sau demonstrativ-repetitiv, ci ca elevii să descopere singuri anumite particularități chimice ale elementelor pe

Scanned with OKEN Scanner

baza unor lucrări de laborator independent realizate, sprijinindu-se pe schița unor „referate de cercetare" efectuate de ei.

O variantă metodică folosită și pe care o recomandăm a fost angajarea competitivă a pionierilor în situații de grup de lucru de felul celor întîlnite în cercul de electromontaj, respectînd pe cît posibil preferințele reciproace ale copiilor.

S-a dovedit eficientă, de asemenea, angajarea voită a participanților în sarcini mai de perspectivă, care să-i antreneze într-un studiu treptat, mai detaliat al problemei și pe un timp mai îndelungat, preocupările curente fiind doar verigi ale marii probleme de perspectivă a cercului. Așa, de exemplu, constatînd unele dificultăți și insuficiențe privind modul în care elevii se descurcau în rezolvarea problemelor de chimie, ca și faptul că ei, în genere, nu insistau asupra unor aplicații mai complexe ale chimiei în domeniul practicii industriale și agricole, am organizat echipe de cercetare care au alcătuit grupul micilor agrochimiști. Aceștia au primit în scris indicațiile de bază cu privire la tema experimentărilor și la unele aspecte orientative de realizare a acestei activități de tip investigativ, care solicita desfășurarea pe o perioadă mai îndelungată, angajînd și la o activitate de informare suplimentară, sincronizată cu sarcinile curente de învățare. Lucrările vizau prepararea unor îngrășăminte chimice și urmărirea efectului lor în creșterea plantelor, analiza unor îngrășăminte chimice, analizele chimice ale plantelor, ale solului etc. *.

Un rol completiv și pe care îl recomandăm ca modalitate metodică l-a avut concursul organizat pentru „Rezolvatorii de probleme de chimie". Elevii angajați în concurs s-au pregătit la mai multe probe specifice temei : au exersat compuneri de probleme analoge tipului dat, s-au antrenat în rezolvarea ca

* Parte din membrii cercului au participat cu succes către sfîrșitul anului 1969/1970 la sesiunea științifică a elevilor organizată în cadrul programului Casei corpului didactic din Municipiul București.

Scanned with OKEN Scanner

atare a problemelor de chimie, în găsirea unei soluţii cît mai elegante, originale etc.

Efectele pozitive ale acestor variante metodice au apărut pregnante. Ele, după cum a rezultat din datele obţinute experimental, contribuie la stimularea activismului şi a „efervescenţei" intelectuale, la performanţe superioare în activităţile şcolare de tip rezolutiv-creator. Menţionăm faptul că solicitările de cunoaştere şi de rezolvare cuprinse au fost realizate corect în proporţie de peste 85%. De asemenea, în procente mari au fost realizate şi sarcinile de tip creator, de elaborare şi de rezolvare independentă a unor probleme cu caracter nou, inedit pentru elevi. Contextul competitiv sporea efectul în plan afectiv-motivaţional, amplificînd satisfacţiile pe care elevii le obţineau şi caracterul atractiv al activităţilor desfăşurate.

Faptul că cercul a funcţionat într-un cadru specific pionieriei (caracterul voluntar al înscrierii, respectarea preferinţelor şi înclinaţiilor, asigurarea atractivităţii şi reconfortării elevilor ş.a.) a amplificat interesul copiilor pentru însuşirea cunoştinţelor şcolare în general.

Din totalitatea datelor experimentale privind contribuţia cercurilor la dezvoltarea intereselor rezultă ca fiind deosebit de importantă îmbinarea dintre caracterul distractiv şi cel teoretic-explicativ, accentuarea asupra elaborării de lucrări experimentale-practice de laborator care să implice rezolvarea unor probleme aplicative de viaţă.

Adoptarea unui stil de activitate care să accentueze asupra cunoaşterii faptului real pe baza unei gîndiri active trezeşte curiozitatea şi determină interesul. Organizarea experimentală a însuşirii cunoştinţelor prin prezentarea lor în formă problematizantă, prin lucrări cu caracter de cercetare care solicită elaborarea şi verificarea unor ipoteze etc. ne-a demonstrat efectul formativ al acestor procedee metodice în formarea interesului pentru învăţare la un nivel superior. În genere, se ştie că învăţarea activă, problematizantă creează condiţii nu numai

Scanned with OKEN Scanner

pentru o mobilitate și o elasticitate a operațiilor intelectuale, pentru combinarea, prelucrarea și sistematizarea informațiilor *, pentru stimularea strategiilor proprii de gîndire, ci și pentru formarea unor trebuințe de cunoaștere activ-investigatoare, care constituie esența intereselor, implicit a interesului pentru învățare. Acest stil de activizare intelectuală a activităților didactice și extradidactice este nu numai posibil, ci și necesar. El este facil de realizat în contextul activității din cercuri, care pot constitui adevărate surse pentru cultivarea dimensiunilor proprii unor personalități creatoare.

În concluzie, am putea spune că activitățile didactice și extradidactice-pionierești, prin conținutul și caracterul lor și numai în măsura dirijării și integrării lor optime într-un sistem de influențe formative cu o continuitate, sincronizare, armonizare și împlinire reciprocă a lor, oferă reale valențe propulsante în stimularea și dezvoltarea intereselor pentru învățătură la elevi.

Formarea și cultivarea unor componente motivaționale supraordonate de ordin social, cum ar fi sentimentul datoriei, simțul responsabilității, pot constitui nu doar „verigi intermediare" sau corelate, ci premise hotărîtoare în formarea interesului elevilor față de învățătură.

Pentru acțiunea direct contributivă a preocupărilor didactice și extradidactice-pionierești la formarea interesului față de învățătură, importantă este includerea acelor condiții care conferă activității un caracter atractiv și un context afectiv pozitiv. De asemenea apare necesară includerea premiselor care să asigure anumite condiții de succes și

* *A. Tucicov-Bogdan.* „Efectele problematizării cunoștințelor în procesul de învățămînt", în „Studii de psihologie", culegere elaborată de Catedra de psihologie din Universitatea București, 1969, p. 106—107. Vezi și comunicarea noastră „Formarea intereselor de cunoaștere și a atitudinilor creative prin cercurile de specialitate", în „Activități tehnico-științifice pionierești", București, Editura politică, 1971.

Scanned with OKEN Scanner

satisfacţii în cadrul specific al unor activităţi competitive de grup şi să potenţeze cultivarea interesului pentru învăţătură.

Angajarea elevilor în sarcini de cunoaştere extradidactice cu caracter de durată, coordonate cu sarcinile şcolare curente, cu includerea unor sarcini care să anticipeze însuşirea de conţinuturi ştiinţifice corespunzătoare, poate intensifica direct preocupările de învăţare ale elevilor şi poate deveni stimulativă pentru însuşi interesul lor faţă de învăţătură.

Dezbaterile în adunări pioniereşti special consacrate temelor etice aferente formării atitudinilor pozitive faţă de muncă, faţă de învăţătură contribuie la realizarea multiplelor sarcini în acest sens — implicit la stimularea interesului pentru învăţătură. Acestea pot contribui şi la formarea stilului de viaţă propriu cetăţeanului activ, cu înaltă responsabilitate în raport cu sine şi cu colectivitatea din care face parte, angajat în progresul continuu al activităţii sale şi al celor din jur.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul al IX-lea

Orientarea opțiunilor elevilor preadolescenți pentru profesiune

Procesul complex al orientării școlare și preorientării profesionale a elevilor presupune, după cum se știe, o acțiune de durată, cu cooperarea tuturor factorilor implicați, anumite momente și etape. Unul din aceste momente îl constituie opțiunea profesională a elevului.

Înțelegem prin opțiunea pentru o profesiune procesul de alegere, de selectare în urma unei deliberări între mai multe alternative posibile, adeziunea de principiu pentru un domeniu de activitate sau altul, ca și dorința de a participa concret la activitatea aleasă. Opțiunea reprezintă un proces, care este de dorit să se realizeze de către indivizi în funcție de anumite criterii moral-sociale.

Opțiunea preadolescenților în direcția viitoarei profesiuni

La copii, ca și la școlarii preadolescenți, opțiunile sînt adesea influențate de atracția pentru latura estetică a unei meserii, de simpatia pentru persoane care practică o anumită profesiune, de satisfacția oferită de un anumit gen de activitate etc. Impor-

Scanned with OKEN Scanner

tant este ca, luînd în considerație aceste particularități ale motivelor opțiunii pentru profesiuni manifestate la preadolescenți, să determinăm trecerea lor treptată spre o motivație pe bază de criterii moral-sociale superioare. „Trebuie să dezvoltăm la tineretul nostru dragostea față de muncă. Fiecare să înțeleagă că în orice domeniu de activitate este necesar să-și aducă contribuția la dezvoltarea societății noastre“ *.

Respectînd principiul pregătirii psihologice a elevului pentru muncă **, este necesar ca, pe lîngă înarmarea școlarului cu un sistem conturat de reprezentări asupra profesiunilor și deprinderilor de muncă, să se insiste în mod conștient și asupra alegerii, a opțiunii profesionale. Bineînțeles, opțiunea pentru profesiune nu constituie un moment izolat în pregătirea școlarilor, fiind organic legată cu celelalte etape ale orientării școlare și preorientării profesionale, ca îmbogățirea nivelului informațional în direcția diferitelor profesiuni, formarea și activizarea capacităților de muncă, a intereselor față de diferite domenii ale activității umane etc.

Bazele formării și conturării opțiunii pentru o profesiune se pun, după cum este știut, în școală, în cadrul procesului de învățămînt. Acțiunea școlii în această direcție se prelungește și se completează însă prin multiple preocupări extrașcolare, pe care Organizația Pionierilor le inițiază, le organizează și le desfășoară cu copiii.

Din multitudinea factorilor care concurează la *procesul de determinare a opțiunii profesionale a preadolescenților*, de care ne vom ocupa în studiul de față, avem în vedere în primul rînd, pe de o parte, *educatorul* (profesor-diriginte-comandant de

---

* *Nicolae Ceaușescu*. „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative“, București, Editura politică, 1971, p. 72.

** *A. Chircev* și *D. Salade*. „Contribuții la determinarea principiilor orientării școlare și profesionale“, în „Contribuții la orientarea școlară și profesională“, București, Editura didactică și pedagogică, 1969, p. 12.

Scanned with OKEN Scanner

pionieri) și, pe de altă parte, *copilul* (elev-pionier). În ceea ce privește educatorul, ne interesează aici mai ales specificul contribuției lui în calitate de comandant de pionieri, de organizator, animator și conducător al activității extrașcolare la orientarea și stabilizarea opțiunilor elevilor. În ceea ce privește preadolescentul, subliniem îndeosebi rolul lui activ în alegerea școlii și profesiunii viitoare posibile. În acest sens considerăm elevul ca subiect, făuritor conștient al propriului său viitor profesional, școala și ceilalți factori educativi ajutîndu-l, prin diferite forme și canale, pentru o cunoaștere cît mai exactă a propriilor sale capacități și vocații necesare în procesul alegerii libere și adecvate a profesiunii.

Preadolescentul are posibilitatea să cunoască o serie de date privind *tabloul profesiunilor, mobilitatea acestora, pregătirea necesară exercitării unor munci* etc. Aceasta o face în primul rînd prin procesul de învățămînt și prin activitatea extrașcolară-pionierească la care participă. Prin caracterul său variat, activitatea extrașcolară-pionierească are *multiple posibilități* de a contribui la influențarea pozitivă a opțiunilor pentru profesiune, dintre care vom aminti cîteva mai importante.

a) Posibilitatea de *lărgire treptată a orizontului de cunoaștere a diferitelor profesiuni* de către elevi prin lecturi adecvate din colecțiile „Oameni de seamă", „Preludii" etc., prin întocmirea de albume pe ramuri de profesiuni, prin vizite la diferite unități productive și instituții de cultură, prin activitatea din cercuri etc. Această posibilitate prilejuiește elevilor dobîndirea unor cunoștințe mai vaste, mai precise și mai sistematizate cu privire la nomenclatorul profesiunilor contemporane, la profesiunile de bază derivate și limitrofe, la profesiunile noi sau cele în curs de dispariție, la necesitatea colaborării între cei care exercită diferite profesiuni pentru obținerea unor produse finite, la rolul științei și tehnicii în schimbarea și dezvoltarea profesiunilor.

b) Posibilitatea de *a oferi modele concrete*, vii, care prin exemplul lor influențează puternic

Scanned with OKEN Scanner

elevii în direcţia optării pentru un anumit domeniu de activitate. Astfel, întîlnirile cu reprezentanţi ai diferitelor profesiuni, vizitele în diverse unităţi, în întreprinderi şi instituţii, care oferă prilejul de a vedea oamenii în acţiune, filmele pe tema muncii ş.a., prilejuiesc elevilor modele pozitive sau negative, determinînd prin forţa expresiei semnificaţia activităţii, ierarhizarea pe scara valorilor, opţiunea profesională a preadolescenţilor, la care elementul intuitiv, imagistic mai joacă încă un rol important.

c) Printre posibilităţile oferite de activitatea extraşcolară-pionierească care pot influenţa opţiunea în direcţia viitoarei profesiuni a elevilor menţionăm şi *lărgirea cadrului relaţional al pionierilor* prin activităţile obşteşti desfăşurate. În acţiuni concrete, elevii au posibilitatea să stabilească relaţii cu alţi şcolari în cadrul diferitelor competiţii, concursuri, expediţii, tabere etc. şi, totodată, să-şi multiplice legăturile cu reprezentanţi ai celorlalte generaţii din societatea noastră. În felul acesta, ei reuşesc să cunoască mai îndeaproape mediul social, cerinţele societăţii contemporane impuse de progresul economic şi cultural, particularităţile tipice ale activităţii profesionale din diferite judeţe, zone rurale sau urbane, sectoare şi localităţi. Cunoaşterea mai amplă a mediului social influenţează direct opţiunea pentru profesiune, dorinţa preadolescentului de a se dedica unui domeniu sau altul de activitate.

d) Posibilitatea de *participare activă* la diferite acţiuni — cercuri, manifestări cu caracter de masă, concursul „Minitehnicus“ etc. — stimulează interesele elevilor, le formează anumite deprinderi practice, le pune în valoare aptitudinile şi talentele. Exercitarea pionierilor şi şcolarilor în anumite îndeletniciri permite o mai bună cunoaştere şi autocunoaştere a disponibilităţilor, consolidează anumite preocupări, stimulează încrederea în forţele proprii, determină într-o anumită măsură opţiunea profesională a elevilor.

e) Activitatea extraşcolară-pionierească, aşa cum s-a mai arătat, dă posibilitatea elevilor ca în diferite

Scanned with OKEN Scanner

prilejuri să înregistreze *anumite succese, recunoscute și recompensate public.* Acest fapt constituie un imbold pentru perseverarea într-un anumit domeniu de activitate, pentru perfecționarea anumitor cunoștințe și deprinderi dobîndite, pentru continuarea activității în domeniul respectiv. Cu alte cuvinte, succesul obținut și recunoscut în activitatea extrașcolară reprezintă un element care facilitează și accelerează procesul de alegere a viitoarei profesiuni.

Valorificarea de pînă acum a posibilităților amintite, ca și a altor elemente care joacă un rol evident în determinarea alegerii adecvate a școlii și a profesiunii viitoare, atestă faptul că activitatea extrașcolară este unul dintre mijloacele importante, dar nu întotdeauna folosit adecvat, în procesul orientării școlare și al preorientării profesionale a preadolescenților.

Pornind de la faptul că apariția opțiunii copiilor pentru o profesiune sau alta survine în momente diferite atunci cînd procesul respectiv se petrece spontan, precum și de la observația că opțiunile se schimbă frecvent sub influența diferiților factori și împrejurări, am considerat că este necesar să studiem dinamica opțiunilor și să vedem în ce măsură activitatea pionierească contribuie, alături de alți factori, și în primul rînd alături de școală, la conturarea și la orientarea lor în funcție de capacitățile personale ale copiilor și totodată de nevoile obiective ale societății.

Dinamica opțiunilor; rolul sistemului activităților extrașcolare în definirea și stabilizarea lor

Este cunoscut faptul că opțiunile pionierilor preadolescenți pentru profesiune prezintă o anumită mobilitate; ele oscilează pe parcursul școlarității sub influența unui șir întreg de factori și întîmplări. Fenomenul este firesc, specific vîrstei date, caracterizată ea însăși printr-o instabilitate a intereselor

Scanned with OKEN Scanner

de cunoaștere, printr-o creștere a acestora, prin conturarea aspirațiilor de viitor, printr-un sporit spirit critic, prin tendința spre acțiune independentă a preadolescentului.

Pornind de la faptul că în procesul de orientare școlară și de preorientare profesională și, implicit, în orientarea opțiunilor activitatea extrașcolară poate aduce o contribuție substanțială și specifică, începînd cu anul școlar 1965—1966 am procedat la investigarea intensivă a fenomenului în unele detașamente : clasa a V-a A (clasă experimentală) și clasa a V-a C (clasă de control), Școala generală nr. 164 din capitală, pe care le-am urmărit pînă la absolvire.

Condițiile celor două colective alese la începutul experimentului au fost relativ asemănătoare și, dintr-un anumit punct de vedere, chiar tipice. Astfel ambele clase au făcut parte dintr-o unitate școlară amplasată într-un cartier nou în plină dezvoltare : Drumul Taberei ; elevii aveau condiții similare de locuit (fiind mutați recent în blocuri) ; clasele au avut aproape același efectiv de elevi și de pionieri ; au avut o situație asemănătoare la învățătură ; tabloul profesiunilor exercitate de părinți prezenta indici aproape similari. Toate acestea se văd cu ușurință în tabelul ce urmează.

Fenomenul mobilității opțiunilor a fost surprins și studiat de noi în perioada inițială a investigațiilor în baza unei anchete complexe, efectuată pe un număr de aproape 1 000 de cazuri *, care viza atît opțiunile prezente, cît și diferite opțiuni manifestate în trecut de către copii. În cadrul anchetei preliminare, elevilor li s-au pus întrebări de felul :

* Efectivul lotului pe care s-a efectuat cercetarea cuprinde elevi din clasele V—VIII de la școlile generale din comunele : Berevoiești, Lerești și Liceul de cultură generală Stîlpeni, județul Argeș ; „23 August", județul Constanța ; Malul cu Flori, județul Dîmbovița ; Ciorogîrla și Dragomirești, județul Ilfov ; de la școlile generale nr. 164, 174 și liceele nr. 25 și nr. 31 din București. Pe această cale, aducem deosebite mulțumiri colectivelor de conducere și cadrelor didactice din școlile respective pentru sprijinul acordat.

Scanned with OKEN Scanner

Clasa *	Elevi înscriş la începutul anului şcolar	Elevi rămaşi înscrişi la sfîrşitul anului şcolar	Elevi veniţi în timpul anului şcolar	Elevi plecaţi în timpul anului şcolar	Pionieri	Utecişti	Ocupaţia părinţilor					Situaţia la învăţătură******						
							muncitori **	tehnicieni	ingineri ***	funcţionari****	alte categorii *****	Medii						repetenţi
												9–10		7–8		5–6		
												iunie	septembrie	iunie	septembrie	iunie	septembrie	
V A	40	38	2	4	35	—	19	1	2	9	7	16	—	16	1	2	2	1
VI A	42	42	—	—	40	—	18	4	2	8	10	18	—	18	1	2	2	1
VII A	30	29	—	1	27	—	12	4	3	7	3	13	—	13	—	3	—	—
VIII A	32	32	—	—	—	25	10	5	4	6	7	13	—	13	—	6	—	—
V C	40	40	3	3	32	—	20	1	3	8	8	12	—	14	2	—	7	5
VI C	40	38	—	2	32	—	19	1	4	4	10	14	—	19	—	3	2	—
VII C	35	33	—	2	32	—	17	2	5	3	6	9	—	12	—	5	4	3
VIII C	31	31	3	3	—	10	15	3	5	5	3	6	—	15	1	5	4	—

* Sînt urmărite aceleaşi colective de elevi, în evoluţia lor, de la clasa a V-a la clasa a VIII-a.
** Muncitori, dintre care : şofer, lăcătuş, croitor, rabotor, strungar, tîmplar, ţesătoare ş.a.
*** Ingineri, dintre care : inginer constructor, inginer electronist, inginer mecanic ş.a.
**** Funcţionari : lucrători în administraţie, intelectuali, (economist, contabil, merceolog, artist, redactor, regizor ş.a.).
***** Alte categorii de ocupaţii, dintre care : ofiţeri şi subofiţeri, cooperatori ş.a.
****** Pentru precizarea categoriilor de situaţii la învăţătură s-a aplicat procedeul rotunjirii.

Scanned with OKEN Scanner

a) Cînd te-ai gîndit prima oară la o viitoare meserie, la o viitoare profesiune ? În ce clasă ? Cu ce prilej ? b) Trecerea anilor ţi-a schimbat hotărîrea luată ? Cu ce prilej ? c) În prezent la ce profesiune te-ai decis ? Ce faci pentru atingerea acestui scop ?

Răspunsurile obţinute privind etapa de pînă la intrarea elevilor în clasa a V-a, moment de la care am introdus sistemul nostru de măsuri experimentale, conturează un tablou fluctuant pentru apariţia opţiunii. Dorinţa de a îmbrăţişa o anumită profesiune se manifestă relativ de timpuriu, încă înainte de intrarea în şcoală, declanşată spontan, sub impresia unor atracţii de moment, a unor influenţe secundare, copiii schimbîndu-şi însă des preferinţele pentru o activitate umană sau alta, nelipsind şi multe preferinţe pentru diferite jocuri. De aceea apreciem că asemenea manifestări nu pot fi considerate ca moment al apariţiei opţiunii profesionale, ci ca elemente premergătoare acestui act. Se constată însă că unii copii care au trăit de mici în colectivităţi sociale — creşe, cămine, grădiniţe — prezintă preferinţe ceva mai conturate pentru o anumită profesiune, pe care de obicei o practică cei ce se îngrijesc de creşterea lor sau participă la organizarea activităţii lor : profesori (educatori), ingineri, aviatori, medici, artişti, scriitori etc. Dar numărul acestor copii este relativ mic.

În clasele I-IV, sub influenţa şcolii, a învăţătorului în special, se înregistrează o oarecare creştere, evident redusă, a numărului elevilor care manifestă opţiuni pentru profesiuni. Aşa, de exemplu, la două detaşamente de la Şcoala generală nr. 164 din Bucureşti, situaţia obţinută din acest punct de vedere indică faptul că, pe lîngă cele patru şi respectiv şase opţiuni manifestate anterior şcolarităţii, se mai înregistrează încă nouă opţiuni la clasa experimentală şi alte zece la clasa de control. Această situaţie este o urmare a creşterii orizontului de cunoaştere al elevilor, al creşterii treptate a experienţei lor de viaţă. Numărul profesiunilor indicate la aceste clase este mic : 5 la clasa experimentală şi

Scanned with OKEN Scanner

9 la clasa de control. O situaţie relativ similară o înregistrăm şi în alte detaşamente. Astfel, elevii investigaţi din comuna Stîlpeni prezintă, înainte de a intra în şcoală, doar patru opţiuni, iar cei din comuna Malul cu Flori nici o opţiune. Aceiaşi subiecţi manifestă în clasele I-IV un număr sporit de opţiuni : 11 şi, respectiv, 7.

Pentru o imagine mai clară a fenomenului, reproducem evoluţia opţiunilor pentru profesiune de-a lungul claselor şcolii generale a elevilor din cele două clase în care s-a desfăşurat cercetarea (vezi tabelele).

Constatăm că se menţin preferinţe spre profesiuni ca învăţător, profesor, inginer şi medic, de regulă cele practicate de persoane apropiate copiilor. Se remarcă totodată faptul că, indicînd profesiunea de bază, de exemplu de inginer, de profesor etc. în general, elevii din primele clase nu indică şi specialitatea pe care ar dori s-o îmbrăţişeze în această carieră.

Asemenea diferenţieri înregistrăm doar la nivelul clasei a V-a, unde elevii încep să precizeze că doresc să devină inginer constructor, inginer mecanic, profesor de limba română, de limba engleză etc. În clasa a V-a se constată în primul rînd o sporire evidentă a numărului de profesiuni indicate, datorită influenţei exercitate de diverşi factori care concură la educaţia copiilor.

*
* *

Obiectivele urmărite prin aplicarea sistemului nostru de acţiuni experimentale erau : contribuţia la formarea interesului şi atitudinii corespunzătoare faţă de muncă, stimularea intereselor de cunoaştere — şcolare şi a celor legate de diferite profesiuni —, cultivarea dragostei şi a respectului faţă de oamenii muncii, a unor deprinderi practice fundamentale de muncă în vederea orientării şcolare şi a preorientării profesionale a elevilor.

Scanned with OKEN Scanner

Clasa experimentală

TABLOUL APARIȚIEI ȘI MOBILITĂȚII OPȚIUNILOR ELEVILOR

Nr. crt.	Elev	APARIȚIA ȘI MOBILITATEA OPȚIUNII ELEVILOR							
		înainte de clasa I	clasele I–IV	clasa a V-a	clasa a VI-a	clasa a VII-a	clasa a VIII-a	după absolvirea a 8 clase	
								școala urmată și opțiunea pentru secție	opțiunea pentru profesiune**
1	A.P.	—	—	ing. constructor	inginer	ing. electronist, ing. constructor	ing. constructor, ing. electronist	Lic. de cult. gen. (secția reală)	inginer
2	B.A.	—	—	prof. l. engleză	mecanic	profesor, mecanic auto	profesor, tehnician auto	Lic. de cult. gen. (secția umană)	profesor
3	B.B.	—	profesoară (cls. III)	balerină	balerină, profesoară	profesoară	prof. istorie	Școala generală	profesoară
4	B.R.	—	profesoară (cls. I)	învățătoare, profesoară	profesoară	profesoară	prof. l. engleză	Lic. de cult. gen. (secția umană)	profesoară
5	B.Gh.	—	tehn. radio (cls. IV)	tehn. radio, marinar	tehnician	ing. mecanic	tehnician auto (Liceul ind.)	Lic. ind. de transporturi	ing. electronist
6	B.G.	—	inginer (cls. III)	marinar, căpitan	ing. mecanic	ing. mecanic	ing. mecanic (Lic. de cult. gen.)	Școala generală	laborant
7	C.M.	—	—	nedecisă	comerț exterior	comerț exterior	comerț exterior	Lic. de cult. gen. (secția reală)	comerț exterior
8	C.V.	—	—	activist politic	activist	diplomat	diplomat	Lic. de cult. gen. (secția reală)	diplomat
9	C.E.	—	—	nedecis	arhitect	arhitect	artist (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secția umană)	artist
10	C.A.	—	—	constructor, profesoară, artistă	artistă	medic	artistă, compozitoare (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secția reală)	medic
11	D.L.	—	—	arhitect	inginer	ofițer	ing. proiectant (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secția reală)	inginer
12	D.M.	—	—	nedecis	nedecis	ofițer	tehnician telecom. (Liceul ind.)	Șc. profesională „Electromagnetica“	reglor de mașini
13	D.S.	—	—	desen tehnic	tehniciană	desen tehnic	desenatoare	Școala generală	desenatoare
14	G.R.	prof. l. română	—	prof. l. română	profesoară, medic	medic, profesoară	profesoară, medic pediatru (Lic. de cult. gen.)	Școala generală	profesoară
15	G.M.***	ing. constructor	—	ing. mecanic, fizician	ing. constructor	arhitect	arhitect (Lic. de cult. gen.)		

Scanned with OKEN Scanner

16	G.Ş.	profesoară	—	profesoară	profesoară	profesoară	prof. l. română	Şcoala generală	profesoară
17	I.E.	—	—	pictoriţă, scrimeră	medic	medic	chimistă (Lic. de cult. gen.)	Şcoala generală	chimistă
18	I.A.	artistă	—	profesoară, medic, artistă	artistă	artistă	artistă (Lic. de cult. gen.)	Şcoala generală	artistă
19	K.C.	—	—	învăţător, medic, şofer-mecanic	ofiţer	translator, ofiţer	ofiţer (Liceul militar)	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	translator
20	L.M.	—	arhitectă (cls. IV)	profesoară, arhitectă	arhitectă	arhitectă	arhitectă (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	arhitectă
21	M.C.	—	—	nedecis	muncitor	muncitor, aviator	electrician (Şc. profesională)	Şc. profesională U.M.A.S.	electrician
22	M.G.	—	ingineră (cls. I)	profesoară, ingineră	ingineră	chimistă	tehn. chimistă	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	tehniciană
23	N.G.	—	—	nedecis	muncitor	bobinator	bobinator (Şc. profesională)	Şc. profesională U.M.E.B.	electrotehnician
24	P.L.	—	—	arhitectă	arhitectă	arhitectă	arhitectă (Lic. de arte plastice)	Lic.de arte plastice	arhitectă
25	P.I.	—	—	ofiţer	inginer	mecanic auto	ofiţer (Liceul militar)	Şcoala generală	ofiţer
26	P.M.	—	profesoară (cls. IV)	profesoară, medic, ingineră	profesoară, ingineră	profesoară	prof. l. română	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	prof. l. română
27	R.C.	—	—	medic, profesoară	profesoară, ingineră	ingineră	ing. constructor (Lic. de cult. gen.)	Şcoala generală	ingineră
28	R.V.	—	medic (cls. III)	medic, scriitoare	medic, scriitoare	medic chirurg	medic chirurg (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	medic
29	R.A.	—	medic (cls. II)	medic	medic	medic	medic (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	medic
30	V.D.	—	—	ofiţer	prof. istorie	ofiţer, prof. istorie	ofiţer	Liceul economic	economist
31	V.G.	—	—	ingineră	artistă	artistă	artistă (Lic. de cult. gen.)	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	artistă
32	V.C.	—	—	ofiţer	ofiţer	tehnician, ofiţer	tehnician (Liceul ind.)	Şc. profesională „Electroaparataj“	electrotehnician

* Elevilor li s-a cerut să indice şi tipurile de şcoli pe care le vor urma.

** Cînd s-au exprimat două sau mai multe opţiuni s-a luat în considerare numai prima.

*** Nu a mai putut fi urmărit după absolvirea clasei a VIII-a, schimbîndu-şi domiciliul.

Scanned with OKEN Scanner

Clasa de contro:

TABLOUL APARIȚIEI ȘI MOBILITĂȚII OPȚIUNILOR ELEVILOR

Nr. crt.	Elev	APARIȚIA ȘI MOBILITATEA OPȚIUNII ELEVILOR							
		înainte de clasa I	clasele I—IV	clasa a V-a	clasa a VI-a	clasa a VII-a	clasa* a VIII-a	după absolvirea a 8 clase	
								școala urmată și opțiunea pentru secție	opțiunea pentru profesiune**
1	B.E.	—	profesoară (cls. I)	profesoară	profesoară	prof. istorie, prof. l. franceză	prof. l. franceză prof. istorie	Școala generală	prof. l. franceză
2	C.I.	scriitor	—	scriitor	scriitor	scriitor	scriitor	Lic. de cult. gen. (secția reală)	ziarist
3	C.D.	—	—	nedecis	nedecis	nedecis	nedecis	nu urmează nici o școală	nedecis
4	C.E.	—	translatoare (cls. II)	translatoare	profesoară, translatoare	prof. l. străine, translatoare	profesoară, translatoare	Școala generală	prof. l. română
5	C.N.	—	—	nedecisă	nedecisă	nedecisă	soră medicală	nu urmează nici o școală	nedecisă
6	D.M.	—	coafeză (cls. I)	coafeză	coafeză	coafeză	farmacistă	nu urmează nici o școală	nedecisă
7	D.R.	—	—	nedecis	strungar	electrician, strungar, fotbalist	electrician, strungar, fotbalist	nu urmează nici o școală	nedecis
8	D.L.	aviator	ing. militar (cls. II)	aviator	inginer	inginer	ing. militar	Lic. de cult. gen. (secția reală)	nedecis
9	D.L.	—	—	nedecisă	nedecisă	nedecisă	nedecisă	Școala generală	nedecisă
10	D.M.	—	—	arhitect	arhitect	arhitect	ziarist	Lic. ind. pentru ind. alimentară	ing. chimist
11	G.I.	—	aviator (cls. II)	aviator	aviator	aviator	aviator	Lic. de cult. gen. (secția reală)	inginer
12	G.P.	—	—	nedecis	nedecis	nedecis	muncitor	Șc. profesională U.M.E.B.	electrician
13	G.A.	aviator	—	aviator, medic	aviator	medic chirurg	medic	Lic. de cult. gen. (secția reală)	comerț exterior
14	G.C.	—	solistă (cls. IV)	solistă	solistă	solistă de muzică ușoară	artistă	Lic. de cult. gen. (secția reală)	inginer

Scanned with OKEN Scanner

15	L.L.		profesoară (cls. III)	profesoară	profesoară	profesoară	prof. l. română	Şcoala generală	nedecisă
16	L.A.	–	–	profesoară	învăţătoare	profesoară	profesoară	Lic. de cult. gen. (nedecisă)	nedecisă
17	M.A.	–	–	ofiţer	ofiţer, fotbalist	ofiţer	ofiţer, sportiv	Lic. de cult. gen. (nedecis)	nedecis
18	M.G.	–	–	profesoară	profesoară	profesoară	profesoară	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	prof. l. franceză
19	M.M.	–	–	tehn. radio	tehn. radio	tehn. radio	tehn. radio	Lic. ind. de constr. de maşini	constr. de maşini
20	M.A.	medic	–	nedecis	nedecis	nedecis	arhitect, medic	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	medic
21	M.E.	–	–	nedecis	nedecis	nedecis	nedecis	Şc. profesională „D. Marinescu“	muncitor
22	M.M.	–	–	medic	medic	medic, inginer	medic, inginer	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	ing. electronist
23	N.G.	solistă de operetă	–	solistă	solistă	solistă	solistă	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	conservator-canto
24	O.M.	–	–	învăţătoare	învăţătoare	profesoară	profesoară	Lic. de cult. gen. (secţia umană)	prof. l. română
25	P.A.	–	arhitectă (cls. III)	arhitectă	arhitectă	arhitectă	arhitectă	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	arhitectă
26	R.D.	–	–	nedecis	nedecis	nedecis	nedecis	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	ofiţer
27	S.O.	–	chimistă (cls. II)	chimistă	chimistă	chimistă	învăţătoare	Şcoala generală	prof. ed. fizică
28	Ş.A.	–	învăţătoare (cls. I)	învăţătoare	învăţătoare	croitoreasă	croitoreasă	nu urmează nici o şcoală	coafeză
29	T.I.	–	–	nedecis	electrician	nedecis	strungar	Şc. profesională U.M.E.B.	strungar
30	V.T.	profesoară	–	profesoară	profesoară	profesoară	profesoară	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	profesoară
31	V.C.	–	–	nedecis	nedecis	jurist	avocat, judecător	Lic. de cult. gen. (secţia reală)	ing. electronist

* Elevilor li s-a cerut să indice şi tipurile de şcoli pe care le vor urma.
** Cînd s-au exprimat două sau mai multe opţiuni s-a luat în considerare numai prima.

Scanned with OKEN Scanner

Corespunzător acestor obiective, am acționat în mod deliberat, vizînd concomitent trei nivele *.

Un nivel informațional, avînd în vedere : a) însușirea cunoștințelor de bază cu privire la principalele sectoare de activitate umană din societatea noastră socialistă, ca industrie, agricultură, știință, cultură, administrație ; b) sprijinirea elevilor în informarea lor despre profesiunile existente, ca și în realizarea unei viziuni de ansamblu cu privire la profesiunile viitoare care se vor dezvolta.

Prin măsurile preconizate am urmărit influențarea opțiunii în direcția conștientizării ei, cu asigurarea unei stabilități justificate, a necesității ca elevii să-și mențină preferințele pentru activitățile umane pentru care au înclinații reale și posibilități de dezvoltare.

Mijloacele folosite în acest sens au fost : organizarea unor vizite în producție care să permită sesizarea, cunoașterea principalelor ramuri ale industriei, precum și a principalelor categorii de lucrători din industria actuală : ingineri, tehnicieni, muncitori (Uzina de mașini electrice, Fabrica de elemente de automatizare, Combinatul de confecții și tricotaje, Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", toate din București ; Uzina de automobile Pitești, Uzinele mecanice Cîmpulung, întreprinderile portuare constănțene ș.a.).

A urmat valorificarea observațiilor făcute cu prilejul vizitelor în producție în cadrul unor ore de dirigenție cu teme ca : „Avîntul industriei în județul (orașul) nostru", „Meseria e brățară de aur", „Calificarea tineretului din industria contemporană", „Disciplina în muncă — condiție a unei productivități ridicate".

Efectuarea de vizite în domeniul agricol : C.A.P., ferme de stat, I.M.A., combinate agro-zootehnice. Vizitarea de expoziții : „Expoziția realizărilor economiei naționale", „Expoziția recoltelor bogate", „Expoziția «Tinere speranțe»".

Frecventarea diferitelor instituții de cultură și artă, ca Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării re-

* Vezi de același autor „Necesitatea programării activității pionierești în domeniul orientării școlare și preorientării profesionale a elevilor", în „Revista de pedagogie" nr. 4/1969, și „Elemente de preorientare școlară și profesională în cadrul acțiunilor pionierești", în „Activitatea educativă pionierească", București, Editura politică, 1969.

Scanned with OKEN Scanner

voluționare și democratice din România, Muzeul Militar Central, Muzeul „G. Coșbuc", Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, Casele memoriale „L. Rebreanu" — Pitești și „G. Topîrceanu" — Nămăiești, județul Argeș ș.a.

Culegerea unor texte referitoare la profesiunea pe care elevul vrea s-o urmeze, întocmirea de albume pe ramuri de profesiuni, care să ilustreze aspectele mai importante ale muncii în condițiile progresului tehnic contemporan.

Organizarea unor întîlniri cu fruntașii în producție, care să le vorbească pionierilor despre mobilitatea profesiunilor în producția modernă, despre rolul tehnicii în ridicarea indicilor calitativi și cantitativi ai producției etc.

Informarea specială a elevilor asupra diferitelor tipuri de licee (teoretice și de specialitate : economice, comerciale, industriale, pedagogice) pe care le pot urma, precum și asupra diverselor școli profesionale din orașul și județul lor, ca și din țară.

De asemenea, în atenția noastră a stat asigurarea unui program interesant și util la cercurile pe obiecte, tehnice, științifice, artistice etc. frecventate de pionieri și școlari, cu propuneri de teme venite din partea copiilor, cu solicitarea unor specialiști din rîndul părinților care să conducă activitatea acestora.

Prin stimularea mai insistentă a pionierilor pentru lectura articolelor privind realizările din diferite domenii de activitate, publicate în presa pentru copii, în revistele de știință și tehnică, în „Cutezătorii", „Racheta cutezătorilor" etc., am căutat să lărgim orizontul lor informațional.

Vizionarea emisiunilor : „Vreau să știu", „Micii meșteri mari", „Ex-Terra", „Brățara de aur", precum și a unor reportaje transmise în direct din uzine, de pe ogoare, din diferite instituții și școli, a figurat printre mijloacele cele mai recreative.

În sfîrșit, organizarea unor serate științifice în care să se prezinte scurte informări științifice, experiențe interesante, albume cu caracter profesional etc., a constituit unul dintre mijloacele privind informarea copiilor în legătură cu diferite profesiuni.

Un al doilea nivel este acela al *interiorizării de către copii a cunoștințelor dobîndite și al elaborării unor convingeri cu privire la muncă și diferite profesiuni.* În investiga-

Scanned with OKEN Scanner

rea acestui nivel s-a mers de la înregistrarea declarațiilor elevilor pînă la compararea lor cu randamentul școlar, cu manifestările atitudinale și participarea efectivă a copiilor la diferite sarcini de muncă. În acest plan ne-au preocupat : a) cultivarea dragostei față de muncă la subiecții cercetați și a respectului pentru oamenii muncii ; b) educarea unor trăsături morale, de caracter, cum ar fi : plăcerea de a munci, bucuria unei munci bine îndeplinite, perseverența în muncă, tendința de asimilare a noului, de perfecționare a calității muncii, formarea spiritului tovărășesc în relațiile de muncă ; c) stimularea pionierilor în direcția autocunoașterii pentru autodezvoltarea capacităților personale.

Mijloacele preconizate aici au fost :

— apelul la sentimentele și la conștiința copiilor pentru îndeplinirea sarcinilor lor de muncă ; familiarizarea cu eroii muncii socialiste, cu fruntașii în producție și evidențierea patosului muncii de pe întreg cuprinsul patriei (prin discuții, comentarii de texte literare, aprecieri de spectacole) ;

— cunoașterea sistemului de evidențiere în muncă, raportat la aplicarea cu discernămînt a evidențierilor pionierești (asigurarea funcționalității sistemului de distincții pionierești și de sancțiuni pe baza Statutului unităților și detașamentelor de pionieri din R. S. România) ;

— desfășurarea unor convorbiri pe teme etice între comandant și pionieri, inițiate chiar în procesul desfășurării diferitelor activități practice (în ideea de a sublinia : „Munca — înaltă îndatorire cetățenească", „De ce doresc să îmbrățișez o anumită meserie?", „Exemplul în muncă al părinților mei", „Frumusețea relațiilor de muncă dintre oameni", „Tentația lenei și urmările ei") ;

— creațiile libere în cadrul diferitelor activități (cercuri de artă plastică, de literatură etc., concursuri ș.a.), cu subiecte cum sînt : „Ce aptitudini consider că posed și pe care le-aș putea valorifica în viitor ?", „Domeniul de activitate preferat", „Unde va fi nevoie de mine ?", „Cu cine aș vrea să mă asemăn ?", le-am socotit mijloace care favorizează proiectarea elementelor personalității prin care aceasta se poate mai amplu autoconștientiza ;

— de asemenea, determinarea la copii a atitudinii critice față de chiul, de degradarea avutului obștesc, față de neglijența în muncă, superficialitate, inerție și conservatorism.

Scanned with OKEN Scanner

Al treilea nivel, al *formării şi activizării capacităţilor şi deprinderilor de muncă la copii*, a avut în vedere următoarele obiective, căi şi mijloace : a) participarea nemijlocită a copiilor la acţiuni de îngrijire şi de amenajare a clasei, şcolii, camerei pionierilor, a curţii şi terenului de sport de pe lîngă şcoală ; păstrarea îngrijită a cărţilor de la biblioteca şcolii, a manualelor primite etc. ; b) participarea copiilor la munci gospodăreşti în familie, la îngrijirea şi păstrarea locurilor comune în bloc, la amenajarea faţadei şi spaţiilor verzi din preajma blocului, a parcurilor din apropiere ; c) prezenţa elevilor-pionieri la acţiunile întreprinse în cadrul „Săptămînii primăverii", la sădirea pomilor, a florilor, la degajarea spaţiilor de resturile de construcţii pentru a le amenaja pentru joc ; d) activitatea efectivă cu sarcini de muncă în cadrul cercurilor din şcoală ori de la Palatul pionierilor sau de la casele pionierilor ; e) participarea efectivă, pînă la cele mai înaintate etape, la concursurile „Minitehnicus" organizate de revista „Cutezătorii" şi stimularea dorinţei copiilor de a fi prezenţi cu obiectele efectuate pentru diferite concursuri la expoziţia anuală „Tinere speranţe", de a fi selecţionaţi pentru taberele pioniereşti cu profil tehnic : radio, rachetomodele, navomodele, aeromodele ; f) participarea la Festivalul cultural-artistic în fazele pe şcoală şi interzonale, organizate anual ; g) stimularea acţiunii de economisire a banilor prin librete C.E.C. individuale.

Conform sistemului de măsuri preconizat şi fără a renunţa la caracterul distractiv-recreativ pe care urmează să-l realizeze acţiunile extraşcolare pioniereşti atît în detaşamentul experimental (clasa a V-a A, Şcoala generală nr. 164), cît şi la alte detaşamente cuprinse în cercetarea extensivă, s-au introdus obiective educative şi acţiuni menite să contribuie în mod expres la orientarea şcolară şi preorientarea profesională a copiilor, similar programelor aplicate unor clase din şcolile din Cluj *.

Astfel, constatînd după chestionarele date că informaţiile pionierilor cu privire la cunoaşterea

* Vezi *Ion Popa, Alexe Floca* şi *Valer Popa*. „Rezultatele preliminare ale orientării şcolare şi profesionale în şcolile experimentale din Cluj", în „Contribuţii la orientarea şcolară şi profesională", Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, p. 41.

aspectelor economiei noastre și a culturii sînt excesiv de restrînse, ei nominalizînd un număr mic de profesiuni care le sînt mai familiare, cu foarte vagi reprezentări și diferite confuzii despre conținutul multor meserii, s-a procedat la o efectuare sistematică și corelată a acțiunilor proiectate. Accentul a fost pus nu pe expuneri aride despre muncă și profesiuni, ci pe îmbinarea intuiției cu explicația în efectuarea unor multiple vizite în producție.

De exemplu, pentru cunoașterea muncii *în domeniul industrial* s-au efectuat vizite la Uzina de mașini electrice, la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" și la Combinatul de confecții, toate din București. Acestea, potrivit cerințelor metodice, au pus accentul pe lămurirea principalelor categorii de lucrători din industrie, a principalelor ramuri și direcții ale industriei, după natura materiei prime prelucrate sau după produsul-marfă finit pus în circulație.

Astfel, în ce privește categoriile de lucrători din domeniul industrial, elevilor li s-au prezentat caracteristicile principale ale activității desfășurată de *muncitor,* care este calificat la locul de muncă, la cursuri sau în școli profesionale, specializat într-o meserie pe care o execută potrivit normelor și planului de producție, fiind direct răspunzător de produsul muncii sale. Apoi s-a insistat asupra categoriei de tehnician în producția industrială, cadru de calificare tehnică medie, capabil să descifreze, să organizeze și să răspundă de munca efectuată pe un anumit sector de activitate, să aprecieze calitatea produselor și realizarea graficului de producție. Cu privire la *ingineri,* s-a observat că aceștia au o calificare tehnică-științifică superioară ; ei coordonează producția pe unitate și chiar pe unități industriale, fiind capabili să efectueze planificări de ansamblu, normări corespunzătoare, să coreleze și să răspundă de activitatea diferitelor sectoare. S-a precizat elevilor că fiecare din aceste profiluri de muncă permite autoperfectare, inovații, inventivitate și aport creator.

Scanned with OKEN Scanner

Referitor la industrie, pionierilor și școlarilor li s-a precizat faptul că aceasta se divide în două mari grupe : cea a *industriei grele*, care asigură extragerea materiei prime și, în principal, construcția de mașini de producție pentru diferitele domenii ale activității noastre industriale ori agrare, și *industria ușoară*, care asigură prelucrarea unor materii prime în folosul populației pentru a produce bunuri de larg consum.

Privitor la direcționarea industriei după natura materiei prime folosite ori a produsului obținut, elevilor li s-au prezentat principalele sectoare : industria siderurgică, industria chimică, industria bunurilor de consum etc.

La prezentarea acestora nu s-au dat amănunte cu privire la diferitele categorii de ingineri, tehnicieni și muncitori care activează în prezent în acest important sector al economiei naționale, pentru că elevii nici nu le pot încă reține și nici nu este practic posibil, datorită marii lor varietăți și diversității de formație. S-a putut remarca faptul că pionierii au reținut un lucru esențial din asemenea prezentări : orice lucrător din industrie trebuie să fie un lucrător modern, continuu preocupat de perfecționarea sa profesională, de introducerea în muncă a elementului nou, de sporirea productivității, de calitatea producției la care participă. În acest sens am urmărit ca la întreprinderile vizitate să se ilustreze și faptul că deseori inginerii foarte buni provin din muncitorii foarte buni printr-o calificare superioară ulterioară și care au căutat necontenit să țină pasul cu nivelul științei și tehnicii contemporane.

În clasa a VIII-a, prin acțiunile extrașcolare efectuate s-a realizat un pas înainte în procesul de preorientare, acesta constînd în : a) darea unor noțiuni cu privire la profesiunile de masă ; b) transmiterea de informații referitoare la unele profesiuni noi, necesare în industria modernă ; c) cunoașterea mijloacelor de calificare a absolvenților școlii generale prin școlile profesionale din orașul București și din

Scanned with OKEN Scanner

țară. Pentru atingerea acestui scop, de un real folos au fost vizitele în întreprinderi, filmele documentare, emisiunile radio și TV cu subiecte adecvate, consultarea îndrumătoarelor pentru admiterea în învățământul de cultură generală, în liceele de specialitate și în învățământul profesional și tehnic, întîlnirile cu lucrători din industrie, cu specialiști, ca și activitatea de antrenament asiduu în cercurile cu caracter tehnic și științific.

Pentru cunoașterea muncii în *domeniul agricol* s-au efectuat acțiuni specifice, dintre care menționăm : vizite la Expoziția recoltelor bogate, la „Grădina botanică", la Muzeul „Grigore Antipa", toate din București, precum și vizitarea mai multor C.A.P., ferme agricole, crescătorii avicole, ferme zootehnice, întreprinderi și combinate de prelucrare a cărnii, a legumelor și fructelor, a laptelui etc. din județele Argeș, Dîmbovița, Constanța și Ilfov. Cu acest prilej, accentul s-a pus pe cunoașterea principalelor tipuri de lucrători din agricultură : cel de *muncitor agricol*, tehnician (viticol, legumicol, horticol, zootehnist), agrotehnician mecanic (tractorist, mecanic de combină etc.), *inginer agronom*. Cu același prilej, pionierii au fost familiarizați cu particularitățile diferitelor ramuri ale agriculturii : cultura cerealelor, pomicultura, horticultura, legumicultura, precum și cu unele ramuri strîns legate de agricultură, ca zootehnia, apicultura, sericicultura ș.a.

Important a fost faptul că, la capătul acestor vizite, discuții și acțiuni, cei mai mulți dintre elevii investigați au sesizat și au reținut ca elemente esențiale transformările continue pe care le înregistrează profesiunile din agricultură datorită introducerii în acest domeniu a științei și tehnicii moderne : 99,2% dintre cei chestionați sesizează efectul mecanizării în această direcție, 90% efectul folosirii îngrășămintelor chimice, 74% conștientizează consecințele cultivării pe baze științifice a plantelor industriale și a cerealelor, 60% indică modificările profesionale

Scanned with OKEN Scanner

datorate introducerii de noi specialiști în agricultură.

În legătură cu această preocupare se ridică problema importantă a cunoașterii de către comandanți a *fenomenului de evoluție a diferitelor ramuri profesionale*. Nu este vorba aici de a-i informa numai ei pe elevi asupra acestei evoluții, ci de a solicita specialiștilor, cînd aceștia se întîlnesc cu elevii, să se refere la faptul că de o deosebită importanță în continua perfecționare a calificării este participarea directă la munca agricolă, la schimbările survenite în profesiunea lor, tocmai pentru a marca progresul prin introducerea pe scară tot mai largă a științei și tehnicii în agricultură. Astăzi, cînd producția agricolă este tot mai mult sprijinită de industrie, cînd agricultura joacă un rol important în viața economică a țării noastre, este necesar ca, printr-o activitate adecvat diversificată, comandantul de pionieri să stimuleze interesul copiilor pentru profesiunile agricole, să cultive în rîndul pionierilor și școlarilor atașamentul pentru agricultură, precum și dorința ca prin activitatea lor viitoare să contribuie la prosperarea satului socialist.

Cît privește *cunoașterea muncii din domeniul cultural și politic*, s-au efectuat vizite la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, la Muzeul Militar Central, la Muzeul „G. Coșbuc", toate din București, la muzee și la expoziții de artă din țară. De asemenea s-au organizat concursuri și seri literare („Cel mai bun recitator", seară de basme etc.); audiții muzicale („George Enescu") și șezători muzicale („Drag mi-e cîntecul și jocul") ; medalioane și montaje istorice-literare („Figura luminoasă a marelui Ștefan" ș.a.); vizionări de spectacole cinematografice, de operă și teatru ; discuții pe teme etice cu comandantul de detașament sau de unitate, cu medicul școlar etc.

În toate aceste acțiuni s-a urmărit familiarizarea copiilor cu principalele ramuri ale vieții culturale,

Scanned with OKEN Scanner

precum și cu profesiunile de bază din acest domeniu. Astfel, pionierii au fost conduși să cunoască specificul muncii în sectoarele : învățămînt, sănătate, artă (în diferite direcții : pictură, sculptură, muzică, coregrafie etc.), cultură de masă (radio, TV, edituri, presă, carte). Totodată, cu acest prilej s-au lămurit și principalele tipuri de lucrători din acest domeniu : activist cultural, redactor, pictor, actor, profesor, medic, cercetător științific etc.

Ceea ce remarcam la familiarizarea elevilor cu munca în domeniul industrial a fost valabil și pentru sectorul muncii politice și culturale. Preadolescenții nu pot reține încă toate categoriile de specialiști dintr-o ramură de activitate și nici nu este nevoie. Principal este ca, prin cunoașterea elementelor de bază dintr-un sector de activitate, ei să înceapă să se intereseze și să se informeze asupra muncii respective.

Interesarea elevilor pentru un domeniu de activitate sau altul, avînd în vedere că „interesul reprezintă o orientare relativ constantă, nu de moment, o năzuință de a cunoaște, de a desfășura în mod individual o anumită activitate“ *, a fost susținută în sistemul nostru de intervenții prin *solicitarea unor lecturi particulare* referitoare la munca din diferite sectoare, prin *transpunerea în alte acțiuni* (turistice, practice, tehnice, jocuri etc.) a cunoștințelor dobîndite cu sprijinul activităților organizate și prin *exprimarea opțiunii* pentru una din profesiunile cunoscute.

În scopul accelerării procesului de interiorizare a cunoștințelor dobîndite și al formării convingerii că în socialism fiecare om trebuie să muncească, s-a procedat la o întărire, prin acțiuni extrașcolare pionierești, a efectelor pozitive obținute în cadrul orelor de dirigenție prin prezentarea de teme corespunzătoare.

---

* *Dumitru Salade.* „Pregătirea elevilor din clasele V—VIII pentru alegerea profesiunii“, București, Editura didactică și pedagogică, 1964, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, tema „Munca — factor principal în dezvoltarea multilaterală a omului“ a fost precedată de o vizită pe șantierul de construcții de locuințe din cartierul „Drumul Taberei“, însoțită de activitatea pentru realizarea unui album cu imagini de „specialiști români de înaltă clasă“. La fel, discuția din cadrul orei de dirigenție pe tema „Ce vreau să devin ?“ a fost urmată de un colocviu pionieresc pe tema „Meseria e brățară de aur“.

În vederea formării și activizării capacităților și deprinderilor de muncă, a aptitudinilor copiilor în această direcție, am procedat la întărirea efectelor pozitive ale lecțiilor de lucru manual, de lucrări practice în atelier și în laborator, am efectuat cu elevii operații de sădire a pomilor, de îngrijire a grădinii școlare (a parcelei detașamentului). O acțiune concretă, cu frumoase rezultate, a fost aceea a „patronării băncilor școlare“, care s-a întreprins în clasa experimentală de comun acord cu elevii care învățau în aceeași încăpere în schimbul doi. Fiecare elev a luat în primire banca în care sta, știind că acest avut obștesc, pe care se vor perinda generații, trebuie păstrat cu grijă. Spiritul de răspundere pentru bunurile școlii s-a extins și asupra altor obiecte din clasă, laborator, curtea școlii. Prin această acțiune s-a insistat asupra spiritului de răspundere pentru avutul public, pentru munca adulților. Efectul obținut a fost vizibil. Se reconfirmă faptul că elevilor preadolescenți le place să fie luați în considerare, să se constate și să se aprecieze că angajamentul lor valorează, că el este o garanție morală.

O altă acțiune care i-a deprins pe elevi cu munca de planificare și de economie s-a intitulat : „Economisind leu cu leu“. Așa cum lozinca „Spic cu spic, patriei snop“ crease o tradiție în mediul rural, această acțiune a produs o emulație printre copii pentru depuneri pe librete C.E.C. în scopul strîngerii fondului necesar fiecăruia pentru a participa la excursia de sfîrșit de an efectuată prin țară.

Scanned with OKEN Scanner

Trebuie să precizăm că fiecare din acțiunile menționate au contribuit fie la consolidarea nivelului informațional, fie la conturarea convingerii necesității de a munci, fie la formarea anumitor deprinderi practice și au influențat, cu alte cuvinte, mai mult sau mai puțin toate nivelele procesului respectiv, efectele uneia dintre aceste acțiuni fiind condiționate și de efectele celorlalte.

Subliniem, totodată, că unele acțiuni mai ample, gîndite și pregătite din timp, s-au soldat cu rezultate deosebite în privința orientării opțiunilor profesionale ale elevilor. În acest sens citățm vizita întreprinsă cu elevii clasei experimentale, a VIII-a A, la Fabrica de elemente de automatizare (F.E.A.). În perioada de pregătire, elevilor li s-a făcut un instructaj în legătură cu aspectele și cu problemele asupra cărora trebuiau să fie atenți, să culeagă date, să-și spună impresiile. Răspunsurile obținute la un chestionar dat după efectuarea vizitei respective sînt semnificative pentru problema care ne interesează. Astfel, din răspunsurile la întrebările de control : „Ce profesiuni, mai vechi și mai noi, izvorîte din necesitatea tehnicii avansate se practică în F.E.A.?“, „Care este utilitatea practică a produselor acestei întreprinderi ?“, „Ce profesiune, ce sector anume ți-au plăcut mai mult ?“ etc., se constată că elevii și-au lărgit cunoștințele cu privire la tabloul profesiunilor practicate în această întreprindere modernă. De pildă, ei au sesizat că pe lîngă unele profesiuni mai vechi, ca cele de *strungar, frezor, bobinator* ș.a., în această întreprindere se întîlnesc profesiuni noi, ca cele de *operator, reglor, calculator, fizician, termist*. Relatările copiilor sînt însoțite de observații din care rezultă că ei și-au dat seama de evoluția profesiunilor în funcție de nivelul tehnicii contemporane. În acest sens, ei ne precizează : „Au apărut profesiuni noi, pe lîngă cele vechi“ ; „Profesiunile vechi s-au modernizat, s-au adaptat la cerințele vieții actuale“ ; „În multe cazuri, munca intelectuală a înlocuit sau înlocuiește tot mai mult munca ma-

Scanned with OKEN Scanner

nuală" ; „Tehnica nouă a creat noi profesiuni, care necesită o nouă pregătire".

De asemenea, din răspunsuri reiese că elevii au reţinut larga utilitate a produselor fabricate la F.E.A. pentru o serie de alte întreprinderi, din ţară şi de peste hotare, furnizîndu-le aparate de măsurat temperatura, presiunea, calculatoare electronice, tuburi luminoase ş.a. Totodată se constată că elevii au înregistrat modul de organizare a producţiei pe sectoare, laboratoare, pe unităţi distincte, prin a căror acţiune corelată se realizează producţia globală a fabricii. În acest sens, ei nominalizează, de exemplu, halele de prelucrare şi de asamblare, secţia de automatizare, de amplificare, sectorul de reglaj.

Se remarcă deci o îmbogăţire a nivelului informaţional al elevilor atît în ce priveşte numărul şi natura profesiunilor, felul şi utilitatea produsului finit, cît şi principalele sectoare în care activează muncitorii întreprinderii.

Din răspunsurile la întrebările privind felul de organizare şi disciplina în muncă a angajaţilor, veniturile muncitorilor, tehnicienilor şi inginerilor din întreprindere, rolul F.E.A. în extinderea colaborării tehnice-ştiinţifice pe plan mondial, a rezultat că elevii şi-au conturat convingerea şi dorinţa de perspectivă de a lucra într-o întreprindere modernă. Răspunsuri ca : „F.E.A. este prima fabrică de acest fel din ţara noastră" ; „Mi-ar place să lucrez într-o astfel de întreprindere" ; „Construcţia arhitectonică ultramodernă din beton şi sticlă, amplasarea ingenioasă a bancurilor de lucru, gradul înalt de tehnicitate..., totul te invită să munceşti într-o astfel de fabrică". Observaţiile elevilor cu privire la disciplina în timpul lucrului, la evitarea zgomotelor, a plimbărilor şi a mişcărilor inutile, a timpilor morţi, referitoare la menţinerea ordinii la locul de muncă, la concentrarea atenţiei în timpul muncii, respectarea pauzelor etc. arată că elevii îşi dau mai mult seama că o muncă de calitate nu se poate desfăşura decît în condiţiile unei discipline ferme şi că, tot-

Scanned with OKEN Scanner

odată, munca organizată ştiinţific creează o disciplină fermă. De asemenea, cunoştinţele dobîndite despre veniturile lucrătorilor din F.E.A. au contribuit la convingerea elevilor că o muncă mai bună, de calitate superioară, este mai bine retribuită şi că tineretul dispune de posibilităţi stimulatorii pentru a-şi spori veniturile în raport cu pregătirea, perfecţionarea şi calitatea activităţii sale profesionale.

Ce influenţă poate exercita o asemenea acţiune asupra deprinderilor şi capacităţilor de muncă ale copiilor ? Evident, deprinderile, priceperile şi capacităţile de muncă se elaborează în efectuarea ca atare a muncii respective. Asistenţa la un proces organizat de producţie poate însă avea transferul său, poate înrîuri o serie de deprinderi colaterale. De exemplu, admirînd liniştea din uzină, ordinea, ţinuta plină de acurateţe a lucrătorilor (cu halate, salopete, încălţăminte de interior), instalaţiile de absorbire a zgomotului şi a impurităţilor, elevii au posibilitate să extindă asemenea cerinţe chiar la munca şcolară, iar ulterior, la orice muncă, curăţenia, ordinea, punctualitatea, precizia, autocontrolul, coordonarea operaţiilor fiind factori comuni în orice profesiune.

Fără a exagera rolul unei singure vizite, totuşi acţiunea descrisă a determinat pe 11 copii să-şi exprime opţiunea pentru a lucra într-o asemenea întreprindere.

Totodată am relatat vizita respectivă mai pe larg, deoarece ea ne-a oferit prilejul unei informări mai ample asupra perspectivei spre care se îndreaptă în dezvoltarea sa întreprinderea, funcţiei pe care o îndeplineşte fabrica respectivă în ansamblul economiei noastre, conţinutului modern al producţiei din această unitate, varietăţii profesiunilor pe care le implică, gradului de responsabilitate al fiecărui lucrător şi al colectivului în ansamblu, tendinţei de perfecţionare continuă a pregătirii profesionale, toate acestea constituind parametri principali în organizarea acţiunilor de acest fel.

Scanned with OKEN Scanner

Rezultatele obținute; explicarea lor

Experimentul intensiv longitudinal, aplicat aceluiași detașament de la clasa a V-a pînă în clasa a VIII-a, observat apoi și în continuare, ne înfățișează o evoluție autentică a opțiunilor pentru profesiune ale elevilor (vezi tabelele la care ne-am mai referit). În clasa a V-a, datorită intensificării acțiunilor de cunoaștere a tabloului profesiunilor, a domeniilor de activitate etc., realizate atît în cadrul procesului de învățămînt, cît și în cadrul activității extrașcolare, s-a înregistrat o creștere evidentă a opțiunilor pentru diferite profesiuni. În clasa a V-a A, din 32 de elevi, doar 5 nu optează pentru o anumită profesiune, fiind nedecișii, iar în clasa a VI-a în colectivul respectiv rămîne numai un elev nedecis. La clasa a V-a C (de control), din 31 de elevi, 10 nu manifestă opțiuni. Din colectivul dat, în clasa a VI-a, un număr de 8 elevi sînt încă nedecișii, nu exprimă opțiuni pentru vreo profesiune. Această diferență în favoarea clasei a V-a A se datorează în bună măsură preocupării intense în domeniul orientării opțiunilor profesionale care au existat la clasa experimentală. Evident că școala și-a manifestat rolul principal în definirea și evoluția opțiunilor pentru profesiune la elevii ambelor clase. Conjugîndu-și eforturile și în această direcție cu cele ale școlii, precum și cu ale altor factori, Organizația Pionierilor și-a adus o contribuție specifică amplă, sprijinind procesul de orientare școlară și de preorientare profesională a elevilor citați.

Rezultatul acestor preocupări este semnificativ și în ce privește varietatea profesiunilor și a specialităților indicate. Astfel, elevii din clasa a V-a A își exprimă preferința pentru 23 de profesiuni și specialități, pe cîtă vreme cei din clasa a V-a C numai pentru 12 profesiuni. Ca atare, este de remarcat faptul că mulți elevi din clasa experimentală fac precizări în legătură cu specialitatea către care tind în cadrul unei profesiuni de bază și că unii dintre ei

Scanned with OKEN Scanner

optează pentru 2—3 profesiuni, lucru explicabil în etapa și la vîrsta respectivă.

În clasele ulterioare, ambele colective manifestă o oarecare stabilitate a opțiunilor exprimate anterior, cu remarca pentru cei din clasa de control, unde abia în clasa a VIII-a încep să-și precizeze dorința de a îmbrățișa profesiuni mai diferențiate, păstrînd încă un grad de indecizie, exprimat prin lipsa opțiunii (4 elevi) sau prin indicarea cîtorva profesiuni (7 elevi). Cu alte cuvinte, se constată că procesul parcurs de elevii din clasa experimentală se produce și la elevii din clasa de control, dar cu întîrziere în timp. Înseamnă că desfășurarea acțiunii de preorientare profesională pe baza unui complex de măsuri are rolul de accelerator, duce la o clarificare mai timpurie și mai bună a preadolescenților atît în ceea ce privește profesiunile și școlile către care se pot îndrepta, cît și capacitățile personale de care dispun.

În clasa a VIII-a s-ar părea că tabloul opțiunilor este asemănător, clasa experimentală exprimînd opțiuni pentru 36 de profesiuni și specialități, iar clasa de control pentru 35. În fond însă rezultatele în clasa experimentală sînt superioare, fapt atestat de aceea că elevii din clasa experimentală precizează aproape în toate cazurile ramura specialității, precum și școala pe care trebuie s-o urmeze pentru dobîndirea specialității respective. De pildă, cei 4 elevi din clasa experimentală care doresc să devină ingineri arată și specialitatea spre care se vor îndrepta : proiectare, mecanică, electronică, construcții etc., și că pentru aceasta, în prima instanță, trebuie să urmeze liceele de specialitate sau de cultură generală și apoi politehnica. La fel, 4 din cei 6 elevi din clasa experimentală care vor să devină profesori, arată că vor să devină profesori de limba română, limba engleză, istorie și că vor urma pentru aceasta liceul de cultură generală. Tot așa, 4 elevi care vor să fie tehnicieni arată că vor să lucreze în domeniul chimiei, telecomunicațiilor, auto etc. și că vor urma licee de specialitate sau școli profesionale. Cei 2 elevi

Scanned with OKEN Scanner

care vor să se facă muncitori — electrician și, respectiv, bobinator — arată că vor urma Școala profesională a Uzinelor de mașini agricole „Semănătoarea" și Școala profesională de pe lîngă Uzinele de mașini electrice din București.

În clasa de control, rezultatul la finele clasei a VIII-a în ce privește opțiunea, deși, cum spuneam, cantitativ este aparent similar cu cel din clasa experimentală, calitativ este sub nivelul celui de la clasa experimentală. Se constată că la clasa de control, din 8 elevi care vor să devină profesori, 3 precizează specialitatea, 4 indică numai profesiunea de profesor, iar 1 indică și profesiunea de profesor, oscilînd, de fapt, între două profesiuni (profesor sau translator). Cei 2 elevi de la clasa de control care doresc să devină ingineri au clară ramura în care vor să activeze, iar 1 dintre ei confundă ramura cu mediul preferat : inginer militar. Din cei 4 elevi care vor să devină muncitori calificați, 1 nu indică specialitatea, 2 indică specialitățile (strungărie și croitorie), iar 1 oscilează între două specialități (electrician-strungar) și „profesiunea" de sportiv (fotbalist). Nici unul din elevii citați nu precizează școala pe care ar trebui s-o urmeze în vederea dobîndirii specialității respective.

Fără a considera că în clasa a VIII-a elevii încheie procesul definirii opțiunilor pentru școala pe care o vor urma ori pentru profesiunea lor de viitor, observăm că, acolo unde între clasele a V-a și a VIII-a se insistă sistematic la informarea profesională, la interiorizarea informațiilor, cu elaborarea unor convingeri pentru muncă și cu exersarea deprinderilor de a munci, elementele unei orientări conștiente către diferite domenii de activitate umană sînt net superioare. De-a lungul experimentului se demonstrează că opțiunile elevilor clasei experimentale au fost evident influențate și orientate de activitățile extrașcolare-pionierești efectuate cu copiii.

Un sondaj prealabil efectuat la ambele clase înainte de clasa a V-a ne edifică asupra faptului că

Scanned with OKEN Scanner

nu preocupările extrașcolare i-au ajutat pe copii să-și formuleze opțiunile școlare sau profesionale. Reluat sondajul după aplicarea sistemului de acțiuni amintit, 20 de elevi (din 32) din clasa experimentală precizează că activitatea pionierească i-a ajutat în formularea opțiunilor, le-a clarificat o seamă de lucruri în legătură cu diferite meserii și profesiuni. În clasa de control, numai 7 copii au indicat că opțiunile lor s-au precizat sub influența activităților extrașcolare-pionierești.

La clasa experimentală, o bună parte din multitudinea motivărilor aduse de elevi pentru a justifica dorința de a activa în domeniul tehnic (ca ingineri, tehnicieni, muncitori calificați) își au originea în cele văzute și aflate cu prilejul vizitelor întreprinse la Fabrica de elemente de automatizare, la Expoziția tehnică de mașini, la Muzeul tehnic din capitală sau în activitatea în cercurile de profil de la Palatul pionierilor. Elevii care s-au decis pentru a deveni profesori declară că i-au influențat în conturarea opțiunilor, pe lîngă exemplul personal al cadrelor didactice cu care lucrează, și acțiunile extrașcolare, ca „Figuri de dascăli din școala de ieri și de azi" (medalion literar), „Frumusețea misiunii de profesor" și „Printre învățătorii de mîine" (întîlnirile cu studenți ai unor facultăți cu profil didactic și cu elevii de la Liceul pedagogic din județul Ilfov).

Repetarea sondajelor în clasa de control în a doua etapă arată că, acolo unde nu a existat în mod expres preocuparea ca și activitatea extrașcolară să contribuie la orientarea opțiunilor elevilor pentru viitoarea lor profesiune, situația s-a soldat cu înregistrarea unor rezultate mai slabe. Faptul că numai 7 elevi declară că au fost influențați de activitatea pionierească în conturarea opțiunilor pentru viitoarea profesiune indică neglijarea unui factor care ar fi putut contribui în mai mare măsură la depistarea și cultivarea intereselor, a aptitudinilor și a talentelor prin acțiuni variate, diferențiate și diversificate potrivit dorințelor și nivelului de dezvoltare al pionierilor și școlarilor. Numărul redus de acțiuni la care se referă

Scanned with OKEN Scanner

elevii din clasa de control (o discuție pe tema „Ce vreau să devin ?“, o brigadă artistică, concursul „Cel mai bun cîntăreț“) indică totodată cadrul restrîns în care s-a organizat activitatea extrașcolară.

Analiza orientării opțiunilor profesionale ale elevilor din cele două colective indică și faptul că din clasa experimentală un număr mai mare (16, adică jumătate din totalul elevilor din această clasă) s-au îndreptat către un domeniu productiv, în care vor să intre fie direct după absolvirea școlii generale, fie într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, după absolvirea școlii profesionale, a liceului de specialitate sau a învățămîntului tehnic superior. Numărul mic al elevilor din clasa de control care optează pentru activitatea productivă (8 din 31) aduce indicii asupra lipsei unei legături mai strînse cu diferitele profesiuni productive și a unor informații mai concludente asupra acestor domenii de activitate umană.

În același timp, la ambele clase se constată încă tendința și prejudecata profilării pe ocupații de suprastructură, goana după studii superioare, care necesită eforturi necunoscute pe deplin de către elevi. Fenomenul are la bază persistența unei mentalități învechite cu privire la ierarhia și conținutul profesiunilor, mentalitate socială depășită în condițiile țării noastre, dar care se mai mențin în mediul familial, transmițîndu-se direct sau indirect și copiilor, fără să se analizeze și să se țină seama dacă întotdeauna ei dispun de posibilități reale de a îmbrățișa una sau alta dintre profesiuni. Așa se explică de ce majoritatea elevilor înclină către profesiunea de profesor, medic, ofițer etc., deci pentru domenii de actitate de ordinul suprastructurii. Obsesia continuării cu orice preț a studiilor pentru a obține o diplomă universitară și a deveni „oameni de specialitate“ se soldează deseori cu rezultate mediocre. Această tendință este adesea promovată sub influența familiei, a dorinței multor părinți ca fiii și fiicele lor să aibă „o diplomă“, „o pregătire superioară“.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, comparativ cu cei 15 părinți (muncitori și tehnicieni) ai elevilor din clasa a VIII-a A și cu cei 18 părinți (muncitori și tehnicieni) ai elevilor din clasa a VIII-a C, numărul absolvenților din cele două colective cercetate care optează pentru o activitate comună părinților lor este extrem de mic (7 și, respectiv, 5). Desigur că nu trebuie să ne opunem tendinței firești de ridicare la un nivel superior a activității, generată și impusă de nivelul producției contemporane, de programele științei și tehnicii actuale. O atitudine de înțelegere este necesar să avem și față de dorința părinților de a-și îndruma copiii spre profesiuni viitoare calificate. Nu putem fi însă de acord cu tendința manifestată de unii părinți care caută să îndepărteze generațiile tinere de sfera producției materiale, care se gîndesc numai la meserii „bănoase" pentru copiii lor și la faptul dacă sînt sau nu ușor de practicat. Este necesar să combatem „mentalitatea acelor părinți care dintr-o grijă exagerată, prost înțeleasă, țin copiii acasă, îi întrețin fără muncă, îi ajută să nu se încadreze în activitatea socială" *. Tendinței firești a părinților de a asigura un viitor cît mai bun propriilor lor copii trebuie să-i corespundă în mai mare măsură discernămîntul, aprecierea obiectivă, cunoașterea mai exactă a nevoilor societății, precum și a posibilităților elevilor. De aceea considerăm că paralel cu munca de orientare profesională a copiilor este necesar să se desfășoare și o activitate de clarificare a părinților în aceste probleme, astfel încît școala și organizația să realizeze o unitate de acțiune și în această privință. Este mult mai util ca, în loc să fie încurajați într-o direcție pentru care nu manifestă aptitudinile necesare, elevii să fie aduși la realitate și să fie stimulați pentru a se îndrepta spre acele domenii în care s-ar

* *Nicolae Ceaușescu.* „Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative", București, Editura politică, 1971, p. 72.

Scanned with OKEN Scanner

putea valorifica și realiza mai bine. În acest sens apreciem ca eficiente consultațiile individuale acordate elevilor de către dirigintele-comandant. A. E., de la clasa experimentală, practicînd această formă a muncii de orientare nu numai în cadrul orelor de dirigenție ci și în numeroase activități extrașcolare, menționează, de pildă, exemplul elevei R. V., care, neavînd aptitudini pentru literatură, dorea cu orice preț să se facă „scriitoare". Elevei respective i s-a recomandat ca mai întîi să se pregătească temeinic, să-și însușească „modelele" literare, tehnica compoziției, mlădierile limbii și rigorile gramaticale. Numai după aceea să-și analizeze preferința și să se decidă dacă poate sau nu să se dedice literaturii, apreciind în cunoștință de cauză dacă aspirația ei corespunde cunoștințelor reale de care dispune.

Fără îndoială că acțiunea de orientare a opțiunilor elevilor pentru profesiune devine mult mai eficientă în condițiile în care activitatea de orientare școlară și preorientare profesională se înfăptuiește după un sistem comun la nivelul școlii, întreaga activitate fiind coordonată și impulsionată de acțiunea permanentă a unui consilier școlar. Cerințelor obiective ale orientării profesionale, corespunzătoare cu nevoile și tendințele dezvoltării economiei și culturii țării noastre ar fi bine să le răspundem prin încadrarea unui consilier școlar pentru fiecare școală generală sau măcar pentru grupuri de școli, acesta avînd menirea să faciliteze acest proces, să asigure realizarea măsurilor necesare orientării școlare și preorientării profesionale a elevilor, să unifice influențele educative în acest domeniu. În colaborare cu dirigintele-comandant, ca și cu ceilalți factori educativi din școală și din Organizația Pionierilor, consilierul psihopedagog ar putea concepe un sistem de consultații și îndrumări la nivelul părinților și al organizațiilor obștești care sprijină școala.

Scanned with OKEN Scanner

Cerințele orientării opțiunilor pentru profesiune prin activitatea extrașcolară-pionierească

Acțiunea de orientare școlară și de preorientare profesională prin activitatea extrașcolară-pionierească impune respectarea unor cerințe de care învățătorii și profesorii-comandanți trebuie să țină seama în ansamblul procesului respectiv. Aceste cerințe vizează atît conținutul și metodica muncii educative desfășurate cu elevii, cît și cointeresarea elevilor înșiși la acest proces.

a) *Intensificarea acțiunii de cunoaștere* reprezintă una dintre cerințele de bază. Aceasta se exprimă prin sporirea cunoștințelor despre școlile (profesionale, licee) și profesiunile la care au acces la sfîrșitul școlii generale, prin creșterea cunoștințelor despre aptitudinile și deprinderile intelectuale și practice necesare pentru diferitele domenii de activitate, precum și prin buna cunoaștere a atitudinii generale a elevilor față de muncă, a conduitei lor din acest punct de vedere. Activitatea extrașcolară-pionierească poate să contribuie multilateral la cunoașterea mai bună a tabloului școlilor pe care le pot urma copiii, a marii lor varietăți și diversificări pe ramuri, a locurilor unde sînt amplasate și a condițiilor pe care le oferă, printr-un sistem de acțiuni bine determinat (vizite, întîlniri, expediții, cercuri etc.).

Totodată, activitatea extrașcolară-pionierească dispune de posibilitatea accelerării procesului de cunoaștere a profesiunilor de bază din societatea noastră, de inițiere a pionierilor și școlarilor asupra nomenclatorului profesiunilor contemporane, asupra mobilității acestora și asupra necesității de adaptare a lucrătorului modern la operații tehnice proprii unor ramuri înrudite. Important este ca informațiile pe care le primește copilul în legătură cu problematica muncii și a profesiunilor contemporane să fie transmise treptat și continuu, atît prin activitatea școlară, cît și prin cea extrașcolară, să le integreze în bagajul de cunoștințe dobîndite de elev prin diferite canale. Prin concursuri, expoziții, tabere de profil, cercuri

Scanned with OKEN Scanner

etc., Organizația Pionierilor depistează calitățile și încurajează aptitudinile elevilor și contribuie, prin activități specifice, la formarea și la consolidarea deprinderilor practice, a atitudinii pozitive față de muncă în general.

b) *Sporirea preocupărilor de autocunoaștere* constituie o altă cerință importantă a procesului educativ, care se realizează practic în strînsă legătură cu acțiunea de cunoaștere. „Autocunoașterea este un proces complex, care necesită un anumit nivel de dezvoltare a conștiinței, un anumit nivel și volum de cunoștințe atît despre mediul social înconjurător, cît și despre persoana proprie, un alt simț critic și autocritic. Ea presupune un profund proces de autoanaliză conjugat cu înțelegerea și aprecierea reacțiilor celor din jur, o autoapreciere a autocomportării, a rezultatelor obținute în muncă în comparație cu cei din jur. Autocunoașterea nu are un caracter pur cognitiv, ci și unul conativ, emotiv-volițional, îndreptat spre autocorectare și autoperfecționare“ *.

După cum se știe, autocunoașterea devine preocupare dominantă și se manifestă mai evident la tineri în perioada adolescenței. Premisele acestui proces însă există și încep să se dezvolte mai dinainte, manifestîndu-se din ce în ce mai conturat de la vîrsta preadolescenței.

În cadrul sistemului de activități desfășurate am putut constata că preocupările pionierești oferă prilejuri variate nu numai pentru cunoașterea personalității fiecărui elev, ci și pentru o autocunoaștere mai profundă prin autoraportare la cerințele diferitelor munci din producție. Relevarea anumitor capacități, deprinderi și aptitudini în cadrul concursurilor desfășurate și al competițiilor a permis și preadolescenților noștri să-și cunoască mai bine posibilitățile și limitele, să se compare într-o diversitate de situații cu ceilalți colegi, să-și aprecieze cu mai multă obiectivitate pro-

* *A. Dancsuly, R. Ciurea-Codreanu* și *I. Lászlóffy*. „Autocunoașterea — condiție esențială a orientării școlare și profesionale“, în „Contribuții la orientarea școlară și profesională“, București, Editura didactică și pedagogică, 1969, p. 88.

pria valoare, raportînd-o la tabela valorilor sociale din mediul în care trăiesc şi se dezvoltă. O asemenea acţiune sporeşte rolul copilului în actul opţiunii pentru profesiune, accentuîndu-i autoformarea *. Desigur că şi în condiţiile valorificării activităţii pioniereşti sub aspectul sporirii posibilităţilor de autocunoaştere se menţine o doză însemnată de subiectivism în considerarea propriilor manifestări şi disponibilităţi, care se exprimă fie prin exagerarea, fie prin diminuarea potenţialului real. De asemenea trebuie remarcat faptul că sporul de autocunoaştere realizat la vîrsta pionieriei şi facilitat de aceasta reprezintă numai o etapă a unui proces de durată, specific şi propriu fenomenului de autoeducaţie. Este ştiut că „autoeducaţia presupune realizate trei elemente indispensabile : o conştiinţă de sine (autocunoaştere), o stăpînire de sine (autoconducere şi responsabilitate) şi un mod propriu de preţuire a valorilor" ** şi că la vîrsta preadolescenţei se constituie doar premisele acestui proces care se dezvoltă şi-şi sporeşte ponderea mai ales la vîrsta maturităţii.

Avînd posibilitatea cu ajutorul activităţii extraşcolare-pioniereşti de a-şi da mai bine seama de valoarea lor personală, pionierii urmează să fie stimulaţi pe linia întăririi încrederii în forţele proprii, a perseverenţei în muncă, a unui optimism sănătos. Cu grijă se pot preîntîmpina manifestările negative, educîndu-se de timpuriu spiritul autocritic, realist, de autoanaliză obiectivă.

c) Una dintre cerinţele de bază ale orientării opţiunilor, o condiţie şi, în acelaşi timp, un rezultat al întregii noastre munci instructiv-educative este *motivaţia socială* a dorinţei elevilor de a îmbrăţişa o anumită profesiune. Cercetările întreprinse confirmă

---

* Vezi în acest sens *Dumitru Salade*. „Idei noi în orientarea şcolară şi profesională", în volumul citat, p. 70. Pentru ideea autoorientării se pronunţă tot mai mulţi cercetători, ca Léon, Cardinet, Debesse, Waltter, Volpicelli.

** După prof. dr. doc. Stanciu Stoian (vezi „Dicţionar de pedagogie contemporană" (sub red. prof. dr. doc. Ştefan Bârsănescu, Bucureşti, Editura enciclopedică română, 1969, p. 45).

Scanned with OKEN Scanner

faptul că, dacă la început opțiunile au la bază mai mult motive personale, întîmplătoare, treptat acestea sînt înlocuite de motive superioare, în care înclinațiile proprii sînt puse în corelație cu informațiile dirijat primite și cu cerințele societății. Această evoluție nu se petrece nici simplu, nici liniar ; ea înregistrează perioade de indecizie, de justificări de moment, de explicații generate de tendința imitației unei personalități puternice, de descoperirea unor noi discipline și domenii de activitate, de venirea în contact cu noi factori de influență, de manifestarea unor atitudini pînă atunci nepuse în valoare ș.a.

În clasa experimentală s-a înregistrat acest fenomen în dinamica lui. Astfel, la începutul pionieriei, motivația este determinată în general de elementul subiectiv și de imaginație. De exemplu : „Aș vrea să mă fac profesoară fiindcă îmi place această meserie" (B.R.) ; „Vreau să devin inginer constructor. Îmi place să clădesc construcții mari de cînd eram mic" (A.P.) ; „Mă pasionează baletul" (B.B.) ; „Mă atrage meseria de marinar pe un vas de pescuit ca să pot colinda oceanele lumii" (B. Gh.) ; „Filmele și cărțile au făcut să-mi încolțească în minte ideea de a deveni căpitan de vapor" (B.G.).

Mai tîrziu, o dată cu vîrsta și sub influența măsurilor experimentale întreprinse, a întregii influențe educativ-formative exercitate asupra elevilor, aceștia și-au modificat și restructurat explicațiile, motivele opțiunilor lor spre un anumit domeniu de activitate, acestea fiind mai corespunzătoare realității psihologice și exprimînd o concordanță semnificativă între randamentul școlar și munca preferată (corelația este de 69 și 84). De pildă, același elev A.P. la care ne-am referit mai sus își motivează dorința de a se face inginer constructor în modul următor : „În blocurile pe care le voi construi vor locui tot mai multe familii, copii care se vor bucura de confortul unor apartamente moderne, iar eu voi fi mulțumit de mulțumirea lor !". Apoi, în clasa a VIII-a, menținîndu-și opțiunea, o motivează astfel : „Cred că, lucrînd ca inginer constructor, voi putea face ceva concret pentru înflo-

Scanned with OKEN Scanner

rirea patriei noastre socialiste". Consecvent hotărîrii luate, elevul citat, după absolvirea şcolii generale, a intrat la Liceul de cultură generală nr. 33, propunîndu-şi să urmeze secţia reală.

O evoluţie asemănătoare se remarcă şi la eleva L.M., a cărei motivaţie superioară este luminată şi înfrumuseţată şi de un romantism specific vîrstei : „E frumos să fii om mare, să ai o meserie şi să ştii că picătura aceea de muncă depusă face ca milioane de oameni să fie fericiţi. Dacă stai şi te gîndeşti, toate meseriile sînt frumoase... Dintre toate aceste meserii, de cînd eram mică, mi-a plăcut arhitectura. Cînd aud acest cuvînt, parcă văd înaintea mea case frumoase şi luminoase, şcoli, spitale, cinematografe, magazine, teatre... Ştiu însă că pentru a-mi realiza acest vis trebuie să mă dedic lui, aşa cum Aristide Caragea s-a dedicat fluturilor, cum Nansen s-a dedicat descoperirii Polului Nord, cum Pasteur s-a dedicat descoperirii microbilor dăunători... Să-ţi împlineşti această meserie nu din simplă datorie, ci fiind sigur că fărîma ta de ştiinţă şi muncă va fi de folos multor oameni !".

Exemplele menţionate ne arată că preadolescenţii pot ajunge la o motivaţie socială a propriilor opţiuni. Aceasta nu înseamnă însă că fenomenul respectiv are un caracter de masă. Încă destui preadolescenţi pun la baza opţiunii motive secundare, întîmplătoare, uneori egoiste, deseori insuficient conturate. Însăşi motivaţia reprezintă un proces în formare, care, în general, înregistrează progrese evidente în perioada adolescenţei şi tinereţii. Ca orice proces însă, şi motivaţia poate înregistra *regrese* în anumite cazuri şi condiţii. De pildă, elevul K.C., care a optat pentru profesiunea de translator, ajunsese la un moment dat (în clasa a VII-a) să motiveze alegerea făcută prin dorinţa de a contribui la comunicarea între oameni, mijlocind prin traducere înţelegerea dintre ei. La începutul clasei a IX-a, la liceu, aflat sub influenţa unor persoane din afara şcolii care îl antrenaseră la unele emisiuni de radio soldate cu beneficii materiale, opţiunea elevului capătă o altă motivaţie, după cum ne declară : „Mi-am ales meseria de translator pentru că astăzi se

Scanned with OKEN Scanner

cîştigă bine dacă ştii o limbă străină". Constatăm un regres pe linia înţelegerii semnificaţiei sociale a muncii la acest elev ; perspectiva în *astăzi* şi motivaţia prin *cîştigul mai bun* rămîn inferioare şi insuficiente formării unui expert în cunoaşterea unei limbi străine, în asimilarea culturii pe baza respectivei limbi etc. Asemenea cazuri, evident, trebuie sesizate la timp şi corectate.

Există şi cazuri de *reconsiderare,* cînd diferiţi elevi, care optau pentru anumite profesiuni mai ales pentru că le plăceau domeniile respective de activitate, treptat, pe măsura unei autocunoaşteri mai exacte a posibilităţilor lor şi a unei cunoaşteri tot mai ample a profesiunii respective, înclină către alte profesiuni pe baza unei motivaţii mai adecvate. Desigur că o asemenea revenire în opţiuni trebuie considerată un pas spre progres în domeniul motivaţiei. Organizaţia Pionierilor urmăreşte prin întreaga sa activitate să cultive o motivaţie superioară a muncii în rîndul preadolescenţilor şi transformarea acesteia în convingere.

d) Printre cerinţele însemnate ale dirijării opţiunilor profesionale exprimate de elevi se numără şi cea privitoare la *concordanţa dintre dispoziţiile şi aptitudinile individuale, pe de o parte, şi calităţile volitiv-caracteriale, pe de altă parte.* Este deosebit de important să se ajungă la „concordanţă între ceea ce trebuie (conştiinţa morală), ceea ce vrea (interese, aspiraţii, idealuri) şi ceea ce poate să realizeze elevul (deprinderi, aptitudini, calităţi voliţionale şi trăsături de caracter)" *.

La vîrsta preadolescenţei, această concordanţă se realizează de multe ori numai parţial. În special se constată o discordanţă nu atît între ceea ce trebuie şi ceea ce doreşte, cît între ceea ce doreşte şi ceea ce poate elevul. De pildă, în clasa a VIII-a A, 5 elevi şi-au exprimat dorinţa să devină tehnicieni, iar după absolvire un singur elev şi-a menţinut şi s-a apropiat

* *A. Chircev* şi *D. Salade.* „Contribuţii la determinarea principiilor orientării şcolare şi profesionale", în „Contribuţii la orientarea şcolară şi profesională", Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1969, p. 14.

Scanned with OKEN Scanner

mai mult de opțiunea respectivă, fapt exprimat concret prin intrarea lui la un liceu industrial. La fel, din 3 elevi care doreau să devină ofițeri, unul singur a rămas la această opțiune după absolvirea clasei a VIII-a.

Remarcăm, totuși, că la clasa experimentală mulți elevi au reușit să realizeze concordanța necesară între opțiune, aspirație și voință prin efortul făcut de ei de a fi admiși la liceele sau școlile corespunzătoare profesiunilor vizate. De exemplu, cei 4 elevi care au optat pentru profesiunea de inginer și cei 6 elevi care au optat pentru cea de profesor și-au menținut opțiunile și după absolvire, reușind să fie admiși în licee de cultură generală.

Faptul că toți elevii clasei experimentale frecventează după absolvirea clasei a VIII-a diferite școli, în cea mai mare măsură potrivite cu opțiunile exprimate anterior, atestă eficiența muncii desfășurate în vederea orientării școlare și preorientării profesionale, contribuția la acest rezultat a activității extrașcolare-pionierești desfășurate potrivit sistemului de acțiuni preconizat. Această concluzie poate fi susținută și prin compararea clasei experimentale cu cea de control. Dacă în clasa experimentală situația este cea prezentată mai sus, din totalul elevilor clasei de control, după absolvirea clasei a VIII-a, mai sînt încă indecișI asupra viitoarei profesiuni 9, iar 5 nu frecventează nici o școală. În clasa de control se înregistrează neconcordanțe mai frecvente între opțiune și decizie. De pildă, înainte de absolvire, 1 elev voia să devină tehnician, 8 profesori sau învățători, 5 medici, soră, farmacist, 2 artiști, 1 avocat, 1 aviator, iar după absolvire și-au menținut și s-au decis pentru profesiunile arătate, respectiv 1 tehnician, 6 profesori sau învățători, 1 medic, 1 artist, nici un avocat, nici un aviator etc.

Schimbările survenite la un număr relativ mare de elevi denotă o contradicție între nivelul de aspirație al elevului și posibilitățile lui exprimate prin nivelul de realizare a aspirațiilor respective. Faptul că ei și-au schimbat preferințele arată deficiențe în proce-

Scanned with OKEN Scanner

sul de cunoaștere și autocunoaștere, dar și în ce privește cultivarea unor trăsături de voință, ca perseverența, dorința de a învinge greutățile, deliberarea superior motivată.

În același timp, schimbările survenite în unele cazuri, ce-i drept puține, indică o subapreciere a posibilităților reale în timpul frecventării școlii generale. De pildă, înainte de absolvire, în clasa de control 2 elevi au optat pentru profesiunea de inginer, iar după absolvire 5 elevi și-au manifestat această dorință.

Dacă în ceea ce privește conștiința morală, exprimată în motivație (în *ce trebuie* elevul să devină), ne aflăm într-un proces continuu de formare, desigur că în ceea ce privește interesele, aspirațiile (exprimate în ceea *ce vrea)* și deprinderile, aptitudinile, voința (adică ceea *ce poate să realizeze* elevul) ne găsim la nivelul unei constatări mai precise, al unei stabilizări mai importante, determinate de prima confruntare practică cu realitatea, de prima decizie concretă pe care individul este obligat s-o ia în decursul vieții lui în legătură cu profesiunea pe care dorește s-o exercite.

Firește că stabilizarea la care ne referim nu o considerăm ca pe ceva imuabil ; orice elev va putea în viitor să-și modifice opțiunile în funcție de o serie întreagă de factori, și în primul rînd în funcție de cerințele societății. De obicei se constată că modificările ulterioare se petrec în cîmpul unui domeniu preferat sau la granița dintre domeniul preferat și un alt domeniu de activitate. De aici rezultă necesitatea formării unor aptitudini generale de muncă prin care să se realizeze adaptarea flexibilă a omului la dinamica activității profesionale din epoca noastră.

Apreciem că tocmai în această privință activitatea extrașcolară-pionierească aduce o contribuție evidentă, întrucît, prin formele în care ea se concretizează, le cultivă elevilor deprinderi generale de muncă, o atitudine pozitivă față de munca practică, un sporit simț al noului, care stimulează creația. Activitatea extrașcolară-pionierească, dezvoltînd anu-

Scanned with OKEN Scanner

mite aptitudini și interese manifeste la preadolescenți, nu tinde spre o specializare prea timpurie într-un anumit domeniu de activitate, ci cultivă anumite înclinații pe fondul general al deprinderii copilului cu munca, pe care i-o prezintă concret și viu ca pe un proces în continuă perfecționare și înnoire.

* * *

Rezultatele cercetării noastre, desfășurată intensiv pe un grup de preadolescenți și extensiv pe un număr de detașamente de pionieri din țară, pledează pentru o acțiune conștientă în direcția orientării școlare și preorientării profesionale a copiilor prin activitatea extrașcolară-pionierească cu ajutorul unui sistem corelat de acțiuni, care să familiarizeze elevii cu diversele domenii de activitate, dar care, totodată, să le îndrepte atenția în primul rînd către domeniul producției materiale. Oferind posibilități de cunoaștere și de autocunoaștere a potențialului de care dispune elevul, activitatea extrașcolară-pionierească contribuie la pregătirea psihologică și practică a preadolescentului în vederea exprimării unor opțiuni cît mai apropiate de condițiile reale ale persoanei și de nevoile societății noastre. În fine, considerăm că activitatea extrașcolară-pionierească poate fi mai mult potențată în direcția orientării școlare și a preorientării profesionale a copiilor și tineretului preadolescent, fără ca aceasta să-și piardă caracterul său recreativ și atractiv.

Scanned with OKEN Scanner

Rezumate

Scanned with OKEN Scanner

The Child's Personality

(With special regard to the pioneer age)

Summary

The requirement to modernize education, imperative in the conditions of contemporary society, necessitates fundamental reconsiderations in the sphere of educator-pupil relations.

From new bases, having in view the psycho-social characteristic features specific to the young generation, its main tendencies, a new pedagogy regarding the formation of the child's personality is also to be considered, founded on relations of cooperation, of mutual accepting and ample communication between the educators and the educated.

Therefore, beyond the restricted framework of the school influences, a larger space and greater significance is obtained by the out-of-school activities and institutions within the children's and youth's organizations, within the cultural clubs, within the children's technical-scientific circles and the circles of artistic creation.

Trying to find an answer for an out-of-school pedagogical practice and theory, the authors of this volume have made systematic investigations whose more important results are presented in these studies.

Two guiding ideas were taken into consideration in working out the book : on the one hand the idea of proving scientifically from the viewpoint of social psychology the process regarding the formation of the child's personality, and on the other hand the idea of introducing as deeply as

Scanned with OKEN Scanner

possible the data of modern psychology in the interpretation and practice of the young generations' education.

The authors aimed especially at making clear three more important aspects in the genesis of infantile personality. Thus, in the first part of the work, they deal at length with *the child, childhood and children collectivities;* then, the authors treat of *the child's personality versus the adults' social experience,* which constitutes the second part of the book ; in the final part, that is the third one, several studies are presented regarding *the formation of the child's personality under the influence exerted by the requirements of the modern contemporary epoch.*

The first chapter (by Ana Tucicov-Bogdan) is devoted to *a realistic and objective knowledge of the child's personality.* Since in the educative action the general image about the child, with his estimation as a *species,* proves to be entirely unsatisfactory, the author tries to create a more concrete vision about the development of the personality, this one being regarded differentially, beginning with under-species and *individualized types,* up to the description of particular cases, determined by the environment conditions, by the industrialization degree of society, by the received cultural patterns and by the moral-educative level of the surroundings in which the children are brought up.

From this point of view the author proceeded to redimension the relation between the general and the particular in the genesis of the personality. The relation between the native available assets and the environment conditions is rediscussed in other terms, modern ones. The author emphasizes that, in comparison with the biological, hereditary and native factors, which generally speaking should not be minimized, the psychological conditions, and especially the psycho-social ones, play a more essential part in the formation of the personality features.

By a longitudinal investigation of a nominal group of eight children, pursued from their birth up to their preadolescence, the author establishes specific ways of evolution, with the appearance of some *behaviour types,* clearly differentiated, as follows : a) a *receptive* type, open-minded, susceptible to the educative influence of the adults, but with evident personal attitudes and with appreciable

Scanned with OKEN Scanner

resources of creation in the way of behaving ; b) another receptive type, but *strictly dominated* by the educational models it faithfully and rigidly imitates ; c) the behaviour type that is *steadily under exterior impulses* etc. The author establishes the truth that the relation between the structural organization of the personality components and their behaviour expression is not univocal ; the same personal characteristics can take different behaviour forms.

It is possible to know the personality as a synthetic reality only by studying the dominant behaviours, that is the "personal styles" in the children's conduct. The personal style of behaviour manifests itself in the personal attitudes and actions initiated by the children, as well as in the interindividual relations within the groups they are acting in. *The system character, the specificity of conduct, a certain constancy* leading to the fact that the child must act and answer "in his way", are the main attributes of the individual behaviour type.

But the personal way of reaction to the environment influences is only symptomatic. It is only behind the environment that one must look for the causes which have determined it, the conditions and factors which maintain and develop it. The possible explanations have the nature of some psycho-social processes, linked with the previous relations and with the present ones between the investigated subjects and the adults, with the important affective changes, with the behaviour models, with the genuine incitation towards their imitation or counter-imitation, with the mutual relations and the affection between the children. The author reserves a special place in this chapter to the process of self-education, demonstrating that its premises are much earlier than they have been considered so far by psycho-pedagogical researches.

In the outline of historical psychology to be found in the second chapter (by Ana Tucicov-Bogdan and Nicolae Radu), the authors intended to offer the readers a way of approaching and analysing the child's personality that should be applicable to the contemporary stage too. Giving up the atomistic, traditional fragmentation of psychical life, cherishing illusions regarding the omnipotence of the laboratory experiment, the authors try to give an integralist historical

Scanned with OKEN Scanner

vision on the process of young generations' formation. The analyses refer to the old village, to the village of Romania's middle stage of development and to the new present village, taking into account the changes imposed by the process of urbanization which is going on nowadays.

The present historical prospect of childhood is marked by the characteristics of modern life, offered by the dynamic societies, strongly industrialized, which determin special solicitations to the growing generations.

The more and more intense engagement of the family in the industrial production, the extension of the urbanistic conditions in the rural environment, the introduction of the new agrarian technics, which imply the ever more rational parcelling and geometrizing of the untilled land, formerly left at the disposal of the children's exploration — all these bring to the whole generation changed conditions for carrying on the playing, more rigid rules and regulations for the movements in the surrounding space, more sedentary concerns and, in general, new problems regarding the children's "leisure". In their turn, the retardations in the complexity and the level of the games, if they are not compensated through education, create delays in the general evolution of the personality, the same as the lack of some conditions for the full achievement of childhood can predispose to a precocious psychical maturation, repressing sometimes important evolutive stages in the structuring of the personality. Thus, the individual types are the result of some specific conditions and of the personal history in conquering human experience.

The methodological problems of the research work are not at all easy. The method of reconstituting the data, as well as the biographical method and the interview are carefully used. The methods of the sociological investigation, such as: the drawing up of some genealogies, the demographic statistics, the social inquiry etc. are of great utility. On a sample of 310 children, between 6 and 17 years old, there were analyzed the effects of urbanization in the process of education. Important changes are recorded in the children's attitude towards the new information, in the manifestation of their spirit of independence, in the development of the communication with peers, in the establishing of some new

Scanned with OKEN Scanner

interindividual relations. The urban environment brings about a lot of difficulties, among which the acoustic over-solicitation, various hindrances in the children's free movement in the space, the alienation from the environment, the extreme lackness of natural elements to be found at the children's disposal (grounds for playing, brushwood, clay, unwatched games etc.). The authors insist on the possible means to compensate in education the new conditions of life. A special attention is given in this chapter to the children's games and social-utile occupations in various conditions : the village environment, the environment in process of urbanization, the urban environment. The interminglind of the traditional with the new in education renders evident some forms which are sui generis and which should be taken into account by a future pedagogy.

The relations between the adults and the children in the acquiring of social experience by the child are analyzed in the third chapter (by Ana Tucicov-Bogdan and Dan Potolea). It deals with the child's *social behaviour* as a permanent interaction with the others. The relation of interaction between the adult and the child has a tendency towards independence understood from the standpoint of both terms. From the standpoint of the educational practices independence is attributed various meanings : a) that of total non-intervention *in order not to stress* the children such as it is understood from the viewpoint of free education ; b) that of the total ignoring of the child, leaving him to manage alone, and, in this way, the adults (parents, educators) do not take upon themselves the necessary responsability ; c) of early submission to difficulties and vicissitudes "in order to learn the children to find their way out, in their early age", without the adults' help. The authors put forward the idea of independence in interpenetration with the concern for the children, with their protection, with the necessary affection and solicitude from the part of the adults. The real sense of the children's independence consists in their psychological, social, educative maturation, more precisely, *in the organized arming with the necessary social experience*, with personal means of operation and co-operation at the unceasing solicitations of contemporary life. There are studied, from a new point of view, the relations *teacher-pupil, schoolboys*

Scanned with OKEN Scanner

schoolgirls, pupils-classmaster and especially, *the reciprocal relations commander-pioneers.* In this paper the authors especially deal with the relation of communication, of the information flow in the educational system, as well as with the relation of co-operation at the level of out-of-school actions, respectively the relation of co-operation in the educative act between children and the commanding educator.

Exploring the opinion of the classmasters, teachers and pioneer commanders as regards the way in which they understand thes co-operation, the following things resulted : the idea of the support given by the adults to the children, the idea and the practice of a discreet guiding, the idea of a control and of a permanent watching etc., as well as a lot of extremes (pulverization in minor aspects, an excessive tutelage) and, in general, the lack of a consense as regards the co-operation with those submitted to education — the children. Less pregnant appeared the sense of the help that the children, in their turn, could give to the educators in their pedagogical action. As regards the pioneer programmes, the commanders' opinion about co-operation is distributed as follows : 34.14% are in favour of an intense co-operation in establishing the actions which are to be performed, 25.1% consider that co-operation is important in all the moments of the programme, and 14.28% give hazardous, different answers, without having reflected upon the discussed relation (26.48% didn't give any answer). The investigation draws the conclusion that co-operation is necessary in order to arm the children with the qualities necessary to this relation, such as: organizing spirit, perseverance in action, power of discernment, responsability, personal initiatives and incitations to interaction with the members of the group. In general, the help given to the children, as well as the reciprocal one, from the children to the commander, is not the same — as regards intensity and proportions — in all the circumstances and stages of the activities.

A special significance is attributed to the *programme of social experience,* which the authors consider to be necessary in the education of the children. It consists in a quantum of well elaborated social attitudes and behaviours, characteristic to each stage of child development, in the rhythm and

Scanned with OKEN Scanner

order of their elaboration, in the necessary cultural equipment which ensures a civilized behaviour, in the degree of affection and social integration necessary to each age. The elaboration of the real scale of such a citizen behaviour and of social contacts for every stage of the child's development is going to be a future task and duty of the psychological-educational research.

As the didactical influences in acquiring the social-human experience are deeply intermingled with the extra-didactical concerns, a special chapter — the fourth — was dedicated to the influence exerted by the pioneer activities upon the children's school results (by Patița Silvestru).

The stimulation of the children's interest for learning runs through the whole conception which stands at the basis of the pioneer activity. Both the pioneer's oath, as well as his duties refer explicitly to this thing. The relation between learning and the extra-didactical pioneer activities is one of complementarity, compensation and correspondence.

Starting from the hypothesis that the extra-didactical pioneer activities, judiciously dosed and adequately selected, will be positively reflected in the children's dilligence in learning, achieving an appreciable transfer towards the knowledge of reality and passion for study, a research work was fulfilled, in three districts of the country, in order to establish the influences of the pioneer programme on the pupils' learning results. The conclusions were compared with the answers for an ad-hoc questionnaire, given by the unit commanders, who attended the improvement courses held in the respective districts as well as with the opinion inquiries made among the pioneer children.

From all these investigations it resulted that the pioneer activity exerts upon the children numerous affective, cognitive and volitive influences. The various pioneer activities — visits, meetings, literary processes, public actions, going to shows, auditions, private reading, work within circles, competitions, expeditions, the drawing up of school magazines, organization of museums and exhibitions, sports etc. — complete the knowledge acquired during the lessons, put the children in the situation of living strong emotions, educate their will, courage and sensibility increasing the

Scanned with OKEN Scanner

creativity of thinking, engaging their whole personality in a complex process of development.

The comparison of the learning results of the pupils belonging to various schools, in the first term of two consecutive years, an interval in which their commanders profited by an adequate guiding at the central courses of improvement, which they turned into practice, illustrates the positive influence of pioneership on learning. The statistical data that were presented are significant; they emphasize much more the relation between the stresses put by the pioneer activity and the acquirements obtained by the pupils than the quantitative measuring, by marks, of an educative success. The qualitative indexes of the pioneer activity proved to be more conclusive than the quantitative ones, which estimate the learning level. The former are: independent thinking, critical spirit, intellectual curiosity, inquiring imagination, shaded vocabulary, constancy of strong interests, the appearance of a sensibility towards values, of the receptivity towards the truth, the new and the beautiful, of the initiative, of the perseverance and of the positive attitude towards the work.

There are not to be found cases in which the valuable pioneer activities should be not correlated with good learning results; on the contrary, weak pioneer activities have always corresponded to low learning levels.

The fifth chapter of the work (by Lucia Vighici) deals with *aspects of the children's personality in the schools of arts*. The author debates a special pedagogical problem, that of the conditions for the development of the personality of some children with artistic talents, who are solicited in the school activity and in the artistic activity more than their peers attending general schools, with the usual curriculum. The specific context of the schools of arts, their particular conditions according to the artistic element (music, fine arts, choreography), require a special attention for the formation of the children's civic aspect, of their socialization, ensuring at the same time the necessary conditions for rest, playing, social-public actions asked by the children, excursions, walkings in the open air, visits in the enterprises of industrial and agricultural production. A diagram of the daily and weekly time consacrated to the

Scanned with OKEN Scanner

activities in the schools of arts, synchronized with the individual time of each child is an operative means for working out a more rational activity programme in the class-rooms, as well as for organizing some recreative activities in the leisure time. The author demonstrates the efficiency of such out-of-school programming of free-re-creative activities in the schools of arts.

By studying *the group activities in the formation of the creative thinking operations* in the sixth chapter, the author (Nicolae Radu) wants to apply the small group theory to the elaboration of some intellectual constants of the children's personality. The author starts from the finding that in forming the pupils' intellectual operations by the usual acquirement of arithmetic in the elementary classes, the interaction between children, their reciprocal relations, as well as the affective attitudes during the activity are scarcely used. Thus, the author extends — in an experimental frame-work — the psycho-social effects of the small group in the conditions of a beginning circle of mathematics. With the same intentions he converts practically the teacher-pupils relation in an interaction of co-operation from the guide-animator to the participants in the circle. The intellectual tasks formulated in the programme are specific to co-operation, to group interdependences, regarding the collective solving of some interesting problems of arithmetic, the creation of new problems inspired by the given model etc. The obtained results prove an evident increase of the operational performances in the group conditions in comparison with the individual carrying out of the same tasks. At the same time, the participants in the circle have also manifested increased formative effects for mathematical operations and concepts outside the circle, taught during the classes. By the fulfilled experiment it is practically demonstrated that the group methods, as well as the more recent didactical conceptions, may be successfully applied in the organization and the carrying on of some circle activities, even with the elementary forms (the fourth form of the general school).

The study of *the role played by the electromontage circles in the education of the pupils' technical thinking* to be found in the seventh chapter (by Crețu Tinca) joins the

Scanned with OKEN Scanner

most important direction of research nowadays — man and technics — referring to an earlier stage, to preadolescence.

First the author tries to systematize the influences with technical contents exerted upon the children, they being comprised in : a) spontaneous, indirect influences, resulted from modern life and mass-media ; b) deliberately created conditions, whose action remains however spontaneous, such as : toys, technical games ; c) informational influences and influences of general operativity resulting from the systematic assimilation of some school disciplines ; d) forms of activity with a pronounced technical feature and with educative goals concerning the development of the capacities regarding technics : workshop hours, circle activities etc.

Taking into account the peculiarities of the technical circles, their weight in the formational and informational process, the coincidence with the pupils' interests and bents, the actional-productive character of the participation, the satisfactions reached by the materialization of the projects and ideas etc., the author draws the conclusion that, at the age of preadolescence, they justify a main place in the assembly of all the influences having such a content.

The full expression of the educational effects of the technical circles depends on the extent in which the psychopedagogical research gives an answer to the central problems regarding their contents and organization. These being the objects, the research insists not only on the importance of specifying the educative general aims of the technical circles, but also on establishing the extent in which they can be attained through the specific activity of each type of circle. That permits both the turning to account of all the formative availabilities of each circle, and the concentration of the pupils' and teachers' activity on several *formative dominants*, which have best conditions of development in the circles. In this respect the author emphasizes the importance of the electro-montage circles both for the development of the technical thinking, linked with the proximate phenomena of future technics, and for the development of spatial-technical imagination, having in view the nature of the structural elements children are working with.

As regards the content co-ordinate of the circle activity, the author of the paper deals with the following aspects :

Scanned with OKEN Scanner

the value of the collective and individual construction tasks and their inter-relation, the ascendent organization of the pupils' technical activity, types of tasks with a technical content and their formative value.

Concerning the above-mentioned tasks, the author establishes the necessity of their equilibration in the programme of the circle activity, as well as the necessity of introducing tasks of collective work in the most adequate moments of the process of forming the technical skills and abilities, in those cases where such tasks prove to be of maximum efficiency.

The second problem has in view the pupils' technical activity, appreciated on the basis of the deep analysis, of contents, of the various construction themes selected or proposed by pupils and their acceptance in the most adequate moment of the evolution curve of each one.

The last aspect refers to some types of tasks with technical contents, experienced in the electro-montage circle as follows : reduction of the given schemes, reduction of the experiment montage volume, of the final construction, the calculus of some schemes, the deciphering of the circuits in the given graphic schemes, the design of a simple apparatus scheme, the remedy of the faults, with or without specifying their nature.

The author draws the conclusion that by the orientation and the concentration of the pupils' cognitive activity towards the less relevant aspects in frequent situations of work, these tasks have an important contribution to the development of the pupils' technical thinking. It is recommended, therefore, that they should be mixed with the tasks of current construction, used both in the preparing moments and the more advanced stages of the pupils' activity.

As technical imagination is not only a spatial one but also an imagination of temporal transposition and of *processual anticipation of the technical product* or of the technical operations afferent to the technical-constructive activity, the detailed analyses are orientated towards these aspects. They

Scanned with OKEN Scanner

reveal the differentiated role of the circle activity in relation with the types of the children's earlier technical experience, the types of favourable inter-relations in the groupings of works on a technical task, the specific interaction between the leader and the participants in the electromontage circle.

The cultivation of the children's interest for learning is dealt with in the eighth chapter of the work (by Paula Constantinescu).

The determination of the interest as a more stable knowledge relation in the personality's structure, the child's preferential, selective orientation, of a certain tension, towards an object or an activity, which creates a gay mood whenever it is satisfied, facilitating the carrying on of his activity, necessitated a more complete method of investigation. Therefore the chapter is generous in the illustration of the various methods, techniques and devices, the control proofs using, among others, the children's estimative attitude in relation with the reality towards which they manifest a genuine interest. The author establishes the place of the interest for learning in the sphere of the knowledge interests as a generalized relation towards preoccupation, towards the action of learning various curriculum subjects. First, the author argues that one should direct the didactic and extra-didactic actions in such a way as to favorize and potentiate the children's interest for learning. Thus the author emphasizes the role of the positive factors, such as : the ensuring of an affective climate, of a climate of confidence and co-operation, the intermingling of the individualization of education with forms of activity in competitive groups and in co-operation. The author suggests an express technique of directing the children's activity according to the principles of activity in the creative group (the technique of brainstorming), the solicitation of the children in a problematic framework, especially in solving some practical, life problems.

The author proves that the turning to account at a high level of all these conditions in the pioneer extra-didactical activities, which should integrate through an optimum peda-

Scanned with OKEN Scanner

gogical synchronization and continuity, amplify the formation and the cultivation of the interest for learning.

The ninth chapter (by Gheorghe Fleancu) analyzes *the orientation of the preadolescent pupils' options for profession.* The author presents the results of a system of pioneer extra-curriculum actions, specially conceived and directed in view of the pupils' school orientation and professional preorientation.

The experimentally organized influences are analysed in the research on three levels : 1) the informational one ; 2) the interiorization of the assimilated knowledge and the elaboration of some positive attitudes and work beliefs ; 3) the level of forming some general capacities and abilities of work with the children, in a differentiated way, from the urban environment to the rural one.

On reading the book, the warned reader will recognize here and there the intention of continuing with a greater profoundness some chapters comprised in the volume "Pioneer Educative Activity" (The Publishing House for Political Literature, 1969). For example, the problem regarding the *conditions of the development of the children's technical thinking within the technical circles* has evolved towards the *research of the special formative conditions of the electromontage circle.* At the same time, the concern for the school orientation and professional preorientation within the pioneer activities continues by the deepening of the option orientation for profession along the general school years. That is why the authors do not insist on the theoretical themes in the given problems or on some definitions which were accepted and specified in the first volume.

Thus, we recommend to the unwarned reader, but willing to deepen the special field of pioneer education, the consultation of both texts. Certainly, the independent reading of the studies is also possible, each of them preserving a self-unity.

Notwithstanding the diversity of the approached problems. the authors tried as far as possible to achieve a unity of conception and the optimization of the process regarding the

Scanned with OKEN Scanner

formation of personality, especially from the direction of the social-educative and cultural-extra-curriculum factors.

Along the whole work, the authors have insisted on the means used by the Pioneer Organization in understanding and creatively stimulating the children's personality, being convinced that the results of these researches could be useful for the further development of some scientific investigations in the field of pioneer education, as well as of the practical work in this field.

Scanned with OKEN Scanner

La personnalité de l'enfant

(Particulièrement à l'âge de pionnier)

Résumé

La nécessité de moderniser l'éducation, si impérieuse dans les conditions de la société contemporaine, impose absolument des reconsidérations fondamentales dans la sphère des relations éducateurs-élèves.

Une nouvelle pédagogie, celle de la formation de la personnalité des enfants, basée sur des rapports de collaboration, d'acceptation réciproque et d'ample communication entre éducateurs et éduqués reste à être conçue elle aussi sur des fondements nouveaux et dans la perspective des caractéristiques psycho-sociales spécifiques à la jeune génération, de ses principales tendances.

C'est pourquoi au delà du cadre restreint des influences scolaires, les activités et les institutions extrascolaires dans le cadre des organisations d'enfants et de jeunesses, des clubs culturels, des cercles techniques-scientifiques et de création artistique des enfants acquièrent une plus grande extension et une signification accrue.

Tâchant de répondre à une pratique et à une théorie pédagogique extrascolaire, les auteurs du volume ont entrepris des recherches systématiques dont ils exposent les résultats les plus importants dans les études respectives.

Deux idées dirigeantes résident à la base de l'élaboration du livre ; d'une part celle de fondamenter du point de vue de la psychologie sociale le processus de formation de la personalité de l'enfant et d'autre part celle d'insérer le

Scanned with OKEN Scanner

plus profondément possible les données de la psychologie moderne dans l'interprétation et la pratique de l'éducation des nouvelles générations.

Le but des auteurs a été en principal d'élucider trois aspects importants dans la genèse de la personnalité de l'enfant. Ainsi, la première partie de l'ouvrage s'occupe, dans un cadre plus large, *de l'enfant de l'enfance et des collectivités d'enfants ;* la seconde partie de l'ouvrage s'occupe de *la personnalité de l'enfant par rapport à l'expérience sociale des adultes ;* la troisième partie présente en guise de final quelques études concernant *la formation de la personnalité de l'enfant sous l'empire des exigences de l'époque moderne, contemporaine.*

Le premier chapitre (par Ana Tucicov-Bogdan) a été consacré à *la connaissance plus réaliste et plus objective de la personnalité de l'enfant.* Étant donné que dans l'action éducative l'image générale de l'enfant, avec son approximation d'espèce s'avère absolument insatisfaisante, on essaie la réalisation de la vision la plus concrète sur le développement de la personnalité, celle-ci étant considérée d'une manière différenciée, par sous-espèces et *types individualisés* jusqu'à la description de cas particuliers, déterminés par des conditions de milieu, par le degré d'industrialisation de la société, par les modèles culturels reçus et par le niveau moral-éducatif de l'ambiance dans laquelle se développent les enfants.

D'un tel point de vue on a procédé à une révision des dimensions du rapport entre le général et le particulier dans la genèse de la personnalité. En d'autre termes, modernes, on discute de nouveau la relation entre le disponible natif et les conditions du milieu. On souligne le fait que plus encore que les facteurs biologiques, héréditaires et natifs qui, en général, ne doivent pas être minimisés, les conditions psychologiques et surout celles psycho-sociales jouent un rôle essentiel dans la formation des traits de la personnalité.

Grâce à une recherche longitudinale d'un groupe nominal de huit enfants, suivis depuis la naissance jusqu'à la préadolescence, on établit des voies spécifiques d'évolution, en esquissant des *types comportementaux* nettement différen-

Scanned with OKEN Scanner

ciés, tels que suit : a) un type *réceptif*, ouvert, sensible aux influences éducatives des adultes, mais ayant des attitudes personnelles évidentes et des ressources appréciables de création dans les manifestations de comportement ; b) un autre type réceptif, mais *strictement dominé par les modèles d'éducation* qu'il imite fidèlement et rigidement ; c) le type comportemental *continuellement impulsionné de l'extérieur* etc. On établit la réalité selon laquelle la relation entre l'organisation structurale des composantes de la personnalité et leur expression comportementale n'est pas univoque ; les même caractéristiques personnelles peuvent revêtir des formes comportementales diverses.

La connaissance de la personnalité en tant que réalité synthétique est toutefois possible uniquement grâce à l'étude des comportements dominants, des „styles personnels", donc de la conduite des enfants. Le style personnel de comportement se manifeste dans les attitudes et les actions personnelles initiées par les enfants, de même que dans les relations interindividuelles dans le cadre des groupes dans lesquels ils mènent leur activité. *Le caractère de système, le spécifique de la conduite, une certaine constance* poussée jusqu'au degré de nécessité de l'enfant d'actionner et de répondre „à sa manière" sont les principaux attributs du type comportemental individuel.

Mais la manière personnelle de réagir aux influences du milieu est seulement symptomatique. C'est derrière elle qu'il faut chercher les causes qui l'ont déterminée, les conditions et les facteurs qui l'entretiennent et la développent. Les explications possibles sont de la nature de certains processus psycho-sociaux, liés aux relations antécédentes et à celles actuelles entre les sujets examinés et les adultes, aux modifications affectives importantes survenues, aux modèles comportementaux offerts, à la véritable incitation vers leur imitation ou contre-imitation, aux relations réciproques et à l'affection entre enfants. On reserve une place à part au processus de l'autoéducation, dont les prémisses sont beaucoup plus prématurées que les considérait jusqu'à présent la science psycho-pédagogique, comme le démontre l'étude respective.

Scanned with OKEN Scanner

Par *l'esquisse de psychologie historique* contenue dans le II-e chapitre (par Ana Tucicov-Bogdan et Nicolae Radu), l'intention des auteurs a été d'offrir aux lecteurs une modalité d'aborder la personnalité de l'enfant et de l'analyser, qui puisse être valable aussi pour l'étape contemporaine. En renonçant à la fragmentation atomique traditionelle de la vie psychique qui se berce dans i'lllusion de la toutepuissance de l'expériment realisé dans le laboratoire, on tâche de créer une vision intégraliste et historique du processus de la formation de la nouvelle génération. Les analyses concernent l'ancien village, le village à l'étape moyenne du développement de la Roumanie et le village nouveau, actuel dans la perspective des transformations de l'urbanisation de nos jours.

La perspective historique actuelle de l'enfance porte l'empreinte des caractéristiques de la vie moderne des sociétés dynamiques, fortement industrialisées qui déterminent des sollicitations particulières aux générations en cours de formation.

L'engagement de plus en plus intense de la famille dans la production industrielle, l'extension des conditions urbaines dans le milieu rural, l'introduction de la nouvelle technique agraire qui détermine le parcellement et la géometrisation de plus en plus rationelle du terrain libre, laissé autrefois à la disposition de l'exploration des enfants, amènent pour la génération toute entière des conditions modifiées du déroulement du jeu, des règles et des reglémentations plus rigides pour les déplacement dans l'espace ambiant, des préoccupations plus sédentaires et, en général, de nouveaux problèmes concernant le loisir des enfants. À leur tour, si les retardements dans la complexité et le niveau des jeux ne sont pas compensés par l'éducation, ils produisent des retards sur le plan de l'éducation, ils produisent des retards sur le plan de l'évolution générale de la personnalité, de même que le manque des conditions de parfaite réalisation de l'enfance peut prédisposer à une maturation psychique précoce, en comprimant parfois des phases évolutives importantes dans la structuration de la personnalité. Ainsi, les profils individuels sont le résultat des conditions spécifiques

Scanned with OKEN Scanner

et de l'histoire personnelle dans la conquête de l'expérience humaine.

Les problèmes d'ordre méthodologique qui se posent à la recherche ne sont pas des plus faciles. La méthode de la reconstitution des données, tout comme la méthode biographique et l'interview doivent être utilisées avec soin et discernement. Les procédés de l'étude sociologique tels que la composition de quelques généalogies, les statistiques démographiques, l'enquête sociale etc. sont d'une grande utilité. On a fait un sondage en ce qui concerne les effets de l'urbanisation dans le processus d'éducation sur un échantillon de 310 enfants entre 6 et 17 ans. On enregistre des changements importants survenus dans l'attitude des enfants à l'égard des nouvelles informations, dans la manière dont ils manifestent leur esprit d'indépendance, dans le développement de la communication avec les enfants du même âge, dans l'établissement de nouvelles relations interindividuelles. Le milieu de vie urbaine apporte aussi une nouvelle série de difficultés dont la supersollicitation acoustique, nombreuses interdictions dans le libre mouvement dans l'espace des enfants, l'aliénation à l'égard des alentours, l'extrême pénurie des éléments naturels à la disposition des enfants (terrains libres pour le jeu, branches sèches, terre glaise, terrains non surveillés etc.). On insiste sur les moyens possibles de compenser par l'éducation les nouvelles conditions de vie. Une attention spéciale est accordée dans l'étude au jeu et aux occupations sociales-utiles des enfants dans des conditions de milieu variées : milieu villageois, en cours d'urbanisation, urbain. La réunion du traditionnel et du nouveau dans l'éducation présente des formes sui-généris dont une future pédagogie doit réellement tenir compte.

Dans le III-e chapitre (par Ana Tucicov-Bogdan et Dan Potolea) on analyse les *Relations entre les adultes et les enfants dans l'acquisition de l'expérience sociale par l'enfant.* On s'occupe du *comportement social* de l'enfant en tant qu'interaction permanente avec les autres. La relation d'interaction entre l'adulte et l'enfant se caractérise par la tendance vers l'indépendance du point de vue des deux termes.

Scanned with OKEN Scanner

Se situant sur le point de vue des pratiques éducationnelles, on constate que l'on attribue différents sens à l'indépendance : a) la totale non-intervention *pour ne pas stresser* les enfants, tel que l'on conçoit ce procédé dans la conception de l'éducation libre ; b) ignorer totalement l'enfant, le laissant se débrouiller tout seul, sans que les adultes (parents, éducateurs) s'assument la responsabilité nécessaire ; e) exposer l'enfant de bonne heure aux difficultés et aux vicissitudes „pour lui apprendre à se débrouiller de bonne heure, seul", sans l'aide des adultes. Les auteurs soutiennent l'idée de l'indépendance des enfants, tout en ayant soin que les adultes se préoccupent d'eux et leur accordent l'affection et la sollicitude nécessaires. Le sens réel de l'indépendance des enfants consiste dans leur maturation psychologique, sociale, éducative, plus précisément dans la façon de les *armer d'une manière organisée avec l'expérience sociale nécessaire,* avec des moyens propres d'opérer et de coopérer aux continuelles sollicitations de la vie contemporaine. On étudie dans une nouvelle perspective les relations *professeur-élève, élèves-élèves, élèves-maître d'études* et, dans la situation donnée, *les rapports réciproques commandant-pionniers.* Les auteurs se consacrent particulièrement aux relations de communication, du flux informationel dans le système éducationel, de même que de la relation de collaboration au niveau des actions extrascolaires, respectivement du rapport de coopération entre les enfants et l'éducateur commandant dans l'acte éducatif.

En sondant l'opinion des maîtres d'étude, des instituteurs et das commandants de pionniers sur la manière dont ils conçoivent cette collaboration, on a pu détacher l'idée de l'aide accordée par les adultes aux enfants, l'idée et la pratique d'une direction discrète, l'idée du contrôle et de la surveillance permanente etc., de même qu'une multitude d'extrêmes (la pulvérisation en aspects mineurs, une tutelle excessive) et, en général, le manque d'un consensus sur la collaboration avec ceux soumis à l'éducation — les enfants. Le sens de l'aide que les enfants peuvent donner à leur tour aux éducateurs dans leur action pédagogique est ressorti de

Scanned with OKEN Scanner

la manière la plus effacée. Les opinions des commandants sur la collaboration, concernant spécialement les programmes des pionniers se divisent de la sorte : 34,14% se prononcent pour une collaboration intense dans l'établissement des actions qui vont être entreprises, 25,1% considèrent comme importante la collaboration à tous les moments du programme, 14,28% donnent des réponses différentes, au hasard, sans avoir médité expressement à la relation mise en discussion (26,48% n'ont donné aucune réponse). La recherche conclut sur la nécessité de la collaboration dans la perspective d'armer les enfants avec les qualités nécessaires à cette relation : esprit d'organisation, persévérance dans l'action, discernement, responsabilité, initiatives personnelles et conseils d'entrer en interactions avec les membres du groupe. En général, l'aide accordée aux enfants, de même que le revers, l'aide accordée par les enfants au commandant ne se déploie pas — du point de vue de la tension et des proportions — au même niveau, dans toutes les circonstances et les phases des activités.

Un contenu propre est accordé au concept de *programme de l'expérience sociale*, que les auteurs considèrent nécessaire dans l'éducation des enfants. Il s'agit d'un quantum d'attitudes et conduites sociales bien elaborées, caractéristiques à chaque étape de développement infantile, du rythme et de l'ordre de leur élaboration, de l'équipement culturel nécessaire qui assure un comportement civilisé, du degré d'affection et intégration sociale nécessaire à chaque âge. L'élaboration de l'échelle réelle d'un tel comportement civique et des contacts sociaux nécessaires dans chaque étape du développement de l'enfant est une tâche et un devoir que la psychologie éducationnelle doit se poser pour l'avenir.

Du moment que les influences didactiques dans le cadre de l'assimilation de l'expérience sociale-humaine se trouvent en profonde connexion avec les préocupations extra-didactiques, un chapitre spécial — le IV-e — a été consacré à *l'influence des activités des pionniers sur les résultats que les enfants obtiennent à l'étude* (Patița Silvestru).

Scanned with OKEN Scanner

La conception toute entière qui est à la base de l'activité des pionniers constitue une stimulation de l'intérêt des enfants à l'égard de l'étude. Le serment du pionnier, de même que ses devoirs, se réfèrent explicitement à cela. Le rapport entre l'étude et les activités extradidactiques des pionniers est de complementarité, compensation et correspondence.

En partant de l'hypothèse que les activités extradidactiques des pionniers judicieusement dosées et sélectionnées d'une manière adéquate se réfléchiront positivement dans l'application des enfants à l'étude, en réalisant un transfère appréciable vers le domaine de la connaissance de la realité et celui de la passion pour l'étude, on a effectué sur une supperficie comprenant trois districts du pays une recherche qui devait établir les influences du programme des pionniers sur la situation des élèves du point de vue de l'étude. Les résultats ont été comparés aux réponses à un questionnaire ad-hoc données par les commandants d'unités venus aux cours de perfectionnement des districts respectifs, de même qu'aux sondages d'opinions réalisés parmi les enfants pionniers.

De l'ensemble de ces investigations, on est arrivé à la conclusion que l'activité des pionniers exerce de nombreuses influences affectives, cognitives et volitives sur les enfants. Les nombreuses activités des pionniers — visites, rencontres, procès littéraires, actions d'utilité publique, spectacles visionnés ensemble, auditions musicales, lecture particulière, travail dans des cercles, concours, expéditions, redaction des revues scolaires, organisation de musées et expositions, jeux sportifs et distractifs etc. — complètent les connaissances obtenues en classe, mettent les enfants dans la situation de vivre de fortes émotions, éduquent leur volonté, leur courage et leur sensibilité, en augmentant la puissance créatrice de la pensée, en engageant leur personnalité toute entière dans un processus complexe de développement.

En comparant deux années consécutives la situation du point de vue de l'étude des élèves dans quelques écoles, durant le premier trimestre, intervalle pendant lequel leurs commandants ont bénéficié d'une direction adéquate aux cours centraux de perfectionnement et l'ont appliquée en pratique, on déduit d'une manière catégorique l'influence positive de

Scanned with OKEN Scanner

l'institution des pionniers sur l'étude. Les données statistiques présentées sont appréciables, elles font ressortir plutôt la connexion entre les accents mis sur l'activité des pionniers et les connaissances acquises par les élèves, que la mensuration quantitative, à l'aide des notes, du succès éducatif. Les indices qualitatifs du déploiement de l'activité des pionniers se sont avérés plus concludents que ceux quantitatifs d'appréciation du niveau d'étude. Parmi les premiers on peut discerner : la pensée indépendante, l'esprit critique, la curiosité intellectuelle, l'imagination créatrice, le vocabulaire nuancé, l'établissement de puissants intérêts, l'apparition de la sensibilité vis-à-vis des valeurs, de la réceptivité à l'égard de la vérité, du nouveau et du beau, de l'initiative, de la persévérance et d'une attitude positive par rapport au travail.

On ne rencontre pas des cas dans lesquels de méritoires activités de pionniers ne soient pas corrélées à de bons résultats à l'étude ; et par contre, une maigre activité de pionniers a toujours correspondu à un bas niveau à l'étude.

Le V-e chapitre de l'ouvrage (par Lucia Vighici) traite des *aspects de la personnalité des enfants dans les écoles d'art*. On discute un problème pédagogique spécial, celui des conditions du développement de la personnalité de certains enfants ayant des aptitudes artistiques, qui sont sollicités dans le cadre de l'activité scolaire et celle artistique, dans une plus grande mesure que les enfants du même âge qui apprennent dans les écoles générales, avec un programme habituel. Le contexte spécifique des écoles d'art, leur régime particulier, selon la nature du spécifique artistique (musique, arts, plastiques, chorégraphie), réclame une attention spéciale en vue de la formation du côté civique des enfants, de leur sociabilite, de leur socialisation, en assurant en même temps les conditions nécessaires au repos, au jeu, aux actions sociales et d'utilité publique désirées par les enfants, aux excursions, aux promenades, aux visites dans les entreprises de production industrielle et agricole. Un diagramme du temps affecté par jour et par semaine aux activités dans les écoles d'art synchronisé avec le temps dont dispose chaque enfant est un moyen opératif pour concevoir un programme d'activité plus rationnel en classe, de même que pour organiser

Scanned with OKEN Scanner

quelques activités récréatives pendant le loisir des enfants. L'auteur démontre l'éfficacité de telles proggrammations extrascolaires d'activités libers et récréatives dans les écoles d'art.

Par l'étude *des activités de groupe dans la formation des opérations de la pensée créatrice* comprise dans le VI-e chapitre (par Nicolae Radu) on cherche à appliquer la théorie du petit groupe à l'élaboration de certaines constantes intellectuelles de la personnalité des enfants. On part de la constatation que, durant la formation des opérations intellectuelles des élèves par l'assimilation habituelle de l'arithmétique dans les classes élémentaires, on utilise trop infimement l'interaction entre les enfants, leurs relations réciproques, de même que les attitudes affectives au cours de l'activité. Par conséquence, l'auteur extend — dans un cadre expérimental — les effets psychosociaux du petit groupe aux conditions d'un cercle de débutants en mathématiques. Dans la même intention il convertit pratiquement la relation professeur-élèves en une interaction de collaboration en partant du dirigeant-animateur vers les participants au cercle. Les tâches intellectuelles formulées au cours du programme sont spécifiques à la coopération, aux interdépendances de groupe, concernant la solution collective de certains problèmes d'arithmétique intéressants, la creation de nouveaux problèmes, inspirés par le modèle donné etc. Les résultats obtenus prouvent une augmentation évidente des performances opérationnelles dans les conditions du groupe, par rapport aux mêmes tâches effectuées individuellement. Les participants au cercle ont manifesté en même temps des effets formatifs accrus pour des opérations et des notions mathématiques acquises en dehors du cercle, enseignées au cours des leçons. On démontre pratiquement, par l'expériment effectué, que les méthodes de groupe, de même que les conceptions didactiques plus neuves peuvent être appliquées avec succès dans l'organisation et le déploiement de certaines activités de cercle, même dans les petites classes (la IV-e de l'école générale).

L'étude du *rôle des cercles d'électromontage dans l'éducation de la pensée technique des élèves* comprise dans le VII-e chapitre (par Crețu Tinca) peut être encadrée dans la

Scanned with OKEN Scanner

direction la plus importante de la recherche de nos jours — l'homme et la technique — avec référence à une étape plus précoce, la préadolescence.

L'auteur essaye premièrement une systématisation des influences ayant un contenu technique exercées sur les enfants, celles-ci comprenant : a) les influences spontanées, indirectes, résultant du contexte de la vie moderne et des moyens du mass-media ; b) les conditions créées dans une intention quelconque, mais dont l'action demeure toujours spontanée, comme les jouets, les jeux techniques ; c) les influences informationnelles et d'opérativité générale résultant de l'assimilation systématique de certaines disciplines scolaires ; d) formes d'activité ayant un caractère technique prononcé et des buts éducatifs concernant le développement des capacités liées à la technique : heures d'atelier, activités dans les cercles etc.

Étant données les particularités des cercles techniques, le poids de leur contribution formationelle et informationnelle, l'accord avec les intérêts et les penchants des élèves, le caractère actionnel-productif de la participation, les satisfactions créées par la matérialisation des projets et des idées etc. on tire la conclusion qu'à l'âge de la préadolescence ces cercles détiennent à juste titre une place importante dans l'ensemble de toutes les influences ayant un tel contenu.

La manifestation complète des effets éducationnels des cercles techniques dépend pourtant de la mesure dans laquelle la recherche psychologique répond aux problèmes centraux concernant leur contenu et leur organisation. En visant de tels objectifs, la recherche insiste sur l'importance non seulement de préciser les buts éducatifs généraux des cercles techniques, mais aussi d'établir la mesure dans laquelle ceux-ci peuvent être atteints par l'activité spécifique de chaque type de cercle. Ceci permet tant la valorisation de toutes les disponibilités formatives de chaque cercle, que la concentration des activités des élèves et des professeurs sur quelques *dominantes formatives* qui trouvent leur meilleur terrain de développement dans un cercle ou dans un autr. En ce sens on relève l'importance des cercles d'électromontage tant pour le développement de la pensée technique liée aux phénomènes les plus rapprochés de la technique de

Scanned with OKEN Scanner

l'avenir, que pour le développement de l'imagination spatiale-technique, étant donné le caractère des éléments structuraux avec lesquels opèrent les enfants.

En ce qui concerne la coordonnée „contenu" de l'activité en cercle, l'auteur de l'étude s'occupe des aspects suivants : la valeur des tâches collectives et individuelles de construction et de leur interrelation, l'organisation ascendante de l'activité technique des élèves, types de tâches ayant un contenu technique et leur valeur formative.

Pour les premières, on établit la nécessité de les équilibrer dans le programme d'activité du cercle, de même que la nécessité d'introduire des tâches de travail collectives aux moments les plus indiqués du processus de la formation des dextérités et des habitudes techniques, là où de telles tâches s'avèrent de la plus grande efficacité.

Le second problème s'occupe de l'activité technique des élèves appréciée sur la base de l'analyse profonde, de contenu, des différents thèmes de construction sélectionnés ou proposés par les élèves et de leur acceptation au moment le plus indiqué de la courbe d'évolution de chacun.

Le dernier aspect concerne quelques types de tâches ayant un contenu technique, expérimentées au cercle d'électromontage comme il suit : la réduction des schémas données, la réduction du volume de montage d'essai de la construction finale, le calcul de quelques schémas, le déchiffrage des circuits dans les schémas graphiques donnés, la création du schéma d'un appareil simple, la correction des défections, en précisant ou en ne précisant pas leur nature.

La conclusion est qu'en occasionnant l'orientation de l'activité cognitive des élèves sur les aspects moins relevants dans des situations fréquentes de travail, ces tâches ont une contribution importante au développement de la pensée technique des élèves. On recommande donc qu'on les combine avec les tâches de construction courante et qu'on les utilise tant aux moments de préparation que dans les étapes plus évoluées de l'activité des élèves.

L'imagination technique n'étant pas uniquement une imagination spatiale, mais encore une imagination de transposition temporelle et *d'anticipation processuelle du produit technique* ou des opérations techniques afférentes à l'acti-

Scanned with OKEN Scanner

vité technique-industrielle, les analyses de détail se sont dirigeés vers ces aspects. On a pu surprendre ensuite le rôle différencié de l'activité dans le cercle par rapport aux types d'expérience technique antérieure des enfants, les types d'interrelations favorables dans le groupement des travaux sur une tâche technique, l'interaction spécifique entre le dirigeant et les participants au cercle d'électromontage.

La manière de cultiver l'intérêt des enfants pour l'étude est traitée dans le VIII-e chapitre de l'ouvrage (par Paula Constantinesco).

La détermination de l'intérêt en tant que relation de connaissance plus stable dans la structure de la personnalité, cette orientation préférentielle de l'enfant, sélective, d'une certaine tension vers un objet ou une activité, et qui crée une sensation de bien-être toute fois qu'elle est satisfaite, en facilitant l'accomplissement de son activité, a nécessité une méthodique d'investigation plus complète. C'est pourquoi le chapitre illustre richement les différentes méthodes, techniques et procédés, épreuves de contrôle, en utilisant entre autres l'attitude estimative des enfants par rapport à la réalité pour laquelle ils manifestent un réel intérêt. On détermine la place de l'intérêt pour l'étude dans la sphère des intérêts de connaissance comme une relation généralisée à l'égard de la préoccupation, à l'égard de l'action d'étudier les diverses matières scolaires. En principal, on soutient l'idée de diriger les actions didactiques et extradidactiques de sorte qu'elles favorisent et potentialisent l'intérêt des enfants pour l'étude. On fait ainsi ressortir le rôle des facteurs positifs tels que : la création d'un climat affectif de confiance et collaboration, la réunion de l'étude individuelle avec des formes d'activité en groupes compétitives et en coopération ; on préconise aussi une technique expresse de direction de l'activité des élèves selon les principes de l'activité à l'intérieur du groupe créatif (la technique du brainstorming), la sollicitation des élèves en une situation qui pose des problèmes, notamment en vue de résoudre certaines questions d'ordre pratique, de vie.

On prouve que la mise en valeur à un niveau supérieur de toutes ces conditions dans le cadre des activités extradidactiques des pionniers, conditions qui s'intègrent grâce à

Scanned with OKEN Scanner

une synchronisation et une continuité pédagogique optime, amplifient la formation et l'éducation de l'intérêt pour l'étude.

Dans le IX-e chapitre (par Gheorghe Fleancu) on analyse *l'orientation des options pour une profession des élèves préadolescents.* On expose les résultats d'un système d'actions extrascolaires des pionniers, expressément conçues et dirigées en vue de l'orientation scolaire et la préorientation professionelle des élèves.

Dans le cadre de la recherche les influences organisées sous rapport expérimental sont analysées sur trois plans : 1) *celui informationnel ;* 2) celui de *l'intériorisation des connaissances acquises* et de l'élaboration de certaines attitudes positives et des convictions de travail ; 3) *le plan de la formation de certaines capacités et habiletés générales de travail chez les enfants,* d'une manière différenciée entre le milieu urbain et rural.

En lisant le livre, le lecteur averti reconnaîtra par-ci, par-là l'intention de continuer certains chapitres compris dans le volume *„L'activité d'éducation des pionniers"* (Éditions Politiques, 1969) en les développant. Par exemple, le problème *des conditions du développement de la pensée technique des enfants dans le cadre des cercles techniques* a évolué vers *la recherche des conditions formatives speciales dans le cercle d'électromontage.* De même, la préoccupation pour l'orientation scolaire et la préorientation professionnelle dans le cadre des activités des pionniers continue par l'approfondissement de l'orientation des options pour la profession de long des années de l'école générale. C'est à cause de cela que les auteurs ne reviennent plus aux thèmes théoriques dans les problèmes données, ni à certaines définitions acceptées ou précisées dans le volume mentionné. Cela explique aussi pourquoi on n'a pas inclu dans le présent volume d'autres composantes morales-sociales de la personalité telles que : la responsabilité, l'initiative, l'esprit d'organisation auxquelles on a consacré de larges chapitres spéciaux dans le premier volume.

Dans ce but, nous reccommandons au lecteur non-averti mais désireux d'approfondir le domaine spécial de l'éducation des pionniers de parcourir les deux textes. Il est incon-

Scanned with OKEN Scanner

testable que la lecture indépendante des études est aussi possible, chacune d'elle gardant une unité en soi.

Malgré la diversité des problèmes abordés, les auteurs ont essayé autant que possible de réaliser une unité de conception sur la potentialisation et l'amélioration du processus de la formation de la personnalité, notamment dans la direction des facteurs sociaux-éducatifs et culturels-extra-scolaires.

Sur le parcours de l'ouvrage on a insisté sur les moyens de l'Organisation des Pionniers de connaître et de stimuler d'une manière créatrice la personnalité des enfants, sur l'idée que les résultats de ces recherches pourraient être utiles au développement de certaines investigations scientifiques dans l'éducation des pionniers et au travail pratique dans ce domaine.

Scanned with OKEN Scanner

Die Personalität des Kindes

(Mit einem Sonderblick auf das Pionieralter)

Zusammenfassung

Die Notwendigkeit der Modernisierung der Erziehung, eine so dringende Notwendigkeit unter den Bedingungen der gegenwärtigen Gesellschaft, erlegt dringlichst wesentliche Veränderungen im Rahmen der Verhältnisse Erzieher-Schüler auf.

Auf neuen Grundlagen und in der Perspektive der der jungen Generation entsprechenden sycho-sozialen Merkmale, ihrer Haupttendenzen, soll auch eine neue Pädagogie der Herausbildung der Personalität der Kinder durchgedacht werden, aufgrund von Beziehungen der Mitarbeit, der gegenseitigen Annahme und einer umfassenden Mitteilung zwischen Erziehern und Erzogenen.

Deshalb erhalten, ausserhalb des Rahmens der Schuleinflüsse, ein weiteres Aktionsfeld und grössere Bedeutung die ausserschulischen Tätigkeiten und Institutionen im Rahmen der Kinder- und Jugendorganisationen, der Kulturklubs, der technisch-wissenschaftlichen und Kunstzirkel für Kinder.

Um einer ausserschulischen pädagogischen Praxis und Theorie zu entsprechen, haben die Verfasser des Bandes systhematische Forschungsarbeiten unternommen, deren wichtigstn Ergebnisse in den vorliegenden Studien auseinandergesetzt wurden.

Auf zwei leitenden Ideen fusst die Ausarbeitung des Buches: einerseits die Idee, vom Standpunkt der sozialen Psychologie den Bildungsprozess der Personalität des Kindes zu begründen, andererseits jene, die Daten der modernen Psycho-

Scanned with OKEN Scanner

logie immer tiefgreifender in die Auslegung und die Praxis der Erziehung der neuen Generation zu inserieren.

Hauptsächlich wurde die Erläuterung von drei wichtigsten Aspekten in der Genesis der Personalität des Kindes verfolgt. So wird im ersten Teil der Arbeit breitausgreifender *das Thema des Kindes, der Kindheit und der Kinderkollektivitäten behandelt*; dann, im zweiten Teil, wird *die Personalität des Kindes im Vergleich zur sozialen Erfahrung der Erwachsenen* betrachtet; und endlich im dritten Teil werden einige Studien über die *Bildung der Personalität des Kindes, von den Notwendigkeiten der modernen, gegenwärtigen Epoche bedingt*, angeführt.

Das erste Kapitel (von Ana Tucicov-Bogdan) wurde dem *immer realistischeren und objektiveren Kennen der Persönlichkeit des Kindes* gewidmet. Da sich in der Erziehungstätigkeit das allgemeine Bild vom Kind, mit seiner Annäherung als *Gattung*, als vollkommen ungenügend erweist, versucht man die Verwirklichung einer möglichst konkreten Vision von der Entwicklung der Personalität; diese wird dabei differenziert, nach Untergattungen und *individualisierten Typen* betrachtet, bis zur Beschreibung einzelner Fälle, die von den Bedingungen der Umwelt, von dem Industrialisierungsgrad der Gesellschaft, vom Kulturniveau und vom moral-erzieherischen Niveau des Milieus, in dem sich die Kinder entwickeln, bedingt sind.

Von einem solchen Standpunkt ausgehend, ging man dann zur Wiederdimensionierung des Verhältnisses zwischen Allgemein und Privat in der Genesis der Personalität über. Mit anderen, modernen Ausdrücken wird das Verhältnis zwischen dem angeborenen Verfügungsgut und den Bedingungen der Umwelt wieder besprochen. Unterstrichen wird die Tatsache, dass mehr als die biologischen Faktoren, sowohl die angeborenen als auch die angeerbten, die im allgemeinen nicht minimalisiert werden dürfen, die psychologischen Bedingungen und hauptsächlich die psycho-sozialen eine Hauptrolle in der Bildung der Eigenschaften der Personalität spielen.

Durch eine longitudinale Überprüfung einer nominellen Gruppe von acht Kindern, die dann von der Geburt an und

Scanned with OKEN Scanner

bis zur Präadoleszenz verfolgt wurden, werden spezifische Entwicklungswege festgelegt, mit Umreissung einiger, *ihrem Verhalten nach* gänzlich verschiedenartiger *Typen*, wie folgt: a) ein *rezeptiver* Typus, offen, empfindlich für die Erziehungseinflüsse der Erwachsenen, doch mit sichtlich persönlicher Haltung und mit bemerkenswertem Kreationsvermögen in seiner Verhaltensweise; b) ein anderer rezeptiver Typus, doch *streng von den Erziehungsvorbildern beherrscht*, die er fidel und steif nachahmt; c) ein Verhaltenstypus, *ständig von auswärts impulsioniert* u.a. Es wird die Wahrheit festgestellt, dass das Verhältnis zwischen der strukturellen Organisierung der Bestandteile der Personalität und ihrem Ausdruck als Verhaltensweise nicht eindeutig ist; die einen und dieselben persönlichen Charakteristiken können verschiedene Verhaltensformen bekleiden.

Das Kennen der Personalität als eine synthetische Wirklichkeit ist aber nur durch das Studieren der vorherrschenden Verhaltensweisen, der „persönlichen Arten", folglich durch das Betragen der Kinder möglich. Der persönliche Verhaltensstil äussert sich sowohl in den von den Kindern eingeführten Haltungen und persönlichen Aktionen, wie auch in den interindividuellen Beziehungen im Rahmen der Gruppen, in der sie tätig sind. Der systemartige Charakter, die Spezifizität des Benehmens, eine gewisse Konstante, die bis zum Notwendigkeitsgrad des Kindes, „in seiner Art" zu handeln und zu antworten geführt wird, sind die Hauptattribute des individuellen Verhaltenstypus.

Doch die persönliche Art auf die Einflüsse der Umwelt zu reagieren ist nur symptomatisch. Hinter ihr müssen erst die sie bedingenden Gründe gesucht werden, die Bedingungen und die Faktoren, die sie erhalten und entwickeln. Die möglichen Erklärungen sind ihrer Natur nach psycho-soziale Prozesse, von den vorhergehenden und gegenwärtigen Beziehungen zwischen den untersuchten Subjekten und den Erwachsenen abhängig, von den Wichtigen dazwischen gekommenen affektiven Veränderungen, von den angebotenen Verhaltungsmodellen, von den gegenseitigen Affektionsbeziehungen zwischen den Kindern. Ein besonderer Platz wird dem

Scanned with OKEN Scanner

Prozess der Autoerziehung aufbewahrt, und im Studium wird demonstriert, dass dessen Voraussetzungen viel frühzeitiger sind als sie bis zur Zeit die psycho-pädagogische Forschung betrachtet hat.

Durch die Skizze der *historischen Psychologie*, im zweiten Kapitel (von Ana Tucicov-Bogdan und Nicolae Radu), beabsichtigten die Autoren den Lesern ein Behandlungs- und Analysemodell der Personalität des Kindes zu bieten, das auch für die gegenwärtige Etappe gültig sein kann. Indem man die atomistische, des psychischen Lebens traditionelle Fragmentierung, mit der Illusion der Allmächtigkeit des Laborexperimentes verlässt, versucht man eine integralistische und historische Vision vom Bildungsprozess der jungen Generation. Die Analysen beziehen sich auf das alte Dorf, das Dorf aus der mittleren Entwicklungsetappe Rumäniens und auf das neue, gegenwärtige Dorf, in der Perspektive der Umwandlungen der Urbanisierung in unseren Tagen.

Die gegenwärtige historische Perspektive der Kindheit ist von den Merkmalen des modernen Lebens der gegenwärtigen dynamischen, stark industrialisierten Gesellschaften aufgeprägt, die eine besondere Beanspruchung der in Bildung begriffenen Generationen bedingen.

Der immer intensivere Eintritt der Familie in die industrielle Produktion, die Erweiterung der urbanistischen Bedingungen auf das Dorfmilieu, die Einführung der neuen Agrartechnik, mit der immer rationelleren Parzellierung und Geometrisierung des brachliegenden Bodens, früher den Kindern zur Erforschung überlassen, stellen der ganzen Generation veränderte Spielbedingungen zur Verfügung, starrere Regeln und Reglementierungen ihrer Bewegungsmöglichkeiten im Rahmen ihrer Umwelt, sesshaftere Beschäftigungen und, im allgemeinen, andere Probleme das „loisir" der Kinder betreffend. Ihrerseits können aber die Retardierungen in der Komplexität und dem Niveau der Spiele, falls sie nicht erzieherisch ersetzt werden, Verspätungen auf dem Gebiet der allgemeinen Evolution der Personalität hervorrufen, wie auch das Fehlen der Bedingungen für eine vollständige Verwirklichung der Kindheit zu einer

Scanned with OKEN Scanner

frühreifen psychischen Maturität führen kann, indem es manchmal wichtige Entwicklungsetappen der Strukturierung der Personalität komprimiert. So sind die individuellen Beschaffenheiten Ergebnisse einiger spezifischen Bedingungen und der persönlichen Geschichte in der Erringung der menschlichen Erfahrung.

Die Probleme methodologischer Art, mit der die Forschung verglichen wird, sind nicht die leichtesten. Sorgfältig und mit Urteilskraft, wird die Methode der Wiederherstellung der Daten angewandt, wie auch die biographische Methode und das Interview. Die Vorgänge des soziologischen Studiums, wie: die Zusammenstellung von Genealogien, die demographischen Statistiken, die soziale Enquete usw. sind von grossem Nutzen. Anhand von 310 Kindern im Alter von 6—17 Jahren wurde die Auswirkung der Urbanisierung im Erziehungsprozess erforscht. Es werden wichtige, in der Haltung der Kinder den neuen Informationen gegenüber eingetretene Veränderungen festgestellt, in der Offenbarung ihres Unabhängigkeitsgeistes, in ihrem Verkehr mit Kindern gleichen Alters, in der Festsetzung neuer interindividueller Beziehungen. Das städtische Lebensmilieu bringt auch eine Reihe von Schwierigkeiten mit sich, wie z.B. die akustische Überbeanspruchung, zahlreiche Untersagungen was die freie Bewegungsmöglichkeit der Kinder anbetrifft, die Verfremdung von der Umgebung, die sehr grosse Armut an natürlichen Elementen, die den Kindern zur Verfügung gestellt werden können (Spielplätze in freier Luft, Reisig, Ton, unbeaufsichtigte Spiele usw.). Unterstrichen werden die Ersatzmöglichkeiten in der Erziehung in den neuen Lebensbedingungen. Eine bedeutende Aufmerksamkeit in der Behandlung kommt den sozial-nützlichen Spielen und Beschäftigungen der Kinder in verschiedenen Umweltbedingungen zu: in Dorfbedingungen, in den Bedingungen des im Urbanisierungsprozess begriffenen Dorfes und in städtischen Bedingungen. Die Verflechtung des Traditionellen mit dem Neuen in der Erziehung hebt Formen sui-generis hervor, die von einer künftigen Pädagogik tatsächlich in Betracht gezogen werden müssten.

Scanned with OKEN Scanner

Die Beziehungen zwischen Erwachsenen und Kindern in der Erringung seitens des Kindes der sozialen Erfahrung werden im III. Kapitel (von Ana Tucicov-Bogdan und Dan Potolea) einer Analyse unterzogen. Das *soziale Verhalten* des Kindes wird als eine ständige Interaktion mit den anderen behandelt. Dem Interaktionsverhältnis Erwachsener-Kind ist die Tendenz zur Unabhängigkeit eigen, vom Standpunkt beider Seiten verstanden. Vom Standpunkt der erzieherischen Praktiken kann festgestellt werden, dass der Unabhängigkeit verschiedene Sinne verliehen werden: a) denjenigen der totalen Nichteinmischung, *um die Kinder nicht zu stressieren,* so wie das in der Auffassung der freien Erziehung verstanden wird; b) den Sinn einer vollkommenen Ignorierung des Kindes, das sich selbst überlassen wird, und allein auskommen muss, und folglich ohne dass die Erwachsenen (Eltern, Erzieher) die nötige Verantwortung tragen; c) den Sinn einer frühzeitigen Unterwerfung des Kindes den Schwierigkeiten und schweren Situationen, „um die Kinder zu lehren, von vornherein allein auszukommen", ohne die Hilfe der Erwachsenen. Die Verfasser fördern die Idee der Unabhängigkeit, doch verflochten mit der Sorge für das Kind, mit seiner Beschützung, mit der Erweisung der nötigen Zuneigung und Fürsorge seitens der Erwachsenen. Der reelle Sinn der Unabhängigkeit der Kinder besteht in ihrer psychologischen, sozialen und erzieherischen Reife, genauer gesagt, in *ihrer organisierten Ausrüstung mit der nötigen sozialen Erfahrung,* mit eigenen Operations- und Kooperationsmitteln für die unaufhörlichen Beanspruchungen des zeitgenössischen Lebens. In einer neuen Perspektive werden die Beziehungen *Lehrer-Schüler, Schüler-Schüler, Schüler-Klassenlehrer* studiert und vor allem *die gegenseitigen Beziehungen Pionierkommandant-Pioniere.* Eine spezielle Behandlung kommt im Studium den Beziehungen des Verkehrs, des Kreislaufs der Informationen im Erziehungssystem zu, wie auch der Beziehung der Mitarbeit auf dem Plan der ausserschulischen Aktionen, beziehungsweise der Beziehung der Mitarbeit im Rahmen der erzieherischen Tätigkeit zwischen den Kindern und dem Erzieher-Kommandant.

Scanned with OKEN Scanner

Bei einer näheren Untersuchung der Meinungen der Klassenlehrer, der Lehrer und der Pionierkommandanten, über die Art und Weise, wie sie diese Mitarbeit auffassen, konnte geschlussfolgert werden : die Idee der den Schülern seitens der Erwachsenen gegebenen Hilfe, die Idee und die Praxis einer diskreten Anleitung, die Idee einer Kontrolle und einer ständigen Aufsicht usw. wie auch eine Reihe von Extremen (Pulverisierung in minderwertige Aspekte, eine exzessive Bevormundung) und, im allgemeinen, das Fehlen eines Konsenses bezüglich der Mitarbeit mit den der Erziehung Unterworfenen — mit den Kindern. Als minderwertigster Sinn erschien derjenige der Hilfe, die die Kinder selbst den Erziehern in ihrer pädagogischen Aktion geben können. Was speziell die Programme der Pioniertätigkeit anbetrifft, so verteilt sich die Meinung der Kommandanten über die Mitarbeit wie folgt : 34,14% äussern sich für eine intensive Mitarbeit an der Festlegung der zu unternehmenden Handlungen, 25,1% halten die Mitarbeit in allen Momenten des Programms für wichtig und 14,28% geben zufällige, verschiedene Antworten, ohne speziell über das besprochene Problem nachgedacht zu haben (26,48% haben überhaupt nicht geantwortet). Die Untersuchung schlussfolgert über die Notwendigkeit der Mitarbeit in der Perspektive der Ausrüstung der Kinder mit den diesen Beziehungen nötigen Merkmalen, wie z.B. : Organisationsgeist, Beharrlichkeit in den Aktionen, Urteilskraft, Verantwortungsgeist, persönliche Initiative und Anreizung, mit den Mitgliedern der Gruppe zusammenzuarbeiten. Im allgemeinen ist die den Kindern gegebene Hilfe wie auch die gegenseitige, die von den Kindern dem Kommandanten gegeben wird, nicht gleich gross — als Intensität und als Ausmass — in allen Umständen und in allen Etappen der Tätigkeit.

Ein eigener Inhalt wird dem Konzept *Programm der sozialen Erfahrung* verliehen, den die Verfasser als notwendig in der Erziehung der Kinder betrachten. Es ist die Rede von einem Quantum gut ausgearbeiteter sozialer Haltungen und Verhalten, die jeder infantilen Entwicklungsetappe charakteristisch sind, von dem Rhythmus und der Reihenfolge ihrer

Scanned with OKEN Scanner

Ausarbeitung, von der nötigen kulturellen Ausstattung, die ein zivilisiertes Verhalten sichert, von dem jedem Alter nötigen Grad der Zuneigung und der sozialen Integration. Die Ausarbeitung einer reellen Abstufung eines solchen staatsbürgerlichen Verhaltens und sozialer Kontakte für jede Entwicklungsetappe des Kindes ist erst die Aufgabe und die Zukunftspflicht einer psychologischen-erzieherischen Wissenschaft.

Da die didaktischen Einflüsse im Rahmen der Aneignung der sozial-menschlichen Erfahrung eng mit den ausserschulischen Beschäftigungen verflochten sind, ist ein Extrakapitel — das IV. — dem *Einfluss der Pioniertätigkeiten auf die Schulergebnisse der Kinder gewidmet* (von Patița Silvestru).

Die Anregung des Interesses der Kinder für das Studium durchzieht die ganze Auffassung, die der Pioniertätigkeit zugrunde liegt. Sowohl der Eid des Pioniers als auch seine Verpflichtungen beziehen sich klar darauf. Das Verhältnis zwischen dem Studium und den ausserdidaktischen Pioniertätigkeiten ist ein komplementäres, ausgleichendes und entsprechendes Verhältnis.

Von der Hypothese ausgehend, dass die ausserschulischen und Pioniertätigkeiten, vernünftig dosiert und entsprechend ausgewählt, sich positiv in der Strebsamkeit der Kinder beim Lernen widerspiegeln werden, und dass so eine bedeutende Übertragung auf das Gebiet der Erkenntnis der Wirklichkeit und der Passion für das Studium realisiert wird, wurde in einem drei Bezirke des Landes umfassenden Raum eine Untersuchung durchgeführt, um die Einflüsse der Pionierprogramme auf die Schulergebnisse der Schüler festzustellen. Die Ergebnisse wurden mit den Antworten verglichen, die die zu den Perfektionierungskursen in die betreffenden Kreise gekommenen Einheitskommandanten auf einen ad-hoc-Fragebogen gaben, wie auch mit Meinungsstichproben unter den Pionieren.

Aus der Totalität dieser Investigationen wurde entnommen, dass die Pioniertätigkeit auf die Kinder zahlreiche affektive, kognitive und volitive Einflüsse ausübt. Die verschiedenen Pionieraktionen — Besuche, Treffen, literarische Prozesse, öffentliche Aktionen, Vorstellungsbesuche, musi-

Scanned with OKEN Scanner

kalische Aufführungen, Privatlektüre, Arbeit in verschiedenen Zirkeln, Wettbewerbe, Forschungsreisen, Herausgeben von Schulzeitschriften, Organisieren von Museen und Ausstellungen, Sport- und Unterhaltungsspiele usw. — vervollständigen die in der Schule erworbenen Kenntnisse, bringen die Kinder in die Lage, Gemütserregungen zu erleben, erziehen ihre Willenskraft, ihren Mut und ihre Feinfühligkeit, steigern die Schaffenskraft des Denkens und reihen ihre ganze Persönlichkeit in einen komplexen Entwicklungsprozess.

Wenn die Schulergebnisse der Schüler einiger Schulen im ersten Trimester zweier darauffolgenden Schulgänge verglichen werden, Periode in der ihren Kommandanten eine angemessene Anleitung im Rahmen der zentralen Perfektionierungskurse zuteil wurde, die sie dann praktisch anwandten, so kann der positive Einfluss des Pionierseins auf das Studium illustriert werden. Die angebrachten statistischen Daten sind bemerkenswert, sie heben vor allem das Verhältnis zwischen den auf die Pioniertätigkeit gelegten Akzente und die von den Schülern erworbenen Gütern hervor, noch mehr als das quantitative Messen, anhand von Noten, eines erzieherischen Erfolges. Die qualitativen Wertmessziffern erwiesen sich als überzeugender als die quantitativen, die der Schätzung des Niveaus der Schulergebnisse. Aus dem Bereich der Ersteren führen wir an : das unabhängige Denken, den kritischen Geist, einen nuancierten Wortschatz, die intellektuelle Neugierde, eine forschende Einbildungskraft, die Festsetzung von heftigen Interessen, das Auftauchen einer Empfindlichkeit den Werten gegenüber, einer Empfänglichkeit für die Wahrheit, für das Neue und das Schöne, eines Initiativgeistes und einer positiven Haltung gegenüber der Arbeit.

Es kommt nicht vor, dass die wertvollen Pioniertätigkeiten nicht mit guten Schulergebnissen verflochten werden ; dem gegenüber aber entsprachen schwache Pioniertätigkeiten immer einem schwachen Niveau beim Studium.

Das V. Kapitel der Arbeit (von Lucia Vighici) behandelt *Aspekte der Personalität der Schüler in den Kunstschulen.* Es wird ein besonderes pädagogisches Problem auseinan-

Scanned with OKEN Scanner

dergesetzt, und zwar dasjenige der Bedingungen der Entwicklung der Personalität von künstlerisch veranlagten Kindern, die in der Schul- und Kunsttätigkeit mehr beansprucht werden, als die gleichalten Kinder der Generalschulen, mit gewöhnlichem Programm. Der spezifische Kontext der Kunstschulen, ihr spezifisches Regime, der Natur der künstlerischen Besonderheit entsprechend (Musik, bildende Kunst, Ballett), beansprucht eine spezielle Aufmerksamkeit für die Heranbildung des staatsbürgerlichen Wesens der Kinder, ihrer Geselligkeit, mit gleichzeitiger Sicherung der nötigen Bedingungen für Erholung, für Spiele, für die von den Kindern gewünschten sozial-öffentlichen Aktionen, für Reisen, Ausflüge, für Spaziergänge in der freien Luft, Besuche in landwirtschaftlichen und industriellen Produktionsunternehmen. Ein Diagramm der täglich und wöchentlich den Tätigkeiten in den Kunstschulen gewidmeten Zeit, synchronisiert mit dem individuellen Programm eines jeden Kindes ist ein operatives Mittel für die Entwerfung eines rationelleren Tätigkeitsprogramms in den Schulklassen, wie auch für die Organisierung von erholenden Tätigkeiten in der Freizeit. Der Verfasser beweist die Wirksamkeit solcher ausserschulischen Programmierungen von frei-erholenden Tätigkeiten in Kunstschulen.

Durch das Studium über die *Gruppentätigkeiten in der Heranbildung eines kreativen Denkens* im VI. Kapitel (von Nicolae Radu), wird die Anwendung der Theorie der kleinen Gruppe an der Ausarbeitung von intellektuellen Konstanten der Personalität der Kinder verfolgt. Man geht von der Feststellung aus, dass bei der Bildung der intellektuellen Operationen der Schüler durch die gewöhnliche Aneignung der Arithmetik in den Elementarklassen die gegenseitige Wirkung der Kinder, ihre gegenseitigen Beziehungen wie auch die affektiven Haltungen während der Tätigkeit sehr wenig gebraucht werden. Folglich weitet der Verfasser — in einem experimentellen Rahmen — die psycho-sozialen Wirkungen der kleinen Gruppe auf die Bedingungen eines Mathematik-Anfängerkreises aus. Mit demselben Vorhaben wandelt er praktisch das Verhältnis Professor-Schüler in eine gegenseitige Wirkung der Mitarbeit aus vom Anleiter-

Scanned with OKEN Scanner

Anreger zu den Teilnehmern an dem Kreis. Die während des Programms festgelegten intellektuellen Aufgaben sind der Kooperation spezifisch, ihrer gegenseitigen Abhängigkeit als Gruppe, bezüglich der gemeinsamen Lösung einiger interessanten arithmetischen Probleme, der Erfindung von neuen Problemen, angeregt vom gegebenen Vorbild u.a. Die erhaltenen Ergebnisse beweisen ein ersichtliches Steigen der operationellen Höchstleistungen in den Gruppenbedingungen, im Verhältnis zu der alleinigen Lösung derselben Aufgaben. Gleichzeitig legten die Teilnehmer an den Kreis gesteigerte formative Wirkungen an den Tag auch für Operationen und mathematische Begriffe von ausserhalb des Kreises, während der Schulstunden vorgetragen. Es wird praktisch, durch das unternommene Experiment, bewiesen, dass die Gruppenmethoden, wie auch die neueren didaktischen Konzepte erfolgreich auch im Rahmen der Organisierung und Entfaltung von Kreistätigkeiten auch bei unteren Klassen (IV. Klasse der Generalschule) angewandt werden können.

Das Studium über die *Rolle der Elektromontagekreise in der Erziehung des technischen Denkens der Schüler*, im VII. Kapitel (von Crețu Tinca) ordnet sich in die wichtigste Forschungsrichtung unserer Tage ein — Der Mensch und die Technik — mit Bezug auf eine frühere Etappe, der Präadoleszenz.

In erster Reihe wird eine Systematisierung der auf die Kinder ausgeübten Einflüsse mit technischem Inhalt versucht, und diese werden in folgende Gruppen eingegliedert: a) spontane, indirekte Einflüsse, die aus dem Kontext des modernen Lebens hervorgehen und aus den Mitteln der Massmedia : b) speziell geschaffene Bedingungen deren Wirkung aber dennoch eine spontane bleibt : Spielzeug, technische Spiele ; c) informationelle Einflüsse und Einflüsse allgemeiner Operativität, hervorgehend aus der systematischen Aneignung einiger Schuldisziplinen ; d) Tätigkeitsformen mit prägnant technischem Charakter und mit erzieherischen Zwecken, bezüglich der Entwicklung der an die Technik geknüpften Fähigkeiten : Stunden in der Werkstatt, Tätigkeit in verschiedenen Kreisen usw.

Die Eigenheiten der technischen Kreise in Betracht ziehend, das Schwergewicht ihres formationellen und infor-

Scanned with OKEN Scanner

mationellen Beitrags, die Übereinstimmung mit den Interessen und den Neigungen der Schüler, der aktionell-produktive Charakter der Teilnahme, die durch die Verwirklichung der Projekte und Ideen erhaltenen Befriedigungen, usw. kann geschlussfolgert werden, dass diese im präadoleszenten Alter einen Hauptplatz in der Gesamtheit aller Einflüsse mit solchem Inhalt einnehmen dürfen.

Die vollkommene Äusserung der erzieherischen Wirkungen der technischen Kreise hängt aber ab vom Masse in dem die psycho-pädagogische Forschung imstande ist, zentrale Probleme betreffs ihrem Inhalts und ihrer Organisierung zu beantworten. Solche Objektive ins Auge fassend, hebt die Forschung nicht nur die Bedeutung der Verdeutlichung der allgemeinen erzieherischen Zwecke der technischen Kreis hervor, sondern auch die Festsetzung des Masses, in dem diese Zwecke erreicht werden können durch die spezifische Tätigkeit eines jeden Kreistypus. Das führt sowohl zur Auswertung aller formativen Disponenden eines jeden Kreises, wie auch die Konzentrierung der Tätigkeit der Schüler und Professoren auf einige *bildende Dominanten*, die ihren besten Entwicklungsraum in diesem oder jenem Kreis finden. In diesem Sinn wird die Bedeutung des Elektromontagekreises hervorgehoben, sowohl für die Entwicklung des an die allernächsten Phänomene der Zukunftstechnik gebundenen technischen Denkens, als auch für die Entwicklung des räumlich-technischen Vorstellungsvermögens, angesichts des Charakters der strukturellen Elemente mit denen die Kinder arbeiten.

Was die Inhaltskoordinate der Kreistätigkeit anbetrifft, beschäftigt sich der Verfasser des Studiums mit folgenden Aspekten : der Wert der kollektiven und individuellen Bauaufgaben und ihre gegenseitige Wechselbeziehung, ein aszendentes Organisieren der technischen Tätigkeit der Schüler, Aufgabentypen mit technischem Inhalt und ihr bildender Wert.

Für die ersten wird die Notwendigkeit ihrer Ausgleichung im Tätigkeitsprogramm des Kreises festgesetzt, wie auch jene der Einführung von Aufgaben kollektiver Arbeit in den geeignetesten Momenten des Bildungsprozesses der tech-

Scanned with OKEN Scanner

nischen Geschicklichkeiten und Gewohnheiten, dort wo sich solche Aufgaben als höchst wirksam erweisen.

Das zweite Problem bezieht sich auf die technische Tätigkeit der Schüler, eingeschätzt auf Grund einer tiefgreifenden, sich auf den Inhalt beziehenden Analyse der verschiedenen Bauthemen, von dem Schüler ausgewählt oder vorgeschlagen und auf ihrer Annahme im geeignetsten Moment der Evolutivkurve eines jeden.

Der letzte Aspekt betrifft einige ufgabentypen mit technischem Inhalt, im Elektromontagekreis wie folgt erprobt: Reduktionseinsatz der gegebenen Schemen, Reduktionseinsatz des Volumens des Probemontages, der Endkonstruktion, Berechnung einiger Schemen, Entziffern des Kreislaufs in den gegebenen graphischen Schemen, Zusammenstellung des Schemas eines einfachen Apparates, Ausbesserung der Beschädigungen, mit oder ohne einer genauen Angabe der Natur dieser Beschädigungen.

Geschlussfolgert wird, dass all diese Aufgaben, in dem sie die Orientierung und Konzentrierung der Erkenntnistätigkeit der Schüler auf in üblichen Arbeitssituationen weniger hervorgehobene Aspekte bewirken, einen bedeutenden Beitrag zur Entwicklung des technischen Denkens der Schüler leisten. Es wird folglich empfohlen, dass sie mit den laufenden Bauaufgaben verflochten und sowohl in den Vorbereitungsetappen, als auch in den fortgeschritteneren Etappen der Tätigkeit der Schüler angewandt werden.

Da das technische Vorstellungsvermögen nicht nur ein räumliches Vorstellungsvermögen ist, sondern auch eines der zeitlichen Versetzung und der prozessuellen Vorwegnahme des technischen Produktes oder der den technisch-baulichen Tätigkeiten dazugehörenden technischen Operationen, richteten sich die Detailanalysen diesen Aspekten zu. Es konnte dann die differenzierte Rolle der Tätigkeit im Kreis festgesetzt werden im Verhältnis zu den Typen der vorhergehenden technischen Erfahrung der Kinder, die spezifische gegenseitige Wirkung zwischen dem Leiter und den Teilnehmern im Rahmen des Elektromontagekreises.

Die Ausbildung des Interesses des Kindes für das Studium wird im VIII. Kapitel der Arbeit behandelt (von Paula Constantinescu).

Scanned with OKEN Scanner

Die Veranlassung des Interesses als stabileres Erkenntnisverhältnis in der Struktur der Personalität, jene selektive Vorzugsorientierung des Kindes, von gewissem Grad, für ein gewisses Objekt oder für eine Tätigkeit, die ihn angenehm beeindruckt sobald sie ihm befriedigt wird und die Durchführung seiner Tätigkeit erleichtert, benötigte unbedingt eine vollkommenere Forschungsmethodik. Deshalb ist das Kapitel freigiebig in der Illustrierung der verschiedenen Methoden, Techniken und Vorgänge; und die Kontrollproben haben unter anderem auch das Schätzungsvermögen der Kinder im Verhältnis zu der Wirklichkeit für die sie ein reelles Interesse an den Tag legen benutzt. Der Platz, den das Interesse für das Studium im Bereich des Erkenntnisinteresses als ein verallgemeinertes Verhältnis den Beschäftigungen gegenüber, dem Studieren der verschiedenen Schulgegenstände gegenüber einnimmt, wird festgesetzt. Hauptsächlich wird eine derartige Anleitung der didaktischen und ausserschulischen Tätigkeiten begründet, dass diese das Interesse der Kinder für das Studium fördern und potenzieren. So wird die Rolle der positiven Faktoren hervorgehoben, wie z.B.: Zusicherung eines affektiven Klimats, des Vertrauens und der Zusammenarbeit, Verflechtung der Individualisierung des Schulwesens mit Tätigkeitsformen in kompetitiven Gruppen und in Zusammenarbeit; es wird eine expresse Anleitungstechnik der Tätigkeit der Schüler empfohlen, entsprechend den Prinzipien der Tätigkeit in schöpferischen Gruppen (die Technik des breinstorming) das Heranziehen der Schüler in einen Problemenkreis, vor allem zur Lösung von Fragen praktischer Natur, von Lebensfragen.

Es wird bewiesen, dass die Verwertung auf höherer Stufe all dieser Bedingungen im Rahmen der ausserschulischen Pioniertätigkeiten, die sich durch eine vortreffliche pädagogische Synchronisierung und Kontinuität eingliedern soll, die Heranbildung und Förderung des Interesses für das Studium steigert.

Im IX. Kapitel (von Gheorghe Fleancu) wird *die Orientierung der Optionen für einen Beruf bei präadoleszenten Schülern* analysiert. Es werden die Ergebnisse eines ausserschulischen Pionieraktionensystems dargebracht, speziell im Hin-

Scanned with OKEN Scanner

blick einer schulischen Orientierung und der beruflichen Vororientierung der Schüler ausgedacht und angeleitet.

Die versuchlich organisierten Einflüsse werden in der Erforschung auf drei verschiedene Pläne analysiert: 1) *ein informativer Plan; 2) ein Plan für die Verinnerlichung der erworbenen Kenntnisse* und der Ausarbeitung von positiven Haltungen und Arbeitsüberzeugungen; und 3) ein Plan der *Bildung von allgemeinen Arbeitskapazitäten und Geschicklichkeiten bei Kindern*, und zwar verschiedenartig im städtischen und dörflichen Rahmen.

Beim Durchlesen des Buches wird der aufmerksam gemachte Leser hie und da die Absicht einer tiefgreifenderen Fortführung von manchen, im Band *„Die erzieherische Pioniertätigkeit"* (Politischer Verlag, 1969) enthaltenen Kapiteln erkennen können. Zum Beispiel, das Problem der *Bedingungen der Entwicklung des technischen Denkens bei den Kindern im Rahmen der technischen Kreise* entwickelte sich bis zur *Forschung der speziellen bildenden Bedingungen des Elektromontagekreises.* Ebenso werden die Beschäftigungen um die schulische Orientierung und die professionelle Vororientierung im Rahmen der Pioniertätigkeit weitergeführt durch die Vertiefung der Orientierung der Optionen für den Beruf im Laufe der in der Generalschule verbrachten Jahre. Das ist auch der Grund warum die Verfasser auf einige theoretische Themen in dem gegebenen Problemenkreis und auch auf einige im genannten Band angenommene und präzisierte Definitionen nicht mehr zurückkommen. So erklärt sich auch weshalb im gegenwärtigen Band andere moralsoziale Bestandteile der Personalität nicht mehr eingeschlossen wurden, wie, z.B.: Verantwortlichkeit, Initiative, organisatorischer Geist, Probleme denen im ersten Band spezielle Kapitel gewidmet wurden.

Deshalb schlagen wir dem nicht darauf aufmerksam gemachten Leser, der begierig ist, den speziellen Bereich der Pioniererziehung zu vertiefen, vor, beide Bände durchzulesen. Selbstverständlich ist auch eine unabhängige Lektüre möglich, da jede Studie eine selbständige Einheit darstellt.

Mit aller Diversität der erörterten Probleme haben die Verfasser so gut wie möglich verfolgt, eine Auffassungsein-

Scanned with OKEN Scanner

heit zu realisieren was die Potenzierung und Optimisierung des Bildungsprozesses der Personalität anbetrifft, vor allem in Richtung der sozial-erzieherischen und kulturell-ausserschulischen Faktoren.

In der Arbeit wurden vor allem die Mittel der Pionierorganisation in der Erkenntnis und schöpferischen Anregung der Personalität der Kinder hervorgehoben, in der Idee, dass die Ergebnisse dieser Forschungen der weiteren Entwicklung mancher wissenschaftlichen Ergründung im Bereich der Pioniererziehung, wie auch der praktischen Arbeit auf diesem Gebiet nützlich sein könnten.

Scanned with OKEN Scanner

Личность ребенка

(Относительно особенно пионерского возраста)

Резюме

Весьма острая необходимость в модернизации воспитания в условиях современного общества обязательно вызывает коренные изменения в области отношений между воспитателями и учащимися.

С новых основ и в перспективе психо-социальных особенностей, характерных для молодого поколения, и его главных тенденций следует обдумывать новую педагогику формирования личности детей, основанную на отношениях сотрудничества, взаимного принятия и широкого общения между воспитателями и воспитанниками.

Поэтому, за узким кругом школьных влияний, получают широкое поле и возросшее значение внешкольные занятия и учреждения в рамках детских и молодежных организаций, культурных клубов, научно-технических и творческо-художественных кружков детей.

Пытаясь ответить внешкольной педагогической теории и практики, авторы сборника приступили к систематическим исследованиям, главные результаты которых излагаются в представленных работах.

В основе составления книги лежали две руководящих идеи: с одной стороны — обосновывать с точки зрения социальной психологии процесс формирования личности ребенка, а с другой — как можно более углубить данные современной психологии в интерпретации и в практику воспитания новых поколений.

Scanned with OKEN Scanner

В основном, авторы следили за выявлением трех главных аспектов генезиса детской личности. Так, в первой части работы детально трактуются вопросы о *ребенке, детстве и детских коллективах;* потом, во второй части книги, трактуется *личность ребенка по отношению к социальному опыту взрослых* и, наконец, в третьей части собрано несколько работ по *формированию личности ребенка в связи с требованиями современного общества.*

Первая глава (автор Анна Тучков-Богдан), посвящается *реалистическому и объективному изучению личности ребенка.* Поскольку в воспитательном деле общий взгляд на ребенка с его приблизительностью к особому *виду* оказался совсем неудовлетворительным, в работе автор пытается создать более конкретный взгляд на развитие личности, которая рассматривается дифференцировано, по подвидам и *индивидуализированным типам* до описания отдельных случаев, определяемых условиями среды, степени индустриализации общества, полученными культурными знаниями и морально-воспитательным уровнем среды, в которой развиваются дети.

С этой точки зрения авторы приступили к пересмотру отношения между общим и частным в генезисе личности. Отношение между врожденным наличным и условиями среды обсуждается в других, более современных терминах. Подчеркивается тот факт, что в формировании особенностей личности главную роль играют психологические условия, особенно психо-социальные, нежели биологические, унаследованные и врожденные факторы, которым вообще не следует пренебрегать.

Продольным исследованием именной восьмичленной группы детей, исследуемых с рождения до несовершеннолетия, намечаются конкретные пути развития, с очертанием некоторых ярко дифференцированных *типов поведения*, как следует: а) *восприимчивый* тип, открытый, чувствительный на воспитательные влияния взрослых, но с явными личными отношениями и со значительными творческими источниками в своем поведении; б) другой восприимчивый тип, *находящийся однако под строгим влиянием воспитательных моделей*, которым верно и строго подражает; в) тип поведения, *постоянно находящийся под внешним импульсом* и т.п.

Scanned with OKEN Scanner

Устанавливатся правда, что отношение между структурной организацией составляющих личности и их выражением поведения не является односмысленным; одни и те же личные характеристики могут получать различные формы поведения.

Изучение личности как синтетическую реальность возможно однако только путем изучения господствующих проявлений, «личного стиля», значит только из поведения детей. «Личный стиль» поведения проявляется так в личных отношениях и действиях детей, как и в межличных отношениях в рамках групп, в которых они занимаются. *Характер системы, специфичность поведения, некоторое постоянство*, доведенное до степени необходимости ребенка действовать и «по-своему» отозваться, являются главными прилагательными типа индивидуального поведения.

Однако личный способ реакции на влияния среды является только симптоматическим. Только за ним следует искать определяющие его причины, условия и факторы, содержающие и развивающие его. Возможные объяснения являются процессами психо-социального характера, связанными с предыдущими и настоящими отношениями между исследуемыми субъектами и взрослыми, с главными аффективными изменениями, с данными моделями поведения, с настоящим побуждением к их подражанию или противопоказанию, с взаимными отношениями и привязанностью между детьми. Особое место отделено процессу самовоспитания, чьи предпосылки, указанные в работе, являются более ранними чем до сих пор считала их психо-педагогическая наука.

Во второй главе, *занимаясь очерком исторической психологии* (составили Анна Тучков-Богдан и Николае Раду), авторы пытались предлагать читателям способ изучения и анализа личности ребенка, который может быть действительным и для современного этапа. Отказываясь от традиционного атомического деления психической жизни с иллюзией всемогущества лабораторного эксперимента, авторы пытаются создать цельный и исторический взгляд на процесс формирования молодых поколений. Проделанные анализы касаются старого села, села этапа среднего развития Румынии

Scanned with OKEN Scanner

и нового, нынешнего села в перспективе преобразований урбанизации наших дней.

Настоящая историческая перспектива детства находится под влиянием характеристики современной жизни, динамичного и сильно индустриализированного общества, которое определяет особые требования формирующимся поколениям.

Интенсивное участие семьи в промышленном производстве, распространение городских условий жизни на село, внедрение новой сельскохозяйственной техники, более рациональное разделение и геометризация пустырей, которые раньше были в полном распоряжении детей, предоставляют всему поколению видоизмененные условия для проведения игры, более строгие правила и упорядочения для движения в окружающей среде, более сидячие занятия и вообще новые проблемы относительно «loisir»-а детей. В своей очереди, отставания в осложнении и уровне игр, не компенсирующиеся с точки зрения воспитательной, вызывают опоздания в плане общего развития личности, в то время как отсутствие условий для полной реализации детства может предрасполагать к раннему психическому созреванию, сокращая иногда отдельные главные фазы развития в определении личности. Таким образом, индивидуальные профили являются результатом определенных специфических условий и личной истории в завоевании человеческого опыта.

Вопросы методологического характера, с которыми встречается исследование, не являются из самих легких. Осторожно и толково используюся методы восстановления данных, как и биографический метод и интервью. Приемы социологического исследования как: составление генеалогий, демографические статистики, социальная анкета и др. весьма полезны. На группе в составе 310 детей в возрасте от 6 до 17 лет было исследовано действие урбанизации в процессе воспитания. Отмечаются важные изменения, происходящие в отношении детей к новым информациям, в проявлении своего стремления к независимости, в развитии общения со сверстниками, в установлении новых взаимоличных отношений. Городской образ жизни доставляет и ряд затруднений, как: звуковая перегрузка, много-

Scanned with OKEN Scanner

численные преграды в свободном движении детей в пространстве, отчуждение к окружающей среде, большая нехватка натуральных элементов в распоряжении детей (пустыри для игры, хворост, глина, игры без надзора и т.д.). Настаивается на возможные средства компенсации новых условий жизни в воспитании. В работе особое внимание уделяется игре и социально-полезным занятиям детей в разных условиях среды: сельской, на пути урбанизации и в городской средах. Сочетание традиционного с новым в воспитании выявляет специальные формы, с которыми будущая педагогика действительно должна будет считаться.

Отношения между взрослыми и детьми в усвоении социального опыта ребенком исследутся в третьей главе (авторы Анна Тучков-Богдан и Дан Потоля). Трактуется *социальное поведение* ребенка как постоянное взаимодействие с другими. Отношению взаимодействия между взрослыми и ребенком свойствена тенденция к независимости, понимаемая с позиций обоих субъектов. С точки зрения воспитательной практики констатируется, что независимости приписываются разные значения: а) полное невмешательство, чтобы ничем не мешать детям, как это понимается в представлении свободного воспитания; б) полное пренебрежение ребенка, давая ему возможность самому разбираться, значит без того чтобы взрослые (родители, воспитатели) приняли на себя какую-нибудь ответственность; в) ранне подвержение ребенка трудностям и переменчивости, чтобы «учить детей самим разбираться рано», без помощи взрослых. Авторы выдвигают идею независимости в сочетании с заботой о детях, с их защитой, с оказанием необходимой нежности и заботливости со стороны взрослых. Реальный смысл независимости детей заключается в их психологическом социальном и воспитательном созревании, точнее в *организованном вооружении с необходимым социальным опытом*, с собственными средствами творчества и сотрудничесива, учитывая непрерывные требования современной жизни. В новой перспективе изучаются отношения *преподаватель — учащиеся*, *учащиеся — классный руководитель*, *учащиеся — учащиеся*, и в частности *взаимные отношения командир — пионеры*. В работе получают специальную трактовку отношения сообщения, кругового движения информаций в

Scanned with OKEN Scanner

воспитательной системе, как и отношение сотрудничества на уровне внешкольных занятий, соответственно отношение сотрудничества между детьми и воспитателем — командиром в воспитательном деле.

Зондируя мнение преподавателей — классных руководителей, учителей и пионерских вожатых о том, как они понимают это сотрудничество, вытекают следующие идеи: идея помощи, оказанной детям взрослыми, идея и практика скрытого руководства, идея постоянного контроля и проверки и др., как и разные крайности (разбрасывание в мелочах, чрезмерное покровительство) и вообще отсутствие согласия в вопросе о сотрудничесиве с детьми, подвергающимися воспитанию. Очень бледно выглядит смысл помощи, которую дети, в своей очереди, могут оказывать воспитателям в их педагогическом действии. Относительно специально пионерских программ, мнение вожатых о сотрудничестве такого рода распределяется следующим образом: 34,14% выступает за усиленное сотрудничество в уточнении занятий, которые следует выполнять; 25,1% считают сотрудничество важным во всех моментах программы, а 14,28% дают случайные различные ответы, не думая специально об обсуждаемом отношении (26,48% не дали никакого ответа). Работа подчёркивает необходимость сотрудничества в перспективе вооружения детей нужными качествами для этого отношения, а именно: организационным духом, настойчивостью в действии, разумностью, ответственностью, личными инициативами и побуждением взаимодействовать с членами группы. Вообще оказанная детям помощь, как и обратная помощь — от детей к командиру, не расходуется с точки зрения напряжения и пропорций на одинаковом уровне во всех обстоятельствах и фазах занятий.

Особое содержание уделяется понятию *программы социального опыта*, которую авторы счиютат важной в воспитании детей. Идет речь об определенном количестве хорошо выработанных социальных отношений и поведений, свойственных каждой этапе детского развития, о темпе и порядке их выработки, о необходимом культурном инвентаре, обеспечивающем культурное поведение, о степени аффективности и социальной интеграции, нужной каждому возрасту. Разработка реальной шкалы такого гражданского поведения

Scanned with OKEN Scanner

для каждого этапа развития ребенка является пока только задачей и будущим долгом воспитательно — психологической науки.

Учитывая, что дидактические влияния в рамках усвоения социально-человеческого опыта глубоко переплетаются с внедидактическими занятиями, специальная глава — четвертая — была посвящена *влияниям пионерских занятий на успеваемость детей в учебе* (автор Патица Сильвестру).

Побуждение интереса детей к учёбе проникает весь замысел, лежащий в основе пионерских занятий. Так пионерская клятва, как и обязанности пионера ясно ссылаются на это. Отношение между учебой и внедидактическими пионерскими занятиями является дополнительным, компенсирующим и соответственным.

Исходя из предположения, что внедидактические пионерские занятия, разумно дозированные и подходяще избранные, будут положительно отражаться на старание детей к учебе, добиваясь настоящего переноса к области изучения деиствительности и страсти к учебе, в трех уездах страны исследовались влияния пионерской программы на успеваемость учащихся. Результаты сравнивались с ответами на специальную анкету, которые дали вожатые, участвовавшие в курсах по усовершенствованию, проводимых в данных уездах, как и с результатами зондирования мнений среди детей-пионеров.

Из этих исследований вытекает, что пионерские занятия оказывают на детей влияния аффективного, познавательного и волевого характера. Разные пионерские действия как визиты, встречи, литературные вечера, добровольная общественная работа, посещение спектаклей и концертов, внеклассное чтение, занятия в кружках, соревнования, экскурсии, редактирование школьных журналов, устройство музеев и выставок, спортивные и развлекательные игры и т.п. дополняют полученные на уроках знания, заставляют детей переживать сильные эмоции, воспитывают их волю, смелость и чувствительность, повышая творческий характер мышления, вовлекая всю их личность в сложный процесс развития.

Сравнение успеваемости учащихся некоторых школ на первых кварталах двух лет подряд иллюстритует положи-

Scanned with OKEN Scanner

тельное влияние пионерства на успеваемость в учебе; за это время вожатые получили соответствующие указания на центральных курсах по усовершенствованию и применили их на практике. Полученные статистические данные значительны, они выявляют больше отношение между подчеркнутой пионерской деятельностью и полученными учащимися знаниями, нежели количественное измерение воспитательного успеха отметками.

Качественные показатели проведения пионерской деятельности выявились более убедительными чем количественные показатели оценки уровня подготовки к школьным занятиям. В кругу первых показателей уточняются следующие: самостоятельное мышление, критический дух, интеллектуальное любопытство, пытливое воображение, специализация словарного запаса, утверждение сильных интересов, появление определенной чувствительности к ценному, воспримичивость к правде, новому и красоте, появление инициативы, настойчивости и положительного отношения к труду.

Не встречаются случаи, когда важные пионерские действия не сочетались бы с хорошими результатами в учебе; наоборот, всем слабым пионерским занятиям соотстветствовали низкие уровни в учебе.

Пятая глава сборника (автор Лучия Вигич) трактует *аспекты личности детей в художественных школах*. Обсуждается специальный педагогический вопрос, а именно условия развития личности детей, имеющих художественные склонности, которым в школьной и художественной деятельности предъявляются больше требований, чем их сверстникам, учащимся в общим школах с обычной программой. Специфичность художественных школ, их особый режим в зависимости от специальности (музыка, пластическое исскуство, хореография), предполагает специальное внимание, обращенное на формирование гражданских и общественных качеств детей, на их социализацию, на одновременное обеспечение условий для перерыва, игры, социально-общественных занятий по желанию детей, путешествий, экскурсий, прогулок на воздухе, для посещения промышленных и сельскохозяйственных предприятий. Диаграмма ежедневного и еженедельного времени для занятий

Scanned with OKEN Scanner

в художественных школах, синхронизированная с индивидуальным временем каждого ребенка является оперативным средством для составления более обдуманной программы в классах учащихся, как и для проведения рекреативных занятий во внешкольное время. Автор доказывает действенность таких внешкольных программирований свободных и рекреативных занятий в художественных школах.

Изучением *групповых занятий в образовании операций творческого мышления* в шестой главе (автор Николае Раду) исследуется применение теории маленьких групп в формировании интеллектуального постоянства личности детей. Автор исходит от констатирования, что в образовании интеллектуальных операций учащихся путем обычного усвоения арифметики в элементарных классах весьма мало используются взаимодействия между детьми, их взаимные отношения, как и аффективные отношения во время занятий. Вследствие этого автор расширяет в экспериментальном плане психо-социальные результаты маленькой группы на условия кружка по математике для начинающих. С такими же намерениями автор, практическим способом, превращает отношене преподаватель — учащиеся во взаимодействие сотрудничества от руководителя-воодушевителя до участников кружка. Сформулированные интеллектуальные задачи на протяжении программы характерны для сотрудничества, групповой взаимозависимости и касаются количественного решения интересных арифметических задач, составления новых задач по данному образцу и др. Полученные результаты доказывают явный рост операционных достижений в условиях группы по отношению к индивидуальному решению таких же задач. Одновременно участники кружка показали растущие образовательные результаты и на математических операциях и понятиях вне кружка, которые преподавались во время уроков. Проделанным экспериментом практически доказывается, что групповые методы, как и более новые дидактические взгляды можно успешно применять в организовании и проведении кружковых занятий и в младших классах (в IV классе общей школы).

Изучение *роли кружков по электромонтажу в воспитании технического мышления учащихся* в седьмой главе

Scanned with OKEN Scanner

(автор Крецу Тинка), включается в самое главное направление исследований наших дней — человек и техника —, с ссылками на более ранний период — несовершеннолетие.

Сперва автор пытается систематизировать влияния технического содержания на детей, которые заключаются в: а) спонтанных, косвенных влияниях, полученных из содержания современной жизни и из средств «mass—media»; б) намеренно-созданных условиях, но чье действие остается тоже спонтанным, как игрушки, технические игры; в) информационных влияниях и влияниях общей оперативности, полученных из систематического усвоения школьных предметов; г) формах деятельности с подчеркнутым техническим характером и с воспитательной целью относительно развития технической способности, как занятия в мастерской, занятия в кружках и др.

Имея в виду особенности технических кружков, значение их формационного и информационного вклада, согласие с интересами и склонностями учащихся, действенно-производственный характер участия, полученные удовольствия от осуществлении проектов и идей и др., заключается, что в несовершеннолетнем возрасте они оправдывают принципиальное место в совокупности всех влияний с такого рода содержанием.

Полное проявление воспитательного действия технических кружков зависит однако от степени, в которой психо-педагогическое исследование отвечает на центральные вопросы относительно их содержания и организации. Имея в виду такую цель, исследование настаивает на важность уточнения не только общей воспитательной цели технических кружков, но и на установление степени, в которой этой цели можно добиваться специфической деятельностью каждого типа кружка. Это разрешает так использование всех образовательных возможностей каждого, как и сосредоточение деятельности учащихся и преподавателей на те *образовательные доминанты*, которые могут хорошо развиваться в том или другом кружке. В этом смысле выявляется значение кружков по электоромонтажу так для развития технического мышления, связанного с самыми близкими явлениями к технике будущего, как и для пространственно-технического представления, учитывая характер структурных элементов, с которыми работают дети.

Scanned with OKEN Scanner

Что касается содержательной стороны деятельности в кружке, автора интересуют следующие аспекты: значение коллективных и индивидуальных задач по строительству и их взаимоотношение, постепенная организация технической деятельности учащихся, типы задач с техническим содержанием и их образовательное значение.

Для первых устанавливается необходимость их уравновешивания в рабочей программе кружка, как и включения коллективных рабочих задач в самые подходящие моменты процесса образования технических умений и навыков там, где такие задачи имеют максимальную эффективность.

Вторая проблема имеет в виду техническую деятельность учащихся, оцененную на основе глубокого, содержательного анализа разных тем по строительству, избранных или предложенных учащимися, и их принятие в самый подходящий момент кривой развития каждого.

Последний аспект касается некоторых типов задач технического содержания экспериментированных в кружке по электомонтажу а именно: сокращения данных схем, сокращения объема пробного монтажа и окончательного сбора, исчисления схем, расшифровки цепи в данных графических схемах, составления схемы простого аппарата, удаления повреждений с уточнением или без уточнения их причин.

Автор заключает, что имея в виду ориентировку и концентрацию познавательной деятельности учащихся на мало выявленные аспекты в обычных рабочих случаях, эти задачи вносят важный вклад в развитие технического мышления учащихся. Поэтому рекомендуется, чтобы они были соединены с обычными задачами по монтажу и использованы так в подготовительные моменты, как и в более развитые этапы деятельности учащихся.

Так как техническое представление не является только пространственным представлением, но и предстаглением времени и *процессуальным предвосхищением технического предмэта* или технических операций, свяханных с технико-конструктивной деятельностью детальные анализы были направлены к этим аспектам. Потом можно было выявить диффэренцированную роль деятельности в кружке в связи

Scanned with OKEN Scanner

с типами предварительного техническоно опыта учащихся, типы благоприятных взаимоотношений в группах работ на одну технимческую задачу, специфическое взаимодействие между руководителем и участниками в кружке по электромонтажу.

Культивирование интереса детей к учебе трактуется в восьмой главе сборника (автор Паула Константинеску).

Определение интереса, как более прочное познавательное отношение в структуре личности, такая предпочтительно избранная ориентировка детей определенного напряжения к одному предмету или деятельности, которое создает благоприятное положение всякий раз, когда получает удовлетворение, облегчая выполнение своей деятельности, вызывало необходимость в более полноценной методике исследования. Поэтому глава изобилует представлением разных методов, техник и приемов, контрольные пробы используя, между прочими, и возможность детей дать оценку по отношению к деиствительности, к которой они предъявляют реальный интерес. Устанавливается место интереса к учебе в кругу познавательных интересов, как обобщенное отношение к занятию, к действию обучения разным школьным предметам. В принципе аргументируется идея управления дидактической и внедидактической деятельностью таким образом, чтобы они благоприятствовали и укрепили интерес детей к учебе. Таким образом выявляется роль положительных факторов как: обеспечение аффективной и доверительной обстановки, благоприятной для сотрудничества, соединение индивидуализации обучения с формами деятельности по соревновательным группам и группам по сотрудничеству, предполагается специальная техника управления занятий учащихся согласно принципам деятельности в творческой группе (техника брейсторминга), предъявление требований учащимся в проблемной рамке особенно в решении некоторых практических, жизненных вопросов.

Доказывается, что использование всех этих условий на высшем уровне в рамках внедидактической пионерской деятельности, которые интегрировались бы путем синхронизации и наилучшей педагогической деятельности, усиливает формирование и культивирование интереса к учебе.

Scanned with OKEN Scanner

В девятой главе (автор Георге Флянку) обсуждается *направление выбора профессии у учащихся подросткого возраста*. Представлены результаты целой системы внешкольных пионерских занятий, намеренно обдуманных и управляемых в виду школьной ориентировки и профессионального направления учащихся.

Экспериментально организованные влияния исследуются в трех планах: 1) *информационном*; 2) *усвоения полученных знаний* и выработки положительных рабочих отношений и убеждений; 3) *образования общих рабочих способностей и умений у детей*, дифференцированно в городской и сельской средах.

Изучая книгу, документированный читатель будет узнавать местами намерение дальнейшего более глубокого анализа некоторых глав, включенных в сборник «*Воспитательная пионерская деятельность*» (Политическое издательство, 1969 года). Например, вопрос *условия развития технического мышления детей в технических кружках* развивался *к исследованию специальных образовательных условий кружка по электромонтажу*. Также забота о школьной ориентировке и профессиональном направлении в рамках пионерских занятий продолжается углублением ориентировки выбора профессии во время учебы в общей школе. Поэтому авторы больше не возвращаются к теоретичексим вопросам данных тем и к некоторым принятым или уточненным определениям в вышеуказанном сборнике. Таким образом объясняется, почему в настоящий сборник не были включены и другие морально-социальные составляющие личности, как: ответственность, инициатива, организационный дух, которым в первом сборнике были посвящены специальные обширные статьи.

Поэтому непредупрежденному читателю, но желающему глубоко изучать специальную область пионерского воспитания, рекомендуем изучать оба сборники. Конечно, возможно и самостоятельное изучение работ, так как каждая из них представляет себе самостоятельную единицу.

Несмотря на разнообразие затронутых проблем, авторы следили за тем, чтобы по возможности добиваться единства взглядов на усиление и улучшение процесса формирования

Scanned with OKEN Scanner

личности, особенно с точки зрения воспитательно-социальных и внешкольно-культурных факторов.

На протяжении сборника настаивалось на средствах Пионерской организации для творческого изучения и направления личности детей в том смысле, что результаты этих исследований смогли бы служить дальнейшему развитию научных исследований в области пионерского воспитания, как и пионерской работы в этой области.

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

Scanned with OKEN Scanner

Introducere 5

PARTEA ÎNTÎI

DESPRE COPIL, COPILĂRIE ŞI COLECTIVITĂŢILE DE COPII

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN

CAPITOLUL I. CUNOAŞTEREA ŞI EDUCAREA PERSONALITĂŢII 15

Studiul genezei personalităţii . . . . . —

Despre „stilul personal" în comportarea copiilor . 19

Disponibilităţi native şi condiţiile de mediu în formarea personalităţii 24

Premisele autoeducării 32

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN
Conf. univ. dr. NICOLAE RADU

CAPITOLUL II. IMAGINEA COPILULUI ŞI A COPILĂRIEI DE IERI ŞI DE AZI (Schiţă de psihologie istorică) 36

A cunoaşte cît mai bine materialul uman supus educării, copiii . . . . . —

Raportul dintre spaţiul de viaţă şi personalitatea copilului 43

Copilul în familie; tînăra generaţie în evoluţia vieţii sociale 68

Scanned with OKEN Scanner

Formele de activitate utilă și jocul 79
Relațiile copiilor și modelele comportamentale însușite ; categorii tipologice 92
Cîteva considerații finale 104

PARTEA A DOUA

PERSONALITATEA COPILULUI ÎN RAPORT CU EXPERIENȚA SOCIALĂ A ADULȚILOR

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN
Asist. univ. DAN POTOLEA
CAPITOLUL III. RELAȚIILE DINTRE ADULȚI ȘI COPII ÎN DOBÎNDIREA EXPERIENȚEI SOCIALE DE CĂTRE COPIL 111
Comportamentul social și formarea experienței sociale . . . . . —
Relațiile școlare : profesor-elevi, elevi-elevi . . . 114
Relațiile interpersonale : comandant-pionieri . . 121
Programul experienței sociale 133

Lector univ. PATIȚA SILVESTRU
CAPITOLUL IV. CONTRIBUȚIA ACTIVITĂȚILOR PIONIEREȘTI LA CREȘTEREA PERFORMANȚELOR ȘCOLARE ALE COPIILOR 137
A învăța, a munci — îndatoriri de legămînt ale pionierilor . . . . . —
Resursele cognitive, afective și acțional-volitive ale pionieriei 143
Reflexul acțiunilor pionierești pozitive în rezultatele la învățătură ale elevilor 156
Efectele unor activități desfășurate în mod nesatisfăcător asupra rezultatelor la învățătură ale elevilor 161
Concluzii 165

Asist. univ. LUCIA VIGHICI
CAPITOLUL V. ASPECTE ALE FORMĂRII PERSONALITĂȚII COPIILOR ÎN ȘCOALA DE ARTĂ . . 168
Contextul educațional particular în formarea elevilor din școala cu profil artistic . . . . . —

Scanned with OKEN Scanner

Relația dintre pregătirea generală și cea artistică la nivelul didactic și extradidactic 173
Ce doresc și pentru ce optează copiii 179
Personalitatea elevilor din perspectiva unor acțiuni educative specifice școlii de artă 183
Unele consecințe pentru activitatea educativ-pionierească 188
Unele sugestii și concluzii 195

PARTEA A TREIA

FORMAREA PERSONALITĂȚII SUB IMPERIUL CERINȚELOR EPOCII CONTEMPORANE

Conf. univ. dr. NICOLAE RADU

CAPITOLUL VI. ACTIVITĂȚILE DE GRUP ÎN FORMAREA OPERAȚIILOR GÎNDIRII CREATOARE . . 203
Trecerea de la tradiție spre nou și specific în cercetarea fenomenului pionieresc . . . . . —
Structura grupului elevilor; condiții pentru formarea personalității 206
Studiul aritmeticii și formarea unor operații intelectuale la elevii mici 222
Principii de organizare a unui cerc de aritmetică la pionierii începători 235
Desfășurarea experimentului și rezultatele obținute 239
Critica experimentului și unele consecințe pentru activitatea creatoare a copiilor 247

Lector univ. TINCA CREȚU

CAPITOLUL VII. ROLUL CERCURILOR DE ELECTROMONTAJ ÎN EDUCAREA GÎNDIRII TEHNICE A ELEVILOR 250
Gîndirea tehnică și elementele de imaginație tehnică-spațială în formarea elevilor . . . . . —
Accesul copiilor la cuceririle științei și tehnicii contemporane 256
Grupe de copii constituite în cerc și tipuri de relații reciproce 263

Scanned with OKEN Scanner

Corelarea sarcinilor individuale cu cele colective în construcția tehnică 268
Activitatea copiilor în cerc în funcție de experiența lor tehnică anterioară 271
Tipuri de sarcini tehnice și valoarea lor formativă 276

Lector univ. PAULA CONSTANTINESCU
CAPITOLUL VIII. CULTIVAREA INTERESULUI COPIILOR PENTRU ÎNVĂȚĂTURĂ 292
Interesul pentru învățătură în sfera intereselor de cunoaștere la copii . . . . . —
Mijloacele depistării interesului pentru învățătură; investigațiile efectuate 296
Factorii care stimulează interesul pentru învățătură; analiza datelor obținute 305
Aspirație și interes pentru învățătură 319
Unele recomandări metodice de sporire a interesului pentru învățătură 328

Lector GHEORGHE FLEANCU
CAPITOLUL IX. ORIENTAREA OPȚIUNILOR ELEVILOR PREADOLESCENȚI PENTRU PROFESIUNE . 337
Opțiunea preadolescenților în direcția viitoarei profesiuni . . . . . —
Dinamica opțiunilor; rolul sistemului activităților extrașcolare în definirea și stabilizarea lor . . . 341
Rezultatele obținute; explicarea lor 363
Cerințele orientării opțiunilor pentru profesiune prin activitatea extrașcolară-pionierească . . . 370

Scanned with OKEN Scanner

Foreword 5

PART I

ABOUT CHILDREN, CHILDHOOD AND CHILDREN COLECTIVITIES

Univ. Conf. Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN

CHAPTER I: THE STUDY AND EDUCATION OF PERSONALITY 15

The Study of the Personality Genesis . . . . —
About the "Personal Style" in the Children's Behaviour 19
Native Abilities and the Environment Conditions in the Formation of Personality 24
The Premises of Self-Education 32

Univ. Conf. Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN
Univ. Conf. Dr. NICOLAE RADU

CHAPTER II: THE IMAGE OF CHILDHOOD YESTERDAY AND TODAY (A sketch of Historical Psychology) 36

To Know as Well as Possible the Human Being Submitted to Education, the Children . . . . —
The Relation between Life Space and the Child's Personality 43
The Child in the Family; the Young Generation in the Evolution of Social Life 68

Scanned with OKEN Scanner

The Forms of Useful Activity and the Playing . . 79
The Children's Relations and the Assimilated Behaviour Models ; Typological Categories . . . 92
Some Final Considerations 104

PART II

THE CHILD'S PERSONALITY IN RELATION TO ADULTS' SOCIAL EXPERIENCE

Univ. Conf. Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN
Univ. Assistant DAN POTOLEA

CHAPTER III : THE RELATIONS BETWEEN ADULTS AND CHILDREN AS CONCERNS THE ACQUIRING OF SOCIAL EXPERIENCE BY THE CHILD . . . 111

Social Behaviour and the Formation of Social Experience . . . . . —
School Relations : Teacher-Pupils, Schoolboys-Schoolgirls 114
Interpersonal Relations : Commander-Pioneers . . 121
The Programme of Social Experience 133

Univ. Lecturer PATIȚA SILVESTRU

CHAPTER IV : THE CONTRIBUTION OF THE PIONEER ACTIVITIES TO THE INCREASE OF THE CHILDREN'S SCHOOL PERFORMANCES 137

To Learn, to Work — Pioneers' Oath Duties . . . —
The Cognitive, Affective and Actional-Volitive Sources of the Pioneer Activity 143
The Reflexion of the Positive Pioneer Actions in Pupil's Learning Results 156
The Effects of Some Unsatisfactoryly Displayed Activities on the Pupils' Learning Results . . . 161
Conclusions 165

Univ. Assistant LUCIA VIGHICI

CHAPTER V : ASPECTS CONCERNING THE FORMATION OF THE CHILDREN'S PERSONALITY IN THE SCHOOL OF ARTS 168

The Peculiar Educational Context in the Pupils' Formation in the School of Arts . . . . . —

Scanned with OKEN Scanner

The Relation between the General Preparation and the Artistic Preparation at the Didactic and the Extradidactic Level 173
What Do the Children Wish and What Option Do They Make ? 179
The Pupils' Personality from the Viewpoint of Some Educative Actions Specific to the School of Arts 183
Some Consequences for the Pioneer-Educative Activity 188
Some Suggestions and Conclusions 195

PART III

THE FORMATION OF THE PERSONALITY UNDER THE STRONG INFLUENCE OF THE CONTEMPORARY REQUIREMENTS

Univ. Conf. Dr. NICOLAE RADU

CHAPTER VI : THE GROUP ACTIVITIES IN FORMING THE OPERATIONS OF THE CREATIVE THINKING 203
The Passage from Tradition to the New and the Specific in the Study of the Pioneer Phenomenon —
The Structure of the Group of Pupils and the Conditions for the Formation of Personality . . 206
The Study of Arithmetics and the Formation of Some Intellectual Operations in the Primary School Pupils 222
Principles concerning the Organization of an Arithmetic Circle with the Pioneers — beginners . . 235
Unravelling the Experiment and the Obtained Results 239
The Criticism of the Experiment and Some Consequences for Children's Creative Activity . . . 247

Univ. Lecturer TINCA CREȚU

CHAPTER VII : THE ROLE OF THE ELECTROMONTAGE CIRCLES IN EDUCATING THE PUPILS' TECHNICAL THINKING 250

Scanned with OKEN Scanner

The Technical Thinking and the Elements of Technical-Spatial Imagination in the Pupils' Formation . . . . . .
The Children's Access to the Achievements of Contemporary Science and Technics 256
Children Group Constituted in Circles and Types of Reciprocal Relations 263
The Correlation of the Individual Tasks with the Collective Ones in the Technical Construction . . 268
The Children's Activity within the Circle depending on Their Previous Technical Experience 271
Types of Technical Tasks and Their Formative Value 276

Univ. Lecturer PAULA CONSTANTINESCU
CHAPTER VIII: THE CULTIVATION OF THE CHILDREN'S INTEREST FOR LEARNING . . . 292
The Interest for Learning in the Sphere of the Children's Interests for Knowledge . . . . . —
The Means of Detecting the Interest for Learning; the Investigations Made 296
The Factors Stimulating the Interest for Learning; the Analysis of the Obtained Data 305
Aspiration and Interest for Learning 319
Some Methodical Recommendations of Increasing the Interest for Learning 328

Lecturer GHEORGHE FLEANCU
CHAPTER IX: THE ORIENTATION OF THE PREADOLESCENT PUPILS' OPTIONS FOR PROFFESSIONS 337
The Preadolescent's Option Concerning the Future Profession . . . . . —
The Dynamics of Options; the Role Played by the System of Extra-Curricular Activities in Defining and Stabilizing Them 341
The Results Obtained; Their Explanation . . . 363
The Requirements of the Orientation of Profession Options by the Pioneer Extra-Curricular Activity . 370

Scanned with OKEN Scanner

Introduction 5

PREMIÈRE PARTIE

A PROPOS DE L'ENFANT, L'ENFANCE ET LES COLLECTIVITÉS D'ENFANTS

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN

I-er CHAPITRE. LA CONNAISSANCE ET L'ÉDUCATION DE LA PERSONNALITÉ 15

L'étude de la genèse de la personnalité . . . . —
Sur le „style personnel" dans le comportement des enfants 19
Les disponibilités natives et les conditions du milieu dans la formation de la personnalité 24
Les prémisses de l'autoéducation 32

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN,
Conf. univ. dr. NICOLAE RADU

II-e CHAPITRE. L'IMAGE DE L'ENFANT ET DE L'ENFANCE D'HIER ET D'AUJOURD'HUI (Esquisse de psychologie historique) 36

Connaître le mieux possible le matériel humain soumis à l'éducation, les enfants . . . . . —
Le rapport entre l'espace de vie et la personnalité de l'enfant 43
L'enfant dans la famille ; la nouvelle génération

Scanned with OKEN Scanner

dans l'évolution de la vie sociale 68
Les formes d'activité utile et le jeu 79
Les relations des enfants et les modèles de comportement assimilés ; les catégories typologiques . . 92
Quelques considérations finales 104

SECONDE PARTIE

LA PERSONNALITÉ DE L'ENFANT PAR RAPPORT À L'EXPÉRIENCE SOCIOLE DES ADULTES

Conf. univ. dr. ANA TUCICOV-BOGDAN,
Asist. univ. DAN POTOLEA
III-e CHAPITRE. LES RELATIONS ENTRE LES ADULTES ET LES ENFANTS DANS L'ACQUISITION DE L'EXPÉRIENCE SOCIALE PAR L'ENFANT . . 111
Le comportement social et la formation de l'expérience sociale . . . . . —
Les relations scolaires : professur-élèves, élèves-élèves 114
Les relations interpersonnelles : commandant-pionniers 121
Le programme de l'expérience sociale 133

Lecteur univ. PATIȚA SILVESTRU
IV-e CHAPITRE. LA CONTRIBUTION DES ACTIVITÉS DES PIONNIERS À L'AUGMENTATION DES PERFORMANCES SCOLAIRES DES ENFANTS . . 137
Apprendre, travailler — devoirs contenus dans le serment des pionniers . . . . . —
Les ressources cognitives, affectives et actionnelles-volitives de l'organisation des pionniers 143
Les actions positives des pionniers refléchies dans les résultats obtenus par les enfants à l'étude . . 156
Les effects d'une activité non-satisfaisante sur les résultats obtenus par les élèves à l'étude 161
Conclusions 165

Asist. univ. LUCIA VIGHICI
V-e CHAPITRE. ASPECTS DE LA FORMATION DE LA PERSONNALITÉ DES ENFANTS DANS L'ÉCOLE D'ARTS 168

Scanned with OKEN Scanner

Le contexte éducationnel particulier de la formation des élèves dans l'école ayant un profil artistique —
La relation entre la formation générale et celle artistique au niveau didactique et extradidactique . 173
Ce que les enfants désirent et pourquoi optent-ils . 179
La personnalité des élèves du point de vue de certaines actions éducatives spécifiques à l'école d'arts 183
Quelques conséquences pour l'activité éducative des pionniers 188
Quelques suggestions et conclusions 195

TROISIÈME PARTIE

LA FORMATION DE LA PERSONNALITÉ SOUS L'EMPIRE DES EXIGENCES DE L'ÉPOQUE CONTEMPORAINE

Conf. univ. dr. NICOLAE RADU

VI-e CHAPITRE. LES ACTIVITÉS DE GROUPE DANS LA FORMATION DES OPÉRATIONS DE LA PENSÉE CRÉATRICE 203
Le passage de la tradition au nouveau et spécifique dans l'analyse du phénomène des pionniers . . . —
La structure du groupe des élèves et les conditions de la formation de la personnalité 206
L'étude de l'arithmétique et la formation de certaines opérations intellectuelles chez les petits élèves 222
Les principes de l'organisation d'un cercle d'arithmétique pour les pionniers débutants 235
Le déploiement de l'expériment et les résultats obtenus 239
La critique de l'expériment et quelques conséquences sur l'activité créatrice des enfants 247

Lecteur univ. TINCA CREȚU

VII-e CHAPITRE. LE RÔLE DES CERCLES D'ÉLECTROMONTAGE DANS L'ÉDUCATION DE LA PENSÉE TECHNIQUE DES ÉLÈVES. 250
La pensée technique et les éléments de l'imagination technique-spatiale dans la formation des élèves . . —

Scanned with OKEN Scanner

L'accès des enfants aux conquêtes de la science et de la technique contemporaine 256
Groupes d'enfants constitués en cercles et types de relations réciproques 263
La corrélation des tâches individuelles et de celles collectives dans la construction technique . . . 268
L'activité des enfants dans le cercle en fonction de leur expérience technique antérieure 271
Types de tâches techniques et leur valeur formative 276

Lecteur univ. PAULA CONSTANTINESCO

VIII-e CHAPITRE. LA MANIÈRE DE CULTIVER L'INTÉRÊT DES ENFANTS POUR L'ÉTUDE . . 292
L'intérêt pour l'étude dans la sphère de l'intérêt de connaître chez les enfants . . . . . —
Les moyens de dépister l'intérêt pour l'étude ; les investigations effectuées 296
Les facteurs qui stimulent l'intérêt pour l'étude ; l'analyse des données obtenues 305
L'aspiration vers l'étude et l'intérêt manifesté pour elle 319
Quelquês recommandations méthodiques destinées à accroître l'intérêt pour l'étude 328

Lecteur GHEORGHE FLEANCU

IX-e CHAPITRE. L'ORIENTATION DES OPTIONS DES ÉLÈVES PRÉADOLESCENTS POUR UNE PROFESSION 337
L'option des préadolescents pour leur future profession . . . . . —
La dynamique des options ; le rôle du système des activités extrascolaires dans leur définition et stabilisation 341
Les résultats obtenus ; comment s'expliquent-ils . 363
Les nécessités de l'orientation des options pour une profession à l'aide de l'activité extrascolaire des pionniers 370

Scanned with OKEN Scanner

Einleitung 5

ERSTER TEIL

ÜBER DIE KINDER, DIE KINDHEIT UND DIE KINDERKOLLEKTIVITÄTEN

Dozent Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN

I. KAPITEL: DIE ERKENNTNIS UND DIE ERZIEHUNG DER PERSONALITÄT 15

Studium der Genesis der Personalität . . . . —
Über den „persönlichen Stil" im Verhalten der Kinder 19
Die angeborenen Disponibilitäten und die Umweltbedingungen in der Heranbildung der Personalität 24
Voraussetzungen der Selbsterziehung 32

Dozent Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN,
Dozent Dr. NICOLAE RADU

II. KAPITEL: DAS BILD DES KINDES UND DER KINDHEIT VON GESTERN UND VON HEUTE (Skizze historischer Psychologie) 36

Das immer bessere Kennen des der Erziehung unterworfenen Materials, die Kinder . . . . . —
Das Verhältnis zwischen dem Lebensmilieu und der Personalität des Kindes 43
Das Kind in der Familie; die junge Generation in der Evolution des sozialen Lebens 68

Scanned with OKEN Scanner

Formen nützlicher Tätigkeit und das Spiel . . . 79
Die Beziehungen der Kinder und angeeignete Verhaltungsmodelle ; typologische Kategorien . . . 92
Einige Enderwägungen 104

ZWEITER TEIL

PERSONALITÄT DES KINDES IM VERHÄLTNIS ZUR SOZIALEN ERFAHRUNG DER ERWACHSENEN

Dozen Dr. ANA TUCICOV-BOGDAN,
Assistent DAN POTOLEA
III. KAPITEL : DIE BEZIEHUNGEN ZWISCHEN ERWACHSENEN UND KINDERN ZUR ERRINGUNG SEITENS DES KINDES DER SOZIALEN ERFAHRUNG 111

Das soziale Verhalten und die Bildung der sozialen Erfahrung . . . . . —
Schulbeziehungen : Lehrer-Schüler, Schüler-Schüler 114
Interpersönliche Beziehungen : Kommandant-Pioniere 121
Das Programm der sozialen Erfahrung 133

Lektor PATIŢA SILVESTRU
IV. KAPITEL : BEITRAG DER PIONIERTÄTIGKEIT AN DER STEIGERUNG DER SCHULLEISTUNGEN DER KINDER 137

Lernen, arbeiten — verpflichtende Eide der Pioniere . . . . . —
Die kognitiven, affektiven und aktionalvolitiven Ressourcen der Pioniere 143
.Der Reflex der positiven Pioniertätigkeiten auf die Schulergebnisse der Schüler 156
Die Wirkungen einiger ungenügend entfalteten Tätigkeiten auf die Schulergebnisse der Schüler . . 161
Schlussfolgerungen 165

Assistent LUCIA VIGHICI
V. KAPITEL : ASPEKTE DER BILDUNG DER PERSONALITÄT DER KINDER IN DEN KUNSTSCHULEN 168

Scanned with OKEN Scanner

Der Edukativkontext in der Heranbildung der Schüler in den Kunstschulen . . . . . —
Das Verhältnis zwischen der allgemeinen und der künstlerischen Vorbereitung auf didaktischer und ausserdidaktischer Ebene 173
Was wünschen und was wählen Kinder aus . . 179
Die Personalität der Schüler in der Perspektive der Kunstschule eigenen Erziehungstätigkeit . . . 183
Einige Folgen für die erzieherische Pioniertätigkeit 188
Einige Empfehlungen und Schlussfolgerungen . . 195

DRITTER TEIL

DIE HERANBILDUNG DER PERSONALITÄT UNTER DEN BEDINGUNGEN DER GEGENWÄRTIGEN EPOCHE

Dozent Dr. NICOLAE RADU

VI. KAPITEL: DIE GRUPPENTÄTIGKEIT IN DER HERANBILDUNG DER OPERATIONEN DES SCHÖPFERISCHEN DENKENS 203

Der Übergang von der Tradition zum Neuen und Spezifischen in der Untersuchung des Pionierphänomens . . . . . —
Strukturierung der Schülergruppe und die Bedingungen zur Heranbildung der Personalität . . . 206
Das Studium der Arithmetik und das Bilden von intellektuellen Operationen bei kleinen Schülern . 222
Organisierungsprinzipien eines Kreises für Arithmetik bei Pionier-Anfängern 235
Das Vorsichgehen des Experimentes und die erhaltenen Ergebnisse 239
Die Kritik des Experimentes und einige Konsequenzen für die schöpferische Tätigkeit der Kinder 247

Lektor TINCA CREȚU

VII. KAPITEL: DIE ROLLE DER ELEKTROMONTAGEKREISE IN DER ERZIEHUNG DES TECHNISCHEN DENKENS DER SCHÜLER 250

Das technische Denken und Elemente der technisch-räumlichen Vorstellung in der Formung der Schüler —

Scanned with OKEN Scanner

Der Zugang der Kinder zu den Errungenschaften der gegenwärtigen Wissenschaft und Technik . . 253
Kindergruppen in Kreisen und wechselseitige Beziehungstypen 263
Die Verknüpfung der individuellen mit den kollektiven Aufgaben im technischen Bau 268
Tätigkeit der Kinder in den Kreisen anhand ihrer vorhergehenden technischen Erfahrung 271
Typen technischer Aufgaben und ihr formativer Wert 276

Lektor PAULA CONSTANTINESCO

VIII. KAPITEL : ANREGUNG DES INTERESSES DER KINDER FÜR DAS STUDIUM 292
Das Interesse für das Studium im Bereich der Erkenntnisinteressen bei Kindern . . . . . —
Mittel zur Ausfindung des Interesses für das Studium ; unternommene Untersuchungen 296
Faktoren, die das Interesse für das Studium anregen ; die Analyse der erhaltenen Daten 305
Das Streben und das Interesse für das Studium . . 319
Einige methodischen Empfehlungen zur Steigerung des Interesses für das Studium 328

Lektor GHEORGHE FLEANCU

IX. KAPITEL : DIE ORIENTIERUNG DER OPTIONEN DER SCHÜLER UND VORADOLESZENTEN FÜR DEN BERUF 337
Die Option der Voradoleszenten in Richtung des künftigen Berufs . . . . . —
Die Dynamik der Optionen ; die Rolle des Systems der ausserschulischen Tätigkeiten ihrer Definierung und Feststellung 341
Die erzielten Ergebnisse und deren Erklärung . . 363
Die Anforderungen der Orientierung der Optionen für den Beruf durch ausserschulische Pioniertätigkeit 370

Scanned with OKEN Scanner

Введение 5

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ
О ДЕТЯХ, ДЕТСТВЕ И КОЛЛЕКТИВАХ ДЕТЕЙ

Доцент д-р. АННА ТУЧКОВ-БОГДАН
ГЛАВА I: ИЗУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ 15
Изучение генезиса личности ..... —
О «личном стиле» в поведении детей 19
Природные предпосылки и условия среды в формировании личности 24
Предпосылки самовоспитания 32

Доцент д-р. АННА ТУЧКОВ-БОГДАН,
Доцент д-р. НИКОЛАЕ РАДУ
ГЛАВА II: ОБРАЗ ВЧЕРАШНЕГО И СЕГОДНЯШНЕГО РЕБЕНКА И ДЕТСТВА (очерк исторической психологии) 36
Изучать как можно лучше человеческий материал, подвергающийся воспитанию: детей..... —
Отношение между жизненным пространством и личностью ребенка 43
Ребенок в семье; молодое поколение в развитии социальной жизни 68
Формы полезной деятельности и игра..... 79

Scanned with OKEN Scanner

Отношения детей и усвоенные образцы поведения; типологические категории 92
Несколько финальных соображений 104

ЧАСТЬ ВТОРАЯ

ЛИЧНОСТЬ РЕБЕНКА В СООТНОШЕНИ С СОЦАЛЬНЫМ ОПЫТОМ ВЗРОСЛЫХ

Доцент д-р. АННА ТУЧКОВ-БОГДАН,
Унив. Ассистент ДАН ПОТОЛЯ

ГЛАВА III: ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ВЗРОСЛЫМИ И ДЕТЬМИ В УСВОЕНИИ СОЦИАЛЬНОГО ОПЫТА РЕБЕНКОМ 111
Социальное поведение и образование социального опыта ..... —
Школьные отношения: преподаватель-учащиеся, учащиеся-учащиеся 114
Межличные отношения: командир-пионеры..... 121
Программа социального опыта..... 133

Старший преподаватель ПАТИЦА СИЛЬВЕСТРУ
ГЛАВА IV: ВКЛАД ПИОНЕРСКИХ ЗАНЯТИЙ В РОСТ ШКОЛЬНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ДЕТЕЙ 137
Учиться, трудиться-клятвенные обязанности пионеров ..... —
Познавательные, аффективные и действенно-волевые источники пионерства..... 143
Отражение положительной пионерской деятельности на успеваемость учащихся 156
Результаты некоторых неудовлетворительных занятий на успеваемость учащихся..... 161
Итоги 165

Унив. ассистентка ЛУЧИЯ ВИГИЧ
ГЛАВА V: АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ДЕТЕЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЕ 168
Особая воспитательная среда в формировании учащихся школы художественного профиля..... —
Отношения между общей и художественной подготовкой на дидактическом и внедидактическом уровнях 173
Чего желают и к чему стремятся дети..... 179
Личность учащихся из перспективы некоторых вос-

Scanned with OKEN Scanner

питательных занятий, характерных для художественной школы 183
Некотрые последствия для воспитательной пионерской деятельности 188
Некоторые советы и итоги 195

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ СООТВЕТСТВЕННО С ТРЕБОВАНИЯМИ СОВРЕМЕННОЙ ЭПОХИ

Доцент д-р. НИКОЛАЕ РАДУ
ГЛАВА VI: ГРУППОВЫЕ ЗАНЯТИЯ В ОБРАЗОВАНИИ ОПЕРАЦИИ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ 203
Переход от традиции к новому и специфичному в исследовании пионерского явления..... —
Структура группы учащихся и условия для формирования личности 206
Изучение арифметики и формирование некоторых умственых операций у младших учащихся 222
Принципы организации арифметического кружка для начинающихся пионеров..... 235
Проведение эксперимента и достигнутые результаты 239
Критика эксперимента и некоторые последствия для творческой деятельности детей..... 247

Старший преподаватель ТИНКА КРЕЦУ
ГЛАВА VII: РОЛЬ КРУЖКОВ ПО ЭЛЕКТРОМОНТАЖУ В ВОСПИТАНИИ ТЕХНИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ 250
Теническое мышление и элементы технико-пространственного воображения в формировании учащихся ..... —
Доступ детей к завоеваниям современной науки и техники 256
Группы детей, образованные в кружке, и типы взаимных отношений 263
Корреляция индивидуальных задач с коллективными в техническом строительстве..... 268
Деятельность детей в кружке в зависимости от своего предыдущего технического опыта..... 271

Scanned with OKEN Scanner

Типы технических задач и их образовательное значение 276

Старший преподаватель ПАУЛА КОНСТАНТИНЕСКУ

ГЛАВА VIII: КУЛЬТИВИРОВАНИЕ ИНТЕРЕСА ДЕТЕЙ К УЧЕБЕ 292

Интерес к учебе в сфере познавательных интересов детей ..... —

Средства открытия интереса к учебе; проделанные исследования. 296

Факторы стимулирующие интерес к учебе; анализ полученных данных 305

Стремление и интерес к учебе 319

Некоторые методические рекомендации по увеличению интереса к учебе 328

Старший преподаватель ГЕОРГЕ ФЛЯНКУ

ГЛАВА IX: НАПРАВЛЕНИЕ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ У УЧАЩИХСЯ ПОДРОСТСКОГО ВОЗРАСТА 337

Выбор несовершеннолетними направления будущей профессии ..... —

Динамика выбора; роль системы внешкольных занятий в его определении и уточнении..... 341

Полученные результаты: их объяснение..... 363

Требования направления выбора профессии посредством внешкольной пионерской деятельности 370

Scanned with OKEN Scanner

Redactor : CONSTANTIN POPOVICI
Coperta : LUIZA BENTU
Tehnoredactor : FLORIAN SAPUNARESCU

Apărut — ianuarie 1972
Coli de editură 21,06. Coli de tipar 29. Format 16/50×80.

Tiparul executat sub comanda nr. 7229/10 525
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1,
București — Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

„Evoluția psihologică a tinerei generații, crescută în condițiile societății contemporane, impune o redimensionare lucidă a raportului dintre general și particular în studierea concretă a personalității, deoarece, pentru acțiunea educațională eficientă, operarea cu o imagine generală, de specie, a copilului este nesatisfăcătoare. Viziunea cît mai realistă, pe subspecii și pe tipuri de manifestare autentică pînă la cazuri individualizate după condiții de mediu, grad de industrializare, cultură, particularitățile nivelului moral-educativ al ambianței etc., devine imperioasă".

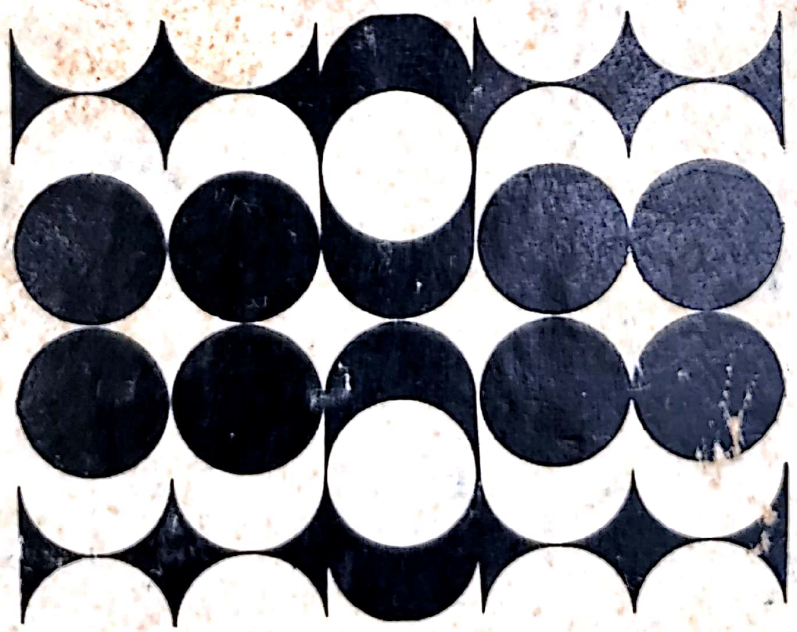

Scanned with OKEN Scanner